

AYFER TUNÇ'LA KARANLIKTA KELİMELER

SÖYLEŞİ
HANDAN İNCİ

can
söylesi

AYFER TUNÇ'LA KARANLIKTA KELİMELER

© 2014, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Aralık 2014, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Mustafa Çevikdoğan

Düzelti: Aylin Samancı
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)
Kapak fotoğrafı: © Muhsin Akgün

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2442-8

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

AYFER TUNÇ'LA KARANLIKTA KELİMELER

Söyleşi

Handan İnci

can

HANDAN İNCİ, 1986'da İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversiteye bağlı olarak Prof. Dr. Zeynep Kerman danışmanlığında yüksek lisans ve doktora dereceleri aldı. 1993'ten bu yana Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde başlangıcından günümüze Türkçede roman ve hikâye türlerinin gelişimi üzerine lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde çeşitli dersler vermektedir. Çalışma alanları içinde Türkçenin ilk romanları, edebiyat tartışmaları, Ahmet Midhat Efendi, Beşir Fuad, Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay, Tomris Uyar başta gelir. MSGSÜ'de "Çağdaş Edebiyata Akademik Yaklaşımlar" adı altında başlattığı etkinliğin ilki, 2014 Nisan ayında Ayfer Tunç için yapılmıştır.

İçindekiler

Sunuş

I

Hayatı kurgulamak – yazar günlükleri ve mektupları – masasını temizleyen yazar

II

Aile – çocukluk anıları – Mardin – babasızlık – yıllar sonra Güneydoğu – Adapazarı – kökler

III

Kitapla ilk tanışma – çocukluğun kitapları – İzmit'te ilkokul yılları – bir kurum olarak okul ve öğretmen – Adapazarı'nda ortaokul yılları – ilk yazı denemeleri – teşekkür ederim anne – Almanya'da bir yaz – Türkçe sevgisi – İstanbul – Erenköy Kız Lisesi'nde yatılı yıllar – edebiyatın içinde yol alırken – Leylâ Erbil

IV

Üniversite seçimi – SBF yılları – yazarlık meslek midir? – yazı, yazar ve edebiyat piyasası üzerine – yazar ve sosyal medya – ajanslar – gençlik ve edebiyat – İstanbul sevgisi – üniversite arkadaşları – öğrenci kahveleri – yurt hayatı – üniversite yıllarının kitapları – şiirin büyüsü ve *Bezik Oynayan Kadınlar* – seksenli yılların

edebiyat dergileri – Oğuz Atay – yayımlanan ilk yazı – dergi çıkarma deneyimi: *Tanım* – Edip Cansever'le tanışma – kendine ait bir ev – ilk öykü denemeleri – dergiler – evlilik – "Saklı" ile gelen Yunus Nadi Ödülü

V

Gazetecilik yaparken – *Sokak* dergisi – bir hikâye toplayıcısı – ilk kitap: ***Saklı*** – *Saklı* üzerine eleştiriler – ilk roman: ***Kapak Kızı*** – *Güneş* gazetesi ve *Pekî* – Tunca Yönder'le TV için edebiyat uyarlamaları – senaryo yazarlığı ve ***Havada Bulut*** – bir araştırma kitabı: ***İki Yüzlü Cinsellik*** – *Yeni Yüzyıl* gazetesi – ikinci öykü kitabı: ***Mağara Arkadaşları***

VI

YKY yılları, Murat Gülsoy'la nasıl arkadaş oldum? – *Hayalet Gemi* ekibi – Etiler Modern akşamları – YKY'de neler yaptık? – Tanpınar kitapları – üçüncü öykü kitabı: ***Aziz Bey Hadisesi*** – öykü mü roman mı? – proje kitaplar ve ***Memleket Hikâyeleri***

VII

Hikâyede konu mu önemli biçim mi? – günümüz edebiyatına "insansızlık'" suçlaması – bir günüm nasıl geçer – yazma ritüellerim – beslenme kaynağı olarak şiir – sinemada sevdiklerim – Ingmar Bergman – 70'ler için kelimelerden bir müze: ***Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*** – yazarın topluma tanıklığı – New York'ta Occupy Wall Street / İstanbul'da Gezi – toplum, zaman ve nostalji – edebiyat kötülükle yüzleştirir – yazarın aklındakini okur ne kadar anlar? – yorum ve eleştirinin sınırları

VIII

Taş-Kâğıt-Makas – deneysel bir metin: "Suzan Defter" – Ev rahimdir – YKY'den ayrılış – yeni

bir yayınevi: Can Yayınları – *Saklı*'nın reddinden doğan kabul: ***Evvelotel*** – okur ve eleştirmenler *Evvelotel*'i nasıl yorumladı? – son yılların öykücüleri içinde beğendiklerim – "evvelotel" ne demek? – kitaplarımın ismini nasıl koyarım? – deneysel öyküler – neden hep erkek ağzından yazıyorum? – edebiyatta kadın duyarlılığı – toplumsal hayatımda ve iş ortamımda kadın olmak – kadın ve AVM tipi aile – ***"Ömür Diyorlar Buna"***

IX

Çılgın bir roman: ***Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi*** – bu romanı neden ve nasıl yazdım – Türkiye panoramasının puzzle romanı – toplumsal sorunlar ve edebiyat – romanlarımın temel izleği: toplumsal ikiyüzlülükler – Kurtuluş'tan Nişantaşı'na taşınma – yürüyüş tutkusu – bir flaneur olarak yazar – Nişantaşı'ndan Çırağan'a kaçış

X

Yeşil Peri Gecesi: tüketim toplumunda şiddet, kadın ve cinsellik – bir hayat serumu olarak şiir – tüketim çılgınlığı ve yaşama zevki olarak yemek – yaptığım ve sevdiğim yemekler

XI

Dünya Ağrısı – edebiyat görmek isteyene yarasını gösterir – yazarın misyonu – "insanlaştıran" edebiyat – Tunç romanlarının karanlık yüzü – taşlaşma çağında vicdan ve merhamet – kederin sebepleri – *Dünya Ağrısı*'nın kadınları – Cumhur – taşra ve edebiyat – zaman kavramı ve zamanla ilişkim – geçmişe özlem – kozmik zaman: mevsimler ve yaz

XII

Tutkuyla sevilen bir şehir: New York – bir seyyah olarak yazar – gezi notları – karşılaştır-

malar – çocuksuluk ve çocukluk – hayatla baş edemeyenlerin ölümü: intihar – ölüm kavramıyla ilişkim

XIII

"Hayata meraklı" bir yazar – fotoğrafçılık – gündelik hayat, evler, sokaklar – kedim ve ben – ev değiştirmek – İstanbul için ağıt – sevdiğim ressamlar ve fotoğrafçılar – yazar fotoğrafları – edebiyat piyasasında yayınevi, yazar, okur ilişkileri – kitap imzalamak/imzalı kitaplar – Yaşar Kemal

XIV

Yazarlık öğretilebilir mi? – yaratıcı yazarlık kursları – GSÜ'de hocalık deneyimi – iyi bir okur olmak için kitap/yazar önerilerim – Ubor Metenga ve Diyaloglar – edebiyatçı familyaları – Tanpınar'da ne buldum? – beni yetiştiren yazarlar – çağdaş Türk ve dünya edebiyatından sevdiğim, okuduğum yazarlar – Max Frisch'le nasıl tanıştım? – yabancı dillere çevrilen kitaplarım – Amitav Ghosh'la söyleşi – şimdi ne yazıyorum?

XV

Yapıtları

Sunuş

Akademilerin güncel edebiyata ilgi duymadığı eleştirisi çok sık tekrarlanıyor. Gerçi yapısı gereği akademi, malzemesini ancak tarihselleştikten sonra bir bütün olarak ele almayı tercih eder; ama bu durum günün edebiyatına tanıklık etmesine engel değil. Yirmi yılı aşkın süredir üniversitede sürdürdüğüm edebiyat derslerinde en büyük sıkıntıyı çağdaş yazarlarımız üzerine nitelikli eleştiri yazılarını referans vermek konusunda yaşadım. Kitap tanıtma yazılarının çerçevesini aşan ve yazarları çok boyutlu, derin bir bakışla ele alabilen yazılar ne yazık ki sıcağı sıcağına yayımlanmıyor. Edebiyat tarihimiz, kimi yazarları yaşadığı dönemde değerlendiremediği için hayıflanan eleştirmenlerin itiraflarıyla dolu.

Nicedir yazarlarla yapılan kitap hacmindeki söyleşiler bu boşluğu bir ölçüde telafi edeceğe benziyor. Edebiyat eserlerini değerlendirmek için hiç kuşkusuz yazarın bize aktaracağı bilgiye ve yaşantısının ana duraklarını görmeye birinci elden ihtiyacımız yoktur. Eser, kendi bütünlüğü içinde değerlendirilmelidir. Ancak dünya edebiyatında pek çok örneğini gördüğümüz yazar mektuplarının, otobiyografilerin, tanıklıklar üzerinden kurulmuş biyografik öykülerin veya kendileriyle yapılmış uzun söyleşilerin yazarın dünyasını her açıdan kavramak adına çok verimli oldukları da bir gerçektir. Burada bir örneğini verdiğimiz nehir-söyleşi denilen tür, hem yazara ilgi duyan okurlara hem de edebiyat tarihçilerine hizmet edecek birikimi oluşturuyor.

Bu söyleşi, 1989'dan bu yana yayımladığı nitelikli öykü ve romanlarla dikkati çeken, giderek çağdaş Türk edebiyatının

en önemli isimlerinden biri olan Ayfer Tunç'un yazar olma sürecini ve edebiyat hayatının son yirmi beş yılını kendisinden dinlemek amacıyla gerçekleştirildi. Yazarlardan bu tür konularda bilgi derleme imkânını kaçırmamak gerek. Özellikle de Ayfer Tunç gibi ardında biyografik malzeme bırakmaya gönüllü değillerse. Söyleşimiz sırasında, Tunç'un otobiyografi yazmayacağını, kişisel hayatına ait arşiv tutmaya da hiç meraklı olmadığını şaşkınlıkla öğrendiğimde (Gerçekten de *Bir Mâniniz Yoksa...* kitabının yazarı, en önemli dönemler için bile belge/fotoğraf bulmakta güçlük çekiyordu) bu işe kalkışmakla ne kadar iyi yaptığımı anladım.

Sevdiğim yazarların otobiyografilerini, mektuplarını ve günlüklerini her zaman ilgiyle okumuşumdur. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu çalışmayı da sadece edebiyat tarihine belge bırakma gayretkeşliği içindeki bir akademisyen olarak değil sevdiğim bir yazarı biraz daha yakından tanımak adına yaptım. Bizde nehir söyleşiler çoğunlukla yaşını başını almış, yazacağını yazmış, köşesine çekilmiş kişilerle gerçekleştiriliyor. Ayfer Tunç, ne iyi ki henüz böyle bir yazar değil, burada sözünü ettiğimiz öykü ve romanların yanına daha nicesini eklemesini bekliyoruz. Umarım söyleşinin bundan sonrasını da bir başkası sürdürür. Hatta neden olmasın, on yıl sonra kitabın yeni baskısı için kaldığımız yerden devam da edebiliriz. Böylece, Ayfer Tunç'un ucu hiç kapanmayan, her defasında başka bir söyleyiş biçimiyle karşımıza çıkabilen hikâyelerine de benzer kitap.

Söyleşiye ayırdığı zaman ve sabrı için Ayfer Tunç'a ve kitap teklifine hemen ilgi duyan ve özenli bir baskıyla sizlere ulaştıran Can Yayınları'na çok teşekkür ederim.

HANDAN İNCİ

I

"Her insan eninde sonunda kendi hayatı sandığı bir hikâye uydurur." Böyle bir şeydi sanırım, Max Frisch'in cümlesi. Çok değer verdiğin, sık kullandığın bir cümledir. Sen kendi hayatını öyküleştiriyor musun, yani bir günlüğün var mı?

Hayır, maalesef. Hayatımda iki kez günlük tutma girişimim oldu. İlki Kıbrıs Savaşı sırasındaydı, on yaşındaydım. Hayata olağanüstü bir hava hâkimdi. Heyecana kapıldım sanırım, bu tuhaf günleri yazmalıyım diye düşündüm. İkincisinde yetişkindim. 1989 yılıydı. Televizyonda Çavuşesku'nun idam görüntülerini dehşet içinde izliyordum. Dünyanın bu köklü ve haşin değişimine tanık olmanın ürkütücü heyecanıyla yine günlük tutmalıyım diye düşündüm. Ama iki girişimim de fazla sürmedi. Bu iki girişime bakıyorum da, beni günlük tutmaya kişisel tarihimin değil, yaşadığım çağın keskin dönemeçleri itmiş. Tabii sonraları bu iki olayı da gölgede bırakacak sayısız korkunç olay oldu dünyada ama hiçbirinde günlük tutmaya yeltenmedim, sürdüremeyeceğimi biliyordum.

Yayımlanabilecek mektup yazıyor musun peki?

Yayıncılık yazışmaları dışında, yayımlanabilir diye düşü-

nerek yazdığım özel bir mektup hatırlamıyorum. Bu kişisellik meselesi, yazarın mahremi önemli bir konu. YKY'de yayıncılık yaptığım dönemde, başlarda bir çelişki yaşadım. Yazar olarak mahremine sahip çıkmak isteyen, kapalı biriyim; herkesin de benim gibi düşündüğünü sanıyordum. Dolayısıyla yazarların mahremini yayımlamakla ilgili konular konuşulurken o sırada belli etmediğim bir tedirginliğe kapıldım. Buna ne hakkımız var sorusu geçti içimden. Ama yayıncılıkta çok yeniydim, açıkça sorup tartışamadım o acemilikle. Derken işin reflekslerini çabuk benimsedim galiba ya da iki kimlikle yaşamaya alışkın olduğumdan hemen öbür tarafa geçtim, yayıncı olarak bütün bu mahremi kurcalamak ve her şeyi okur gözünde görünür kılmak isteyen yanım gelişti.

İki kimlikle yaşamaktan kastın ne?

Biri mesleki, diğeri yazar kimliğim. Gazetecilik yaptığım dönemde gündüz gazeteci, gece yazar olarak yaşıyordum. Gazeteci olarak gördüklerimi bir de yazar olarak başka bir gözle görüyordum. Yayıncılıkta da iki ayrı bakış açısını sürdürdüm. Yazar olarak hayır diyeceğim şeyleri yayıncı olarak yaptığım oldu, mektuplar günlükler yayımlamak gibi.

Arşivlerle aran nasıldır, arşivin var mı?

Arşivci bir ruha sahip olanlara hayranlık duyarım ama bende o ruh yok, eksik gedik bir arşivim var. Çok istisnai şeyler dışında, bana gelen metinleri, mektupları saklamam. Hikâyeler, romanlar için notlar aldığım pek çok defterim var, bir tek onları saklıyorum. Saklamak da değil, atmıyorum diyelim, bir kenarda duruyorlar, arada bir bakıyorum. Benim için değer nesnede değil kafada olan

bir şey. Nesnelere anı değeri vermek için de kendimi zorlarım. Yazarken kendi hayatımızla da bir anlamda hesaplaşma yaşıyoruz. Hele acı çektiysek onun belgelerini saklamak istemeyebiliriz. Öte yandan çok mektup yazan bir insan olmadım. Öyle kutular dolusu mektubum yok. Zamanında mektup yazarken de kendimi rahat hissetmezdim, ilkgençlik yıllarında arkadaşlarla mektuplaşmak dışında, severek yazdığım bir mektup hatırlamıyorum. Belirli bir kişiye yazmak zor. O mektubu yazmaya neden olan duyguları, düşünceleri hepsini çok ince tartmak, karşı tarafın anlayışını zorlamayacak şeyler yazmak gerek. Yazı, niyetini aşan bir şey olma tehlikesini her zaman taşır çünkü. Ama anonim okura sayısız mektup yazabilirim.

Günlük tutmuyorsun, mektuplaşmıyorsun, otobiyografik bir kitap da yazmayacağını söyledin konuşurken. Öyleyse seninle yapacağımız bu uzun söyleşi, okurların için önemli bir kaynak olacak. Sevdiğimiz yazarların kitapları dışındaki dünyalarını da merak ederiz. Seni ilk kitabından beri izleyen sıkı bir okurun olarak bu dünyayı bütün okurların adına biraz aralamak istiyorum. 25 yıllık edebiyat hayatını ve öncesindekileri konuşacağız.

Hiç kuşkusuz, anılarımız hafızadan süzülüp yeniden kurgulanıyor. Dolaysız aktarma, hele üzerinden yıllar geçtikten sonra mümkün değil. Bu hatırlayış ve aktarma sürecinde yazar kaçınılmaz olarak bir yazar imgesi de oluşturuyor. Sence yazar, romanlarını kurgular gibi hayatını da kurgulayıp sunabilir mi, buna hakkı var mı?

Yazar hayatını kurgular mı? Bence kurgular, kurguluyor da. Yazılan her metin hayatın yeniden kurgulanmış bir ânıdır. Ne kadar dolaylı anlatırsak anlatalım, yazdıklarımız benliğimizden süzülür. Unuttuğumuz kadarı, hatırladığımız kadarı, bilinçdışımızın bize rağmen sakladıkla-

rı, değiştirdikleri metne sızar. Peki yazarın hayatını da kurgulamaya hakkı var mı? Hakkı olup olmadığını sormaya bizim hakkımız yok bence. Bu kişinin kendi seçimi. Bu konuda beni en çok düşündüren yazar Max Frisch'e başvuracağım yine. *Montauk* adlı kitabında, "Ben hayatımı kendimden sakladım. (...) Bu hikâyelerde kendimi ortaya koydum, biliyorum tanınmamacasına. Hep yalnızca kendimi anlattığım bile doğru değil. Ben kendimi asla anlatmadım. Kendimi yalnız ele verdim," diyor. Sanırım Max Frisch'e bu kadar düşkün olmamın nedeni bu, bana kendimi kendime bile anlatmadığımı ama ele verdiğimi göstermiş olması.

Yalnız yazarların değil, herkesin hayatını tümüyle ya da parça parça gizlemeye hakkı vardır, mahremiyet budur. Arkada bir şey bırakmak istemeyen yazarların bu arzusuna saygı duyarım. Ama yazarın gizlediğini bulup çıkarmak da biyografi yazarının hakkı.

Tanpınar günlüğünde bir yazar masasını her gece temizlemeli, diyor. Sen de yapıyor musun bunu?

Mutlaka. Her zaman temizlerim. Obsesif bir karaktere sahip olmamla da ilgisi var sanırım; düzene düşkünüm, yarımlık, belirsizlik, kalıntı beni rahatsız eder. En sık da bir kitabımın bitmesine yakın yaparım bunu; ölüm duygusunu en çok hissettiğim andır. Çünkü bazen müsveddelere anlaşılmaz, saçma diyebileceğim notlar aldığım olur, bunların sadece benim için bir anlamı vardır, okuyan için kafa karıştırmaktan ya da bitmiş bir metni bulandırmaktan başka işe yaramaz. Yayıncılık yaptım, bunların kıymetli malzemeler olduğunu biliyorum. Dolayısıyla kendi malzememe de yayıncı gibi bakıyorum, yazar gibi değil. Çünkü biliyorum, bayılır yayın dünyası bunları basmaya.

Kesinlikle bayılırız, yani okurlar/araştırmacılar olarak. Bir yazarın masası, müsveddeleri, notları, okurundan kaçırmak istediği mutfağı çok ilginç ipuçlarıyla doludur her zaman.

Yayıncılık hayatımda beni meşgul eden sorulardan biri buydu. Edebiyatın arkeolojisi iyi güzel de nereye kadar? Sınır nerede aşılır? Hâlâ benim için cevabı net olmayan bir soru. YKY'de bizim dönemimizden sonra Edip Cansever'in bütün şiirleri tekrar basıldığında, Cansever'in kitabına almadığı şiirler de yayımlandı. Bu doğru bir tutum mu değil mi? Bu konuda kafam o kadar karışık ki, hâlâ karar veremiyorum. Bir yandan kitabına almadığı bazı şiirleri çok güzel, niye almamış ki, YKY iyi ki yayımlamış diyorum, bir yandan da Edip Cansever'in inşa ettiği kimliğe tecavüzmüş gibi geliyor. Yayımlandığına göre vârisleri Cansever gibi düşünmemişler, yayımlanmasına onay vermişler. Ben istemem. Demek ki vârisine güvenmeyeceksin ve masanı temizleyeceksin.

Bence sen masanı temizlemenin de ötesinde bir şey yapıyorsun, yayımladığın kitapların bile geçmişini temizliyorsun. Yani dönüyorsun, tekrar o kitabın burası fazla burası eksik burayı yeniden yazayım diye elden geçiriyorsun. Kaleminden çıkan her satıra karşı böylesine titiz bir yazarın, yayımlamadığı notları masasında bırakabileceğini düşünemiyorum elbette.

Tabii, yazarlar genellikle yapıtlarını nihai halini etkileyecek kuşku uyandıracak artık bırakmak istemezler. Öte yandan özellikle günümüzde hiçbir şeyi gizleyemiyorsun, yok edemiyorsun. Mutlaka bizim bile unuttuğumuz bir şey çıkıyor. Mimarlıkta bir ilke vardır hani, gizleyemiyorsan göster derler. *Kapak Kızı* için yaptığım belki de buydu. Oktay Rifat değil miydi, yayımlandıktan sonra memnun olmadığı kitabını kitapçılarda tek tek bulup

satın alarak toplatan? Bence buna hakkı var bir yazarın. Ama bir yandan da deli gibi merak ediyorum Oktay Rifat'ın toplattığı o kitap nasıl bir şeydi acaba diye. Bugün tek tek toplatmak bir işe yaramaz, internette sonsuza kadar durabilir.

O zaman biz okurlar, araştırmacılar ya da yayıncılar şöyle diyelim yazara: Hayattayken yapabileceğin en büyük temizliği yap; çünkü kaldıktan sonra her şey bize ait.

Kesinlikle. Her şey, bıraktığın her şey.

Özellikle de mektuplar.

Evet, günlükler ve mektuplar en kişisel metinler. Ama derdimiz şimdi e-postalarla. Mektup yazmıyoruz artık, yazdıklarımız da kaybolup gitti. Ama e-postaları yok edemiyoruz. Uzayda bir yerde her şeyin olduğu gibi durduğu fikri ürpertici.

Sanırım son yazar mektuplarını yayımlıyoruz artık. Gelecekte yayımlanacak mektuplar olmayacak. Ama belki e-postalar derlenir bir gün. Sen onlardan seçme yayıp yayımlamayı düşünüyor musun?

Yakın bir gelecekte e-posta derlemeleri okuyacağız ama benim böyle bir niyetim yok. Gerçi bu konuda internet ortamının yarattığı, araştırmacıları zorlayacak bir tehlike var, gerçekte yazılmamış mektuplar yaratılabilir, doğrulaması çok zor, hele günümüzün çığırından çıkmış sansasyon arzusunu düşünürsek.

Öte yandan e-postaların kâğıt mektuplardan çok farklı bir ruhu var. Birden fazla kişiye aynı anda, aynı metni yazmak mektubun ruhunu tamamen değiştirdi.

Özel bir e-postanın başkasına iletilmesi tek tuşa basmakla mümkün. Dolayısıyla e-postalara eski mektuplar kadar mahrem diyemiyorum artık. Ama bence en büyük değişiklik dilde. E-postanın dili çok daha serbest, hatta bazen uçarı, ironik. Çok güzel mektuplar yazdığımız arkadaşlarım var. Küçük bir grup olarak yazışıyoruz bazen. Özellikle *Hayalet Gemi* zamanında birbirimize çok güzel metinler yazdık.

Başkalarının da okuması gerekecek şeyler miydi?

Başkalarının okuması gerekir miydi bilmem ama güzel metinlerdi. Saklamadım. İnternet de büyük bir yük, yazışmaları saklamak, tasnif etmek ciddi mesai gerektiriyor. Mektup yazdığımız zamanları hatırla. Günde kaç mektup alıyordun eskiden? Bir-iki?

Haftada bir alınsa sık mektuplaşma sayılırdı.

Bugün günde otuz kırk e-posta alıyoruz. Bunların en fazla onu ciddi yazışma oluyor. Hangisini saklayacağız ve nasıl ayıklayacağız? E-postalar belgenin değerini düşürdü. Freud tarihte en çok mektup yazan kişilerden biriymiş, yirmi bin civarında mektup yazmış sanırım, bugün yaşasa iki milyon yazardı herhalde.

II

Peki, şimdi bir söyleşinin başlaması gereken yerden başlayalım biz de: Çocukluktan. Kendini hatırladığın ilk anda ne yapıyordun?

Okul öncesi yaşlarıma ilişkin pek bir şey hatırlamıyorum. Aslında okul çağımı da hatırlamıyorum desem yeridir.

Ayfer Tunç Mardin'de babası Bedri Tunç'la birlikte, 1967.

Ayfer Tunç, babası, ablası ve annesiyle.

Adapazarı'nda doğdum. Babam o sırada Arifiye İlkokulu'nda müdürmüş. Ben on bir aylıkken Mardin'e yatılı bölge okuluna tayini çıkınca oraya taşınmışız. Benden dokuz yaş büyük bir ablam var. Kız kardeşim Mardin'de doğdu. Babam 1968'te Mardin'de geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetti.

Hatırladığım en eski anılardan biri o güne ait, kesik, kopuk resimler halinde bir şey. Sandıklar hatırlıyorum, annemin bu sandıklara babamın kitaplarını yerleştirdiğini. Ama hatırladığımı sandığım bu resimlerin gerçek olduğundan emin değilim, bana anlatılanlardan veya çocukluk fotoğraflarımdan, babamın evimizdeki kitaplığın raflarını dolduran kitaplarından hareketle böyle bir anı kurgulamış olabilirim, kendimce anlamı olan bir hatıra yaratmış olmam mümkün. Hatıralara güvenen biri değilim ben.

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek'in de kapağında yer alan bu resim Mardin'de Yatılı Bölge Okulu'nun lojmanlarında çekildi.

Neden güvenmiyorsun hatıralara?

Sonradan yanlış hatırladığımı fark ettiğim hatıralarım oldu. İki kişi aynı olayı konuşuyoruz mesela ama ikimiz de farklı kişilerden veya farklı mekânlardan söz ediyoruz. Gerçek bir tane olduğuna göre ikimizden biri yanlış ama hangimiz?

İnsan zihni geçmişi hatırlarken yeniden yapılandırıyor. Bu konuda pek çok bilimsel çalışma var. Özellikle acı olaylar insanı üzmeyecek şekilde değiştirilerek hatırlanıyor. Benliğin kendini koruma yöntemlerinden biri bu. Bir de rüyayı andıran, niye hatırladığımı hâlâ çözemediğim bir hatıram var. Küçük bir süs havuzu hatırlıyorum. Yeşilimsi mozaik taşlarıyla kaplı, belki de suyu yeşillendiği için taşlarını yeşil sanıyorum. Babam olduğunu sandığım biri beni belimden tutup havuzdan çıkarıyor, eve götürürken elbisemden damlayan suları seyrediyorum. Kendi-

me dair hatırladığım bu en eski an, anıdan çok rüyaymış gibi geliyor bana ama anlatılanlara göre sürekli bu havuza girip suyla oynarmışım, öyle çok oynamışım ki sonunda ellerimin derisinde bir sorun olmuş, suya girmemi yasaklamışlar. Böyle anlattılar, dolayısıyla rüya olmasa gerek.

Kendini hatırladığın ilk sahnede havuzda, suyun içindesin demek. Tam olarak kaç yaşındasın?

Babam öldüğünde üç buçuk yaşında olduğuma göre iki buçuk, üç yaşında olmalıyım.

O zaman kendini idrak ettiğin, bildiğin şehir Mardin diyebiliriz.

Hatırlayabildiğim en eski anı Mardin'e ait olduğuna göre, öyle.

Mardin'le ilgili başka ne hatırlıyorsun?

Mardin'den çok babamla ilgili hatıralarım var ama onlara da hatıra demek ne kadar doğru bilmiyorum, his aslında. Yine bana anlatılan şeylerden biri babamın beni çok sevdiği, çocuklarının arasında beni kayırdığı, benim de bundan faydalandığımdır. Annem babamın üzerinde bir etkim olduğunu söylerdi. Bir keresinde okulda valinin filan da olduğu büyük bir toplantıdaymış, ben odaya girip nerede kaldın, seni yemeğe bekliyoruz diye çıkışmışım. Gülerek anlatılan bir hikâye. Galiba kendime güvenim oradan geliyor. O yaşta babanı nerde kaldın diye azarlayabiliyorsan, yemeğe seni bekliyoruz diyebiliyorsan...

Daha o yaşta erkek otoritesiyle hesaplaşmış ve hesabını görmüşsün demek.

Bence babamın otorite olduğunun henüz farkına varmamışım. Yedi yaşında olsaydım aynı şeyi yapabilir miydim, emin değilim. Babamı bir otorite figürü olarak tanımadan kaybettim. Bu kayıp bana kuvvetli bir unutma yeteneği veya seçici hafıza diyebileceğim bir şey kazandırdı. Buna yetenek demek garip gelebilir ama öyle. Tabii çok sonraları farkına vardım bunun, niye hiçbir olayı hatırlamıyorum diye düşündüğümde. Kardeşim benden küçük olduğu halde şöyle şöyle olmuştu diye anlatırdı, ben boş boş bakardım, annem hatırlamadığıma inanmakta güçlük çekerdi. İlkokul öncesine hatta ilkokul yıllarıma dair çok az şey hatırlıyorum. Ortaokul ve liseden hatırladıklarım da genellikle mutlu olduğum, seçilmiş hatıralar ya da ilginç olaylar. Basketbol takımına girmeyi çok istiyordum mesela, ne yaptım ettim girdim, bunu hatırlıyorum, her antrenmandan sonra okulun arkasındaki küçücük büfeye doluşup sucuklu tost yediğimizi,

Mardin, 1966 veya 1967.

şişman, bıyıklı, tonton bir adam olan büfecinin dükkânında yirmi beş kuruş atınca çalışan ayak masajı aleti bulunduğunu, badem şeklindeki sandviç ekmeğine sadece üç dilim sucuk konduğunu, bunları hatırlıyorum. Basketbolda çok başarısız olduğumu, hep yedek kulübesinde oturtulduğumu da hatırlıyorum; ama bu başarısızlığı hatırlamak beni hiç üzmedi çünkü basketbola ilgimi çabuk kaybetmiştim. Bütün bunları hatırlıyorum, öte yandan en yakın arkadaşım kimdi, neler yapardık, okulda veya evde ne gibi olaylar olmuştu hatırlamıyorum.

Peki bu silinmeleri neye bağlıyorsun?

En çok beni sevdiği söylenen birini kaybetmiş olmamın yarattığı acıyla baş etme yoluydu sanırım, acıdan kaçma, kayıp duygusunu bertaraf etme. Benlik kendini korumanın yolunu buluyor, bende seçici hafıza olarak tezahür etti diye düşünüyorum. Hâlâ öyleyim, hayatımı sonrasında da etkilemiş olaylar hariç, kötü anıları hatırlamam. Geçmiş geçmiştir, güzel kısımlarını hatırlarım. Bu yüzden olsa gerek geçmişi konuşup ağlaşmaktan da hoşlanmam. Ama garip bir şey oldu. Annemin ölümünden üç gün sonra yılbaşı gecesiydi. Üç kardeş annemin evinde baş başa olmak istedik ve ablama babamı anlattırdık. Babam öldüğünde on üç yaşındaydı, babamı iyi hatırlıyordu. O güne kadar hiç konuşmamışız, bunu fark ettik.

Ailenin hikâyesini anlatmak için sözü ablan devralmıştı demek.

Evet. Ama annem de babamdan fazla söz etmezdi, sanırım onun için de aynı kayıp duygusunu yaşamak anlamına geliyordu, zor bir şeydi belli ki. Acısını göstermekten hoşlanmayan, ketum bir kadındı. Bu tür konuşmaları, "Babanız sizin başarılı olmanızı isterdi," diye bağlayıp bi-

Ayfer Tunç'un babası Bedri Tunç ve annesi Yıldız Tunç.

ze bir sorumluluk da yüklediği için herhalde, anlattırmaktan kaçıyorduk biraz.

Mardin'i yazdın mı?

Yazdım. Yazdığım ilk metinlerden biridir. Mardin'i ve babamı Mardin'e gitmeden önce yazmıştım. *Sakli*'daki "Su" hikâyesi babamın ölüm hikâyesidir. O hikâyenin karşılığını da *Evvelotel*'de "Yanık Taşlar" olarak, Mardin'e gittikten sonra yazdım. Kendime ilişkin, en benden olan metin bu ikisidir. Otobiyografiden uzak duran bir yazarım ben. Bilinçdışımın bana rağmen metinlerime sızdırdıklarını saymazsak otobiyografik unsurlar kullanmam. Belki de erkek ağzından yazmamın nedenlerinden biri de budur.

Kendi hayatını yazdıklarından kaçırma isteği mi?

Galiba. Frisch'in dediği gibi, kendimi anlatmıyorum, yalnızca ele veriyorum. Karşı cinsten yazdığım zaman kendime en uzak yerden yazmış oluyorum.

Seninle özdeşleştirilmesi zorlaşıyor.

Zorlaşıyor; çünkü genel okurun eğilimi budur, biliyorsun. Yazar kadınsa, bir kadının hikâyesini okuyormuş gibi okuyor, karakterin düşüncelerini yazarın düşünceleri kabul ediyor. Yazar ile karakteri özdeşleştirmemek daha incelikli bir okuma birikimi gerektiriyor. Gerçi yazdığımız her satır zihnimizin labirentlerinde uzun bir yolculuk yaptıktan sonra çıkar, dolayısıyla yazdıklarım tamamen kurmaca, benimle hiç ilgisi yok diyemeyiz.

Mardin'e gittiğinde yaşadığınız evi görebildin mi, duruyor mu?

Hayır. Yatılı bölge okulunun lojmanında kalıyorduk. Kızıltepe'deydi okul. Mardin'e dayımla birlikte gitmiştim. Bir nedenle oraya gidemedik, niye gidemedik şimdi hatırlamıyorum. Hatırlamadığıma göre belki de babamı kaybettiğim yeri görmek istemedim, bilmiyorum. Benlik ile bilinç çatışan şeylerdir, bilinç bazen gayet mantıklı görünen bir şey ister ama benlik mutlaka anlam verilmesi zor bir engel çıkarır.

Ne hissettin Mardin'de?

Mardin'in üzerimde çok derin bir etkisi oldu, çarptı beni. Sarhoşluğa benzettim. İlk anda hiçbir şey hissetmedim, pek etkilenmeden Mardin burasıymış demek diye düşündüm. Ama saatler içinde, aynı sarhoşluk gibi üstümde etkisi çoğaldı, sanki havada bir şey vardı, nefes aldıkça beni sarhoş ediyordu, şehrin büyüsüne kapıldım. Mar-

din'in üzerimde yarattığı bu sarhoşluk etkisi hiç unutamayacağım bir şey.

Kaç yılında gitmiştin? Biraz bahseder misin?

2000'de. Her tarafı dökülen, çok kötü bir otelde kaldık. Çarşaflar grileşmişti. Otelciye, "Bunları değiştirir misin?" dedik. "Olur," dedi. Getirdiği çarşaflar daha beterdi, öyle ki yatmadan önce üstüne giysilerimizi sermek zorunda kaldık. Sanki 1960'larda, Mardin'de ve o otelde zamanı durdurmuşlar, zaman akmıyor. Kendimi başka bir zamanın içindeymişim gibi hissettim. Dayım turizmciydi, emekliye ayırmıştı kendini ama oteli eleştirdi tabii. Ayrılırken otelci dayıma, "Buraya turizm gelecek diyorlar, biraz para harcayayım mı, ne dersin?" diye sordu. Ciddiyetle soruyordu. Dayım da akıl verdi. Mardin'de unutamadığım bir şey daha oldu. Mardin Müzesi'ni gezmek istedik. Meydanın ortasında, Süryani Katolik Patrikhanesi olarak yapılmış, olağanüstü güzellikte bir bina, değişik amaçlarla kullanıldıktan sonra müzeye çevrilmiş. Gittik ama müze kapalı, oysa açık olması gerek. Birilerine sorduk, "Bekçiyi çağıralım da açsın," dediler. Müze bekçisi geldi, şangur şungur anahtarla kapıyı açtı. Girdik, müzeyi gezmeye başladık. Bekçi bizimle biraz dolaştı; ama o kadar sıkılıyor ki her halinden belli. Sonunda dayanamadı, "Ben kahvedeyim, siz gezin, sonra kapıyı kilitleyip anahtarı getirirsiniz," dedi, gitti. Düşün, koskoca bir müze, vitrinler binlerce yıllık, paha biçilmez objelerle dolu ama içerde dayımla benden başka kimse yok. Kafamıza göre gezdik, sonra kapıyı kilitledik, anahtarı da bekçiye verdik. Adam, "Sağ ol," dedi, kâğıt oynamaya devam etti.

Hiç şaşırmadım doğrusu. Dayın kaç yaşında bu arada, birlikte geziyorsunuz?

Altmış civarındaydı o zaman. Ama benden daha genç miş gibi davranıyordu, daha hızlı koşuyor, daha hızlı yürüyor. Başarılı da oluyordu; düzenli spor yapan biri çünkü. Yaşama enerjisiyle doludur, roman karakteri olmayı hak edecek kadar ilginç biridir. Eski Mardin'e, tarihî kente bakan bir tepeye yemeğe gittik sonra. Çevremizde Arap kökenli Mardinliler, Arapça konuşuyorlar. Çok ilginç, çok renkli bir ortamdı. Bende sanki başka bir ülkedeyim duygusu uyandırdı. Bu duygu Güneydoğu'ya adım atar atmaz başlıyor aslında.

Evet. Mardin ve Urfa böyle bir duygu uyandırıyor. Diğerlerinde yok o.

Galiba yok. Gaziantep'te böyle bir şey hissetmedim. Gerçi Antakya da tarihsel açıdan çok eski bir şehir ama Urfa ve Mardin'in yarattığı etki diğer şehirlerden daha derin. Diyarbakır daha farklı, orada insanı başka bir duygu kaplıyor. Mardin çok ilginçti. Müzeyi gezdiğimiz günün akşamı Galatasaray'ın Avrupa şampiyonası maçı vardı. Dayım, "Maçı seyredeceğim," diye tutturdu. Ben futbolu hiç sevmem. Ama kitap okumaktan başka tek başıma yapabileceğim bir şey yok, şehrin akşamını da kaçırmak istemiyorum, mecburen dayıma katıldım. Meydanda yan yana üç kahvehane vardı; tahta sandalyeleri farklı renge boyalı, oradan anlıyorsun farklı kahvelere ait olduğunu, her birinde birer televizyon, arkasına sandalyeler sıralanmış. Daha maç başlamadan hepsi doldu. Yüze yakın seyirci var, tamamı erkek, ortamdaki tek kadın benim. Dayım biraz havalı giyiniyor, çok da rahat tavırları var, turist olduğumuz her halimizden belli. Bize

bakmak, incelemek istiyorlar, bakıyorlar da ama en fazla üç saniye sürüyor. Çünkü maç çok heyecanlı. Galatasaray o gece Avrupa şampiyonu oldu.

Başka nerelere gittiniz?

Antakya'dan Urfa'ya, Mardin'den Nemrut'a kadar pek çok yeri kapsayan uzun bir gezi yaptık; Adana, Diyarbakır, Gaziantep, Adıyaman, Mersin. Mardin ne kadar unutulmazsa, Urfa da o kadar unutulsa yeridir denecek bir anıyla kapandı benim açımdan. Kafamıza göre gezmek istediğimiz için hiçbir yerde otel rezervasyonu yaptırmamıştık, nasıl olsa bir yer buluruz diye düşünmüştük. Urfa'ya cumartesi günü vardık, iki turistik otel vardı, ikisi de doluydu. Mecburen yol üstü otellerini denedik ama kadın olduğum için beni almadılar. Açıkça, yüzüme karşı inceden bir aşağılamayla, "Otele kadın müşteri almıyoruz," dediler. Dayımın ısrarları fayda etmedi. Yanımda bir Türkiye gezi rehberi vardı. DSİ'nin tesislerinde gecelenebileceği yazıyordu. Oraya gittik, onlar da kendi mensuplarına oda veriyorlarmış. Yalvar yakar bir gece kalabildik. Akşam yemekten sonra, her şeye rağmen şehrin tadını çıkarmak istedik. Çevresi yüksek duvarlarla çevrili bir çay bahçesine gittik. İçeri girdiğimiz anda birkaç adam üstümüze yürüdü, "Çıkın buradan!" diye bağırmaya başladılar. Meğer ben kadın olarak bekârlara mahsus olan yere girmişim, aile kısmı yan taraftaymış. Çok ağırıma gitti. İçeri kadın girince mekân kirleniyor, zehirleniyor sanki.

Ben 2004'te gezdim aynı şehirleri, böyle bir izlenimim olmadı doğrusu.

Sadece Urfa'da başımıza geldi. Başka yerde böyle bir şey yaşamadık, aksine çok dostça, çok sıcak anılarımız oldu.

Benim bu toplumun ikiyüzlülüğüyle bitmeyen bir derdim var, biliyorsun. Urfa'da yaşadığım da eşsiz bir ikiyüzlülük örneğiydi. Bekârlara ait olan kısımdan çıkıp aile kısmına geçtik o gece. Orada neredeyse öpüşecek gençler gördüm. İstanbul'da bile gözüne ilişse dikkatini çeker, o derece yakındılar ama bekâr tarafına kadın girdi diye kıyameti kopardılar. Ertesi gün dayım, "Hemen gidelim bu şehirden," diye tutturdu, Urfa'yı doğru dürüst gezemeden Mardin'e geçtik. Dayım sonra fark ettiğim başka bir şey daha yaptı. Geziye onun arabasıyla çıkmıştık. Genellikle o kullanıyordu. Ama şehirlere yaklaştığımızda, "Ben yoruldum, biraz da sen kullan," diyerek direksiyonu bana veriyordu. Üçüncü şehirde filan bunu bilinçli yaptığının farkına vardım. Şehre araba kullanan bir kadın girsin istiyordu.

Yani senin erkeğin yanında gezdirdiği bir kadın değil, geziyi idare eden kadın olduğunu göstermek istiyor.

Şehrin cinsiyetçiliğine inat yapıyordu bunu. Bizim ailede kadınlar genellikle idare edilen olmadılar. Hep kendi hayatlarına hâkimdiler.

Sende de öyle bir şey var ama, dediğim dedik... Annen de mi öyleydi?

Kesinlikle. Karadenizli kadınlar genellikle öyledir. Annemin babası Rizeli, ben de dedemin genlerini taşıyor olabilirim. Annem biri kız, altı kardeşi olan otoriter, güçlü bir kadındı. Hiç kimsenin hayatını yönetmesine izin vermedi. Kadınların başarılarından çok memnuniyet duyardı. Kendinden feministti yani, doğal bir şekilde. Beni gönderdiği Erenköy Kız Lisesi'ni de ilk kadın astronom, ilk kadın Yargıtay üyesi vs. oradan çıkmış diye yere göğe

Bedri Tunç, öğretmen arkadaşlarıyla bir gezide. Ortada, beyaz pardösülü.

koyamazdı. Güneydoğu gezisine dönersek, kendi tarihimi keşif gezisi olmadı benim için, çocukluğuma gidiyorum hissi yaşayamadım ama ülkemi keşfettiğim bir gezi olduğu için çok değerliydi.

"Yanık Taşlar" adlı öykün Mardin'de geçiyor, öyküde anlattığın şeyler gerçek mi ya da ne kadarı kurmaca?

Ben kurmaca yazarıyım ama yazdıklarımın bir yerinin mutlaka gerçeğe değmesini isterim ya da gerçek hayatın bir ânı, bir sözü beni yazmaya iter demek daha doğru. Öte yandan gerçekle de zorum vardır, deforme etmek isterim, alışılmışın dışındaki form etki yaratır, bizi gerçek hakkında düşündürür. Ama bu öykü diğer yazdıklarımın aksine her kelimesiyle gerçektir, sigara izmaritlerini yiyen keçiden, gökkuşağı renklerindeki plaj şezlonguna, ortalığa atılmış paslı su sebilinden bize çay ikram eden hüzünlü gence kadar. Daha önce bu kadar tuhaf, şaşırtıcı, gerçeküstü diyebileceğim bir atmosferle karşılaşmamıştım, hayatın neredeyse sanata benzediği bir an yaşa-

mamıştım, kendimi alışılmadık bir şiirin içine girmiş gibi hissettim. Hep söylerim, olup bitenler açısından bakarsak, sanat hayatla aşık atamaz, hayat sanatı daima yener. Hiçbir dehanın hayal gücü hayatın yarattıklarını aşamaz. Ama sanat tam da burada başlar bence, gerçeğin sarsılmaz doğasını sarsılır hale getirir.

Babanın ölümünden sonra Mardin'de kalmadınız, Adapazarı'na mı taşındınız?

Evet, annemle babamın memleketine. Annemin babasının Adapazarı'nda büyük bir evi vardı. Alt katını bize verdi, üst katta da teyzem oturuyordu. Dayılarım da yakınlarda oturuyorlardı. Hep kalabalıktık, hep bir arada. Yazın okullar kapanır kapanmaz Karasu'ya yazlığa giderdik, bir sürü aile.

Bayağı geniş bir aileden söz ediyorsun öyleyse.

Geniş ne demek, klan gibi bir şeydi. Dedemin değişik annelerden olma dört-beş erkek kardeşi vardı, sayısını tam bilmiyorum, onların yine değişik kadınlardan olma sayısız oğulları. Ailede kız çocuk nüfusu azdı, erkek ağırlıklı bir aile. Hikâye anneannemle başlıyor. Anneannem Abhaz'dı, annem on dört yaşındayken ölmüş. Annemleri anneannemin annesi büyütmüş. Kafkaslardan göç etmiş, çok dirayetli, dediğim dedik bir kadınmış, Osmanlı dönemindeki Kafkas göçlerinden birinde, bir oğlu bir kızıyla gelip Karasu'ya yerleşmiş, hayatını kurmuş, hayatı boyunca da kimseye pabuç bırakmamış. Dedem anneannemle evlenmek istediğinde Kafkaslardan gelen bu dirayetli büyük anneanne hayır demiş. Ama dedem de az değil, kaçırırım diye tehdit edince kadıncağız korkmuş. Dedem Rize'den gelmiş bir eşkıya o zamanlar.

Eşkıya?

Evet. Bugün çok garip tınlıyor ama ben çocukken eşkıyalığı sanki bir meslekmiş gibi anlatırlardı. Eşkıyaların sonradan Kurtuluş Savaşı'na katılıp kahraman olmaları onları aklıyordu sanırım. Dedem çok dik başlı bir adammış, on yedi yaşında babasıyla çatışınca Rize'yi terk edip Adapazarı'na gelmiş. İpsiz Recep'in çetesine katılmış. Kurtuluş Savaşı'nda da birlikte savaşmışlar. Büyük anneannenin korkması doğal, adam çeteci sonuçta, belde silah geziyor.

Arada aşk var mı peki?

Var. Dedem, çağının ve etnik kökeninin pek çok erkeği gibi kadınlarla ünsiyeti fazla bir adamdı. Kardeşlerinin de birden fazla karısı vardı. Anneannemin, dedemin başka bir kadınla ilişkisi nedeniyle hastalanıp öldüğü söylenir. Arada aşk olmasa başka kadın yüzünden ölmez bir kadın, hele o yıllarda. Öte yandan ailemin romantizmi seven bir tarafı vardır, abartıyor da olabilirler. Dedemin pek çok macerası olmuş, neyse ki onlardan çocuk sahibi olmamış. Hatırlıyorum, annemler, "Bir kardeşimiz çıkabilir," diye konuşuyorlardı dedemin ölümünden sonra ama çıkmadı. Yokmuş demek ki. Kadınlarla çok maceraları olmuş ama anneannemin ölümünden yıllar sonra, yaşlılık döneminde başka bir kadınla evlendi. Onu ben de hatırlıyorum, çok yumuşak, nazik bir kadındı. Dayılarım isim takmayı seven, günlük hayatı çok neşeli yaşayan insanlardı, üvey annelerine Bayan Kennedy adını takmışlar. Yüzüne söylemiyorlar tabii, arkasından. Aile bireylerine lakap takmak o zaman mı yaygındı, bugün hâlâ var da ben mi duymadım, bilmiyorum. Ama benim çocukluğumda hemen her ailede pek çok lakap olurdu. Bizde

de öyleydi, asık yüzlü bir kuzene "DGM surat" derlerdi mesela, Devlet Güvenlik Mahkemeleri yeni kurulmuştu. Bir başkasına "asit" derlerdi.

Sana da lakap taktılar mı?

Çocukken çok zayıf olduğum için Kılçık derlerdi. Ergenlikte diğer kızlarla aynı kiloya gelince unutuldu. Diğeri bayağı ırkçı, aşağılayıcı bir lakaptı ama öyle olduğunun farkında değildim. Babam Bulgaristan göçmeni olduğu için, küçük dayım bana muhacir derdi, hatta "maacır". Annem çok kızardı, niye kızdığını anlamazdım. Bunun aşağılayıcı bir hitap olduğunu, daha sonra okuyarak öğrendim. "Dayım beni aşağılıyormuş meğer," diye düşündüm. Irkçılığın nasıl bir şey olduğunu sanıyordu bilmiyorum. Hayatta olsaydı sormak isterdim. Lakap takmayı, şaka yapmayı, hikâye anlatmayı seven bir aileydi, yaşamayı severlerdi özetle, yemeğe çok düşkünlerdi, akşam yemekleri çok uzun sürerdi bu yüzden, hikâyeler anlatılır, taklitler yapılır, espriler, gülüşmeler, neşe... Bazı etnik toplulukların aşağılanması da ihmal edilmezdi, bunu çok doğal bulurlardı.

Ne kadarı kaldı bu ailenin?

Hiç kimse kalmadı. Beraber Güneydoğu'ya gittiğimiz dayım hayatta sadece, o da yaşlandı. O hariç dayılarım ellili yaşlarında öldüler, altmışı gören olmadı. Hepsi kabına sığmayan, coşkulu insanlardı, seksen yıllık hayatı elli yılda yaşadılar. O kadar yüksek perdeden yaşadılar ki yemek, sigara, içki, eğlence... fazlasıyla konsantre bir hayat, sonuç genç yaşta ölmek.

Aşktan ölen anneannenin çocukları...

Öyle romantize ediyorlar ama bence anneanne sadece hastaydı, gururu da hastalığını ağırlaştırmış olabilir. 1930'ların başı, tıp bugünkü gibi değil. İlginç bir şey de şu: Büyük anneanne hiç Türkçe konuşmamış. Biliyormuş ama konuşmuyormuş.

Refik Halid'in "Eskici" hikâyesindeki gibi bir tür kimlik koruması mı?

Belki öyle bir tarafı vardır. Ama bir tür kibir de olabilir. Kafkas halklarının çoğunda olduğu gibi Abhazlarda da keskin bir sınıf sistemi vardır. Bazıları kendilerini hem diğer milletlerden, hem kendi halklarının alt sınıflarından üstün görürler. Büyük anneanne de muhtemelen Karadenizli dedemi Abhaz olmadığı için küçümsüyordu, onun dilini konuşmuyordu. Dedem için ise tek bir kimlik var Türklük. Çocuklarına Abhazca konuşmayı yasaklamış. Abhazca konuşulduğunu duyunca kıyameti koparırmış. Ama annem, teyzem, dayılarım bilirlerdi; özellikle bizden saklamak istedikleri şeyleri Abhazca konuşurlardı. Büyük anneannemin hiç Türkçe konuşmaması bana çok ilginç gelmiştir. Roni Margulies'in kitabında da vardı böyle bir sahne. Onun kendi çocukluğuyla ilgili bir kitaptı, hatırlar mısın bilmiyorum.

Okumadım.

Harika bir metindi. Dedim ki, "Roni neden bu 80 sayfa? Yap bunu 800 sayfa." Nefis çünkü. Ama yapmadı. Ailenin bir tarafı Sefarad, bir tarafı Aşkenaz.

Hikâye orada başlamış zaten.

Evet. Sanıyorum babaanne Sefarad olan. İzmirli ama Se-

lanik'ten gelme ya da öyle bir şey. Döneceğiz nasılsa diye Türkçe öğrenmeyi bile düşünmüyor ama dönemiyor.

Ait olduğun yere bağını sürdürme çabası...

Belki bizim büyük anneanne de bir gün kendi topraklarına döneceğini umuyordu, kim bilir.

İki ayrı kültür egemendi yani hayatınıza. Nasıl farklılıklar vardı iki taraf arasında?

Çok. Mesela mutfak. Bir gün Karadeniz yemekleri yapılıyordu evde; karalahana çorbası, hamsili ekmek. Ertesi gün Abhaz yemekleri; Çerkez tavuğu, fasulye ezmesi. Gerçi bizimkiler Çerkez tavuğu demezlerdi, cevizli tavuk derlerdi, kendilerini Çerkezlerden ayırmak isterlerdi sanırım. Yaşama biçimi, âdetler de birbirini tutmuyordu, çatışıyordu. Bu çatışma annemlerin gençliğinde daha keskinmiş, benim çocukluğumda ancak yaşlılar kalmıştı âdetleri sürdüren. Abhazlarda gençlerin kızlı erkekli toplanıp eğlenmeleri, dans etmeleri çok yaygındır, ben de çocukluğumda birkaçına tanık oldum Abhaz köylerine gittiğimizde. İnce odunları vurarak yaptıkları çok ritmik bir müzikleri, Azerilerin dansına benzeyen bir dansları vardı, izlemesi çok zevkliydi. Gençler edepli bir biçimde flört ederlerdi bu eğlencelerde. O zamanlar evleninceye kadar Abhaz gençlerin hayatı şahane geçiyormuş. Ama evlenince bitiyormuş o sefa. Çerkez/Abhaz gelinin kapının arkasında dikilmesi başlıyor. Kocanın ailesine hitap önemli bir meseleydi. Kadınlar kocalarının kardeşlerine adlarıyla hitap edemiyorlardı. Bir Abhaz yengem vardı, anneme Aylin derdi, halbuki adı Yıldız, dayılarıma farklı isimler takmıştı. Bir gün anneme, "Senin göbek adın Aylin mi?" diye sordum. O zaman anlattı

bu âdeti, benim aklım almadı tabii, çok saçma geldi. Etnik topluluklar hakkında genelleme yapmaktan hoşlanmam ama yüzlerce Abhaz tanıdım, içlerinde melankolik, depresif olanına rastlamadım, hatta maniktiler diyebilirim. Abhaz erkekleri çalışmayı değil eğlenmeyi seviyorlardı, çok da güzel eğleniyorlardı. Ama iş çalışmaya gelince genellikle kaytarmanın yolunu buluyorlardı. Bu çok konuşulurdu ailede. Bizimkiler çalışkan oluşlarını bir taraflarının Karadenizli olmasına bağlarlardı.

Anneannem genç yaşta öldüğü için âdetler arası çatışma dedem ile büyük anneanne arasında sürmüş. Annem genç kızken gençlerin eğlencelerine gitmek istermiş, anneannesi git dermiş ama dedem izin vermezmiş. Kızlarının omuzları açıkta bırakan elbiseler giymelerine izin veriyor ama kızlı erkekli eğlencelere göndermiyor. Taşrada Batılılaşma böyle oluyormuş demek ki. Sözde Batılı, özde muhafazakâr. Bu arada kalmışlık benim anne tarafımın temel karakteri oldu. Bence Türkiye'nin de temel karakteri.

Adapazarı ve çevresi hâlâ farklı etnik kültürlerin yan yana, kimi zaman çatışarak, kimi zaman barışarak yaşadığı bir bölge. Bu kültürel var olmalara, kimliklere ilgim de sanıyorum buradan geliyor. Çocukluğum boyunca, "Hangi millettensin?" sorusuna muhatap oldum. Dedemin ve Milli Eğitim'in öğrettiği gibi, "Türk'üm," derdim. "Hepimiz Türk'üz, asıl milletin ne?" diye devam ederdi sorgu. Türk olmayı çok önemsemiyorlardı ya da bir tür resmî kimlik gibi görüyorlardı sanırım. Dedem bu arada çocuklarına Talat ve Enver adlarını koyacak kadar İttihatçıydı. Çocukken iyi bir şey sanırdım bunu, sonra biraz tarih okuyunca fazlasıyla sorunlu bir durum olduğunu gördüm. Dedem hayatta olsaydı bunları konuşmak isterdim.

İttihatçılık nereden geliyor, çocuklarına Enver ve Talat isimlerini koyacak kadar?

Muhtemelen çağın etkisi. İttihat ve Terakki dedemin gençliğine tekabül ediyor. Enver Paşa, Talat Paşa iktidar o zamanlar. İktidarda olan kişi gençler için çekicidir. Dedem İpsiz Recep'in çetesiyle Rum çetelerine karşı savaşıyor, sonra bu çeteler Kuva-yı Milliye'ye katılıyorlar. Söylentilere göre İpsiz Recep, "Ben madalya için değil ülkem için savaştım," diyerek İstiklal Madalyası'nı geri çevirmiş bir Rizeli. O da dedem gibi Rize'den Karasu'ya gelip yerleşmiş. En küçük dayımdan dinlemiştim bunları, bu tür tarihsel hikâyeleri biraz abartarak anlatmayı severdi, babasını tarihsel bir kişilik olarak göstermek isterdi. Öyle olduğuna da inanıyordu bence.

Yani biyografisini biraz serbestçe kurgulayanlardandı.

Bayağı bir serbest kurgulardı. Büyük ihtimalle uydurma bir hikâye daha anlatırdı. Savaş sırasında İpsiz Recep çetesinin Çerkez Ethem'le bir bağı varmış. Mustafa Kemal'in Çerkez Ethem'i Ankara'ya çağırdığı telgrafı dedem almış. Muhaberatmış, o götürmüş. Bence dedem bundan sadece haberdardı. Ama dayım, o telgrafı alan, tarihe değen elin dedemin eli olmasını istemişti gibi geliyor bana.

Bence beyana itimat edelim. Yani, böyle dediğine göre...

Olabilir. Anlatılan bir hikâye de şuydu: 1959 sonbaharında dedem, tarihsel kişilikleri seven en küçük dayımı çağırıyor, Adnan Menderes'e mektup yazdırıyor. Bu arada dedem CHP delegesi. Siyah takım elbise, kravat, fötr şapka, daima beyaz gömlek, elinde bir baston. Hep öyle hatırlıyorum. Tam bir taşra CHP'lisi. Aynı zamanda içki

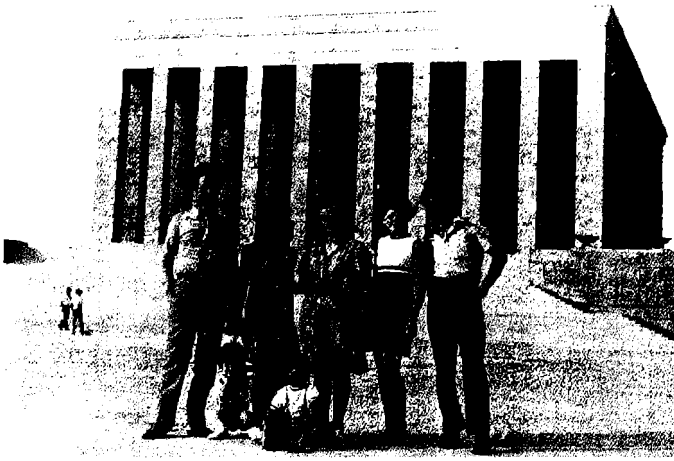
ve kadınlar da söz konusu olduğu için para tutamayan bir adam. Dayımı çağırıyor ve Adnan Menderes'e gidişin gidiş değil mealinde bir mektup yazdırıyor. Ardından mayısta 1960 İhtilali oluyor. Bu hikâye de dedemin siyasi öngörüsünün ne kadar parlak olduğuna işaret olarak anlatılırdı.

Ailende böyle hikâyeler çok galiba.

Çok. Dedemin hikâyesi çok. Mesela bir kuzenim var, benden dört yaş büyük, Yalçın. Dedemin kıymetlisiydi. Dedemin Karasu'nun Karapınar köyünde de bir evi vardı, Sakarya Nehri'ne bakan, arkası fındık bahçesi, önünde siyah üzüm çardağı olan harika bir ev. Yazları orada geçiriyor, kışın şehre geliyor. Yazın da kim isterse onun yanına gidiyor, bazen çok kalabalık oluyor ev. Bir gün bütün kuzenler birleşiyorlar, sinemaya gidiyorlar. Bu arada köyde sinema var, yazlık sinema.

Tarih?

60'ların sonu olmalı. Yalçın sekiz-dokuz yaşında o sırada. Ama sinemaya gidenler on beş-on altı yaşlarındalar, aralarında ablam da var. Yalçın da onlarla gitmek istiyor, götürmüyorlar. Dedem eve geliyor, Yalçın'ı ağlarken buluyor, niye ağladığını soruyor. Yalçın, "Beni sinemaya götürmediler," deyince, "Kalk," diyor. Doğru sinemaya gidiyorlar. Film başlayalı yarım saat olmuş. Dedem içeri giriyor, ışıkları yaktırıyor. Tek tek kuzenleri işaret ediyor, "Siz doğru eve," diyor. Yalçın'ı oturtuyor. "Baştan başla," diyor sinemacıya. Işıkları söndürüyorlar, Yalçın filmi başından itibaren seyrediyor. Büyük bir keyifle anlatır bunu.

Sol baştaki çocuk Ayfer Tunç. Annesi, dayısı Yüksel Soyhan, Alman yengesi Sybille ve kuzenleriyle bir Ankara gezisinde, Anıtkabir'de, 1970'ler.

Hoş bir hikâye.

Evet, bunu *Altyazı* dergisine yazmıştım. Coşkulu yaşamak derken söylemek istediğim şey bu. Hep böyle yaşadılar. O an akıllarına bir şey mi geliyor, hemen yapılır.

Baba tarafınla ilişkin nasıldı?

Baba tarafımda etnik bir karışıklık yok. Dedem ve babaannem Bulgaristanlı. Orada doğmuşlar, orada evlenmişler, uzun yıllar orada yaşamışlar, mübadeleyle Adapazarı'na gelip yerleşmişler. Babam Adapazarı'nda doğmuş ama bir rivayete göre asıl doğum yeri Varna. Babamın ölümünden sonra anne tarafımla yaşamaya başladığımız için ilişkimiz zayıftı. Onların anne tarafım kadar eğlenceli olduklarını söyleyemeyeceğim, durgun bir su gibi yaşarlardı, kıpırtısız. Çok sıkılırdım, dedeme gitmek is-

temezdim. Bütün gün namaza gitmek, saatli maarif takvimi yaprağını okumak ve pencereden bakmaktan başka bir şey yapmayan bir adam. Anne tarafımın aksine çok uzun ömürlüler. Dedem 97 yaşında öldü, her defasında sıkıntıdan öldü diye vurgularım.

Kendi hayatını nasıl buluyorsun?

Bir biyografi kitabı için çok sıkıcı. Hiç öyle hayatım roman denen cinsten bir hayat yaşamıyorum. Dışarıdan biri biyografimi okuduğunda ilginç bulmayacaktır. Bu kitabı bir daha düşün istersen...

Öyledir değil mi? Yazarın hayatı ne kadar sansasyonel ise biyografisine ait çalışmalar da o kadar ilgi çekiyor. Ben de daha başında uyarayım okuru: Kitapta kimse bu tarz ilginç sayfalar bulamayacak. Ayfer Tunç'un bir yazar olarak portresini ortaya koymaktan başka amacı yok kitabın. Tekrar başa dönelim. Adapazarı'na taşındınız, sonra okula başladın...

Ablam Bolu Kız Öğretmen Okulu'na yatılı okumaya gitti. Sadece yazın ve sömestr tatilinde eve geliyordu. Benim de okul çağım geldi. Çok heves ettiğim bir şeydi okul. Sakarya İlkokulu'na başladım. İkiye geçtiğim yıl ablam okulu bitirip öğretmen oldu. Tayini önce Karadeniz'de bir dağ köyüne çıktı. Çok gençti, annemin ablamı oraya yalnız göndermesi mümkün değildi, bizim şehirden ayrılmamız da mümkün değildi. Epeyce uğraştılar tayini için, sonunda İzmit'e çok yakın bir köye tayini yapıldı. Ama annem oraya da yalnız göndermek istemedi. Tek başına genç bir kız için çok zor bir hayat o zamanlar. İzmit, Adapazarı arası bugünkü gibi git gel yapılacak bir yol değildi, otobüs üç saat sürüyordu. Dolayısıyla biz de İzmit'e taşındık. Ablam önce İzmit yakınla-

Sakarya İlkokulu'nda birinci sınıfta okurken, 1970 (soldan üçüncü).

rında bir köyde öğretmenlik yaptı. Sonra İzmit'in içine tayin oldu, Ulugazi İlkokulu'na. Orada da evlendi.

İzmit döneminde seni etkileyen şeyler nelerdi?

Günlük tutmaya yeltenmeme neden olan Kıbrıs Savaşı. Her ne kadar adı Barış Harekâtı olarak vurgulansa da düpedüz savaştı. Hayatımdaki en etkileyici olaylardan biriydi, biz oradayken gerçekleşti. Pencereleri mavi defter kâğıtlarıyla kaplamıştık. Sokak oyunlarına savaşın hâkim olduğunu hatırlıyorum. Çocuklar paraşüt birliklerini taklit ederek ağaçlardan atlıyorlar, tahtadan tüfekler yapıyor, Makarios'la ilgili tekerlemeler uyduruyorlar. Uzakta bir yerde yaşanan savaş, çocukların sokak hayatına bile etki etmişti. Derin, şiddet dolu bir milliyetçilik ve Rum nefreti vardı sokak oyunlarında. Çok kolay nefret geliştirebilen bir toplumuz biz.

Senin sokakla ilişkin nasıldı çocukken?

Sokakla pek ilişkim olmadı. Çocuk oyunlarında başarısızdım. Misket oyununda ilk beş dakikada ütülürüm, yakantopta vurulurum, yenildiğim ortamlarda bulunmaktan hoşlanmıyordum doğal olarak. İzmit'e taşındığımızda okumayı öğrenmiştim artık. Sokağın yerini hemen kitaplar aldı.

III

Asıl hayatına, edebiyata geçelim öyleyse. Edebiyat tadı alarak okuduğun ilk kitabı hatırlıyor musun?

Bana gerçek anlamda edebiyat tadı veren, hatırladığım ilk kitap *Milliyet Çocuk* kitaplarından çıkan *En Güzel Seçme Türk Hikâyeleri*'dir.

Kaçıncı sınıftaydın okuduğunda?

Sanıyorum ilkokul üç. Ondan öncesinde de bir sürü çocuk kitabı okumuştum ama.

Neler okurdun?

Mesela "Ayşegül"leri seri olarak okuduğumu hatırlıyorum. Daha pek çok kitap.

Cin Ali'ler var mıydı?

Onlar da vardı ama beni çok sarmadılar, "Ayşegül"lerden çok etkilendim. Resimlerine bayılırdım. *Ayşegül Tatilde*'nin bir sahnesi vardır, kulağına deniz kabuğunu koyup denizin sesini dinlediği... Unutulmaz bir resimdir.

Çizgi roman okudun mu? *Teksas*, *Tommiks* gibi macera kitapları? Bizim çocukluğumuzda çok yaygındı, fotoromanlar da vardı.

Çok okudum ama her zaman sorun oldu. O dönemin anlayışında çizgi romanlar zararlı görüldükleri için. Ancak Karasu'da, yazlıkta kuzenlerimden alarak okurdum.

Karasu'ya yazlığa gidiyordunuz.

Okullar kapanır kapanmaz. Karasu'ya giderken dedeme de uğrardık, hayattayken tabii. Bahçeden çuvallar dolusu fındık toplardık. Fındık, Karasu'nun ekonomik hayatında önemli yeri olan bir ağaç. Yazın taze fındık kabukları yığın olurdu evlerin önlerinde. Yol üstünde bir de hara vardı. Haraya uğrayıp ayran içmek âdetimizdi. Hara da yok artık. Yine yol üstünde Ballıkaya dediğimiz devasa bir kaya vardı, köylüler kayanın çıkıntılarına arı kovanları asarlardı, bayağı akrobasi isteyen çok zor bir iş. Ballıkaya muhtemelen yeni yol yapılırken kırılmıştır, kovanlar çoktan yok oldu.

Doğaya karşı ilgin varmış.

Aslında yok, bunlar doğadan çok, yok olduğu için içimi acıtarak yerleşen ayrıntılar. Doğacı bir insan olmadım ben, şehir insanıyım. Doğada bir haftadan fazla bulunmaktan hoşlanmıyorum.

Neden, tekdüze mi oluyor sonra?

Beni asıl ilgilendiren şey insan hikâyesi. Doğanın hikâyesi yok, bir döngüsü var, büyüleyici bir döngü ama o kadar, beni fazla sarmıyor. Şehirde önümden her dakika bir

hikâye geçiyor. Şehir duygusu beni çeken şey. Bu nedenle bütün sorunlarına, yıkılmasına, mahvolmasına rağmen İstanbulsuz yapamazmışım gibi geliyor.

İstanbul senin için önemli bir konu, ilerde daha uzun konuşalım üzerinde. Okuduğun ilk kitaplardan söz ediyordun, çizgi romanlardan...

Çizgi romanları Karasu'ya gittiğimizde okurdum. *Kaptan Swing* ve *Zagor* favorimdi. Annem izin verirdi ama gene de söylenirdi, çizgi roman okuyacağına başka bir kitap oku diye. Adapazarı'nda Uzunçarşı'nın başladığı yerde karşılıklı iki kırtasiyeci vardı. Kitap da satılırdı. Oradan almıştım ilk çocuk kitaplarımı. Ama asıl çocuk kitaplarımı aldığım yer İzmit'tir. Düzenli kitap almaya orada başladım. Mavi şömizli, kırmızı kurdeleli, küçük boy *Milliyet Çocuk* serisinin âşığıydım. Öyle ileriye gitmiştim ki, kitabı yazarına veya içeriğine göre değil, sırt numarasına göre alıyordum. Kitapçıya giderdim, bende hangi numara eksikse 7 numara, 39 numara, 66 numara; onu sipariş ederdim. Artık hangi kitap çıkarsa, *Pal Sokağının Çocukları* mı olur, *Uçan Otomobil* mi? *Son Mohikan, Kediler Kralı, Şeytan Çekiçleri, Cambazhane Köpeği, Kaşağı, Kız Robenson, 101 Dalmaçyalı, Sokak Çalgıcısı, Mercan Adası, Hacivat Karagöz, Kıbrıslı Yusuf, Pembe Yunus*... Hep o seriden okuduğum kitaplar. Neredeyse hepsinin adını, konusunu hatırlıyorum. Aralarında hiç kötü çıkan hatırlamıyorum ya da çocukluk okumalarında açlık büyük oluyor, ondan belki.

Şimdi yok değil mi hiçbiri?

Hayır. Bir kısmını sakladım. *Pal Sokağının Çocukları* benim kuşağımın bütün çocukları gibi benim de günlerce

ağlamama neden olan bir kitaptı. Budapeşte'ye gittiğimde Macarcasını aldım.

Nemeçek için bir yazı bile yazdığını hatırlıyorum...

Evet, YKY'deyken *4.Kat* diye bir dergi çıkarıyorduk, ona yazmıştım.

Daha sonra da çok etkilendiğim başka kitaplar oldu ama Türk edebiyatına beni *En Güzel Seçme Türk Hikâyeleri* bağlamıştır.

Ailede çocukları okumaya yönlendiren bir büyük ya da okulda bir öğretmen oluyor. Senin kitapla ilişki kurmanı sağlayan böyle bir aracın var mıydı? Kitabı nasıl buldun daha doğrusu?

Evimizde hep kitap vardı, babam öğretmen olduğu için. Annem gazete dergi okumaya düşkündü. Ablam eniştem çok roman okurlardı. O zaman televizyon da yoktu. Televizyon çıktıktan sonra onlar da okumayı hemen hemen bıraktılar diyebilirim. İlkokuldaydım daha, Yaşar Kemalleri, Orhan Kemalleri, Fakir Baykurtları, Kemal Tahirleri okuduğumda. Ablamlar bu yazarların her çıkan kitabını alırlardı. Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkand falan da okurdum, ablam onları da alırdı. Daha ilkokuldayken bütün Kerime Nadirleri okumuştum. Fotoroman okumazlardı, tanıdıklarda, misafirlikte falan rastlarsam alıp okurdum. Ama fotoromana hiç düşkün olmadım.

Ablanla ilişkin nasıldı?

Ablam benden dokuz yaş büyük, erken evlendi. Evlendiğinde dokuz yaşındaydım. Dolayısıyla çok uzun süren bir abla-kız kardeş ilişkimiz oldu diyemem. Yatılı okula gitti-

İzmit Hızır Reis İlkokulu, mezuniyet töreni.

ği için kısa süre aynı evde yaşadık. Kız kardeşimle daha sıkı bir ilişkim oldu. Onunla aramda üç yaş var. Ama onunla da, ben liseye yatılı gidince ayrı düştük.

Onda da okuma tutkusu var mıydı seninki gibi?

Benim kadar değil. Ailede benden başka kimsede, benimki kadar kuvvetli bir okuma arzusu yoktu. Ara sıra okurlardı ama kitaba düşkünlerdi diyemem. Bir tek teyzemin oğlu okurdu, evinde ciddi, zengin bir kütüphane vardı. Benden epeyce büyüktü, ben ortaokuldayken evlenmişti. Karısı da çok okurdu. Altın Kitaplar'dan çıkan klasikleri hep onlardan ödünç alıp okudum, *Jane Eyre*, *Sefiller*, *Budala*. Bir de felsefeci kuzenim Prof. Ömer

Naci Soykan deli bir okurdu ama onunla ilişkimiz üniversite yıllarımda yoğunlaştı, elbette çok olumlu bir etkisi oldu üzerimde.

Demek ki ailede aynı ortam olsa bile kitap herkesi aynı şekilde bulmayabiliyor.

Tuhaf bir şey bu. Ablamın iki çocuğundan kızı müthiş okur, ciddi takip ettiği yazarlar vardır, listelere itibar etmez. Bazen bana var mı önerin ne okuyayım diye soruyor, şunu oku diyorum, çoktan okumuş oluyor. Ama öbür yeğenim öyle değil, aynı evde aynı şartlarda büyüdüler oysa.

Dediğin gibi tuhaf bir durum. Sanırım kitaba ulaşabilmenin ötesinde kitabın da kişiye ulaşması gerek. Bu da ancak çocuklukta oluyor. En lezzetli okumalar çocukluğumuzda yazarını bile bilmeden okuduğumuz kitaplardı değil mi?

En güzel okuma biçimi. Sıfır önyargı. Tamamen zevk almaya odaklısın, başka hiçbir şey yok. Beni en çok etkileyen öykü şöyle bitiyordu: "Havva baklava dedi ve öldü." Başıma taşla vurdular sanki, yıllarca unutmadım. Unutmadığım bir diğeri de Sait Faik'in "Stelyanos Hrisopulos Gemisi"ydi. O ismi telaffuz edebilmek için evde çalışmıştım. Stelyanos Hrisopulos, Stelyanos Hrisopulos diye tekrar ediyordum. Aklımda kalsın istiyorum. Gayrimüslim azınlıklarla ilk karşılaşmamdır o hikâye. *En Güzel Seçme Türk Hikâyeleri* kitabının beni ne kadar sarstığını anlatamam. Yıllar sonra fark ettim ki çok iyi bir seçmeymiş. İçindeki bütün hikâyeleri hatırlıyorum ama okurken yazarı kim, hiç umurumda değildi. Çocuktum, sadece hikâyeyle ilgiliydim.

Kim derlemiş acaba?

Belli bir yaştan, bilinçten sonra kimdi bu müteşekkir olduğum insan diye araştırdım, Naci Çelik olduğunu öğrendim. Onunla tanıştım da sonra, yönetmenlik yapıyordu. Mükemmel bir seçme yapmıştı. Bu kadar güzel örneklerle başlayınca Türk edebiyatına, bende bir sevgi oluştu, kendiliğimden özellikle Türk edebiyatı okumaya başladım.

O kitabı çocukluğumda ben de okumuştum. Türk edebiyatının neredeyse bütün ustalarını toplayan bir kitap.

Evet. Türk edebiyatının gerçekten en güzel hikâyeleri. Yıllar sonra Vüsat O. Bener okuduğumda, galiba üniversitedeydim, "Havva baklava dedi ve öldü," cümlesiyle karşılaştığım zaman, "Aman Allahım, Bener'in öyküsüymüş!" dedim. Şimdi Türk edebiyatını niye bu kadar sevdiğimi anlıyorum. En kötü örneklerini bile sevdim.

Çok iyi örneklerle başlamışsın ama.

Kötü örneklerini bile hâlâ severim. Hâlâ Türk edebiyatına laf söyletmemek derdindeyim. Bazı arkadaşlar ağır eleştirirler, zayıf bir edebiyatımız var diye... çok da haksız sayılmazlar.

Nerede mesela?

Vasatı baş tacı yaptığımız oldu.

Bu edebiyatın kendisiyle değil, eleştiriyle ilgili bir durum.

Eleştiri edebiyatı işlevsel hale getiren araçtır, eleştirisiz edebiyat hedefini bulmaz. Ama edebiyat ne kadar güç-

lüyse eleştiri de o kadar güçlü olabilir. Bence bizde eleştirinin zayıflığı edebiyatımızın da yeterince güçlü olmadığının bir göstergesi. Dürüst olursak vasat ağırlıklı bir edebiyat bizimki. Türkiye büyük ülke, hele zamanında üç kıtaya yayılmış Osmanlı'nın mirasını devraldığını düşünürsek. Ama büyüklüğüne oranla edebiyatı yeterince zengin değil. Büyük yazarımız çok az. Oysa bir çırpıda sayamayacağımız kadar çok olmalıydı. Tabii romanın Türk edebiyatına çok geç girmiş olduğunu da hesaba katmak gerek. *Don Kişot* 17. yüzyılın başında yazılmış. Biz 300 yıl sonra ilk edebî romanı yazıyoruz. O kadar büyük bir zaman farkı var ki.

Evet bunu unutmamak gerek. Romanla ve modern öyküyle tanışalı 150 yıl bile olmadı henüz. Dil engeli olmasa dünya edebiyatına birkaç öykücü ve romancı katabilirdik. Şimdi şimdi çevriliyor.

Evet ama dil engelini bir mazeret olarak görmüyorum. Birkaç Batı dilini saymazsak bütün ülkelerin edebiyatı için geçerli bir sorun bu. Çok tartışılır, Kafka Almanca değil de Çekçe yazsaydı bu kadar tanınır mıydı ya da Kafka ayarında olduğu söylenen Bruno Schulz Lehçe yerine Almanca yazsaydı dünya çapında bilinir miydi diye. Bence mesele edebiyatı içeren kültürün toplumsal bir ihtiyaç olup olmamasıyla ilgili. Kültür, medeniyet arzusu, hak, özgürlük, adalet talepleri bütün bunlar iç içedir, birbirini geliştirir. Tarihimize bakarsak edebiyatın pek çok sosyolojik nedenle toplum tarafından ihtiyaç olarak talep edilmediğini görüyoruz. Talebi olmayan ürün gelişemez. Bugün bu durumun çok da değiştiği kanısında değilim. Eskiye oranla daha fazla kitap basılıyor, satılıyor olabilir ama iyi edebiyat yine bir avuç iyi okurun umurunda. Ekonomide bir ilke vardır. Tüketimi azaltılmak

istenen ürüne ulaşmak zorlaştırılır. Mesela sigara tüketimini azaltmak için vergi konur, yaş sınırı getirilir, satan yerler kısıtlanır vesaire. Bizde kültür ürünleri adeta böyle. 12 Eylül'de lise sondaydım. Jandarmanın çantamda bulduğu bir Orhan Kemal romanının arkasında, "Eserleri arasında *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl* vardır" yazıyor diye dört saat karakolda tutuldum. Bizim tarihimiz bir korku tarihi. Korku sindirir, hayatı çoraklaştırır. Çorak bir toplumda edebiyatın da zayıf olması şaşırtıcı değil.

Bundan yirmi yıl önce başka bir dile çevrilmek mucize gibi bir şeydi. Bugün sayısız kitap onlarca dile çevriliyor. Ama bu durum her çevrilenin iyi edebiyat olduğunu kanıtlamaya yetmez. Elbette, dünya çapında tanınmayı hak eden büyük yazarlarımız var. Ama benim asıl önemli bulduğum şey, çevrilmiş olsalar dünyanın onları nasıl algılayacağından çok, kendi dillerini okuyup yazanlar tarafından ne kadar değerli bulundukları. Bir toplumun edebiyata verdiği değeri gösteren şey bu. Çok sevdiğim Feyyaz Kayacan'ın kitaplarını ancak sahaf sitelerinde bulabiliyoruz mesela ya da Hulki Aktunç kitapları bulunmuyor diye diye bir hal olmuştuk, nihayet tekrar baskısı yapıldı. Hâlâ sahaflarda bile bulunmayan pek çok yazar var. Bazıları gerçekten iyi yazarlar üstelik.

Demek istediğim şu, ben bu samimi sevgim ve gerekçelendirdiğim nedenlerle objektif olamıyorum, Türk edebiyatının küçümsenmesine tahammül edemiyorum, kötü söz söylenmesin istiyorum.

Ailenin bir üyesi gibi. Zaten o ailedensin artık sen de.

Galiba, öyle hissediyorum.

Çok önemli bir şey bu söylediğin. Çünkü senin kuşağında Türk edebiyatına karşı yadsıyıcı tavır daha barizdir, eski yazar-

ları tekmil okumuş bir öykücü, romancı parmakla gösterilir. Sen okumakla kalmamışsın, sık sık da okuduğun sevdiğin yazarların adını anıyor, üzerindeki haklarını teslim ediyor, bir şükran borcu ödemek gayreti gösteriyorsun.

Bugünkü okurların bilmedikleri ne kadar çok isim var. Üzülüyorum bazen. Küçük bir şey anlatayım. Bir ara Galatasaray Üniversitesi'nde ders veriyordum. Daha ilk dersin başında çocuklar şöyle dedi: "Hocam üç isimli yazarları okumayacağız değil mi? Okumayalım, n'olur..." Milli Eğitim'in edebiyat derslerinden nasıl bunalmışlarsa, mecburiyeti üç isimli yazarlar diye kodlamışlar. Okuduk tabii, Ahmet Hamdi Tanpınarsız olmazdı. Sömestrdan önce dört kitap adı verdim. "Bunlardan birini mutlaka okuyacaksınız," dedim. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Tutunamayanlar, Karanlığın Günü* bir de *Anayurt Oteli*. Tabii hepsi *Anayurt Oteli*'ni okudu, en incesi olduğu için. Hiç şaşırmadım. *Anayurt Oteli* hakkında konuşmaya başladık. İçlerinden biri, hiç unutmuyorum, şöyle dedi: "Ben Türk edebiyatının böyle bir şey olduğunu bilseydim çok daha önce okurdum." Şimdi burada kimi suçlayacağız? Bir kere Milli Eğitim'i kesinlikle suçluyorum, o ayrı da, işin ucunu nereden tutmamız gerek, bilemiyorum.

Birinin deniz feneri gibi çocuğun hayatına girip yolunu aydınlatması gerekiyor. Şimdi sözünü ettiğin o öğrenci gidip diğer kitapları da bulacak, okuyacak. Hayatta böyle yolumuzu kısaltan insanlar çıkıyor şanslıysak. Bunlar da edebiyat öğretmenleri olur çoğunlukla. Senin yolunu açan oldu mu bu şekilde ilkokulda, ortaokulda?

Hayır, ben tamamen kendim çizdim okuma yolumu. İzmit'te Hızır Reis İlkokulu'nda okuyordum. İyi bir okuldu aslında ama yol gösteren bir öğretmenim olmadı.

Ortaokulu da İzmit'te mi okudun?

Hayır, Adapazarı'nda okudum. Biz İzmit'teyken bizim aile apartmanı yapıldı, gene Adapazarı'na taşındık. Hayatımın en renkli dönemlerinden biridir. Bütün akrabalar aynı apartmanda oturuyoruz, hiçbir evin kapısı kapanmıyor. Ama annem mahremiyetine düşkün bir kadındı. Hoşlanmazdı öyle şeylerden. Bizim evin kapısı çalınarak içeri girilir. Diğerleri öyle kilitler yapmışlar ki kapı tümüyle açık değil ama itiyorsun giriyorsun. Bizim evin çok büyük bir terası vardı, bisiklete biniyorduk terasta, düşün. Biz teras katta oturuyoruz. Bitişiğimizde teyzem oturuyor. O terasta toplanılır, ikindi çayları, akşam yemekleri, bazen on beş-yirmi kişi, geceleri çay demlenir, karpuzlar kesilir, geç saatlere kadar kahkahalar. Çok renkliydi, eğlenceliydi ama fazla sık bir araya gelindiği için nefret ediyordum bu kalabalıktan. Odamda kitap okumak istiyordum. Bir de ergenlik dönemi, yalnız kalmak istiyorum, ayrıca solcu olmuşum. Aile kavramını, hele böyle klan halinde yaşama halini sorguluyorum.

Solcu olmuştum dediğin ortaokul sırası mı?

Tabii tabii. İlkokulda Yaşar Kemal'i okursan... Çok tuhaf değildi aslında, CHP'li bir aileydi bizimki. Seçim zamanlarında bir araya gelirler, konuşmalar, tartışmalar olur, herkes fikrini söyler ve sonuçta yine CHP'ye oy vermeye karar verilir. Topluca oy veriliyor diye feodal toplulukları eleştiriyoruz ama bizim ailenin yaptığı da farklı bir şey değildi. Gerçi aile kararına uymayanlar da çıktı her zaman.

Sen de ailenin bu farklı çıkmalarından biri miydin?

O zaman yaşım tutmuyordu, beni almıyorlardı toplantı-

lara. Oy verecek yaşta olanlar toplanıyordu. Büyük dayım nutkunu atıyordu, sonra herkes gidip oyunu veriyordu. Ama şunu biliyorum, dayım o nutku atmasa da bir-iki kişi dışında herkes CHP'liydi. Öyle basit bir denklem vardı ortada.

Adapazarı Merkez Ortaokulu'na başladım. İyi bir okuldu o zamanlar. Orduevinin bitişiğindeydi ama tuhaftır orduevinin varlığını hiç hissetmedim. Hiç askeri, savaşı çağrıştırmıyordu bana. Bir asker akrabamız vardı, onun düğünü yapılmıştı, o zaman gittim, içini gördüm. Onun dışında askeriyeyle herhangi bir ilişkisi olan bir aile değildik, pek de hoşlanmazlardı. Dedem ölmüştü tabii, hayatta olsaydı belki başka türlü olurdu. Dayılarım ticaretle uğraşıyorlardı, zihinsel olarak sınırları daha geniş insanlardı. 12 Eylül'den sonra CHP iktidarı da kalmadı, ANAP'lı oldular, vazgeçtiler sonra neyi seçeceklerini bilemediler, bir kafa karışıklığı içinde yaşadılar.

Ortaokulda da okuma anlamında bir yol gösterenim olmadı. Hatta Türkçe öğretmenimle büyük bir sorun yaşadım, en acı hatıralarımdan biridir, okul denen şeyden nefret etmeme sebep olmuştur.

Anlatır mısın?

Aslında çok kültürlü, okuyan bir adamdı ama okumak onu değiştirmemişti. Neredeyse melodram diyebileceğim bir şey oldu. Bizim toplum olarak hayatımızda melodram öyküleri çoktur. Sadece Yeşilçam filmlerine özgü sanırız ama kendi hayatımıza dikkatle bakarsak görebiliriz bunları. Yeşilçam da sonuçta bu toplumun yarattığı bir sinema. Neyse. Adapazarı'nın Dörtyol denen sanayi bölgesinde bir fırın vardı, ekmeği çok güzel oluyordu. Bir pazar günü bir yerden dönüyorduk, oradan ekmek almak istedik. O gün bizim sınıftan Tahir diye bir arka-

daşımın sanayide çalıştığını gördüm, daha orta ikide, bildiğin tamirci çırağı. Beni görmezden geldi. Sonra dayılarımın orada işyerleri olduğu için hafta içi bir gün tekrar rastladım. Sanayide çalıştığından emin oldum. Ama kimseye söylemedim çünkü karşılaştığımızda çok acı bir ifade vardı yüzünde.

Görülmüş olmaktan mı?

Evet, çalıştığını saklıyordu, ben de kimseye söylemedim. Bir gün ilk ders ve Türkçe, Tahir derste uyuyor, muhtemelen gece geç saatlere kadar çalışmış. Türkçeci, Tahir'e bir soru sordu. Hâlâ içi uyuyor çocuğun, bilemedi. Tahir'i öyle kötü dövdü ki anlatamam, ağzını burnunu kanatıncaya kadar. Hayatta şiddetle ilk karşılaşmamdır. Çocuğu dövmeye doymuyordu; yerde tekmeliyordu, kaldırıp kafasını tahtaya vuruyordu, ağzı burnu kan içinde kaldı. Okulda dayak yaygın bir şeydi o zamanlar ama ben ilk kez tanık oluyordum. Daha da yaralayıcı olan sonrasıydı. O kadar utanmaz bir adamdı ki, sınıfta iki kişi çok çalışkanız; biri Haluk diye bir çocuk, diğeri ben. Önce Haluk'a, "Haklı mıyım?" diye sordu. Dövdüğü yetmiyor, bir de haklı mıyım diye soruyor. Zorbalıktan öte bir yıkıcılık, hâlâ bunu ifade edecek kelime bulamadım. Haluk bembeyaz kesilmişti, çok korkmuştu, "Evet," diye kekeledi, ne desin. Sonra bana sordu. Ben ağlamaktan cevap veremiyorum, adam hâlâ ısrar ediyor: "Söyle, haklı mıyım değil miyim?" Teneffüs zili çaldı. Ben dışarıya fırladım. Bu arada Tahir ağız burun kan içinde ama yerinde oturuyor.

Belli ki sen Tahir'den çok etkilenmişsin bu durumdan.

Çok. Tahir için normal bir şeydi belki de, şiddet görmeye alışmış. İkinci ders oldu hâlâ ağlıyorum. Türkçeci beni

lara. Oy verecek yaşta olanlar toplanıyordu. Büyük dayım nutkunu atıyordu, sonra herkes gidip oyunu veriyordu. Ama şunu biliyorum, dayım o nutku atmasa da bir-iki kişi dışında herkes CHP'liydi. Öyle basit bir denklem vardı ortada.

Adapazarı Merkez Ortaokulu'na başladım. İyi bir okuldu o zamanlar. Orduevinin bitişiğindeydi ama tuhaftır orduevinin varlığını hiç hissetmedim. Hiç askeri, savaşı çağrıştırmıyordu bana. Bir asker akrabamız vardı, onun düğünü yapılmıştı, o zaman gittim, içini gördüm. Onun dışında askeriyeyle herhangi bir ilişkisi olan bir aile değildik, pek de hoşlanmazlardı. Dedem ölmüştü tabii, hayatta olsaydı belki başka türlü olurdu. Dayılarım ticaretle uğraşıyorlardı, zihinsel olarak sınırları daha geniş insanlardı. 12 Eylül'den sonra CHP iktidarı da kalmadı, ANAP'lı oldular, vazgeçtiler sonra neyi seçeceklerini bilemediler, bir kafa karışıklığı içinde yaşadılar.

Ortaokulda da okuma anlamında bir yol gösterenim olmadı. Hatta Türkçe öğretmenimle büyük bir sorun yaşadım, en acı hatıralarımdan biridir, okul denen şeyden nefret etmeme sebep olmuştur.

Anlatır mısın?

Aslında çok kültürlü, okuyan bir adamdı ama okumak onu değiştirmemişti. Neredeyse melodram diyebileceğim bir şey oldu. Bizim toplum olarak hayatımızda melodram öyküleri çoktur. Sadece Yeşilçam filmlerine özgü sanırız ama kendi hayatımıza dikkatle bakarsak görebiliriz bunları. Yeşilçam da sonuçta bu toplumun yarattığı bir sinema. Neyse. Adapazarı'nın Dörtyol denen sanayi bölgesinde bir fırın vardı, ekmeği çok güzel oluyordu. Bir pazar günü bir yerden dönüyorduk, oradan ekmek almak istedik. O gün bizim sınıftan Tahir diye bir arka-

daşımın sanayide çalıştığını gördüm, daha orta ikide, bildiğin tamirci çırağı. Beni görmezden geldi. Sonra dayılarımın orada işyerleri olduğu için hafta içi bir gün tekrar rastladım. Sanayide çalıştığından emin oldum. Ama kimseye söylemedim çünkü karşılaştığımızda çok acı bir ifade vardı yüzünde.

Görülmüş olmaktan mı?

Evet, çalıştığını saklıyordu, ben de kimseye söylemedim. Bir gün ilk ders ve Türkçe, Tahir derste uyuyor, muhtemelen gece geç saatlere kadar çalışmış. Türkçeci, Tahir'e bir soru sordu. Hâlâ içi uyuyor çocuğun, bilemedi. Tahir'i öyle kötü dövdü ki anlatamam, ağzını burnunu kanatıncaya kadar. Hayatta şiddetle ilk karşılaşmamdır. Çocuğu dövmeye doymuyordu; yerde tekmeliyordu, kaldırıp kafasını tahtaya vuruyordu, ağzı burnu kan içinde kaldı. Okulda dayak yaygın bir şeydi o zamanlar ama ben ilk kez tanık oluyordum. Daha da yaralayıcı olan sonrasıydı. O kadar utanmaz bir adamdı ki, sınıfta iki kişi çok çalışkanız; biri Haluk diye bir çocuk, diğeri ben. Önce Haluk'a, "Haklı mıyım?" diye sordu. Dövdüğü yetmiyor, bir de haklı mıyım diye soruyor. Zorbalıktan öte bir yıkıcılık, hâlâ bunu ifade edecek kelime bulamadım. Haluk bembeyaz kesilmişti, çok korkmuştu, "Evet," diye kekeledi, ne desin. Sonra bana sordu. Ben ağlamaktan cevap veremiyorum, adam hâlâ ısrar ediyor: "Söyle, haklı mıyım değil miyim?" Teneffüs zili çaldı. Ben dışarıya fırladım. Bu arada Tahir ağız burun kan içinde ama yerinde oturuyor.

Belli ki sen Tahir'den çok etkilenmişsin bu durumdan.

Çok. Tahir için normal bir şeydi belki de, şiddet görmeye alışmış. İkinci ders oldu hâlâ ağlıyorum. Türkçeci beni

tahtaya kaldırdı, sen misin evet hocam haklısınız demeyen. Bütün bir ders sözlü yaptı beni. Kırk beş dakika boyunca.

Bir tür manevi dayak.

Çünkü beni dövemez. Bunu biliyor ama tahtada mahvetti. Sormadık soru bırakmadı. Beni de böyle cezalandırdı. Sonraki ders matematikti. Matematikçi çok iyi bir insandı. Sürekli ağlıyordum, kendimi tutamıyordum. Sadece ben değil, bütün sınıfın nutku tutulmuş, herkesin yüzü bembeyaz, kimsenin ağzını bıçak açmıyor. Adamcağız çok şaşırdı. Bana, "Hadi sen eve git," dedi. Yollarda ağlaya ağlaya eve gittim, anneme anlattım. Annem tabii soluğu okulda aldı. Annem mi konuştu, ne oldu bilmiyorum, Türkçeci bir daha bana bulaşmadı, kimseye bulaşmadı. Ama o olaydan sonra ben okuldan da, öğretmenden de kavram olarak nefret ettim. Tahir'in eğitim hayatına mal oldu, okulu bıraktı, Anadolu'da bir yere gitti. Bir yıl sonra bana bir teşekkür mektubu yazdı. İlginçti, yaptığım tek şey kendime engel olamadığım için ağlamaktı, o bunu bir direniş olarak görmüş demek ki. Niye o kadar bekledi teşekkür etmek için onu da bilmiyorum. Belki o bir yıl boyunca bu olayın etkisinde kaldı.

Senin edebiyatının en önemli teması olarak gördüğüm şiddet ve merhamet, daha bu yıllarda hayatına girmiş demek.

Şiddetin bu toplumun dokularında bu kadar rahatça yer bulması, kanında bu kadar rahat akması, yaşım ilerledikçe beni daha fazla hırpalıyor. Ülkeme olan umudumu kaybetmeme yol açıyor. İnsan denen varlıkta merhamet hissi olmalı, yoksa kendine nasıl insan diyebilir? Tabii merhamet derken saf bir histen söz ediyorum, kendimi-

zi iyi hissetmek için araç haline getirdiğimiz sahte merhametten değil, gerçekten insan olmakla sahip olduğumuz, saf merhametten.

Belki de bütün mesele çocukları böyle rahatça hırpalayabilen insanların eline Vüs'at O. Bener'in "Havva"sının veya Orhan Kemal'in "Uyku"sunun geçmemesinde. Gerçi, Türkçe öğretmenin için, "Kültürlü biriydi ama okumak onu değiştirmemişti," diyorsun. Okumak da yetmiyor bazen, değil mi?

Hayat bilgisi işte bu, turşu nasıl kurulur değil. Hayat dediğimiz şey gündelik işleyişin dışında merhamet, şefkat, vicdan, insanlık, onur, ahlak, ayakta durmak, başını eğmemek gibi değerlerden oluşuyor. Ama ne yazık ki günün değerleri bunlar değil artık. Merhamet hırslarımızla elde etmek istediklerimize ket vuran bir zayıflık olarak görülüyor. Yerine göre ruhsal pansuman da olabiliyor, Filistinli çocuklara SMS'yle beş lira göndererek kendimizi iyi hissettiğimiz, change.org veya benzeri oluşumlara imza atarak tatmin yaşadığımız bir şey. Vicdan, Edgar Allan Poe'nun "Gammaz Yürek" öyküsündeki gibi, yüreğin susturulması gereken gevezeliği haline geldi. Paranın karşısında onur gereksiz bir ayak bağı, atılması gereken bir safra. Yaşım ilerledikçe bu değerleri hayattan değil, edebiyattan öğrendiğimi fark ettim. Dünya kötü bir yer çünkü, insan denen varlığın özü kötülük, toplumsallığın yarattığı değerler, toplumsallık mecburiyeti bu kötülüğü frenliyor.

İyi insan olmak hem zordur, hem de belirsiz bir ödülü vardır; öbür dünyaya inanıyorsan eline cennet vaadinden başka bir şey geçmez. Ama kötülük kolaydır, hemen sonuç verir, ödülünü dünyada kazandırır. Merhametten maraz doğduğu doğrudur ama insanın sınavı da marazdır, maraza rağmen merhametli olabiliyorsan insansın.

Onun için edebiyata, sanata, bize insan olduğumuzu hatırlatacak şeylere her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Her ne kadar vicdansız Türkçeci edebiyattan bunları öğrenmemiş olsa da, insana bu değerleri hissettirecek olan yine edebiyat. Verecek olan demiyorum, edebiyata ilişkin bu tür didaktik vurgulardan hiç hazzetmem. İnsani olanı hissettirecek olan edebiyattır. Hissederiz, sonrası bize kalır. Ya Türkçeci gibi bu insani değerleri kendimizden uzak tutarız, böylece sorumluluk almayız, vicdanımız hafif kalır ya da bu değerlerin bünyemize karışmasına izin veririz, ruhumuzda gelişir, bizi değiştirir, bizi daha insan yapar.

Türkçe dersinde tam da hayatla ilgili bir ders almışsın aslında. Okumuş insanların bile şiddetle iç içeliğini görmüşsün. Peki sonraki okullarda durum nasıldı? Bildiğim kadarıyla Erenköy Kız Lisesi mezunusun. İstanbul'da okumaya nasıl karar verdin?

O tarihte küçük şehirlerde bile sokaktaki siyasi şiddet çok artmıştı, liseye inmişti. Adapazarı'nda gidebileceğim iki lisede de şiddet olayları yaşanıyordu. Ama ya İstanbul'da okumak aklımıza gelmiyordu ya da annem cesaret edemiyordu, bilmiyorum. Müzik öğretmenim Sevinç Teyze bizim apartmanda oturuyordu. Çok tatlı bir kadındı. O zamanlar kabul günleri vardı. Bir gün annemin kabul gününe geldi. Ben de okuldan yeni dönmüşüm, içeride yine "gün" var, nefret ediyorum, odama kapanmışım. Bir ara Sevinç Teyze'nin anneme, "Adapazarı'nda liseye göndermeyeceksin herhalde," dediğini duydum. Konuşma hemen ilgimi çekti. Sonra bir şekilde bu konu gündeme geldi, ben de yatılı okumayı çok istediğimi söyledim. Tabii yatılı okumak her şeyden önce evden çıkmak, özgürlük demekti. Annemin gölgesinden çıkmam gerekiyordu. Bunu o yaşta hissetmiştim.

Ayfer Tunç, Sakarya İlkokulu birinci sınıfta, nedenini hatırlamadığı bir ödülü alırken. Solda, annesi Yıldız Tunç.

Çatışma yaşadınız mı annenle, mesela büyüme sürecinde?

Yaşadık tabii, her çocuk kadar yaşadık ama solculuk tehlikesi dışında öyle büyük bir çatışmamız olmadı. Çok destekleyici bir kadındı. Okuma yazma konusunda özellikle, annemden daha büyük bir desteğim olmadı. Gerçi kimse yazdığımı bilmiyordu. İlkokul ikide, İzmit'te otururken roman yazmaya karar vermiştim. Komik, çocukça bir cüret, ben de yazabilirim diye başlamıştım, anneme okumuştum ilk.

Nasıl bir romandı, hatırlıyor musun?

Romandan çok çalışma masamı hatırlıyorum, ilk çalışma masam. Annem Ankara'ya gitmişti. Bana portatif bir çalışma masası getirdi. Hayatımın en güzel masasıydı. Dikdörtgen şeklinde, kapaklı, cilalı, ahşap bir kutu düşün, içine kitaplarını defterlerini koyuyorsun, kapağın uzun

kenarında bir oyuk, kalemler düşmesin diye, kutunun iki yanda enli iki ayağı var, altta bir çıtayla birleşiyor, ayaklar vidalı, büyüdükçe masanın boyunu yükseltebiliyorsun. Çok zarif bir tasarım, müthiş bir denge.

Duruyor mu?

Yok canım, nerde! Nesnelerin değerini bilmemek o kadar acıklı bir durum ki. Hangimiz bildik? Bugün şehirlerdeki yıkıcılığımızı eleştirirken kendi hayatımı da düşünmeden edemiyorum, nesnelere değerini teslim etmeyişimi. O çalışma masasının da verdiği heyecanla sanırım, harıl harıl yazıyordum. Sonra gidip anneme okuyordum. Aman git başımdan demeden, merakla dinliyordu, hatta eleştiriyordu.

İlk eleştirmenim annem diyebilirsin demek.

Evet, genellikle takdirle karışık şeyler söylüyordu, arada hafif eleştiriyordu. Burası şimdi saçma olmuş gibi.

İlkokul ikide, hem de hikâyeyle değil romanla başlamışsın. Nasıl bir şeydi bu?

Kemalettin Tuğcu özenmesi, ne olacak? Adını hiç hatırlamıyorum ama konu yoksulluktu. Üç kız kardeş vardı. Çok basit, Kemalettin Tuğcu artı kendi çekirdek ailem. Kendimizi hayata karşı mücadele eden insanlar olarak kurgulamışım demek ki. O kadarını hatırlıyorum.

Bütün ilk romanlar otobiyografiktir derler ya.

Demek ki o zaman otobiyografik süreci tamamlamışım! Bir de yoksulluğun işleyen bir malzeme olduğunun o

zaman farkına varmıştım. Çalışıyor. Hemen karşılığını alıyor.

Yoksulluğun senin hayatındaki yeri ne? Herhalde okuduğun kitaplar dikkatini yoksulluğa çekmiş olmalı.

Kitaplar da çekti, çevrem de çekti. Biz yoksul değildik ama zengin de değildik. Çevremde gördüklerimden kaynaklanan bir yoksulluk bilincim vardı. Devlet okulunda okuyordum, pek çok çocuk yoksuldu, çorapsız okula gelenler, beslenme saatinde yiyecek hiçbir şeyi olmayanlar. Bu yoksul çocukların boş bakışlarını hatırlarım en çok, varlıklı olanların farkında olmadan küçümser hallerine karşı boş bakarlardı. Ama dönemin terbiyesi yoksulu aşağılamamayı taşra çocuklarına öğretmişti, birkaç istisnai şımarık sayılmazsa ilkokulda bile yoksul zengin ayrımı yapmazdı çocuklar. Kitaplarda yoksullukla en çok Kemalettin Tuğcu'da karşılaştım, Tuğcu çok küçümsenir ama bende merhamet duygusu yaratan yazarlardan biri oldu.

Gerçi yarattığı başka bir şey daha vardı: rol modelleri, kızlar, erkekler, anneler, babalar.

Tabii ama ben Kemalettin Tuğcu'nun o kısmından hiç etkilenmedim. Beni sadece ayakta kalma mücadelesi veren kahramanları etkilemişti. İyi her zaman kazanırdı. O zamanlar topluma inanıyorsun, kapını iyi biri çalacak bir gün.

Ve genellikle o iyi insanlar da yoksul olur, zenginler kötüdür.

Evet, Yeşilçam sineması da böyle işliyordu. Tuğcu'nun yazdıkları Türk sinemasının klişelerinden farklı değildi, hep aynı sistem. Ama umut veriyordu bir yandan, bence

iyiydi bu. Vicdan veriyordu. *Köprüaltı Çocukları*'nı okuyunca açlık üzerine çok düşündüm. Hiçbir fikrim yoktu açlık hakkında.

Yazmaya Kemalettin Tuğcu'ya özenerek başladın. Sonra devam ettin mi?

İlk öyle başladım yazmaya, sonra tavsadı. Okumak daha zevkli geldi. Dışarıda oynamadığım için sokak arkadaşım da yoktu. Ben de kitap okurdum. Annem baş edemiyordu, sonunda haftada bir kitap almakla sınırladı ama ben bitiriyorum bir günde.

Kitap yokluğu ne büyük azaptır değil mi?

Hem de nasıl, aynı kitapları yüz kere okursun mecburen. Ezbere bilirdim bazılarını. Kitapları bir günde bitirip kitap diye tutturunca annem beni İl Halk Kütüphanesi'ne götürdü bir gün, ödünç kitap almam için. Emniyet'in arkalarında bir yerdeydi. "Vermiyoruz, burada okuyacaksınız," demezler mi? Sen bir çocuğa ödünç kitap vermiyorsan nasıl kütüphanesin? Annem hiç öyle pabuç bırakan bir kadın değildi, bayağı arıza yaptı ama bir sonuç elde edemedik, eli boş çıktık. Okullarda da kütüphane yoktu. Kütüphanesi olmayan bir okul nasıl olur?

Sınıflarda kitap dolapları vardı ama o kitapları da çoktan okumuş bitirmiş olurdun.

Tabii tabii... Zaten beş tane kitap var, onları da yüz kere okumuşum. Kemalettin Tuğculara öyle başladım işte, komşuların çocuklarıyla kitap değiştokuş ederek. Ben Jules Verne veriyorum mesela, karşılığında Kemalettin

Tuğcu alıyorum. Çok kötü kütüphane deneyimleri yaşadığım için kütüphanelerden nefret ederim. Bu ülkede kütüphaneler insanı kitaptan soğutmak için kurulmuş yerlerdir. Her gittiğim kütüphanede ya arıza çıkardılar, ya hakaret ettiler. Açık raf sistemi çoğunda yok, olanlarda da uyduruk şeyler. Hiçbir zaman mutlu olmadım kütüphanelerde. Beyazıt Kütüphanesi de çok kötü muamele ederdi.

Bir dönem öyleydi. Sonra farklılaştı.

İyi bari. Ben okulumun dibinde olduğu halde hiç gitmezdim.

Lise yıllarına dönelim tekrar, neden kız lisesi özellikle?

Yatılı olan sadece kız liseleri vardı, başka yoktu. Üç okula başvurmuştuk. Erenköy, Çamlıca, Üsküdar kız liseleri. Üsküdar ve Çamlıca'dan boş yerimiz yok diye cevap geldi. Erenköy Kız Lisesi görüşmeye çağırdı, kalktık gittik annemle. Müdür kayıt yapmak için bizden bağış diye neredeyse bir yıllık para istedi. Müthiş bir para. Annem belli bir miktar teklif etti. "Hayır," dedi kadın.

1978. Adapazarı'na geri döndük. Ben çok üzüldüm. Annem de üzüldü, iyi bir okulda okuyayım istiyordu. Tuttuğunu koparan bir kadın olmasına rağmen hiç torpilci değildi, sevmezdi öyle şeyleri. Ama bunu mesele haline getirdi. Adapazarı'ndan siyasi nüfuzu olan bir akrabamızla birlikte İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gitti.

Annen sıkı iş takipçisiymiş.

Değildi, bu konuda öyle oldu. Milli Eğitim müdürü annemin yanında telefon etmiş, böyle bir öğrenci geliyor

yatılı olarak kaydını yapın diye. Tekrar gittik, bu kez müdür ayakta karşıladı bizi, kaydım yapıldı. Annem söz verdiği bağışı yaptı yine ama yapabileceği kadarını yaptı. Böylece Erenköy Kız Lisesi'ne başladım. Hayatımda çok önemli yer tutan bir okuldur Erenköy Kız Lisesi.

Kaç yaşındaydın o sırada?

14 yaşındaydım.

Ailenden, anneden uzak yaşamak sorun olmadı mı hiç?

Hiç olmadı. Çünkü özgürlük duygusu çok ağır basıyordu. Gerçi orası da başka bir esaretti ama gene de bir özgürlüktü. Günlük hayatından sen sorumlusun en azından, kimse dolabını düzeltmedin veya yemeğini bitirmedin diye seni azarlamıyor.

Annem kontrolcü bir kadındı, hatta obsesifti. Bir şey yapılacaksa asla ertelemez, o yapılmadan rahat edemez. Okuduğum okullarla da çok sıkı ilişkisi vardı. Ortaokuldayken okul aile birliği başkanıydı. Geceler, kermesler, bir sürü organizasyon yaparlardı. Hatta öyle bir yardım gecesini *Memleket Hikâyeleri*'nde yazmıştım. Adapazarı küçük bir şehir, belli bir şehir sınıfı, onların arasında belli ölçülerde bir ilişki var. Bu ilişkilerin de sınırları ve kuralları var. Annem beş erkek kardeşi olan, şehrin yerlisi dul bir kadın. Kardeşleri de şehrin ticaret hayatında aktifler. Ona göre davranması gerekiyor. Sosyal hayata önem verirdi. Bende de daha ortaokulda sol eğilimler yükselmeye başlamıştı. Bu konulara eleştirel bakıyordum artık. Solcu olmakla ilgili şunu söylemeliyim yalnız, beni etkileyen insanlar aracılığıyla solcu olmadım; kendi bireysel, bağımsız seçimimdi.

Okumalarımın mı etkisi oldu diyorsun?

Okumanın ötesinde, o yıllarda hayatın rengi soldaydı. Belki başka ortamlarda farklıydı ama bizim çevremizde öyleydi. Bizim aileninki CHP'yi aşan keskin bir solculuk değildi. Tanıdıklar arasında zaman zaman AP'ye kayanlar olurdu. Amerikalıların cumhuriyetçileriyle demokratları gibi bir gidiş geliş iki parti arasında.

Sen daha radikal bir solculuktan bahsediyorsun.

Tabii. CHP çok basit bir şeydi gözümüzde.

Peki siyasi bilinçlenme için teorik kitap filan okur muydun?

Lisede başladım ama çabuk sıkıldım. Sol hayatı olabildiğince gazetelerden takip ediyordum.

Cumhuriyet okunuyordu tabii evde...

Hayır *Milliyet* okunuyordu. *Cumhuriyet* bizim eve hemen hemen hiç girmedi. Hep *Milliyet* alınırdı. Ama *Tercüman* da geçiyordu elime bazen, okuyordum. Aradaki farkı çok bariz görebiliyordum. Dil farkını ilk orada gördüm. Her iki taraf da öbürünü aşağılıyor. Ben tabii koyu öz Türkçeciyim o zamanlar. Elimizde öz Türkçe sözlük, bilmiyoruz öztürkçe kelimeleri. Çoğu yerli yerine oturmuyor. Kullanmaya çalışıyoruz, olmuyor.

Bugün ne düşünüyorsun öz Türkçe hakkında?

Dilin başlı başına bir ideolojik araç olduğunu aklımızda tutarak, cehenneme döşenen iyi niyet taşları diyebilirim. Türkiye, kültürün her alanında olduğu gibi buradan da

yenilgiyle çıktı bence. Öz Türkçe kelimelerin içinde gayet kullanışlı, anlamı ortaya koyan çok güzel kelimeler olduğu gibi, incelikleri yok eden, nüansları ortadan kaldıran kelimeler de vardı. Oysa bir dili zengin yapan şey her nüansın adlandırılmasıdır. İngilizce bu konuda iyi bir örnek, bünyesinde yaşamayı başaran her kelimeyi memnuniyetle kabul ettiği için çok zengin bir dil. Ama öz Türkçe değil de Türkçeleştirme dersek, Türkçedeki kemik adlarını şiirsel denecek kadar başarılı buluyorum mesela. Köprücük, elmacık, kavalkemiklerine ad veren bilimci şair olmalı. "Acılezzet"i yazarken, kemik imgesi kullanıyordum. Kemik sert bir madde. Kucak ve kemik çatışması, annelikle aşk arasındaki fark gibi. Aşkın yer yer kemiksi, acıtan bir tarafı var ama annelik doku. Öyküdeki karakter çizim masasının başında kendi bileğini eline alıyordu. Kadının elini tutmak, kemiğini hissetmek istiyordu. O zaman bilekteki kemiklerin adı ne acaba diye merak ettim, ansiklopediyi açtım –internette ansiklopedi yoktu o zamanlar– inanamadım. Şiir gibi. Aysı kemik, kayıksı kemik, nohutsu kemik, bunlar bileğimizdeki kemiklerin adları. Diğer kemik adları da çok güzel. Gözyaşı kemiği diye bir kemik var mesela yüzümüzde. Kulak kemikleri örs, üzengi, çekiç. Bilim sonraları bu şiirselliği kaybetmiş. Kemik adları demişken bir de bilimsel terimler konusu var ki, dil düşünce ilişkisine gireriz, çıkamayız.

Erenköy Kız Lisesi'ndeki ilk gününü hatırlıyor musun?

Evet. 1 Ekim'de açılıyordu okullar. Bir-iki gün önce beni okula getirdiler, yerleştirdiler. Annem, kardeşim, dayım, yengem, teyzem cümbür cemaat. Lisenin asırlık çınarlarla, çamlarla dolu nefis bir bahçesi vardı. Geçenlerde gittim, o eski halinden eser yok. Yatakhane binası Güzel

Sanatlar Lisesi olmuş, okul artık yatılı değil. Etrafını apartmanlar sarmış. Bahçenin büyük kısmı gitmiş. Halbuki bahçe demiryoluna kadar uzanırdı. Neyse, o gün beni yatakhaneye yerleştirip gittiler. Ağladım tabii biraz.

Annenden, ailenden ilk ayrılışın tabii...

Hayır, ondan önce orta ikideyken de annemden ayrılmıştım. Almanya'ya gitmiştim. Güneydoğu'yu beraber gezdiğimiz dayım Almanya'da yaşıyordu. Karısı Alman'dı, Sybille, harika bir kadın. Almanca öğrenmemi istiyordu. Ortaokula başladığımda kura çekiyorduk yabancı dil için. 30 sınıfın 28'i İngilizce, biri Almanca biri de Fransızca ve ben Almancayı çektim, on beşte bir ihtimal. Annem biraz mırın kırın etti. Çünkü babam İngilizce öğrenmek için çok zaman ayırmış, çok çalışmış. Evde bir sürü İngilizce kitap vardı. Babamın uzun süre yazıştığı bir İngiliz mektup arkadaşı varmış. Bunun hikâyesini de *"Ömür Diyorlar Buna"*da yazdım. Annemle beraber oturup mektup arkadaşına İngilizce mektup yazıyorlar. Ben kurada Almancayı çektim ama annem İngilizce okumamı istedi.

Uzak görüşlüymüş.

İstese değiştirtebilirdi. Beni de, okulu da zorlayabilirdi. Ama ben Almanca istiyorum diye tutturunca yapmadı. Sonra çok pişman oldum tabii. Kırk dört yaşıma kadar *yes*'le *no*'dan başka İngilizce kelime bilmeden yaşadım. Baktım İngilizcesiz olmuyor, hiçbir zaman geç değildir ilkesiyle önce Londra'ya ardından New York'a dil okullarına gittim. Bir yıl yaşadım oralarda, harika tecrübeler oldu benim için.

Okuduğun ilk İngilizce kitabı hatırlıyor musun?

Stieg Larsson'un *Ateşle Oynayan Kız*'ı. Londra'ya gidişimin ikinci ya da üçüncü ayıydı, iki kitap aldım. Biri John le Carré'nin *The Spy Who Came in from the Cold*, diğeri de Stieg Larsson'un *The Girl Who Played with the Fire*. İkisi de polisiye. Çünkü derdim edebiyat okumak değil, eğlenmek için polisiye okumayı da çok severim. John le Carré'yi çok sevdiğim için önce ona başladım. Hiçbir şey anlamadım, müthiş bir hayal kırıklığı yaşadım. Umutsuzca öbürüne başladım. Bir baktım ki anlıyorum, kelime dağarcığım zayıf ama çok iyi gidiyor. O zaman işte, biri edebiyat biri bestseller diye düşündüm.

Biliyor musun, Tanpınar da aynı şeyi yapmış. Çok ileri bir yaşta İngilizce öğrenmeye karar verince hafif, akıcı polisiyelere dadanmış. İşe yarayan bir yöntem demek. Lisedeki yabancı dil eğitimi nasıldı? Almanca okuyordun...

Ortaokulda bende iz bırakanlardan biri Almanca öğretmenim Asım Bey oldu, hatta bir tek o oldu diyebilirim. Ne yazık ki soyadını hatırlamıyorum. Türkçeci ne kadar olumsuz bir etki yaptıysa, Asım Bey de o kadar olumlu bir ders vermişti bana.

Nasıl bir ders?

O zamanlar tarım, ticaret diye iki seçmeli ders vardı, birini seçiyorduk. Ticaret nefret ettiğim bir şey olduğu için tarımı seçmiştim. Ama tarım ülkesinde tarım öğretmenliği diye bir branş olmadığı için Almancacı geliyor derse. Bir gün derste meyve bahçeleriyle ilgili bir konu okuyoruz. Asım Bey, "Okuduğunuz sayfada vahim bir yanlış var, nedir?" diye sordu. Metinde, meyve bahçesi şöyle

kurulur böyle kurulur diye anlattıktan sonra diyor ki: meyve toplamada hasadın ucuza gelmesi için kadın ve çocuk işçi çalıştırılması doğru olur. Bu Milli Eğitim'in okuttuğu tarım kitabı. Hepimiz cevaplamaya çalışıyoruz ama saçma sapan şeyler söylüyoruz, hayatımızda ayrımcılık o kadar doğal ki, hiçbirimizin aklına gelmiyor. Asım Bey baktı ki bu vahim durumu görmüyoruz, sonunda, "Bu cümlenin anlamı şu," dedi. "Kadınlara ve çocuklara, aynı işi yaptıkları halde daha az ücret verin. Bu sizce adil mi?" Bu benim zihnimi açan bir ders oldu. Hem çocuk işçiler hem de özellikle ekonomik alandaki cinsel ayrımcılık konusunda. Asım Bey de solcuydu tabii. Demek istediğim solculuk derslerimi böyle aldım, hayattan. İnsanların farkında olmadan söylediği cümleler bazen çok derin izler bırakıyor. Almancaya döneyim. Almanca okuyacak olmam Alman yengemi çok mutlu etti.

Biriyle konuşacak ailede.

Hayır, çok iyi Türkçe konuşuyordu. Onun dilini öğreneceğim için sevinmişti. "Ayfer'i çağıralım ders aldıralım, hem Almancası ilerler hem de burada yaz geçirir," demiş. Böylece Almanya'ya gittim. Evden ilk ayrılışım, uçağa ilk binişim, yurtdışına ilk gidişim. Şok yaşamıştım. Orada hayatın başka bir şey olması, başka türlü işleyişi beni çok etkilemişti. 1976 yazını orada geçirdim.

Ne değiştirdi sende orası? En çarpıcı deneyimin ne oldu?

Dil. Kendi dilim. Kendi dilime bağlılığım. Anlatılamaz bir şeydi. Haftada üç gün Almanca dersi alıyordum, Ayşe Abla'dan. Dayımın eski çalışanlarından genç bir kız. Orda doğmuş büyümüş, Türkçesi yok denecek kadar azdı. Almanca çalıştıkça Türkçe için ağlayacak hale geldim. Da-

yım başarılı olmak için kural koyan ve vazgeçmeyen katı bir insandı, annemin kardeşi ne de olsa. "Tek kelime Türkçe konuşmayacaksın," demişti. Sadece Almanca konuşuluyor ve ben daha Almancanın a'sında bile değilim, hiçbir şey anlamıyorum. Dayım da zorlandıkça daha iyi öğreneceğime inanıyor. Akşam saat yedide "Türkiye'nin Sesi" diye bir program vardı radyoda. Ben bütün gün ağlamaklı bir halde "Türkiye'nin Sesi" başlasın diye bekliyorum, mutfakta oturup Türkçe dinliyorum. Saçma sapan da bir programdı. İki türkü, bir Türkiye'yle ilgili haber, o kadar. Yarım saatte bitiyor. Ama günün büyük bir kısmı o saati beklemekle geçiyordu. Anadilin ne demek olduğunu o zaman anladım. Daha da acıklısı Münih'te bir Türk kitapçısı bulmuştum, oraya gidip korkunç paralara Türkçe kitaplar alıyordum, gizlice okuyordum.

Ne aldığını hatırlıyor musun?

Bazılarını. Sevgi Soysal'dan *Tante Rosa* ile *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*'nu almıştım mesela. John Steinbeck'ten *Cennetin Doğusu*'nu da orada alıp okumuştum.

Bir de başkalarının kafasının içindekilerle ilgili algımın genişlediği bir şey oldu. O yıl hangi kraliyet hatırlamıyorum, Hollanda ya da Belçika, onlardan bir prens, sıradan bir kadınla evlendi. Ayşe Abla günlerce ve heyecanla bu olaydan bahsetti durdu, sıradan bir kadının kraliyet ailesine gelin gitmesinden. Bu bana o kadar tuhaf geldi ki, niye bu kadar ilgilendiriyor diye merak ettim, sordum da açıklayamadı, hayretle baktı yüzüme, nasıl olur da onun gibi düşünmem.

Çünkü o da seçilebilir olma durumuna geçiyor.

Evet, sıradan biri olmak o kadar da ümitsiz bir vaka de-

ğildir, benim hayatımda da bir mucize olabilir diye düşünüyordu sanırım. Ama boş bir ümit, böyle bir olay 300 yılda bir filan yaşanır.

Mümkün ama muhtemel değil, senin formülünle.

Tam öyle. Bu olay, insanların kurdukları büyük hayallere, besledikleri büyük arzulara ilişkin ilk tecrübemdi. Başkalarının hayallerinin benimkilerden çok farklı olabileceğini ilk hissedişim, farklılıkları kabullenişim.

Erenköy Kız Lisesi'ne dönelim.

Beni bıraktılar, gittiler. El salladım arkalarından, yatakhaneye çıktım. Aradan bir saat geçti geçmedi, "Annen geldi, seni çağırıyor," dediler. Şaşırdım, korktum, bir şey mi oldu diye. Meğer beni bıraktıktan sonra, okulun sokağındaki kebapçıya gitmişler ama yemek yerlerken annem ağlamaya başlamış. Kıyamamışlar, bana da lahmacun yaptırıp getirmişler, arkadaşlarımla birlikte yiyeyim diye. Oysa henüz benden başka bir kişi var bizim yatakhanede, diğerleri ertesi gün gelecek. Üç-beş kişi toplandık o gün, lahmacunları yedik. Birkaç gün içerisinde de adapte oldum.

Okulun ilk günü de olaylı geçti. Okula gittik, ders yok. Boykot varmış. Kızlar toplanmışlar, okulun bahçesinde bağırıyorlar. Başlarında lise sondan bir kız, lider olduğu belli, o örgütlüyor herkesi. Örgütlenmek ne demek, boykot ne demek öğreniyorum artık.

Boykotun sebebi ne?

Bulgur pilavından böcek mi çıkmış ne olmuş, öyle bir şey. Siyasi olaylarla ya da gelişmelerle ilgili bir boykot değil yani. Ama kıyamet koptu öğlene kadar. Çok heyecanlan-

dım, etkilendim. İlk gün sabah derse giremedik, öğleden sonra bir şekilde ikna ettiler, boykot bitti derslere başladık. Ama bir hafta sonra siyasi olaylar nedeniyle İstanbul'da orta dereceli okullar ve üniversiteler tatil edildi. Ben doğru Adapazarı'na. Annem şaşkın, kızgın, "Biz seni oku diye gönderdik, ikide bir tatil olacaksa İstanbul'da okumanın ne faydası var?" diye söyleniyor. Kuzenlerim kıskanıyorlar beni, onlar okula gidiyor, ben evdeyim. Ama o dönem yakıt yok, tüp yok, benzin yok, sigara, yağ, şeker yok. Karaborsacılar zengin olmuş, dolandırıcılar cirit atıyor, çiçekyağı diye makine yağı satanlar, bir paket sigara için bakkalla arkadaş olmak zorunda kalanlar. Okulda kaloriferler hiç yanmazdı. Ben de sanıyorum ki devlete ait yerler ısıtılmaz, devlet seni ısıtmaya mecbur değil. Çok safçaydı ama gerçekten öyle sanıyordum. Çünkü ortaokuldayken de okul soğuktu. Hiçbir devlet dairesinde kalorifer yanmazdı.

Nasıl ısınıyordunuz peki?

Isınmıyorduk. Paltoyla ders yapıyorduk okullarda. Evde de durum farklı değildi, bizim apartman fuel oil'liydi ama yakıt yoktu. Dayımlar soba kurmuşlar, her sobanın üstünde bir tencere, yemek pişiyor veya su kaynatılıyor ki gece buz gibi yatakları ısıtmak için termoforlara sıcak su doldursunlar. Bizim ev sobaya müsait değil, annem tüplü bir şey almış, tüp bulursan ısınıyorsun. Elektrik kesintileri günde dört saat. Geceleri fitilli tüplü lambalarla aydınlanıyoruz. Okul desen yatakhane buz gibi, yorganı ikiye katlıyoruz, üstümüze paltolarımızı örtüyoruz. Pencereler dökülüyor, kenarlarından rüzgâr giriyor, yüzümüz donuyor geceleri.

Hatta bir gün dersten yatakhaneye geldik, film karesi gibi bir manzara. Okulun bahçesinde ateşler yakılmış,

Erenköy Kız Lisesi'nde bir gün. Ayfer Tunç sağdan ikinci.

beş-altı tane, üstlerine büyük kazanlar oturtulmuş, patatesle yumurta haşlanıyor. Okulda akşam yemeğini pişirmek için tüp yok, devlet karşılığında para aldığı öğrencisine sıcak yemek veremiyor. Ama bu mahcubiyeti gidermek için miydi bilmiyorum, muz vardı o akşam. Muz o zamanların altın değerinde bir meyvesi.

Türkiye'yle ilgili bir panorama çiziyorsun burada, yokluklar devri...

Bugün gerçeküstü bir his uyandırıyor ama öyleydi. Devletten bir şey istemeye o kadar alışkın değiliz ki. Sen devletten bir şey isteyemezsin, devlet canı isterse lütfeder. Benim de aklıma gelmiyor, iyi de biz bu soğuk yatakhane için mi dünyanın parasını ödüyoruz diye sormak. Bizde devlet algısı buydu o zamanlar, şimdi değişti ama, bu kez başka türlü çarpık. Sözde sosyal devlet dağıttığı yeşil kartlarla, yoksulluk yardımlarıyla eli bol ama sopalı bir babaya dönüştü. Toplumun yoksul kesimleri-

nin hali bende bazen durumu istismar eden bir fırsatçı, bazen de artık yüzsüzleşmiş dilenci hissi yaratıyor. Sonuçta 21. yüzyılda hâlâ devlet-hizmet-vatandaş denklemi kurulmuş değil.

Kızların bir arada yaşadığı yatakhanede çekişmeler, kavgalar da çıkar mıydı sık sık?

Sorunlar oluyordu tabii ama ben onları değil de güzel zaman geçirdiklerimizi tutmuşum aklımda. Elektrik kesintilerini şenliğe çevirdiğimiz zamanlar mesela. Etüt odasında, karanlıkta bağıra çağıra şarkı söylerdik. Şarkı türküyle başlayıp solcu marşlara gelirdi sıra. Solculukla işi olmayan kızlar kızarlar, gruplar birbirinin sesini bastırmaya çalışır.

Tabii çok hüzünlü hikâyeler de hatırlıyorum. Benim babam yoktu, bir yanım eksikti bu yüzden ama mutsuz bir aile ortamı içinde yaşamadım, aksine çok eğlenceli hatta manik bir aileden geliyordum. Burada kendine yuva bulamamış kızların hikâyeleri çok etkiledi beni.

Kırık hayatlarla orada tanıştın demek.

Evet, Erenköy Kız Lisesi bir hikâye deposuydu benim için.

Üçüncü romanın *Yeşil Peri Gecesi*'nin bu ortamdan çok beslendiğini söylemiştin.

Çok. Üç yakın arkadaşım vardı, dördümüz hep birlikteydik. İkisinin annesi babası ayrıydı, birinin babası seksen küsur yaşındaydı. Ama dramlarını aşmış tiplerdi, hayata delimsirek bir bağlılıkları vardı.

Hikâyeleri vardı, bir de şehirliydiler. Yatılı kız okullarında kızların bir kısmı taşranın önde gelen ailelerinin iyi bir eğitim alsın diye büyük şehre yollanmış çocukları olur, ben de az buçuk öyleydim ama Adapazarı İstanbul'a çok yakın bir şehir olduğu için tam onlardan biri sayılmazdım. Çoğu çok zengin ailelerden gelen bu taşralı kızların bir tarafında bir kırsallık olurdu, bu ortaklık onları bir araya getirirdi, zaman zaman taşrayı sürdürürlerdi. İstanbul kültürüyle sert karşılaşma anlarında tepkisel olurlardı, şiveli konuşmaya başlarlardı mesela, çabuk kırılırlardı. Parasız yatılılar ayrı bir gruptu; genellikle devrimciydiler, kızlar arası ilişkileri en sağlam, en sağlıklı sürdürenler onlardı. Zeki kızlardı çünkü, sınava girmişler, kazanmışlar, hayatın farkındalar. Devrimcilik de onları sınıfsal ayırımlara karşı güçlü kılıyordu. Bir de parçalanmış ailelerden gelen, İstanbullu kızlar vardı. Benim üç yakın arkadaşım da İstanbulluydu, üçünün de yuvası yoktu, hatta birinin altı yaşından beri yoktu, ilkokulu bile Göztepe Pansiyonlu İlkokulu'nda yatılı okumuştu. Beni bu kızlara çeken şey onlardaki şehirlilik haliydi. Şehre ve şehir kültürüne düşkündüm, İstanbul'u daha o zamanlar yurt olarak benimsemiştim. Taşranın ilerisinde bir hayat yaşıyorlardı. Onlardan her gün yeni bir şey öğreniyordum. Nasıl da neşeliydiler bir yandan, bu kadar ağır hikâyeleri olmasına rağmen müthiş neşeli, yaratıcıydılar. Hayata coşkuyla bağlıydılar. En yeni müzikleri onlar dinliyor, en yeni modalardan onların haberleri var, hayatta yaprak kıpırdasa dikkat kesiliyorlar. Bu coşku ve hayata bağlılık dramlarıyla baş etme yöntemleriydi sanırım. Çünkü en hüzünlü hikâyeler onlarındı. Birinin evi okulun karşısındaydı mesela, demiryolunun öbür tarafında, bazen annesi balkona çıkar, bize el sallardı.

Niye yatılı okuyordu?

Anne babası ayrılmış. Zihinsel engelli bir kardeşi vardı. Mahkeme kardeşinin velayetini annesine, onunkini de babasına vermiş. Babası tekrar evlenmiş. Ama kaptan, evde durduğu yok, üvey anne de onu istemiyor, mecburen evine baka baka yatılı okuyordu. Bazen akşamüstleri filan kaçıp annesine giderdik, bize ikindi kahvaltısı hazırlardı. Bir diğerinin hem annesi hem babası tekrar evlenmiş, ikisinin de yeni eşlerinden çocukları var, arkadaşım her iki taraf için de fazlalık haline gelmiş. Bir cuma akşamı yatakhaneye geldi. Şaşırdım, cuma akşamı çıkar, pazartesi sabahı gelirdi. Niye geldiğini sordum, önce söylemek istemedi. Sonra anlattı, ağlayarak tabii. Annesine gitmiş, annesi, "Bu akşam yatılı misafirimiz var, babana git," demiş. Babasına gitmiş, "Biz bu hafta sonu evde olmayacağız, annene git," demiş. O da ne yapsın, okula geri dönmüş. Üçüncüsünün hikâyesi de ağırdı. Doğduğunda babası altmış küsur yaşındaymış, iki yaşındayken annesi ölmüş, dede olacak bir baba tarafından, anne nedir bilmeden büyütülmüş. O da İstanbul'da oturuyordu, evi okula üç durak; ama yaşlı babası bakıma muhtaç. Bir abisi var, Halkın Kurtuluşu üyesi ama ya hapiste ya kaçak. Zehir gibi akıllı bir kızdı. Eğer ruhsal bir arızan yoksa, yatılı okul insana müthiş bir yaşama becerisi kazandırıyor, bütün dramına rağmen ayakta durmayı, birey olmayı öğreniyorsun. Bu üç arkadaşım da başarılı ve dirençliydiler. Bende de bağımsızlık duygusunun gelişmesinde yatılı okumamın etkisi olmuştur.

Arkadaşlığınız devam ediyor mu?

Hayır. Bir süre sürdürmeye çalıştık ama üniversitede hepimiz dağıldık. Üçünün de hayatları çok ilginç devam

etti yalnız. Babası yaşlı olan, bir İranlıyla evlenip İtalya'ya yerleşti. Babası kaptan olan bir Alman'la evlenip Almanya'ya yerleşti, diğeri de bir Amerikalıyla evlenip Amerika'ya yerleşti. Sence tesadüf olabilir mi?

Nasıl yorumluyorsun?

Yurtsuzlukla. Üçünü de yurtlarına bağlayan bir şey yoktu, bizi yurdumuza en sıkı bağlayan şey ailemiz, ilişkilerimiz. Üçünün de başka bir yurt seçmek için erkeklere muhtaç olması da dikkate değer bir durum.

Bildiğim kadarıyla hayat hikâyeleri dinlemeye meraklısın, anlatmayı da çok seviyorsun. Konuşturur muydun, sorar mıydın, peşine düşer miydin hikâyelerin?

Tabii tabii... çok. Galiba iyi de dinliyordum, belki de iyi akıl yürütüyordum, çok ketum oldukları halde hikâyelerini bana anlatırlardı. Hayat çeşitlemesini ben yatılı okulda gördüm. O zamanlar Adapazarı dediğin küçük bir taşra şehri. Açık yaşanıyor hayatlar, birbirine de çok benziyor. Herkesin hayatını aşağı yukarı tahmin edebilirsin, derinde bir keder varsa da bilirsin, yoksa da bilirsin. Ama yatakhanede ağır depresif hikâyelerin yanı sıra, başka yaşama biçimleriyle de karşılaştım. Mesela topluca, durgun görünümlü bir kız vardı, arkadaşım sayılmazdı ama ara sıra konuşurduk. Yakın arkadaşlarım hafta sonu evci çıkıyorlar, o İstanbullu olduğu halde çıkmıyor, dolayısıyla hafta sonlarında sohbet ettiğimiz oluyordu.

Sen evci çıkmıyor muydun?

Her hafta değil, ara sıra gidiyordum. Bazen de İstanbul'daki akrabalarımıza gidiyordum. Ama okulda vakit ge-

çirmeyi seviyordum. O kadar güzel oluyordu ki boş yatakhane hafta sonunda.

Dışarı çıkabiliyor muydunuz?

Çok kısa, on beş dakika. Göztepe'ye kadar yürüyüp gelebiliyorduk ancak. Hafta sonu kaçanlar olurdu ama ben kaçmazdım. Adapazarı'na gideceğim hafta sonlarında son dersten kaçardım sadece, o da Mavi Tren'e yetişmek için.

Niye Mavi Tren? Adapazarı'na tren yok muydu o zamanlar?

Vardı tabii. İki saatte bir. Ama banliyö treni gibi, üst üste, hiçbir konforu yok. Mavi Tren'in restoranında oturup çay içerek kitap, dergi okumak çok hoşuma giderdi. İki kere okuldan kaçtım. Biri *Şeytan* filmine gitmek için, bayağı bir sansasyon yaratmıştı, biz de çok merak ettik birkaç kız; ama kaçtığımıza değmedi, beğenmedik. Diğeri de Independenta yangınını görmek için, bir sürü kız beraber kaçtık. Hatırlarsın, Haydarpaşa açıklarında Independenta adlı bir tanker patlamıştı, herkes oraya gitmek istiyordu. O gün biz de gittik. Kadıköy hıncahınç insan dolu, bir İstanbul geleneği, herkes yangını seyrediyor. Biz de biraz izledik, sonra Bahariye, Moda gezdik tozduk. Okul tespit etti kaçtığımızı ama sorun etmedi, bütün İstanbul akın akın gidiyordu çünkü yangını görmeye. Dumanı bizim okuldan bile görünüyordu.

Bizimkinden de görünürdü. Senin karşı tarafında Etiler Lisesi'ndeydim ben de o yıl. Gözümüzün önünde tüttü o siyah duman günlerce...

Evet. İstanbul'un hafızasından uzun süre silinmedi. Zaten terör yılları, gecenin bir yarısında kulakları sağır eden

bir patlama, yatakhanenin camları zangırdadı, çok korktuk. Neyse, sözünü ettiğim kızla bir gün sohbet ediyoruz, tahmin edilebileceği gibi onun da anne babası ayrı. Babamın öldüğünü söyledim. Bana, "Annenin erkek arkadaşı yok mu?" diye sordu. Erkek arkadaş. Annemin. Benim bile erkek arkadaşım yok o zaman.

Annen tekrar evlendi mi diye sormuyor, doğrudan erkek arkadaşı var mı diye soruyor.

Evet. Ben soruyu sindirip ağzımı açıncaya kadar dakikalar geçti. Yok diye kekeledim. "Benim annemin var," dedi. Sonra da bir sürü hikâye anlattı annesinin erkek arkadaşlarına dair. Tuhaf bir içleniş içindeydi, annesini hem övüyordu hem kırılmış gibiydi. O konuşma başka bir yaşama biçimini doğrudan öğrenişim oldu.

Peki yaşın kaç bu sırada?

15 sanırım, lise iki.

Tam da karşı cinsin ilgisine yoğunlaşıldığı dönem... Bu tür şeyler olur muydu, aşk hikâyeleri anlatanlar?

Olmaz olur mu! Ama sonuçta bayağı sıkı bir okuldu, kolay değildi o kadar. Yine de aşk yaşayanlar vardı, anlatırlardı. Bir kısmı yalan, abartı tabii. Ben de erkek arkadaşı olmayanlar arasındaydım.

Neden?

Adapazarı'nda o kadar kalabalık bir aileyle yaşıyorum ki, neredeyse anonim bir hayat. O hayata sızabilip ilgi gösterebilecek olanlar benim ilgimi çekmiyor. Zaten artık

Erenköy Kız Lisesi. Lamia Hanım ve öğrencileri. Ayfer Tunç, sağdan üçüncü.

gözüm İstanbul'da, Adapazarı'ndan bir şey beklemiyorum, dönmeye niyetim yok. İstanbul'da hafta sonu okuldayım, nasıl erkek arkadaş edineceğim? Kapının önünde bekleyen serseriler var bir tek, onlar da çok gurur kırıcı. Gerçi bizim okulun önünde kimse fazla bekleyemezdi, bekçiler sopayla kovalarlardı, çift kapı, çift bekçi. Ama hoş karşılaşmalar, tanışmalar yaşayanlar oluyordu yine de. Tabii çok hazin hikâyeler de yaşandı, şimdi ayrıntılarını hatırlamıyorum. Yine de skandal düzeyinde bir şey olmadı sanırım, benim dönemimde en azından.

Hoca kadrosuyla ilişkin nasıldı?

Hocaların çoğu kadındı, yatılı kız lisesi olunca tabii. Erkek öğretmenler de vardı ama çoğu yaşlıydı. Birkaç genç yakışıklı öğretmen vardı, bütün kızlar da onlara âşıktı mecburen. O zamanki Erenköy Kız Lisesi iyi bir okuldu.

Hocalarımız iyiydi. Okul müdürü Uluçay Arpad, İdris Küçükömer'in eski eşiydi. Felsefe hocamız da yanlış hatırlamıyorsam Server Tanilli'nin eski eşiydi. Yazar Celal Özcan vardı, edebiyat öğretmeni. Genellikle sol eğilimli hocalardı hepsi. Edebiyatçı Lamia Hanım vardı, çok severdim, öğretmenler sendikasında aktifti. Hayatta rüzgârın soldan estiği bir zamandı kısacası. Abisi Halkın Kurtuluşu üyesi olan arkadaşım nöbetçi solcuydu, evci çıktığında pullama, afişleme, duvarlara yazılama filan yapıyordu. Zamanla okuldaki devrimci kızlarla da kaynaşmıştım. Ben de ufak çaplı okul içi eylemlere başladım. Tabii hiçbir şeyin bilinmediğini, anlaşılmadığını sanıyoruz ama okul biliyor, görüyor. Diğer iki arkadaşım Bağdat Caddesi kızlarıydı, hafif tertip solcuydular, uzaktan uzağa.

Çatışma oldu mu hiç aranızda ideolojik anlamda?

Çatışmıyorduk ama bizi eylemlerden uzak tutmak için çok çabalıyorlardı, tehlikeli buluyorlardı. Bu arada tabii korkunç şeyler de yaşanıyordu. On-on beş polis, ellerinde liste, gece yarısı ciplerle okula gelip bazı kızları alıp götürüyorlardı. Genellikle parasız yatılılardı götürülenler, bir kısmının örgütlerle bağlantısı vardı. Ne kadar işkence görüyorlardı bilmiyorum, gördüklerini söylüyorlardı ama en azından dövüldüklerinden eminim. İçlerinde çok güçlü bir kız vardı, onu hatırlıyorum. Ufacık tefecik ama çelikten yapılmış gibi. Felaket görünüyordu döndüğü zaman.

En korkuncu da baskın söylentileriydi. Bu akşam almaya geleceklermiş. Yirmi kişiyi alacaklarmış. Listede filanca da varmış gibi. Korkuyla terbiye etmeye çalışıyorlardı. Ben de korkuyordum, herkes korkuyordu ama yine de solculuktan dönmek çok aşağılık bir durum olarak görülüyordu, korktuğumuzu belli etmiyorduk. Özel-

likle lise iki çok şiddetli geçti. Üstelik Erenköy sağcı bir semtti, ülkücülerin elindeydi yanılmıyorsam.

Senin konumun neydi, bu grubun içinde?

Aslında kayda değer bir durumum yoktu. Arkadaşımın abisi Halkın Kurtuluşu'nda diye biz de ona katılıyoruz. Yok ki yol gösterecek kimse. Dev-Yolcular vardı, kalabalıktılar. Ama onların başındaki kızdan hazzetmiyorduk.

Lisede, öğrenciler fraksiyonlarını biraz da öyle seçiyordu değil mi?

Tabii tabii... Hiçbir bilgimiz yoktu aslında. Arkadaşım abisinden öğrendiklerini gelip anlatıyordu. Ama yarım kulak dinleyip geçiyorduk. Beş-on kişiyiz zaten. Teneffüslerde toplanıyoruz. Birileri iri iri konuşmalar yapıyor, kitap adları veriliyor, bildiri dağıtıyoruz. Böyle şeyler.

O sıralarda edebiyat okumaların nasıldı? Çünkü bu da önemli. Bu yıllarda edebiyata karşı biraz küçümseyici bir mesafe de vardı solcular arasında.

Öyle örgütlü ciddi bir solculuğun içinde değildim, edebiyata nasıl bakıyorlardı, bilmiyordum. Dolayısıyla edebiyat okumalarıma aynen devam ediyordum. Bostancı İstasyonu'nda bir kitapçı vardı. Hafta sonları Adapazarı'na giderken oradan mutlaka kitap alırdım, bir de edebiyat dergileri, *Milliyet Sanat*, *Hürriyet Gösteri*, *Sanat Olayı* falan. Üniversitenin belli bir dönemine kadar da iyi bir dergi okuruydum. Ama sonraları pek arzulamaz oldum. Kayboldu bir şeyler.

Neden? Halbuki her dönemde edebiyatı besleyen damar oradan akar.

Dergilerde o damar kayboldu bence, bilmiyorum, belki de ben yakalayamaz oldum.

Sen de dergi çıkardın diye biliyorum, üniversitede. Neyse, oraya geliriz sonra. Solculuk, ufak tefek eylemler nasıl gitti okulda?

Öğretmenlerin dikkatini çekmeye başladı, hissediyoruz belli belirsiz. Bir gün dersin ortasında hademe geldi. "Müdire hanım seni çağırıyor," dedi. Gittim odasına. Bir baktım annem gelmiş, oturuyor. Uluçay Hanım uzun bir nutuk attı bana, yavrucuğum ben de solcuyum ama bu işler böyle olmaz türünden. Sonra da, "Bugün izinlisin, annenle gez toz," dedi.

Ne olmuştu ki seni öyle çağırdılar birdenbire? Bir olaya mı karışmıştın?

Ufak tefek şeyler yapıyoruz tabii, okulun duvarlarını pulluyoruz. Kapalı devre ama. Herkes biliyor zaten, niye pulluyorsak artık. Ama gündüzcülerin içinde ülkücü bir grup vardı, onlar yırtıyorlardı, küçük kavgalar çıkıyordu. Pulları nerden buluyorduk, bak hiç hatırlamıyorum, dışarıdan geliyordu mutlaka. Belki de korktukları asıl tehlike buydu, okulun sınırlarından taşarsak yitip gidebilirdik. Çocukluk aslında. Annemle dışarı çıktık o gün. Yandık dedim içimden, annem beni şimdi mahvedecek. Ama kararlıyım, en ufak bir şey söylerse atlayacağım bir minibüse çekip gideceğim. Nereye? Hiçbir fikrim yok. Annem, "Hadi bir yerde yemek yiyelim," dedi. Yemeğe gittik. Bekliyorum ne zaman açacak konuyu diye, açmıyor, hiçbir şey söylemiyor. Yemekten sonra, "Bahariye'ye çıkalım," dedi. Olur. Çıktık, geziyoruz yine bir şey söylemiyor. Sinemaya gidelim mi? Gidelim. Şu-

Yıldız Tunç

rada tatlı yiyelim mi? Yiyelim. Hâlâ havadan sudan konuşuyor.

Annen seni tam da annece gezdiriyor yani, yemek, sinema, tatlı...

Hem de nasıl. Nasıl boş şeylerden bahsediyor bir yandan. Adapazarı'nda olup bitenler, küçük dedikodular. Arkadaşça anlatıyor her şeyi. Sonunda akşam oldu, okula dönüyoruz. Yolumuzun üstünde bir şarküteri vardı. "Şuradan bir şeyler alalım, arkadaşlarınla yersin," dedi. Bir şeyler aldık, peynir salam filan. Konuyla ilgili tek kelime söylemeden, azarlamadan beni okula bıraktı, gitti. Yatakhaneye çıktım. Ben nasıl devam edeyim şimdi eylemlere? Oturdum ağladım.

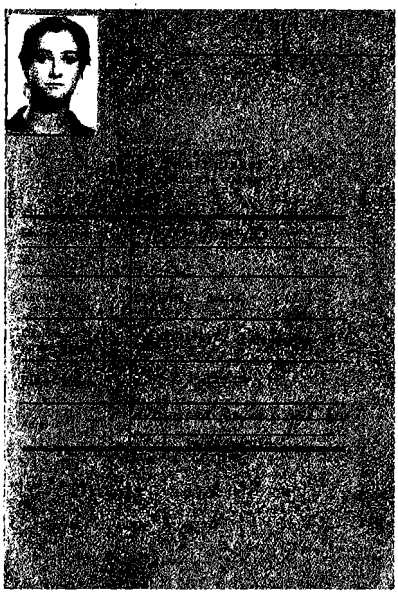
Sonra ne oldu? Devam ettin mi?

Yapmadım, yapamadım. O günün etkisini atlatana kadar iki ay geçti, okullar tatil oldu. Annem belli ki dayımla da konuşmuş durumu. O yaz gene Almanya'ya gönderildim. Dayım bu kez, "Almanca dersi yok, sana kalmış. İster öğren ister öğrenme," dedi. Gene iyilik yoluyla baskı. Ama bana birkaç Alman arkadaş bulmuş, aile dostlarının çocukları, onlarla tanıştık; havuza gidiyoruz, tenise gidiyoruz, bisiklete biniyoruz, böyle şeyler. Bir gün Alman kanallarının birinde, ZDF'ydi galiba, Yılmaz Güney filmleri haftası başladı. Dayım, "Beraber seyredelim mi?" dedi. Tabii ki seyredelim, zaten Türkçeye hasret kalmışım.

İlk defa mı seyredeceksin?

İlk defa. Muhtemelen Türkiye'de gösterilmemişti, gösterilse de bizim gitmemize imkân yok. Siyasi filmlere nasıl ulaşsın bir lise öğrencisi. *Kara Çarşaflı Gelin*, *Sürü*, bir de *Endişe*'yi izledik yanlış hatırlamıyorsam. Her akşam bir film. Durum komikti de bir yandan, solculuk yaparım, başım derde girer diye buraya gönderilmişim, oturup solcu Yılmaz Güney'in filmlerini seyrediyoruz. Son filmden sonra Yılmaz Güney'le yapılmış uzun bir röportaj izledik, Almanca altyazılı. Dayım hayranlıkla, "Adam komünist ama çok iyi yönetmen," dedi. Tabii kastettiği şey komünist olmanın iyi yönetmen olmaya engel olup olmaması değildi, kendine dair bir şey söylüyordu.

Yazın sonunda Türkiye'ye döndük, annemle kardeşimi de alıp tatile gittik. 11 Eylül'de döndük. Ertesi sabah annem ağlayarak uyandırdı beni. "Kızım kalk, ihtilal oldu." 16 yaşındayım daha, ihtilal hakkında öyle derin bir fikrim yok, tamam kötü bir şey, askere karşıyız ama bu kadar ağlayacak ne var? "Niye ağlıyorsun?" diye sor-

dum. "En az yirmi yıl geriye gideceğiz," dedi. Ne demek istediğini anlamadım, nasıl geriye gideceğiz, niye? Sormadım da. O zamanlar cumhuriyet kuşağında bir ileri gitme arzusu vardı, her toplumsal çatışmanın ülkeyi geri götüreceği korkusunu yaşarlardı.

Tuhaf bir şaşkınlık içindeydim o gün, sokağa çıkma yasağı var. Sokağımıza tanklar, askerler yığılmış, terastan seyrediyoruz. Ailemizde bir MSP'li var, kayıtlı üye, valizini hazırlamış, gelip götürecekler diye bekliyor. Baştan herkes gergindi ama kimse onu almaya gelmeyince fazlasıyla gevşediler, eğlenceye döndü. Terasta tavla oynuyorlar filan. Televizyonda Kenan Evren bağıra bağıra konuşuyor, kahramanlık türküleri çalınıyor. Yüce devlet kime karşı savaştı, nasıl bir zafer kazandı ki kahramanlık türküleri çaldırıyor televizyonda? Ülkenin gençliği düşmanı mı? Tabii faşizmin temel refleksi bu, kendi içinden

düşman yaratıp yine kendi içinde yok ettirmek. Yaratılan düşman da her zaman gençlik oluyor doğal olarak.

Annemin ülkesine duyduğu sevgi bana çok dokunaklı geldi o gün. Yirmi değil, iki yüz yıl geriye gittiğimizi anladık tabii sonra. Türkiye'nin demokrasi anlayışıyla "Mehter Marşı" arasında bir bağıntı var, "Mehter Marşı"nın bu topraklardan çıkması tesadüf değil, daima iki ileri bir geri. İhtilalin şaşkınlığını atlattık, lise sona başladım. 12 Eylül her şeyi değiştirdi. Bir anda okulda kaloriferler yanmaya başladı.

Hoca kadrosunda bir değişiklik oldu mu?

O yıl olmadı. Sonraki yıllarda olmuştur herhalde ama mezun olduğum için bilmiyorum. Benim okul aidiyetlerim olmadı hiç. Pilav gününe gideyim, mezunlar toplantısına gideyim, hiç meraklısı olmadım.

Sonradan seni çağırdılar mı bizden çıkmış bir yazar diye Erenköy Kız Lisesi'ne.

Çağırdılar ama ona da gitmedim. Oradan mezun oldum diye özel bir sevgim yok. Zaten dediğim gibi, diğer okullara göre iyi olmasına rağmen, Türkiye'nin eğitim sisteminin bütün arızalarını sürdüren ve yaşatan bir kurumdu. Gencecik insanlarda yarattığı olumsuz etkiyi kendi üstümde değilse bile başkalarının üstünde gördüm. Hocalarımızın çoğunluğu iyi insanlar olmasaydı daha ağır etkilenirdik. Türkiye'nin eğitim anlayışı öğrencinin kişiliğini ezmek ister, tek tip insanlar olsunlar, itaatkâr olsunlar. Birey olsun istemez. Birey özgürlüğünü talep eder çünkü.

Lise yıllarındaki okumalarından ve yazıyla ilişkinden söz edelim biraz.

Okumalarım hiç kesilmedi. Mesela Leylâ Erbil'i lisedeyken okuyordum. Adalet Ağaoğlu'nu, Füruzan'ı, Sevgi Soysal'ı, Tomris Uyar'ı hep lisede okudum. Ferit Edgüleri, Vüsat O. Benerleri o zaman mı okudum, hatırlamıyorum. Tezer Özlü'yü üniversitedeyken okudum yanlış hatırlamıyorsam, çok etkilendim.

Sevim Burak'ı daha sonra. Sait Faik'i saymıyorum; çünkü başlangıçta müfredat yazarıydı benim için. Sait Faik'in hakkını geç teslim ettim ben. Ders kitabına alınan yazar uzak durulması gereken yazardı. Milli Eğitim onaylamış çünkü, Milli Eğitim hayırlı bir şeyi onaylamazdı, hâlâ onaylamaz. Cemal Süreya'yı hatırladım. "*Sözgelimi okul kitaplarına girmez şiirim / Bütün çocuklar anlar da*" diyor bir dizesinde.

Bilge Karasu?

Onu daha sonra okudum, üniversitede. Bilge Karasu'yu çok takdir ederim, severek okurum ama onun kumaşından değilim ben. O farklı bir yazar.

Kimin kumaşındansın peki?

Leylâ Erbil'in. Gerçi tam da sayılmam. Başka malzemeler de karışmış bana. Leylâ Erbil'in sert bir kumaşı var, daha keskin, daha devrimci. Tabii her yazarın kumaşı kendine özgüdür, ancak ruh ortaklığından söz edebiliriz.

Kendi hikâyesine daha bağlı bir dili var onun. Sen başka hikâyelere de gidebiliyorsun.

Evet, o kendinden çıkarak yazmış. Ben kendinden çıkarak yazan bir yazar değilim. Toplayıcıyım ben, dışarıdan alırım hikâyeyi. Bence iki tür yazar var. Bazısı kendi için-

Benim için Leylâ Erbil

Karanlığa batmış ruhumuzun tam ortasında duran, gövdesine sarılıp el yordamıyla aradığımız doğrunun izlerini kabuğunda okuyabileceğimiz devasa bir ağaçtır. Hallaç pamuğu gibi attığı, atarken müthiş bir sıraya koyduğu kelimelerden yaptığı; sinsiliğe, eşitsizliğe, yıkıcılığa, insanı kirleten ve uyuşturan her şeye başkaldıran bir öfkenin dilidir. Yüzyıllardan bize kalan hayal kırıklığının, dinmek bilmeyen toplumsal acının, ardı arkası kesilmeyen kıyımların günümüze gür sesli bir tercümesidir. Annelerin elini kolunu bağlayan kutsallık halesini yerle bir eden, anneyi insan ve kadın olarak yeniden tarif eden ve müşfik olmayan bir annedir; çünkü müşfik olmak yerine göre bir tuzak olabilir. Söylenmesi yürek isteyeni edebiyatıyla yazmış, yazmakla kalmayıp arkasında durmuş, sözüyle de pekiştirmiş bir cesarettir. Damladığı anda sahte ilişkileri eriten, üstündeki süsü yok ederek kavruk ve bozuk iskeleti ortaya çıkartan formülü eşsiz bir asittir. Türkiye'nin kültürel anlamda en canlı yıllarının, siyasal anlamda en kirli zamanlarının sözünü sakınmamış tanığıdır. Zihnin içinde çırpındıkça düşünceyi havalandıran, bir araya gelemeyen hecelerden kelimeler, kelimelerden müthiş öyküler ören tekinsiz bir zihin kuşudur. Romanın karanlık tarafıdır. Cücenin, sinsinin, paşanın karısının, yalancının, ikiyüzlünün, despotun, haysiyetsizin, aynı zamanda devrimcinin, umutlunun, direnenin bilinçdışıdır. Müthiş bir cümledir: "Annem ellerini ne vakit reddetti hiçbirimiz anımsamıyoruz."

Harflere Bölünmüş Zaman

deki malzemeyi çoğaltır, üretir. Bazısı dışarıdan malzeme alır. Ben malzemeyi dışarıda görürüm, yakalarım bir şekilde, çaldığım kapının arkasından hikâye çıkar.

Leylâ Erbil'in yanına başka bir isim koyabilir misin? Kumaşına karışan öteki yazarlar kimler?

Hepimiz birkaç tür kumaştan biçildik aslına bakarsan, aynı paltolardan çıktık. Tanpınar en geniş olanıydı, sonra Oğuz Atay.

Ama üniversiteye kadar bekleyeceksin, onları okumak için...

Evet. Lisedeyken Leylâ Erbil'in yazarlık ruhunu hemen gördüm, beni çok derin etkiledi. Sevim Burak'la üniversitede tanıştım. Lisede Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir okumaya devam ediyordum. Sabahattin Alilerin tümünü lisede okudum ama onlarla ortak bir kumaşım yok. Lisedeyken yabancı edebiyat okumaya da başlamıştım.

Şimdi ilkgençlik çağlarında seni etkileyen, yetiştiren yazarlardan söz ediyoruz ama ilerde sevdiğin yazarlar konusuna daha geniş döneceğim. Yabancılardan kimleri okurdun?

Faulkner'ı lisede okudum. *Ses ve Öfke*'yi. Hiçbir şey anlamadım, tek anladığım şu oldu: Bu acayip bir yazar, demek ki böyle bir edebiyat var. Sonra tekrar okudum ve çok sevdim. Zamanım olsa da Faulkner'ların hepsini arka arkaya tekrar okusam. Kitaplığımdaki Faulkner'ların hepsi eski baskı, üniversitede, sahaf sahaf dolaşıp toplamıştım. Mesela *Ses ve Öfke*'nin 1945 baskısı bendeki.

Kafka'yı da lisede okudum ama onun da hakkını veremedim, üniversitede tekrar okudum. Kafka denince John Fowles'un denemelerinden oluşan, edebiyatla ilgili

herkese şiddetle tavsiye ettiğim *Zaman Tüneli* adlı harika kitabında yer alan bir yazısını hatırlıyorum. Bir tarihte Fowles'dan Kafka'yla ilgili bir yazı istemişler. Yirmi yıl önce okumuş Kafka'yı. "Ben Kafka'dan bir adamın yatakta yatarken hamamböceğine dönüşmesi dışında tek bir sahne bile hatırlamıyorum," diyor ve ardından Kafka'nın ne demek olduğunu da içeren pek çok meseleyi olağanüstü bir derinlik ve lezzetle ele alıyor. Yenilerde Kafka'nın öykülerini tekrar okuduğum için bir adam vardı uyanınca böcek oluyordu demeyeceğim. İyi ki Kafka diye bir adam varmış, iyi ki yazmış diyeceğim. Çok sevdiğim, etkilendiğim, çağlar üstü bulduğum yazarlardan biri. Okuduğum metinlerde gerçeğe bitişen parçalar beni çok ilgilendirir, onların kuvveti metne asıl değerini veren şeydir. Fantastik edebiyata ve bilimkurguya belki de bu nedenle düşkün değilim. Ama Kafka'da gerçeğin hem gerçek hem değil hali, gerçeğin absürd bir biçimde yeniden üretimi, modern çağı kurgulaması bence çağlar üstü nitelikte. Kısa öykülerindeki bitmemişlik halinde de garip bir etki var, üstelik bazıları da çok komik. Kafka'yı her okuyuşumda bende kalan his şudur: Dünya tekinsiz bir yer ve bir yerde daha tekin daha renkli bir dünya olmalı.

Klasikler?

Klasikler ödev gibi bir şeydi; alınır, sırayla okunur. Dostoyevski'yi ilk kez ortaokulda okudum, yaz tatiliydi. Pek bir şey anlamadım doğal olarak. Dostoyevski'yi anlamak için erken bir çağdı. Ama üniversitede okuduğumda çok etkilendim. Dört-beş yıl önce *Suç ve Ceza*'yı bir kere daha okudum, yine etkilendim. Ama o kadar. Durup durup hatırladığım bir yazar olmadı. Ruhumda bir yere tam temas etmiyor demek ki. Tolstoy'un *Anna Karenina*'sını da bir yaz tatilinde okumuştum, elimden bırakamadan.

Fransız klasiklerini pek sevemedim. Victor Hugo'ya, Stendhal'e ısınamadım ama Flaubert istisnaydı, özellikle *Madam Bovary*. Ve Çehov tabii. Taptım Çehov'a. Her kitabını birkaç kez okudum. Edgar Allan Poe öyküleri. Çok öykü okuyordum o zamanlar.

Şimdi okumuyor musun?

O yıllardaki kadar lezzetli öykü kitapları her gün çıkmıyor. Tabii unutmamak lazım, on beş-on altı yaşındayım o zamanlar, bütün bu öyküleri boş bir zihne alıyorum, her yazarın tarzı benim için özgün, ilk kez tanışıyorum. Edebiyat okumalarında çeşitleme artınca insan öyküden daha başka şeyler beklemeye başlıyor.

Saydığım bu isimlerin dışında o sıralarda kim yayımlanıyorsa okuyordum. Gençlikte, tavsiyelerle, doymaz bir okuma açlığıyla herkesi okuyorsun. Sonra bazı yazarlara yakalandığını hissediyorsun, izini sürüyorsun. Ama bir noktadan sonra kendine ait, sana değecek yazarı keşfetme yollarını kendin buluyorsun.

Şunu da söylemem gerek, her ne kadar Türk edebiyatıyla ilkokulda tanışmış olsam da, lisedeyken erken cumhuriyet dönemi edebiyatını, GSÜ'lü öğrencilerin deyimiyle üç isimli yazarları okumuyordum. Çağdaş yazarları okuyordum. Erken dönem cumhuriyet edebiyatına üniversitede tekrar döndüm.

Ortaokul, lise çağlarındayken toplumcu edebiyat furyası vardı. Fakir Baykurtlar, Talip Apaydınlar. Onları okuyor muydun?

Okudum tabii. Fakir Baykurt, Bekir Yıldız. Ama bu toplumcu gerçekçi yazarlar bende kayda değer bir iz bırakmadı. Bir de tabii has edebiyatın tadına varınca yavan gelmeye başlamıştı. O dönemin bir yazarı da Selim İleri'ydi.

Belli aralıklarla kitap çıkarır, ses getirirdi. Dergilerde söyleşileri olurdu. Üç yakın arkadaşımdan biri Selim İleri hastasıydı. Hulki Aktunç da okudum.

O sıralar okunan ve dikkat edilen bir yazar durumunda mıydı Hulki Aktunç?

Türk Dil Kurumu Ödülü'nü almıştı, yanılmıyorsam *Gidenler Dönmeyenler*'le. Dergi okuduğum için ödül alan yazarları takip ederdim. Kitabından o vesileyle haberim oldu muhtemelen.

Aktunç, Selim İleri kadar ön planda değildi, çağdaşı olmasına rağmen.

Hulki Aktunç Türk edebiyatında hâlâ hakkı teslim edilmemiş büyük yazarlardan biridir. Ayrıca o kadar da ilginç bir adamdı ki, bugün yeterince bilinmemesi bana büyük haksızlık gibi geliyor.

Tanır mıydın yakından?

YKY'deyken arkadaş olmuştuk. Bu kadar mütevazı, neredeyse anonim yazan başka bir yazar bilmiyorum. Yazdığı her metin kendisinden öndeydi.

Değeri sonradan anlaşılacak yazarlardan bence.

Kesinlikle. Hulki Aktunç Türk öykücülüğünün altın ışıklarından biriydi. Sadece edebiyatçı olarak değil, denemeci, incelemeci olarak da çok değerliydi. *Argo Sözlüğü*, *Erotologya*, müthiş çalışmalar. Tezgâhta bir sürü kitabı olan bir yazardı.

IV

Gelelim üniversite yıllarına... Nerede okudun üniversiteyi?

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde.

Üniversiteyi kazanmak için dershaneye gittin mi?

Tabii ki, nedense gitmeden olmuyordu. Ama kötü bir dershane öğrencisiydim. Lisede de başarılı bir öğrenci değildim zaten. Tabii özgürlüğü görünce, bir de ergenlik. Hiç sınıfta kalmadım, hiç zayıf getirmedim ama parlak da değildim.

Zaten doğal bir şey değil mi? Yazarların hiç öyle parlak bir lise hayatları olmuyor.

Olanlar var. Murat mesela, Murat Gülsoy. Üniversite sınavında Türkiye beşincisi olmuş, Boğaziçi Elektrik-Elektronik Bölümü'nü kazanmış. İstisna demeyelim, başkaları da var böyle çok başarılı lise üniversite hayatı olan. Ben okulu kavram olarak sevmiyordum ama okumaya karşı değildim. Okula gitmekten nefret etmiyordum yine de, öğrenmeyi seviyordum.

Ne okumak istiyordun?

Bütün annelerin istediği gibi tıp, o olmadı hukuk okuyayım diyordum. Tıp benden çok annemin seçimiydi tabii. İki kuzenim doktordu, onların da etkisiyle herhalde tıp okumamı istiyordu. Ben de öyle bir şey okumam gerektiğine inandırmıştım galiba kendimi.

Edebiyatla ilgili bir şey okumayı düşünmedin mi?

Hayır. Yazmayı seviyordum sadece, serbestçe okumayı seviyordum. Yazar olacağım diye bir düşüncem de yoktu o zamanlar. Büyük yazarları okuyordum, öyle yüksek bir çıta oluşturuyorlardı ki, hayal etmesi bile zordu. Öte yandan yazarlık ya da diğer sanat dalları yan uğraş olarak görülüyordu, bunlar hayatını kazanmanı sağlamaz, onun için bir meslek sahibi ol, sanatını da yap. Bu klişe günümüz gençleri tarafından, "Yap, gene yap ama hobi olarak yap," şeklinde ironik bir cümleye dönüştürüldü, çok da iyi oldu. Ama o zamanlar benim annem de dahil, anne babalar böyle düşünüyordu. Pek de haksız değiller aslında.

Yani sen de annen gibi düşünmeye mi başladın?

Benim için asıl olan her zaman edebiyat oldu. Ama kültür, edebiyat hayatını kazanmanı sağlamıyor ne yazık ki. Onları anladım demek istiyorum. Korkuyorlardı. Hayat çok acımasız bir mücadele çünkü, hele orta sınıfa mensup aileler için. Benim kuşağımda hemen hemen her memur çocuğu, özellikle erkekler babalarından şu cümleyi duymuştur: Benim sana bırakacak hanlarım hamamlarım yok, okuyacaksın, hayatını kendin kazanacaksın. Gelecek korkusu bütün hayatlarını gölgeliyordu, çocuklarının bir gün hayatın ortasında mesleksiz, geleceksiz

kalmasından deli gibi korkuyorlardı. Bugün de bu korkular aşılmış değil, hatta kültürel hayatın itibarsızlaştırılmasıyla durum daha da kötüye gitti. Çok iyi eğitim almış, birkaç yabancı dili üst düzeyde bilen, entelektüel zekâları yüksek pek çok kişi tanıyorum, küçücük maaşlarla hayatlarını sürdürmeye çalışıyorlar. Yazık oluyor bu değerlere ama Türkiye'nin ve dünyanın yeni düzeni entelektüel değer değil, ekonomik fayda prensibiyle işliyor.

Yedekte bir mesleğin olsun diyorsun.

Olursa ne âlâ. Ben şanslıydım açıkçası, hem yazıyla ilgili işlerde çalıştım hem de yazar olarak hayatımı sürdürebildim ama kolay da olmadı. Çoğu yazar çok zorluk çekti, hâlâ da çekiyor. Ben edebiyat sayesinde yaşayan biri değilim. Edebiyat beni ayakta tutmuyor, hayatımı kazanmam gerekiyor. Tabii okurun ve eski anlayışın gözünde yazar yoksulluk içinde bodrum katlarda, rutubet içinde yazsın ve öldükten sonra onu alkışlayalım gibi bir düşünce de vardı.

Böyle yazarlara daha mı çok saygı duyuyoruz? Bu bence sorgulamamız gereken bir şey.

Eskiden genel okurun böyle bir eğilimi vardı. Fedakârca, yokluk içinde, kendini edebiyata adayarak yaşanmış bir hayatı yücelterek ödüllendiriyordu. Ama şimdi hayatın içinde paranın yeri çok farklı. Yeni okurlar yazar-para ilişkisine duruma ve yazara göre değişen açılardan bakıyorlar. Yazar nasıl bir kimlik sunuyor okura? Ona göre bakışı değişiyor. Ben yazarlığı bir meslek olarak görmüyorum, yazmak benim için bir var olma yolu. Hiçbir kitabımı para kazanayım diye yazmadım. Kazandım elbette ama amacım bu değildi. Bence nitelikli edebiyatın peşinde

olan bir yazar yazdıklarıyla geçinmeyi hedeflerse edebiyatını eritmek tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Okurunu alıcı gibi görmeye başlar çünkü, sonucunu kestiremeyeceği için edebî risk almaktan kaçınır, eşyanın tabiatıdır bu. Ama bu demek değil ki yazar para kazanmasın. Elbette, kazansın. Kısacası para için yapılan edebiyat bana göre bir şey değil. Telif haklarının yazarın mirası olmasına da karşıyım mesela. Bence yazar öldükten sonra telifi serbest kalmalı. Tabii kolayca evet denebilecek bir şey değil bu. Hatta Murat'la (Gülsoy) konuşuyorduk bunu, "Korsan yayıncılar yazarları birer birer öldürür," dedi. Güldük ama sonra ürpererek hak vermedim değil.

Özellikle vâris birinci, ikinci kuşak yakını değil de suyunun suyuysa yazardan nemalanmaya kalkması çok acıklı oluyor değil mi?

Hem de nasıl. Telif haklarının nasıl kötüye kullanıldığını, ölmüş bir yazarın yapıtlarının, arkada bıraktıklarının, hatta hayatının nasıl sömürüldüğünü, ucuz pazarlık konusu yapıldığını gördüm, dehşete düştüm. Bir yazarın kitapları iki kuşak boyunca bulunmazsa o yazar unutulur. Yeniden okunur hale gelmesi daha büyük çaba ister. Öyle vârislerle karşılaştım ki, kendince uygun gördüğü rakamı almak için yazarı rahatça riske atıyor. Edebiyat ne yazık ki kitap piyasasının asli bir unsuru artık, dolayısıyla bazı denklemler en nitelikli edebiyatı bile tehdit ediyor. Öte yandan evet, bugün bile çilekeş yazarı daha çok sevmek diye bir şey var toplumumuzda, eskisi kadar olmasa da.

Evet galiba seviyoruz, mitleştirmeye daha yakın onlar.

Biz mitleştirmeyi seven bir toplumuz. Büyük hayatlardan, büyük dramlardan hoşlanıyoruz. Gerçi popüler kül-

tür sayesinde bütün dünya öyle oldu artık. Pek çok yazar zamanında hayatım yazarlıkla kazanabildiğini saklamak zorunda kalmış. Çünkü ne kadar zor bir hayat, o kadar iyi edebiyat gibi yanlış bir inanış vardı okurun zihninde. Oysa dünya edebiyatına baktığımızda, evet zor geçinmiş ama çok iyi yapıtlar yazmış yazarların yanı sıra gayet iyi, müreffeh yaşamış ve gene iyi yapıtlar yazmış olanlar da var. Tolstoy, Thomas Mann, Proust... bunlar iyi yaşamış yazarlar.

Bunlar aileden de geliyor biraz. Tolstoy'unki önemli ama, kendini bilerek yoksullaştıracak kadar, o trajediyi yaşamak istiyor sanki.

O özel bir adam, bir tür deney yapıyor sanki. Eski zamanlarda pek çok yazar var böyle, hayatı ile edebiyatı arasında sıkı ilişkiler dokuyan, çağının dinamiklerini zorlayan. Ama bu tavırlar, hayatı ile edebî deneyler yapmak diyebileceğim örnekler, yazarların dünya nimetlerinden çok, zihinsel yolculuklarla içli dışlı olduğu, varlığı sorguladığı, felsefenin hayatı didiklediği eski dünyaya aitti. Bugün yapıttan çok yazarla ilgilenen başka bir dünya var. Günümüz yazarlarının deneyleri genellikle ekonomik. Mesela J. K. Rowling, tüm dünyada 400 milyon kopya satan *Harry Potter* serisiyle çok ünlü ve İngiltere'nin en zengin kadını, kraliçeden bile zengin olduktan sonra, Robert Galbraight adıyla bir suç romanı yazdı. Bilinmeyen bir "erkek" yazar olarak ne kadar satabileceğini ölçtü sanırım. Roman sadece beş yüz kopya sattı. Ama aynı roman kendi adıyla yayımlanınca bir haftada çok satanlar listesine girdi. Bugünün insanını bu hikâye ilgilendiriyor, nasıl ve ne kadar zengin olmuş. Nitelikli edebiyattan taviz vermeyen bir yazar nasıl bir düşünsel yolculuk yapmış, hangi zihinsel duraklara uğramış veya hayatından neleri feda

etmiş, bunlar sadece gerçek edebiyat okurunu ilgilendiriyor. Onların da yazarları edebiyatlarıyla yaşatacak kadar kalabalık bir kitle olduklarını söyleyemeyiz.

Pek çok kitabın kapağında yazarın adı kitabın adından daha büyük yazılıyor artık. Pazarlama stratejisi bu. Yayın dünyasında marka oluşturmaktan söz ediliyor. Oysa nitelikli edebiyat ve marka yan yana gelemez, marka ekonominin kavramıdır.

Öte yandan istediği kadar derin bir edebiyat içersin, kitabın bir ekonomik karşılığı var. Birileri yayınevlerinde, hesap makinelerinin başına oturup kitaba içeriğinden bağımsız, maddi bir değer biçiyorlar. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, bir de popüler kültürün kucağına düşmek tehlikesi var. Popüler kültür kuş gribi gibi bir şey, bütün alanları hızla istila etmek istiyor, bulduğu boşluğu daha sen farkına varmadan dolduruyor. Her şey hikâyeye dönüştürülüp pazarlanabilir, bugünün insanı hızla yalayıp yutacağı bu hikâyeleri almaya hazır, bekliyor. Bu nedenle yazar popüler kültürün eşiğinde duruyor, sağlam basmak gerek, hafif bir rüzgârla kendini içinde bulabilirsin. Üstelik o alana geçtin mi, çıkmak da kolay değil. Hem hayal kırıklığına uğrattığın okurunu, gönlünü tekrar kazanacak kadar nitelikli bir edebiyat yapacağına ikna edeceksin hem de popüler kültür kazandıran bir alan olduğu için sunduğu nimetlerden vazgeçmeyi göze alacaksın. Demek istediğim, bugün nitelikli edebiyatın yolu dünden çok daha fazla dikenli, karşılığı çok daha az. Dolayısıyla ben iyi edebiyatın peşindeyim diyen yazar para kazanmayı hedefleyemez gibi geliyor bana.

Yazarın niyeti bu olmamalı diyorsun. Ama iyi edebiyat yapıp para kazananlar da var.

Bozuk saatin günde iki kere doğruyu göstermesi gibi bir

durum bu, iyi örnekler çıkır ası bunun geçerli bir yol olduğunu göstermiyor bence.

Sen hayatını nasıl kazanıyorsun?

Ben çok çalıştım, emekli oldum ama hâlâ zaman zaman senaryo yazıyorum. Hayatımı kazanmam için fazla seçeneğim yok.

Yazarın görünürlüğü de değişti öyle değil mi? Eskiden okurlar yazarlara öyle kolayca ulaşamazdı.

İmza günleri bu yüzden değerliydi işte, bugün pazarlama aracına dönüştü, özü buharlaştı. Benim artık imza günü yapmayışımın nedeni bu. Okur bir kitabevine giriyor, bakıyor ortada bir masa, önüne kitaplarını dizmiş bir yazar. Hayata ekonomi penceresinden bakan okurun gözünde bu, kitabını satmak isteyen bir satıcı manzarası. Elbette sevdiği yazarlarla tanışmak, düşüncelerini paylaşmak isteyen nitelikli okurları tenzih ediyorum, onlar asla alınmasın ama okur kitlesinin çoğunluğu imza günlerinde bir alışveriş ilişkisi görüyor. Haksız da sayılmazlar, bazı imza günlerinin amacı tam da bu.

Eskiden okurlar yazarların yüzünü bilmezlerdi, hatta kadın mı erkek mi onu bile bilmedikleri ya da yanlış bildikleri olurdu. Selçuk Baran mesela, pek çok okuru erkek olduğunu sanırdı. Bazı tanıdıklarım Cağaloğlu'na giderler, yayınevlerinin önünde dolaşırlardı, belki sevdiğimiz yazara rastlarız diye. Ama bugün dünyanın devasa miktarda görsel imajlarla dönmesi, sosyal medya gibi yeni iletişim yollarının hayata hâkim olması, okuru da yazarı da iletişim alanının aktörü haline getirdi. Okuryazar ilişkisi karşılıklı artık, okur tepkisini yazara ânında ulaştırabiliyor. Bence bir yazar kitabının okur tarafından nasıl alımlandı-

ğını bilmediği ölçüde özgürdür. Eskiden bilmezdi. Benim anlayışıma göre bu iyi bir şeydi, okurunun ne beklediğini açıklıkla bilmediği için okurun istekleri yazarın aklını çelmezdi, yolundan döndürmezdi. Bugün özgür ve nitelikli bir edebiyatın peşinde olan yazarlar için okurun beklentisini bilmek baştan çıkarıcı olabilir.

Yazar, okurundan kaçmalı mı diyorsun, kendini kapamalı mı?

O yazarın meşrebine bağlı, bazı yazara kaçmak iyi gelir, bazısına iletişim kurmak, onu bilemem. Ama dikkatli olmak gerektiği açık. Yazarın imajının yapıtının önüne geçtiği bir çağ bu, eleştirinin azlığını da dikkate alırsak, kitaplar içeriklerinden çok, yazarlarının tavırlarıyla değerlendiriliyor. Bugün yayınevlerinde halkla ilişkiler uzmanları çalışıyor, kitap kokteylleri, "eventler" yapılıyor. Bunları yapmak zorundalar, yayınevleri eski paradigma-

larla yönetilemiyor artık, ortada kuralları entelektüel değerden tümüyle bağımsız işleyen bir pazar var. Ekonominin ahlakı yoktur, entelektüel değere bir üstünlük atfetmez, ekonomi ya da kısaca para sadece çoğalmak ister. Dolayısıyla pazarın işleme mantığını dikkate almayan bir yayınevinin hayatta kalma şansı düşüktür. Akılcı yönetilen, köklü yayınevleri paranın bu arsızca çoğalma arzusunu ancak sınırlayabilirler, tümüyle sırt çeviremezler. Bu durum yazarları da etkiliyor tabii. Kitabın çıkacağı zaman bir tanıtım stratejisinde mutabık kalacaksın, yayınevinin beklentisini karşılayacak girişimlerde bulunacaksın. Ben kendimi bu konuda şanslı buluyorum, yayınevim benim tutumuma sonsuz saygı gösteriyor. Ama biliyorum ki bir satış kaygısı da var, dolasıyla tanıtım planlarını kolayca kestirip atamam.

Yayınevinde Ayfer Tunç olarak yayımlandığın için sana istemediğin herhangi bir şey empoze edemezler ama tanınmamış, genç yazarlar için durum farklı anlaşıldığına göre.

Bu yayınevinin gösterdiği bir saygı ama. Ayrıca yeni bir yazar değilim, yirmi beş yıldır yazıyorum. Bazı yayınevlerinin tutumunu biliyorum, özellikle genç yazarlardan beklentilerini. Bazılarının yazarın saygınlığına ilişkin bir kaygısı olmadığı gibi, edebiyat yapıtını bir market ürünü olarak görüyorlar. Gerçi satış odaklı bu tür yayınevleri nitelikli edebiyata mesafeliler, o yüzden onların tutumu çok da belirleyici sayılmaz.

Günümüzde yazarın öne çıkmasında, ulaşılabilir olmasında sosyal medyanın da etkisi var. Bazı yazarlar okurun bir tuş uzağında artık. Senin de sosyal medyada görünen bir profilin olduğunu biliyorum. Twitter kullanıyorsun, adına düzenlenmiş bir sayfan var. Bunlar yazarına ulaşmak isteyen okur için kuş-

kusuz büyük avantajlar ama yazar için de öyle mi? Sosyal medyadan söz edelim biraz... Nasıl kullanıyorsun?

Twitter'da varım, Facebook'ta yokum. Paranteziçi başlığıyla bir blogum var. Ayrıca resmî bir internet sayfam var ama zamanım olduğunda tümüyle yeniden ele almam lazım, bu haliyle işlevsel bile değil. Aslında sosyal medyadan çok da hazzettiğimi söyleyemem ama çağın dayattıklarına manasız bir inatla karşı duranlardan da değilim. Twitter'ı genellikle duyuru amaçlı kullanıyorum. Blogumа koyduğum yazıları duyuruyorum, başkalarının ilginç yazılarını retweet ediyorum. Rastladığım resimleri paylaşıyorum bazen, özellikle eski İstanbul resimlerini. Öte yandan Twitter yanlış veya saptırılmış bilgiyle gölgelenmesi muhtemel bir alan, edebiyatı kolayca yutulan bir hap haline de getirebilir. Bir roman, diyelim 300 sayfa, içerisinden on cümle sosyal medyada geziyor ve sadece o on cümlenin etkisi kalıyor. Oysa o on cümlenin bir bağlamı, gerekçesi, kaynağı, etki alanı var ama veciz bir söze indiriliyor. Tabii kendimi ayrı tutmuyorum, ben de yapıyorum bunu.

Sosyal medyanın beslediği bir şey gibi görünüyor ama, bunu eskiden de yapardık, altını çizdiğimiz ve ezberleyip aktardığımız cümleler vardı. Hem bazen bir cümle bir kitaptan daha fazla etki etmez mi?

Elbette, etmez olur mu! Ama Twitter'da bir doz aşımı yok mu sence? Bir de kulaktan kulağa oyunu gibi, yayılırken bozuluyor, bir bakıyorsun asıl cümleyle ilgisi kalmamış. Sosyal medyanın yararı zararı her yeni duruma göre yeniden tartışılması gereken bir mesele gibi görünüyor bana. Bir yanıyla herhangi bir kanaat önderi vasfı taşımadan, sözünü bir anda takipçilerine duyurmak Twitter kul-

lanıcısına bir özgürlük alanı açıyor. Ama öte yandan entelektüel değeri düşüren, zayıflatan bir tarafı da yok değil. Dikkatli olmak gereken bir mecra kısacası. Benim yazarlardan alıntıladığım cümlelerin amacı o yazara dikkat çekmek. Eğer takipçilerim arasında sözüme değer veren varsa o kitabı, o yazarı görsün istiyorum. Özellikle gözden kaçan önemli yazarlar, kitaplar için yapıyorum bunu. Twitter benim için günlük siyasi ve sosyal hayattan hızlıca haberdar olma aracım bir yandan. Bu ülkeye dair üzüntülerden o kadar bunaldım ki gazete almıyorum artık, haber kanallarını da izlemiyorum, günümü zehirlediklerini fark ettim. Kendini insandan, ülkesinde olup bitenden sorumlu hisseden bir insanın medyayı takip etmesi gerekir. Ama neyi takip edeceğim ki? Gerçekten sağlıklı haber alabileceğim, beni dürüstçe bilgilendirecek bir mecra yok artık. Twitter'da zaman zaman eğleniyorum da, çok komik şeyler yazanlar var. Oradaki genç dil de çok önemli.

Ben de o amaçla girdim, öğrencilerin okulda denetledikleri dillerinin nasıl olduğunu anlayabilmek için. Çok da yararını gördüm.

Bazen yeni kuşakların üslubunu görebilmek için oturup Ekşisözlük okuyorum. Dertleri ne, nelere gülüyorlar, merak ediyorum. Bazılarına ben de çok gülüyorum. Bizim büyüdüğümüz çağda olmayan yeni bir mizah var. Vurucu, kısa etkili bir mizah, yeni bir gençlik argosu, sokağın dili. İlginç bir şey de şu: Okur edebiyatta uzunu tercih ediyor, roman okumaktan hoşlanıyor, hikâye sevmiyor. Ama mizahı da kısa seviyor. Hicivden, ders veren mizahtan hoşlanmıyor.

Sosyal medyada düşüncelerin aforizmalaşması, tek cümleye

indirgenmesi gibi bir tehlike de olduğunu söyledin. Gençler uzun paragraf okumaktan sıkılıyorlar mı artık?

Bunu Twitter benzeri sosyal medya mı tetikledi, yoksa doğal bir sonuç muydu? Ya da şöyle soralım: Sosyal medya olmasaydı çocuklar uzun paragrafları okuyacaklar mıydı? Gençlere ciddi ve uzun metinleri okutamamak dünyanın sorunu. Mazeret olarak söylemiyorum ama bu bir hız çağı, ciddi metinleri okumak zaman istiyor. Roman okuyorlar diyeceksin ama romanlar çoğu için eğlencelik. Ben de metinlerin tümünü okumuyorum artık, paragrafa bir göz atmayı, okumaya değer olup olmadığını kestirmeyi öğrendim.

Beni asıl rahatsız eden dilin hızla ve onarılmaz şekilde bozulması. Yazarken sadece sessiz harfleri kullanmak aşırılaştı. Bugünkü gençlerin neredeyse tamamı için kelime "saol" mesela, "sağ ol" değil. Sözlüğe bak desen saol diye arar, bulamayınca yok der. Hatalar hem yazıyla hem sözle hızla dolaşıma giriyor. Televizyonda kâinata kainat diyen spiker gördüm. Kâinat kelimesini daha önce hiç duymamış olmalı. İnce veya uzun okunan a'lardan ümidimi kestim. Nüansları ortadan kalkmış bir Türkçe konuşulup yazılıyor bugün, aynı yaştaki insanların bile birbirini anlamadığı oluyor. Yiğit Bener anlatmıştı. Bayramda "Nice bayramlar" yazan bir bez afiş görmüşler. Kızı "Nays bayramlar" diye okumuş. İş dünyasında konuşulan İngilizce karışık dile alıştık artık ama akıllı başlı insanlar push etmek, ignore etmek diyebiliyor. Dil insanın ülkesidir halbuki.

Galatasaray Üniversitesi'nde ders vereceğimi söylediğimde, Füsun Akatlı, "Eyvah," demişti, "sadece okuma yazma biliyorlar." Paniğe kapıldım ama baktım, Türkçeleri gayet iyi, de'leri, mi'leri doğru yerde ayırıyorlar, düzgün konuşuyorlar, güzel yazıyorlardı.

Ooo müthiş bir düzey bu!

Nasıl oluyor, diye çocuklara sordum.

Hocaları iyi yetiştirmiştir.

"GSÜ'nün puanı çok yüksek. Biz üniversiteyi kazanmak için dershanede çok çalıştık," dediler. Lisede alamadıkları eğitimi dershanelerde alıyorlar.

Üniversiteye giriş ve mesleklerden söz ederken yazar ve pazar konusuna geçtik. Açmışken bu konuyu da konuşmuş olalım. Mesela yayınevi ve yazar hakları dedin de, senin hayatında da önemli yeri olduğunu bildiğim yazar ajanları, ajansları için ne düşünüyorsun? Telifini koruyan, ilişkilerini ve çevreni sağlayan bir kuruluş olarak Türkiye'deki sistemin içinde bu yapıya nasıl bakıyorsun?

Bence çok gecikmiş bir kurum bu Türkiye'de, çok daha önce faaliyete geçmeliydi. Ajanslar eskiden sadece yurtdışındaki yazarların teliflerini Türkiye'deki yayıncılara satarlardı, şimdi Türkiyeli yazarları da dünyaya satıyorlar. Tabii yabancı yayıncılar Türk edebiyatı hasretiyle yanıp tutuşuyor değiller. Türkiyeli yazarları satmak için yoğun çaba göstermek gerekiyor. Orhan Pamuk'un Nobel almasından sonra dünya yayıncılarının gözü Türkiye'ye çevrildi, bu tetikleyici bir unsur oldu. TEDA'nın kurulması da çok yararlı bir işlev gördü, bazı Batılı ülkelerin yaptığı gibi yabancı yayıncıları Türk edebiyatı yayımlamaları için destekliyor. Eski terbiyeden geçmiş yazarlar uzun süre ajanslara mesafeli durdular. Halbuki yazarlar için de ayakta kalmanın bir yolu olması gerekir. Çünkü, şimdi konuştuk, kitabın piyasası yoksa, yazar da yok. Telif ajansları durup dururken ortaya çıkmadı, kitap

pazarı gerektirdi. Yeterince profesyoneller mi? Bence fena değiller ama açıkçası işin bu tarafına fazla kafa yoran biri değilim. Bildiğim şu; Kalem Ajans, Nermin Mollaoğlu pek çok kitabımı yabancı dillere sattı, satmaya devam ediyor. TEDA'dan destek aldığı da oluyor, alamadığı da. İşi çok zor çünkü Türkçe dünyada "yok" dillerden. Pek çok ülkede kitaplarımızı o ülkenin diline çevirecek Türkçe çevirmen yok. İngilizceden çeviriyorlar. Bunun için de kitabın önce İngilizceye çevrilmesi gerekiyor, İngilizce yayımlanması için değil, Türkçe bilmeyen yayıncı okuyabilsin, kitap hakkında bir fikri olsun hatta çevrilebilsin diye. Yurtiçi ilişkiler açısından da ajans hizmetlerini yararlı buluyorum. Yayıncıyla ilişki yazarın işi değildir ama günümüzde kitap bir yanıyla pazar ürünü olduğu için al dosyam bu, yayımla deyip geçemiyorsunuz, belli kurallar içinde bir ilişki yürütmek gerekiyor, bunu da ajans yapıyor. Ajan ve yazar belli ilkelerde anlaştıktan sonra işler yürür, bizim Nermin'le ilişkimiz de öyle. Neyi istemediğimi biliyor, teklif bile etmiyor.

Türk edebiyatının dünyaya açılmasında Orhan Pamuk'un Nobel alması da çok etkili oldu. Ancak içeride, özellikle bazı yazar çevrelerinde edebiyat dışı bazı eleştirilere de maruz kaldı Pamuk. Senin yaklaşımın nasıldı bu duruma?

Orhan Pamuk Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandığında Türkiye entelijensiyasının durumu bana çok acıklı geldi. Daha açık konuşacak olursak tartışmanın içeriğinden ve düzeyinden utandım. Hatta Milan Kundera'nın büyük ulusların neden büyük ulus olduklarını anlattığı, *Perde* adlı kitabı yeni çıkmıştı, ondan hareketle bir yazı da yazdım. Benim için Nobel'e değer görülen edebiyatçının kim olduğu değil, bir edebiyat dili olarak Türkçenin Nobel Ödülü alması önemliydi.

Şunu da söylemeliyim, Nobel dünya çapında, büyük ve çok önemli bir ödül olmasına rağmen benim çok da önemsediğim bir ödül değildir. Nobel almış pek çok yazara bir yakınlık duymuyorum. Çok sevdiğim, dünya edebiyatı için çok önemli bulduğum bazı yazarlar da, mesela Thomas Bernhard, Max Frisch, Virgina Woolf Nobel Ödülü almadı. Orhan Pamuk'a da aldığı ödüllerden bağımsız olarak bakıyorum.

Orhan Pamuk'un iyi bir okuruyum, her yazdığını okurum. Bence Pamuk her şeyden önce çok zeki bir romancı, işlediği meseleye bütünsel bakabilme yetisi çok güçlü, ele alışı özgün, şaşırtıcı. Olduğu yerde salınan Türk romanını sıçrattığı, epeyce ileriye taşıdığı inkâr edilemez. Okur olarak benim için *Kara Kitap*'ın yeri ayrı, hâlâ her karıştırdığımda hayranlık duyduğum bir roman.

Özellikle Amerika'da çok sevildiği de doğru sanırım. New York'ta bir vesileyle birkaç yaşlı kadınla tanışmıştım. Hepsi ayda en az iki kitap okuyan, yaşlarına rağmen canlı, zehir gibi kadınlardı. Orhan Pamuk'la tanışıyor olduğumu öğrenince çıldırdılar. Bir sonraki buluşmamıza hepsi birer Orhan Pamuk kitabıyla geldi. *Beyaz Kale, Kara Kitap, Benim Adım Kırmızı*... Satır satır okumuşlar, altını çizmişler, sorular çıkarmışlar. Bir sürü soru sordular bana. Batılıların, "Sizin ülkenizde hangi dil konuşuluyor, Arapça mı?" sorusundan çok incinen hassas milletimiz bence meseleye bir de bu açıdan bakabilir.

Üniversiteye dönelim tekrar, yarım kaldı. Annen tıp veya hukuk okumanı istiyordu ama sen Siyasal'a girdin. Neden?

Sosyal bilimlere meraklıydım. Hukuk daha çok aklıma yatıyordu ama eğitimini sıkıcı buluyordum. Doktor kuzenim bendeki kumaşı sezdi. "Senin siyasal okuman lazım," dedi. Olabilir diye düşündüm. Tabii annemi kırma-

dım, ilk sıraya tıp da yazdım, kazanamadım. Kazansaydım psikiyatriye yönelirdim ama, mutlaka. Kuzenimin kastı Ankara Siyasal'dı tabii, Mülkiye'ydi. İstanbul Siyasal değildi. Ama benim için ne okuyacağımdan çok, nerede okuyacağım önemliydi. Kesinlikle İstanbul'da okumak istiyordum, lise sonda artık kendimi İstanbullu hissetmeye başlamıştım.

Çok ilginç ve doğru bir şey söylüyorsun. İstanbullu olmak bu şehirde doğmakla ilgili bir durum değil aslında, kendini buraya ait hissetmekle başlıyor. Burada doğduğu halde İstanbullu olmayan yığınla insan var. Sende nasıl oluştu bu aidiyet hissi?

Daha Adapazarı'nda yaşarken vardı. Bir dayım İstanbul'a yerleşmişti, sık sık giderdim; sokaklara, vapurlara, binalara her şeye doymak ister gibi bakardım, sanki daha çok bakarsam aklımda daha çok kalırmış gibi. Lisede iyice gelişti bu his. Son sınıfta hafta sonları dershaneye gidiyordum. İstanbul'un Anadolu yakasında oturan herkes gibi, durakta otobüs bekliyordum. Dershane çıkışı çarşı pazar dolaşıyordum, hangi dolmuş nereye gider, motora mı binsem daha hızlı geçerim karşıya, vapura mı? Şehrin karmaşasına katılmıştım, yolları semtleri öğrenmiştim. Şehrin hususiyetlerini kapmıştım kısacası. Ülkeme dair şükredecek fazla bir şeyim yok ne yazık ki ama İstanbul'da yaşadığım için her gün şükrediyorum. Bütün arızalarıyla seviyorum İstanbul'u. Öte yandan bu şehrin gözümüzün önünde hunharca yağmalanması bana çok acı veriyor. İstanbul'a üzülmekten yorgun düştüm artık. Lise çağımdaki İstanbul'u çok özlüyorum. Bugüne göre çok daha yoksul, pis, asık yüzlü, karamsar bir şehirdi ama orijinaldi, gururluydu. Bugün zengin ama görgüsüz bir İstanbul'da yaşıyoruz.

Hangi semtteydi dershane, Kadıköy'de mi?

Beşiktaş'ta. Yirmi yılım Anadolu yakasında geçtiği halde "karşıcı"yım ben. Avrupa yakasıdır benim sevdiğim İstanbul. Anadolu yakasının çeşitlemesi azdır, semtler sokaklar birbirine daha çok benzer. Bir yanıyla Ankara'yı hatırlatır bana. Anadolu yakası tutkunları da giderek Ankaralılar gibi oldular, Anadolu yakasına söz söyletmiyorlar. Hele Bağdat Caddesi. Bağdat Caddesi bile demiyorlar artık, cadde, o kadar. Cadde kızı, caddeye gitmek... Tabii bu bir üslup da ifade ediyor öte yandan, hoşuma gidiyor. Kadıköylüler, Modalılar da çok tutkundur semtlerine. Oturmak zorunda kalsam Moda'yı seçerim. Ama oraya da yeni gittim, hususiyetini kaybetmiş gibi geldi bana, belki de ben yakalayamadım eski ruhu.

Çok haklısın, köprünün öte tarafı bana da başka bir ülke gibi gelir. Neden böyledir sence? Üsküdar bir yana, yeterince tarihi mi yok edebiyatı mı yok, ne yok orada?

Yeterince eski yok, doğru. Anadolu yakası eskiden İstanbul'un yazlığıydı; yalılar, konaklar, köşkler, bahçeler, dereler demekti, Göksu Deresi, Yoğurtçu Deresi. Dereler kirlendi, kokudan yaklaşılmaz oldu. Konaklar, köşkler yıkılıp yerlerine birbirinden çirkin apartmanlar yapıldı. Ayakta kalan üç-beş yalı da yüksek duvarların arkasında. Anadolu yakasından geriye bir şey kalmadı. Burası başka bir yer artık, başka türlü bir İstanbul.

Üsküdar'da da tarih hırslı, açgözlü bir koşuşturmanın, arsız bir yapılaşmanın içinde kayboldu. Tarihten çok ticaret, alışveriş çığlıklarıyla dolu. Öyle büyük bir görsel kirlilik var ki Üsküdar'da Osmanlı'nın o cânım mimarisini seçemiyor göz.

Kentsel dönüşüm adı altında başka türlü yıkamayacakları o güzelim eski, bahçeli apartmanların, mimari tasarım eseri olan evlerin hepsi yenileniyor. Tek tip modern, cam yığını apartmanlar dolduruyor sokakları, hele o rezidanslar...

Ben anlamıyorum, mesela 60'lar mimarisinin iyi bir örneği niye korunmaz? Üzerinden 150-200 yıl mı geçmesi gerekiyor korunması için? Her şeyi yıkarsak yakın bugünden yarına ne kalacak?

Çoğu da sağlam olduğu halde yıkılıyor. Çünkü o beş-altı katın yerine on beş kat koyacak.

Kentsel dönüşüm denen şeyin katliam olduğunu düşünüyorum. Kültür ve mimari katliamı.

Evet, İstanbul söz konusu olunca ikimizin de sözü, acısı bitmez... Gelelim yine İstanbul'daki üniversite hayatına... Üniversiteyi burada okuma sebeplerinin birincisi şehir. Burada bulduğun kültürel ortam ve şehrin seni büyüleyen dokusu.

Evet. Gerçi o zamanlar Ankara'nın entelektüel ortamı da çok canlıydı. Pek çok yazar Ankara'da yaşıyordu, hatta İstanbul'dan çok daha konsantre bir kültür hayatı vardı. Ama gene de bana çok çekici gelmiyordu, benim için edebiyat ortamı değildi mesele.

Mekân duygusu...

Evet İstanbul'un kendinden bağımsız mitolojisi. İstanbul fethedilmemiş bir başkenttir, sahibi olmayan. İstanbul'un sahibi yok, sahibi kendisi.

Yazarları hariç tutalım ama, İstanbul'un yazar sahipleri var.

Evet, ama İstanbul ruhunu onlara da parça parça vermiş. Bütünüyle yine ele geçirilememiş.

Var mı böyle bir projen? İstanbul'un ruhuna nüfuz etmek istediğin, bir parçası bile olsa.

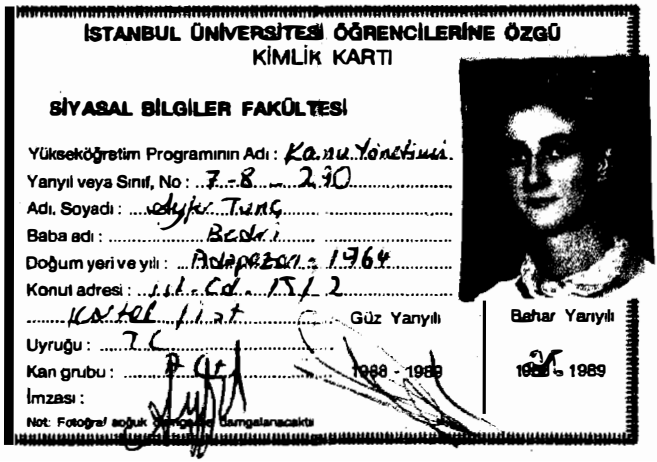
Bir projem vardı da yapamadım. Üstelik daha hiçbir öyküm yayımlanmamışken niyetlenmiştim buna. İstanbul'un A'dan Z'ye kadar, semtlerini listelemiştim, her birinden geçecek bir öykü yazacaktım, toplamda bir İstanbul öyküleri kitabı olacaktı. Bunun için çok gezmiştim, gitmem için bir sebep olmayan mahallelere bile gitmiştim.

Ne güzel olur, yapabilsen.

Keşke. Ama şimdi gidip de aradığımı bulamamak beni kahrediyor. Eskiden gittiğim bir yere gidiyorum, bakıyorum ki yok olmuş.

Her kuşak kendi İstanbul'u için ağlıyor. Bunun sonu yok galiba.

Sanırım. Ama her şeye rağmen içimde edebiyatın beslediği öyle bir İstanbul var ki, o hiçbir yere gitmiyor. Aslına bakarsan küreselleşme dünyanın bütün büyük şehirlerini birbirine benzetti. Artık uluslararası tek tip bir mimari var, gökdelen mimarisi. Tabii Avrupalılar şehirlerinin en azından merkezini koruyorlar ama dışına çıktığında onlar da aynı. Dünyanın her yeri aynı. *National Geographic* için Maslak'la ilgili bir çalışma yapmıştım. O sırada birkaç arkadaş, bazı şehirlerin fotoğraflarını koyduk önümüze, baktık. Biri Maslak, İstanbul, diğerleri Şanghay, Cape Town, Kuala Lumpur, Sao Paolo, Melbourne. Ne fark var bu şehirler arasında? Hiçbir fark yok. Hepsi gökdelenlerden oluşan şehirler. Ama İstanbul'un bir hususiyeti var.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNE ÖZGÜ
KİMLİK KARTI

SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ

Yükseköğretim Programının Adı : Kamu Yönetimi
Yarıyıl veya Sınıf, No : 7-8 210
Adı, Soyadı : Ayşe Tunç
Baba adı : Bekir
Doğum yeri ve yılı : Adapazarı - 1964
Konut adresi : ... Cad. ... /2
... Kartal / İst.
Uyruğu : T.C.
Kan grubu : B Rh
İmzası :
Not: Fotoğraf soğuk damgalanacaktır

Güz Yarıyılı 1988 - 1989

Bahar Yarıyılı 1989

Dünyanın silueti en güzel şehri idi. Hâlâ güzel ama bu hunharlıkla ne kadarı kalacak bilmiyorum. Hepimizin içinde az çok bir milliyet, aidiyet duygusu vardır ya, ülkene bağlı olmakla ilgili bir şey, yurtdışında hortlar genellikle. Türkiye'den bahsedildiği zaman etkilenmem ama İstanbul'dan bahsediyorsak iş değişir.

Benim ülkem İstanbul'dur diyorsun. Güzel. Gene üniversiteye dönelim. İstanbul Siyasal'ı seçtin bu yüzden.

Evet. İstanbul Siyasal yeni kurulmuştu, itibarlı bir okuldu. Kurucu Dekan Tarık Zafer Tunaya'ydı, iyi bir öğretim üyesi kadrosu vardı.

Kimler vardı?

Tunaya dışında: Bakır Çağlar, Aydın Aybay, Ali Ülkü Azrak, Yıldızhan Yayla, Murat Sarıca, Nur Vergin, Mes'ut Önen, Nazif Kuyucuklu, Cemil Oktay, yazar Abbas Sa-

yar'ın oğlu Ahmet Güner Sayar, Sevgi Güran, Sevim Görgün, Yüksel Ülken, Erdoğan Alkin, Şükrü Hanioğlu: Bunlar ilk aklıma gelenler. Ümit Doğanay'ın öğrencisi olamadım, ben fakülteye başlamadan öldürüldü. Hatta bir amfiye adı verildi. Böyle sağlam bir kadro vardı. Akademik dünyada iyi bilinen, çok saygı gören insanlardı.

İyi bir öğrenci miydin üniversitede?

Hiç değildim. Birinci sömestr derse girdim, bir daha girmedim. Ara sıra girip hocalara bakıyordum sadece.

Derse "hocalara bakmak" için giriyordun ha, bu çok hoşmuş.

Tabii tabii... Mesela mikro ekonomi dersine giriyordum çünkü Yüksel Ülken geliyordu. Hayatımda gördüğüm en şahane hocaydı. Çok zekiydi, eğlenceli, canlı bir dersi vardı. Ondan öğrendiğim hiçbir şeyi unutmadım. Öylesine hayatın içinden anlatırdı ki, sonrasında günlük hayatı anlatmakta bile onun örneklerini kullandığım olmuştur. Anlama, çözümleme yeteneği kazandırmıştı bana.

Hep söylediğim bir şeydir benim de, bilgi kitaplarda var, isterseniz kendi başınıza da âlâsını öğrenebilirsiniz. Üniversite bir ortamdır; bilgiyi yaratmak, paylaşmak ve hayata aktarmak için bir ortam.

Kesinlikle. Üniversitenin meslek okulu değil dersi aşan bir eğitim yeri olduğunu, insanları hayata hazırladığını bilmek gerek ama artık öyle bir üniversite anlayışı kalmadı.

Arkadaş çevren nasıldı?

Çok nitelikli arkadaşlarım vardı Siyasal'da. Bir grubu Ga-

latasaray Liseliydi, bir grubu da Kadıköy Anadolulu. Kadıköy Anadolu eskiden Maarif Koleji'ydi biliyorsun, o zamanlar yeni Anadolu Lisesi olmuştu, hâlâ Maarif Koleji'nin etkisi sürüyordu. Hepsi zehir gibi zeki, coşkulu, iyi yetişmiş gençlerdi. Erenköy Kız Lisesi'nde eksik kalan edebiyat bilgimi, daha doğrusu dünyamı belki on katına çıkardılar.

Neler yapardın bu arkadaş çevresiyle, İstanbul'da? Nerelere giderdiniz?

Biz Kapalıçarşı'daki Şark Kahvesi'nde büyüdük.

Bak işte, İstanbul'da değişmeyen nadir mekânlardan biridir orası.

Evet, hiç değişmedi, profili değişti ama kahvehane aynı duruyor. Garsonları çok yaşlanmıştır artık, yaşıyorlarsa tabii. Otuz küsur yıl geçti. İbrahim diye bir garsonu vardı, masa tutardı bize. Ama benim üniversite hayatım çoraklık içinde geçti aynı zamanda. 12 Eylül sonrasıydı, bütün öğrenci kahveleri basıldı, darmadağın edildi her şey. İlk sömestrda yemekhane kapalıydı. Kumanya dağıtıyorlardı, sıraya girip poşetlerimizi alıyorduk, bahçeye yayılıp yiyorduk.

Bir yıl sonra durum değişti galiba çünkü biz Turan Emeksiz'de metal tepsilerde yerdik ama o ünlü uzun kuyruklar sürerdi. Kahveler de fena değildi, yine epey bir kahvemiz vardı o dönem. Platin, Buharalı, Sakarya.

Biz de giderdik onlara. Ama Buharalı'yı sevmezdim ben.

Okey sesleri rahat vermezdi, değil mi?

Hiç. Basık, dumanlı bir yerdi. Bir de yanar döner küreler vardı, bana geceleri burada başka bir şey dönüyor duygusu verirdi. Beyoğlu'na sinemaya giderdik. Ne kadar acıklıymışız. Yurtdışında gösterime çıktıktan dört-beş yıl sonra izleyebilirdik filmleri. Nerde o zaman dünyayla aynı anda gösterimler! İstiklal Caddesi'nde araç trafiği vardı. Beyoğlu gündüz insan gece kurt bir semtti, güneş batmadan önce Beyoğlu'ndan uzaklaşmaya çalışırdık, gece insanları ortaya çıkardı çünkü. İstiklal'in bir arka sokağı belirsiz, tekinsiz mekânlarla doluydu. Tehlikeliydi o zamanlar, saldırgan bir yer oluyordu, onun için gece çıkamıyorduk. Arkadaş evlerinde toplanıyorduk daha çok. Fındıkzade'de bir özel yurtta kalıyordum. İki veya dört kişilik odalar, mutfak var, kendi yemeğini yapıyorsun. Ama kalorifersiz, sobalı. Ortada büyükçe bir hol, soba oraya kurulmuş, odaların kapıları hole açılıyor. Nasıl pinti bir müdiresi vardı, anlatamam.

Giriş-çıkış nasıl peki?

Akşam sekizde kapanıyordu.

Yaşamayı çok istediğin İstanbul'un gecesi kaçıyor yine...

Devlet yurtlarının gece on birde kapandığını öğrendiğimde yıkılmıştım. Özel yurtta kalmayı ben istemiştim ranza görmek istemiyorum diye. Ama o yurt, müdiresiyle birlikte çok ilginç bir yerdi. Şenlik halinde yaşadık orada.

Hikâyeler de arttı değil mi orada?

Çok değişik hikâyeler, artık yetişkin hikâyeleri girdi hayatımıza. Hatırladığım olaylardan biri benim de taraf olduğum ağır bir ırkçılık tartışmasıydı. Hayretler içinde

kalmıştım. Irkçılık ilkel bir şey olduğu için eğitimli insanlar ırkçı olmaz sanıyordum. Benim geldiğim çevrede böyle şeyler yok. Yok sanıyorum daha doğrusu. Adapazarı yetmiş iki milletten oluşan bir şehir. Herkesin kökeni farklı ama ayrım yok. Tamam, ufak tefek kendini üstün, başkalarını aşağı görmeler var ama incitici boyutlara ulaşmıyor. Şunu sonra fark ettim ama, Adapazarı'nın etnik haritasında herkes var, Kürtler yok. Ayırımcılığın hasıymış meğer. Vaktiyle şehrin nüfusunun üçte birini oluşturan Ermenilerle Rumların yok olup gittiğini çok daha sonra öğrendim, gayrimüslimleri barındırmayan bir şehir, ne bir kilise kalıntısı ne başka bir iz, hiçbir şey kalmamış. Babam Mardin'de görev yaptığı için Kürtleri biraz biliyordum, annemin anlattıklarından. Babamın öğrencileri, arkadaşları, görüşmeye devam ettiğimiz Mardinli Kürtler, Araplar vardı.

Babanın bir eğitimci olarak hiç böyle bir hikâyesi var mıdır orada çalışırken?

Annem, "Çocuklara birinci sınıfta Türkçe öğretiliyordu," dediğinde çok şaşırmıştım. "Nasıl yani? Oradaki çocuklar Türkçe konuşamıyor mu?" "Hayır onların dili Kürtçe." Çocuğum tabii, aklım almadı, nasıl Türkçe bilmezler. Tabii bu konu, annelerin o sihirli yöntemiyle, "Bak siz ne kadar şanslısınız, onlar bir yılı Türkçe öğrenmek için harcıyorlar, geri kalıyorlar bu yüzden" şeklinde, yine "kıymetini bilin" öğüdüne bağlanmıştı.

Babamın bu ülkenin asimilasyon sisteminin aktörlerinden olduğunu bilmiyordum o zamanlar. Beni çok meşgul eden bir konudur bu. İnsanları anadili olmayan bir dili konuşmaya mecbur eden bir devlet için çalışmak. Bugünden baktığımda, annem ve kuşağı için bunun asimilasyon değil, fedakârlık olarak görüldüğünü fark ediyorum. An-

nem, babamı ve arkadaşlarını kendi memleketlerinden kilometrelerce uzakta, ülkesinin çocukları için canla başla çalışan, fedakâr eğitimciler olarak görüyordu. Anadilini konuşmak üzerine hiç düşünmemişti, tabii annesinin dilini konuşması babası tarafından yasaklanmış, belki de bu yüzden doğal geliyordu ona. Hiç ayırımcılık hikâyesi anlatmadı. Mardin o zamanlar da daha ılımlı bir şehirdi sanırım. Diyarbakır'da, Bitlis'te, Muş'ta yaşasaydık belki farklı olurdu, bilmiyorum. Mardin Arap kökenli nüfusunun da etkisiyle biraz daha hoşgörülüydü anladığım kadarıyla. Ama sonuç olarak, "Kürtçe diye bir dil yoktur, Türkiye'de Kürt yoktur," dendiği zamanlarda bile bizim evde Kürtler ve Kürtçe hakkında konuşulurdu, tabii alçak sesle, dışarıda konuşmamamız tembihlenerek.

Yurt hayatından söz ediyordun, ona dönelim mi?

Yurtta kendine göre insanlar seçip onlarla arkadaşlık ediyorsun doğal olarak. Eğlenceli bir hayat. Uzun masalar kuruyoruz, yiyip içiyoruz. Müdire hanım o tarihte 72 yaşında. Erken uyuyor, biz gece bira içiyoruz, biliyor aslında ama bilmezden geliyor. Anlayışlı bir kadındı, iyi bir yöneticiydi. Yurtta 70-80 genç kız kalıyordu. Bu kadar genç kızı bu kadar tehlikeli bir zamanda ailelerine hesap verebilecek düzeyde idare etmek, büyük başarı. Siyasi gerilimin yoğun olduğu zamanlarda da yurdu çok iyi idare etmiş. Jandarmanın elinden öğrencilerini aldığını, askerlerle kavga ederek cemselerden indirip yurda geri götürdüğünü söylerlerdi. Kızların çok saygısı vardı. Ama bir taraftan korkunç pintiydi. O yaşında bütün yurdu tek başına temizler, lastik eldivenlerin yırtılan uçlarını iple bağlar, yardımcı çalıştırmaz, sıcak suyu parayla satar filan. Basma entari giyer, içinde ayrıca etekleri olan. Her eteğin cebinde ayrı para, anahtarlar iğnelenmiş.

Sızdı mı hiç hikâyelerine bu tip? Öyle bir anlattın ki sanki üzerinden tekrar geçmiş gibisin.

Tabii. Mesela onun iç etekleri benim *Deliler Evi*'ndeki "Üç Etekli Deli Emine"ye ilham kaynağı oldu. Gaziantep'in ileri gelen ailelerinden birinin kızı, ilk yüksek öğretmen okulu mezunlarından. Emekli olduktan sonra kendi mülkünde yurt açmış, kocasıyla birlikte işletiyor. Kocası karışmazdı hiç, bugün farkına varıyorum ki adamcağız muhtemelen alzheimer'dı. Çok şahsına münhasır bir kadındı. Yurtta çok pespaye giyinir ama pazar günleri kürkünü giyip operaya gider. Bir keresinde beni de götürmüştü, *La Bohème* operasına, hatta dolmuş paramı vermesi yurtta olay olmuştu.

İlginçmiş gerçekten. Duruyor mu bu yurt?

On yıl öncesine kadar duruyordu, şimdi bilmiyorum. Üç yıl kaldım orada. Değişik okullardan, değişik siyasi görüşlerden kızlarla birlikte. Ülkücü bir kız vardı, Ülkü Ocakları'na kayıtlıydı, öyle sözde ülkücü değil. Edebiyat Fakültesi'nde tarih okuyordu. Ben o zamanlar tarihten nefret ettiğim için, beni döve döve siyasal tarih çalıştırırdı. Çok severdik birbirimizi, bazen sinirlenip bağırırdık ama meselelerimizi tartışabilirdik. Tabii bu istisnai bir örnek.

Şu ırkçı kavgaya dönelim. Neden çıktı?

Bursalı, diş hekimliğinde okuyan, çok düzgün sandığım bir kız vardı. Bir akşam sohbet ederken bir şekilde konu Çingenelerden açıldı. Kız Çingenelerden nefret ettiğini söyledi açıkça, rahatça, pervasızca. Yüzündeki o nefreti unutamam. Çingenelerin doğuştan hırsız olduklarına, lanetlenmiş ırk olduklarına inanıyordu. Ben başta inan-

madım, şaka yapıyor sandım, sonra çok tepki gösterdim. Gördüğüm en ırkçı kafaydı. O zaman anladım ki dünya görüşü denen şey, benim gördüğüm ve kabullendiğim çeşitlemelerden ibaret değilmiş, ayrıca eğitim de toplumsal dertlere deva değilmiş. İyi de eğitim bu ilkel, insanlık dışı düşüncelerin yerine gelişkinini koymaya yetmiyorsa ne yapacağız?

Evet. Hâlâ bitmeyen bir mesele bu. Üniversitede neler okurdun?

Virginia Woolf o dönemde okuduğum bir yazardı. James Joyce'u keşfettik, *Ulysses* dışında tabii. *Dublinliler, Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*. İkincisi özellikle beni çok etkilemişti. Thomas Mann, Albert Camus, tabii Jean Paul Sartre, Simon de Beauvoir, Heinrich Böll. Şimdi hatırlayamadığım daha pek çok yazar.

Thomas Bernhard okumaya ne zaman başladın? O da senin çok önemsediğin yazarlardan biri.

Daha sonra, 90'larda. Üniversitedeyken Thomas Bernhard'ın adını bile duymamıştım, muhtemelen çevrilmemişti daha. Bernhard 70'lerde epeyce kitap yayımlamış olduğu halde bizde yayımlanması 90'ları bulmuş. İlk Metis yayımladı diye hatırlıyorum, ama emin değilim. Zaten önce oyunları yayımlandı, Mitos Boyut tarafından. Thomas Bernhard'la ilk karşılaşmamı unutmuyorum. *Kapak Kızı*'nın yayımlandığı sırada Bernhard'ın *Odun Kesmek* romanı da Simavi Yayınları'ndan çıkmıştı, 1992'de. Yayınevinden aldım, okumaya başladım, daha ilk sayfada şaşırıp kaldım. Bütün kitap tek bir paragraftan oluşuyor. Ne bir satırbaşı ne bir bölüm. Metnin bir iç sesi, bir müziği olduğu belli ama ne olup bitiyor, kimin derdi ne, anlayamıyorum. Romana ilişkin bildiğim bü-

tün paradigmaları altüst eden bir yapı. Birkaç sayfa okudum, özel bir yazarla karşı karşıya olduğumu anladım ama bir türlü metne giremedim. Daha sonra tekrar denemek üzere bıraktım. Sonrasında başka kitaplar öne geçti, derken unuttum. Aynı kitap benim çalışmaya başladığım sırada bu kez YKY'den yayımlandı. Ama gene okumadım. Sonra *Bitik Adam* çıktı. Onunla başladım ve çarpıldım. Ardından hemen *Odun Kesmek*'i okudum tabii, arkasından hangi kitabı çıktıysa okudum. *Eski Ustalar, Ses Taklitçisi, Beton, Yok Etme*. En son geçen mayıs *Amrad*'la *Goethe Öleyazıyor*'u okudum. Gençlik dönemi yapıtları olmasına rağmen olağanüstü kitaplar. Thomas Bernhard okur olarak bana iyi ki edebiyat var dedirten yazarlardandır. Bende yeri çok ayrıdır.

Üniversitede bir de Ingeborg Bachmann deneyimim var. *Malina* Can Yayınları'ndan yayımlanmıştı, 1984 olmalı. Okurken 20 yaşında olduğumu düşündüğümü hatırlıyorum ama niye düşündüğümü hatırlamıyorum. *Malina*'yı aldım, okumaya başladım bu kez yarım bırakmadım, ite kaka bitirdim. Ama pek bir şey anlamadım. Sonra 40 yaşımda tekrar okudum. O zaman hayran kaldım. Hâlâ sık sık elime aldığım, parça parça okuduğum bir romandır.

Daha pek çok yabancı yazar okudum tabii ama o dönemde asıl eski Türk edebiyatına, cumhuriyet dönemi edebiyatına tekrar daldım.

"Eski" diyoruz bu arada cumhuriyet dönemi edebiyatına öyle mi? Elli-altmış yıl öncenin kitapları onlar, trajik bir şey bu.

Öyle ama haksız sayılmam ki. İstanbul Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı Bölümü'nün Ahmet Haşim'le bittiğini öğrendiğimde şoke olmuştum. Yeni Türk edebiyatının Leylâ Erbil falan olduğunu sanıyordum.

Dolayısıyla Hüseyin Rahmiler eski kalıyor size. Lisede çağdaşın, yeni yazarları takip ediyordun. Siyasal'a geçince bir adım geriye gittin demek. Neden böyle oldu?

Üniversite bakış açımı değiştirmişti. Siyasal okuyorsun sık sık tarihe gidiliyor, derslerde edebiyat kullanılıyor. *Devlet Ana* mesela, okuma listemizin içindeydi. Bakır Çağlar, romandan yararlanmamızı isteyen bir ödev vermişti. Ben *Üç İstanbul*'u çalışmıştım. Sahaflar Çarşısı'nın dibinde olmamızın da etkisi vardı. Tabii bugünkü gibi değildi Sahaflar Çarşısı, gerçekten sahaflar vardı, saatlerce çıkmazdık dükkânlardan, o zamanlar eski kitapları toplamaya başlamıştım. Halide Edipleri o zaman okudum mesela.

Cumhuriyetten sonra romanımız aslında toplumsal tarihimizle de çok paralel gider ya. İçinden toplumsal analizler yapılabilir. Sosyolojik veriler toplanabilir. Böyle bir edebiyatımız vardır. Temsiliyet gücü yüksek. Elbette edebî açıdan bir zafiyet ama sosyolojik araştırmaları olmamış bir toplumda da uzun bir süre başvurulmuş bir malzeme. Mesela Kemal Tahir'den kalkıp tarih tezleri tartışabiliyorsunuz.

Evet, tabii. Bugün tuhaf siyasi macerası nedeniyle adı kulağa iyi gelmiyor ama Yalçın Küçük'ün *Aydın Üzerine Tezler*'i yeni çıkmıştı, yarısı edebiyattı, hepimiz harıl harıl okuduk. Kaç ciltti şimdi hatırlamıyorum, beş, altı? Her biri 600-700 sayfa. Tezleri doğruydu, yanlıştı, ayrı konu ama sonuçta edebiyat hakkında düşündürüyordu. Mesela "Kemal Tahir'i verelim Peyami Safa'yı alalım" cümlesini unutmuyorum. Oturup bütün Peyami Safaları okumuştum, niye böyle söylüyor diye. Okuyunca da adam haksız sayılmaz dedim. Peyami Safa edebiyatta düşünceyi işleyen önemli bir yazar, düşüncelerine katılıp

katılmamak ayrı konu ama yüzeysel bir edebiyat değil onunki.

Başka ne okuyordun?

Şiir. Asıl şiir okuyordum. Şiirden hiç bahsetmedik.

Oysa şiir hayatında büyük yer tutuyor senin. Niye bahsetmedik?

Çünkü üniversiteye kadar şiirden nefret ettim.

Neden?

Müfredat! Öğrenciye ortaokulda, lisede şiir öğretmiyorlar ki, işkence ediyorlar. Bu yüzden dalga geçmez miydik failatün failün diye. Çocuklara kafalarına vura vura failatün failün öğretmenin tek bir sonucu oldu: Şiir nefreti. Okulda zorla okutulan şiirleri hatırla; vatan millet şiirleri, kahramanlık şiirleri, saçma sapan doğa şiirleri. Bir de utandırıcı söyleyiş tarzları, klişeler, basit kafiyeler. Hele bayramlarda, kürsüde şiir okutmalar. Kız kardeşim bir keresinde bir şiir okuma yarışmasında ağlaya ağlaya "Elif'in Kağnısı"nı okumuştu. "Yediyordu Elif kağnısını/ kara geceden geceden." Yıllar sonra, Fazıl Hüsnü'yü okuyunca hatırladım bunu, dedim, çocuk Fazıl Hüsnü'yü okuyormuş, ağlar tabii. Aldığım dergilerdeki şiir sayfalarını hemen geçerdim. Bir de hikâye düşkünüyüm, o dönemki şiirin kapalılığını da anlamıyorum. Oktay Rifat'a bir göz atıyorum mesela, ne bu şimdi, ne demek istiyor burada diyorum, şiirin tadına varmış değilim.

Sonra nasıl sevdin şiiri?

Üniversitede Naz diye bir arkadaşım vardı. Kadıköy Anadoluluydu, edebiyatı iyi bilirdi, öğretim üyesi oldu, hatta Siyasal'ın dekanlığını yaptı bir dönem. O dönemki Kadıköy Anadolulular iyi edebiyat okurlardı. Hatta şakası yapılırdı, onların İngilizceleri kötüdür Türkçeleri iyidir diye. Şair Seyhan Erözçelik, Kadıköy Anadolulu arkadaşlarımın arkadaşıydı mesela, yayıncılık yaptığım dönemde tanışmıştık. Ne kadar genç öldü. Bir gün Naz'ın elinde bir kitap gördüm, *Bezik Oynayan Kadınlar*. Edip Cansever. İlgimi çekti. "Bende kalabilir mi?" dedim. Aldım okudum, çarpıldım. Şiir okumayarak ne kadar büyük bir şey kaçırdığımı anladım. Edip Cansever'in toplu şiirleri *Yeniden* yeni çıkmıştı, Cem Yayınevi'nden. Hemen gidip aldım. Beni şiirle tanıştıran şair Edip Cansever oldu. O yıl hemen hemen sadece Türk şiiri okudum diyebilirim.

Başka hangi şairleri okudun?

Herkesi. Aklına gelen herkesi. Turgut Uyar, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Ece Ayhan, İlhan Berk, Dağlarca, Gülten Akın, Oktay Rifat, Behçet Necatigil, Nâzım Hikmet, Metin Altıok. Hemen İkinci Yeni'nin tutkunu oldum tabii. Ama bu şairlerin kitaplarını bulmak kolay değildi. Sahafların kapılarını aşındırıyordum, birinde varsa yalvara yakara ödünç alıyordum. Becerebildiğim kadarını hemen defterlere geçiriyordum, baskıları yoktu çünkü. Turgut Uyar'ı okumaya o tarihteki son kitabıyla *Kayayı Delen İncir*'le başladım mesela, Karacan Yayınları'ndan çıkmıştı. İsmet Özel de şahane şiirler yazıyordu. *Gösteri*'de yayımlanan "Jazz" şiiri mesela: "Bu vapuru kaçırırsam beni belki de cinnet basar." Gene o zamanlar çok sevdiğimiz şiirleriyle Attila İlhan: "Aysel git başımdan ben sana göre değilim." İyi şiir bilen arkadaşlarım vardı, uzun uzun konuşurduk.

Şiir yazmaya özendin mi hiç o dönemde?

Hiç özenmedim.

Bu kadar çok okuyup böyle derinden etkilendikten sonra, ben de yazabilir miyim diye düşünmedin mi?

Hayır. Tek bir dize bile yazmadım. Şiirden daha yüksek bir anlatı yok bence. Bu, şiire haddinden fazla değer vermek, kutsallık atfetmek değil. Belki özü kavramak. Şiir tuhaf bir sihir. O söyleyişin ruhunu kavradığımız anda dili de anlıyoruz. Genellemek doğru olmaz elbette ama şiir okuyan yazarların daha derinlikli bir dünya kurduklarını düşünüyorum. Bize kendimize has dili kazandıran şiir okurluğudur. Bir de şu var, ben hikâye anlatmayı seviyorum. Şiir anlatmaya imkân veren bir tür değil. Şiir kapatan bir şey. Ben açmak istiyorum, kapatmak değil.

Cansever sevgin de çok anlaşılır bir şey oluyor böylece.

Tabii, hikâyeci, tahkiyeci bir şair. Turgut Uyar da öyle. Ama bunlardan farklı olarak Ece Ayhan'ı da çok severim.

O kapatıcıdır mesela.

Evet ama onun da içinde bin çeşit insan var, Çanakkaleli Melahat mesela, ilk aklıma gelen. Çanakkale geçilir, Melahat geçilmez. İnsan varsa hikâye de vardır. Benim için Ece Ayhan "insan şairi". Şiirinde insandan kaynaklanan acıtıcı bir şey var.

Edebiyatın nabzı dergilerde atardı o yıllarda. Siz hangi dergileri okuyordunuz?

Ben en çok *Gösteri*'yi tercih ederdim, çok iyi bir dergiydi o zamanlar. *Edebiyat 81*, *Milliyet Sanat*, *Sanat Olayı* bunlar içerikleri dolu, iyi dergilerdi. *Yazko Edebiyat* ve *Yazko Çeviri* vardı tabii. Üniversiteden sonra *Gergedan* çıkmaya başladı, Adnan Benk'in çıkardığı *Çağdaş Eleştiri* dergisi etkileyici, iyi bir dergiydi. Bir yandan da bizden önceki kuşağı sürdürüyorduk sanki, hepimizin içinde bir dergi çıkarma arzusu vardı. O zamanki erkek arkadaşımla –sonra üniversitedeyken evlendik– dergi çıkarmaya karar verdik.

Biraz bundan da söz edelim, evliliğinden.

Aynı fakültede okuyorduk, benden iki sınıf yukardaydı. O da şiir yazıyordu o zamanlar, dergilerde yayımlanıyordu.

Ne kadar sürdü?

On dört yılı evli, on yedi yıl.

Oldukça uzun bir dönemi hayatının, seni etkilemiş bir şeydir.

Elbette. Evlilik süresine bağlı olmadan etki yaratır insanın üstünde. Frenkler *status* diyor ya medeni hale, statü yani. Evlilik bir durum, bir statü. Köklü bir değişiklik hayatta.

Nasıl tanıştınız?

Okulda. Tanışıklığımızın ilerlemesi edebiyat aracılığıyla oldu. Ablası ve eniştesiyle birlikte *Aydın Eşkizleri* diye bir dergi çıkaracaktı. Benden de yazı istedi. Benim daktilom bile yok o zamanlar, kareli bir kâğıda, elyazısıyla "Caz ve Arabesk" diye bir yazı yazdım, verdim.

Yayımladı mı?

Hayır, yayımlamadı.

Neden? Beğenmediler mi?

"Çok beğendik ama forma derdimiz var," dediler. Artık doğru mu söylediler, beni üzmemek için mi beğendik dediler, bilmiyorum. "Bir sonraki sayıya koyacağız," dediler. Ama bir sonraki sayıyı çıkaramadılar. Ben de yazıyı *Edebiyat 81*'e gönderdim. Seçkin Selvi vardı derginin başında, o zamanlar soyadı Cılızoğlu'ydu. Hemen bastı. Çok şaşırdım, hiç beklemiyordum.

Yayımlanmış ilk yazın bu mudur?

Ciddiye alınacak ilk yazım budur.

Demek ki üniversitenin ilk yıllarında yazmaya başlamışsın ve yayımlatıyorsun hatta.

Tabii, başlamıştım yazmaya.

Yazdığın ilk öyküyü hatırlıyor musun?

Hiç hatırlamıyorum, muhtemelen yırtıp atmışımdır. Sildim demiyorum, kâğıda yazıyordum çünkü, bilgisayar öncesi dönem. Topla teksir kâğıdı alırdık, beyaz dosya kâğıdı çok pahalıydı, daktiloda çat çat çat... gece çalıştığım için ses yapmasın diye daktilonun altına havlu sererdim. Ben yazıya öyküyle başlamadım, denemeyle başladım.

Şiirle başlamamış olman bile yeterince ilginç Türk edebiyatı açısından.

Hiç şiir yazmadım, denemedim bile. Tabii şiiri Edip Cansever'den öğrendiyse insan utanır, taş olur yazmaya kalkarsa...

Evet, bu yüzden belki çok daha erken yaşlarda, sıkı şiirle karşılaşmadan kalkışmak lazım.

Lise çağlarımda şiir meraklısı arkadaşlarıma bakardım, zevksiz, romantik klişeleri şiir diye yazıyorlar, daha kötüsü okuyorlar. Biraz da bu yüzden şiire mesafeli oldum galiba. Hatıra defterlerine Ümit Yaşar Oğuzcan'dan dizeler yazarlar. Ümit Yaşar bence şairden çok, iyi bir söz yazarıydı, poetikası bana göre değildi.

Ümit Yaşar'ın duygusallığıyla Edip Cansever'inki yan yana konulamaz elbette. Nâzım Hikmet'i de mi okumamıştın lisedeyken?

Şöyle bir bakmışlığım vardı, o kadar. Şiiri böyle toptan reddedince Nâzım Hikmet'e de usulen "evet iyi şair" deyip geçiyordum, birkaç şiirini belki okumuşum, pek de etkilenmemişim. Ama öte yandan en büyük devrimci şair, saygı duyuluyor, sevmemiz gerekiyor. Bilmesek de, okumasak da biliyoruz, çok seviyoruz gibi davranıyoruz. Sen de biliyorsun, solcuların hastalıklı bir davranışıydı bu, saygı duyulan, büyük isimler hakkında söz söyleyememek. Devrimcilerin çok fazla kırmızı çizgisi vardı, gerçi bütün ideolojilerin kırmızı çizgileri fazladır, olmasa ideoloji olmaz, sınırlar belirgin olmazsa eleştiri öze yönelebilir çünkü. Ama bu paradoks nedeniyle ideolojilerin belli bir ömrü var, yaşaması için belirli aralıklarla bu kırmızı çizgilerin *update* edilmesi gerekiyor, günümüzün deyimiyle.

Nâzım Hikmet'i üniversitede okudum, öyle gelişigüzel değil ama, ciddi bir mesai vererek, ders çalışır gibi.

Gerçekten büyük bir şair olduğunu kabul ettim. Hakkını her zaman teslim ederim ama benim şairim değil. Hayatını okuduğumda ne düşünmeliyim, bilemedim. Kadın erkek ilişkilerinde zor bir adam olarak göründü bana. Güvenilir devrimci, güvenilmez âşık, hatta bencil âşık ama öte yandan aşk şiirleri yıkılıyor...

Çok tutkulu ve inandırıcı aşk şiirleri yazıyorsa şair, kendisi de öyle bir âşık olmak zorunda mı?

Tabii ki hayır. Ama Nâzım Hikmet imgesi şiirden, aşktan ve devrimden oluşur. Mitolojisinden Nâzım'ın kadınlarını çıkartsak elimizde kalan resim epeyce solar. Onu aşkın ve devrimin peşinde, yakışıklı bir şair diye biliyoruz, yakışıklılığını özellikle vurguluyorum çünkü fiziksel görünümü de imgesinin bir parçası. Che Guevara gibi. Che bu kadar yakışıklı olmasaydı, genç ölmeseydi bugün dünyaca tanınır mıydı? Tabii bu yakışıklılık aynı zamanda Che imgesinin hazin sonunun sebebidir, efsanevi devrimci liderken yüzü kahve kupalarına, tişörtlere basılan turistik bir imge oldu. Demek istediğim, Nâzım'ın şiirleri de hayatından bağımsız okunmuyor. Gerçi her yazar veya şair için bu geçerlidir, okurlâr yapıtlarında şairlerin, yazarların hayatlarının izini aramak isterler, bulurlar bulamazlar başka. Ama bazılarının hayatları bizatihi yapıtları haline gelir. Bence Nâzım da böyle bir şair, hayatı aynı zamanda yapıtı olmuş. Hayatı ve aşkları hakkında yazılmış kelime sayısı yapıtları hakkında yazılmış kelime sayısından birkaç kat fazladır bence. Hayatıyla yapıtları bu kadar iç içe geçmiş bir isim söz konusu olunca, yapıtları kadar hayatı ve karakteri üstüne de yorum yapmaya hakkım var, bir okur olarak. Yanlış hatırlamıyorsam Galina galiba, Nâzım'ın doktor sevgilisi, "Nâzım benimle kalsaydı daha uzun yaşardı ama bu şiirleri yazamazdı," demişti. Nâzım'ın aşktan

beslendiğini işaret eden, onun şairlik dehası karşısında kendi değerini yok sayan, fedakâr, romantik bir cümle. Ben acı çekmeye razıydım, yeter ki o şiirlerini yazsındı diyor. Ama aynı cümleyi ters açıdan da yorumlayabiliriz, Nâzım'ı aşkları çok çabuk tüketen, arkada bıraktığı kırık kalpleri umursamadan aşktan aşka atlayan bir adam olarak da görebiliriz.

Bir yazarı sevmemek için bir neden değil ama bu. Yapıp ettiklerinden hoşlanmadığımız halde şiirini, romanını sevdiğimiz yazarlar da var.

Ferit Edgü Céline'in *Gecenin Sonuna Yolculuk* romanına çok güzel bir önsöz yazmıştı, tam cümleyi hatırlamıyorum ama şöyle bir şey diyordu. "İnsan Céline'de bir insan olarak dayanasım olmayan her şey var, ama bir yazar olarak da aradığım her şey var." Bir yazarın çevresindekilere karşı sorumluluğu benim için önemli bir başlık. Şimdi örnek veremeyeceğim ama edebiyat uğruna yakınlarının hayatını altüst etmiş, hatta doğrudan zararı dokunmuş yazarlar var. Belki şaşıracaksın ama ben hiçbir sanat yapıtını bir insanın hayatından daha değerli bulmuyorum. Buna değdiğini düşünenler var. Evet çevresine acı çektirmiş; çocuklarının ya da eşinin hayatına mal olmuş ama karşılığında da şu şiirleri ya da şu romanları yazmış diyenler var, ben onlardan değilim. Kendimi hayatı mahvedilen kişinin yerine koyuyorum ve o yapıttan nefret ediyorum. Olmasaydı o yapıt da, o insanın hayatı mahvolmasaydı diyor içimde bir şey.

Evlendin, bu dönemde yazıyla iç içesin, dergi çıkarıyorsunuz, eşin de şiir yazıyor... Bir çatışma oldu mu bu arada? Çünkü 14 yıl içinde sen çok yol almış olmalısın.

Uzun süre olmadı. İlk zamanlar edebiyatla iç içe, yazmanın ve okumanın belirlediği bir hayatımız vardı. Ama hayat, bizden, kişiliklerimizden bağımsız bir şekilde akıyor, hayatımızın kontrolü hiçbir zaman yüzde yüz elimizde değil, yürütmek için uyum göstermek zorundayız. İnsan uyum yeteneği olan bir canlı; ama herkesin uyum performansı aynı değil. Eşim zaman içinde edebiyattan uzaklaştı, ben aksine daha da yaklaştım. Bu durum hayatımıza bir ayrışma getirdi, ayrılmak da ayrışmanın sonucu oldu. Gençlik iştah ve arzudur, insan gençken hayatın bütün alanlarına açıktır. Zamanla bu iştah ve arzular, yok olmazsa eğer, belli alanlarda yoğunlaşıyor, insan kendine bir odak buluyor. Benim odağım edebiyat oldu. Ama edebiyatçı olarak yaşamaya devam etmek, hele hayatını kazanmak için bir işte çalışman gerekiyorsa hiç kolay değil. Bir işte çalıştığım zamanlarda gece iki buçuk-üçten önce yatmadım ama hep yedi buçukta kalktım. YKY'den ayrılıp daha serbest bir düzen kurana kadar uyku eksikliğiyle geçti ömrüm.

Bedeli ödenmiştir diyorsun...

Bir bedelse bu, evet ödedim.

Yazmaktan vazgeçmeyi hiç düşünmedin mi?

Düşündüm ama üç ay sürdü.

Buna bırakma denmez bile...

Tamam yazmıyorum artık, ne oluyor ki yazıyorum da dedim. *Mağara Arkadaşları*'ndan sonra hayal kırıklığı yaşamıştım çünkü.

Neden? Halbuki iyi yazılar çıkmış hakkında.

Onlar ikinci baskıdan sonradır. İlk baskıdan sonra pek bir şey çıkmadı.

Mağara Arkadaşları'nın ilk baskısı 1996. Bu tarihte Ahmet Ümit yazmış, Feridun Andaç söz etmiş, iki söyleşi yapılmış... Seni hemen yazıdan vazgeçirecek gibi de değil sanki.

Öyle pek ciddiye alınmadı aslına bakarsan. Ahmet'le arkadaştık, hâlâ iyi arkadaşız. Söyleşi de *Kitap-lık* dergisindeydi, *Kitap-lık*'ı YKY çıkarıyordu.

Peki, *Mağara Arkadaşları*'nı sonra konuşuruz. Üniversite yıllarının ilk yazma, yayımlama deneyimlerine dönelim gene. Önemli olaylar yaşadın mı üniversitede, böyle siyasi bir şeyler?

En önemli olay YÖK'tü. Ben 1981'de girdim,1983'te YÖK balyoz gibi başımıza indi. Mahvetti kadroyu, bütün hocalarımız gitti. Tarık Zafer Tunaya emekli edildi.12 Eylül faşizmi sakalı yasaklamıştı, hatırlarsın, utanmazca bir giyim kuşam tamimi yayımlamıştı, kadınlar şöyle giyinecek, topuklarının boyu şu kadar olacak, erkekler sakal bırakmayacak, kravat takacak filan. Bugün hatırladığımda kötü bir rüya görmüşüz gibi geliyor. Gerçi hiç bitmiyor bu kötü rüyalar. Üniversitede kalabilmek için sakallarını kesen hocalarımız oldu, buna rağmen atıldılar, büyük kısmı da baskılara dayanamayarak istifa etti. Türkiye 1402 No'lu Sıkıyönetim Yasası'yla iyi yetişmiş, çok değerli beyinlerini sokağa attı. O kadrodan hemen hiç kimse kalmadı. Murat Sarıca birkaç yıl sonra öldü. Mükemmel bir hocaydı, siyasal tarihi hiç sevmediğim halde, onun derslerine girerdim. Murat Hoca kahrından öldü diye konuşurduk aramızda, öyle büyük bir üzüntüyle ayrılmıştı ki

okuldan. Atılan hocaların bir kısmı daha sonra geri döndü ama biz çeşitli yollarla aşırı hızlı yükselmiş, akademik düzeyi yetersiz hocaların eline kaldık. İlk yıl başka açılardan da ilginçti, anayasa hukuku okuyoruz ama Türkiye'nin anayasası yok. Derste malzeme olarak gazetelerde yayımlanan taslakları kullanıyoruz. Bir de Nur Vergin'in bir direnişi olmuştu. İlk sömestr, ilk ders ya da ikinci, tam hatırlamıyorum. Amfi kapıları açık olmak zorundaydı, jandarmalar nöbet tutuyordu.

Akıl alır şey değil aslında bu sahne.

Evet evet, jandarma duruyordu kapıda. Nur Vergin derse girdi, kapıyı kapattı. Hemen arkasından jandarma içeri girdi. "Kapılar açık kalacak, emir var," dedi. Nur Hoca, "Kapatacaksınız," dedi. Jandarma itiraz etti, Nur Hoca'nın sesi yükseldi, sonunda jandarma kapıyı kapatıp çıktı. Sınıfta alkış koptu. Üniversitede aldığım ilk ders, direniş. Başka olay olmadı, olamazdı da, öğrenciden çok jandarma vardı. Okulda kantin yoktu mesela, toplanma alanlarının hepsi darmadağın edilmişti.

Bir araya gelinmesin diye tabii. Bizde de Fen-Edebiyat arasındaki ünlü "Hergele Meydanı" yıllarca kapalı kaldı.

Evet, sürekli bir baskı hali yaşıyorduk. Meydandaki Çınaraltı Kahvesi bile kapalıydı ilk yıl. Çok sık baskın yiyordu kahveler. Bir anda jandarma içeri dolar, arama yapılır. Bir tür korku imparatorluğu. Onun için Kapalıçarşı'da rahat ediyorduk, Şark Kahvesi'nde. Bir de Maarifli arkadaşlarımla Moda'daki Bomonti Çay Bahçesi'ne giderdik.

Evet, o da güzel bir kahveydi.

Çok köhneydi ama kendine özgüydü, ruhu vardı. Sonraları şunu fark ettim, biz aslında o çevreden, okula ait mekânlardan bilhassa kaçmışız. Kendi mekânlarımızı oluşturup kendi dünyalarımızı kurmaya çalışmışız hep. Hüzünlü geliyor bana şimdi.

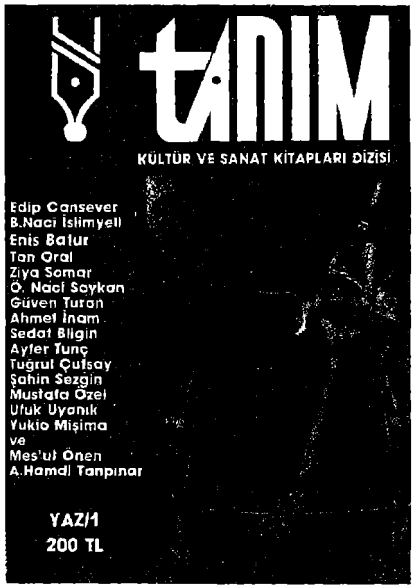
O yıllar için, konuşulması gereken şeylerden biri de, pek çok kitabın baskısının olmamasıydı. Özellikle İkinci Yeni şairlerinin kitapları bulunmazdı. Mesela Turgut Uyar okumak istiyorum, yok. *Toplandılar* yok, *Dünyanın En Güzel Arabistan'ı* yok ya da Cemal Süreya'dan *Üvercinka*, *Beni Öp Sonra Doğur Beni*, *Göçebe*... Ece Ayhan'dan *Yort Savul* yok, *Kınar Hanımın Denizleri* yok. Bunların hiçbiri yok. Bütün sahaflara şu şu kitaplar gelirse haberimiz olsun diye not bırakırdık. Her gün de uğrardık, geldi mi diye sormak için, günlük rutinimizdi.

Neye bağlıyorsun bunu, yani aradığın kitapları bulamamayı?

Fazla düşünmedim üstünde; ama sanırım bu şairler 80 öncesi solcu edebiyatın altında ezilmişlerdi. İkinci Yeni şairleri basılmıyordu, alıcıları yoktu.

Oğuz Atay'ın da aynı şekilde. O da zannederim üniversitede tanıdığın yazarlardan biridir.

Oğuz Atay üniversite hayatımın en güzel keşiflerinden biridir. Melih diye bir arkadaşım vardı, Galatasaray Lisesi grubundan. Bir gün elinde birkaç tane *Tehlikeli Oyunlar*'la geldi, "Alın bunu, iyi yazardır," diyerek kitapları bize sattı. Sinan Yayınları'ndan çıkmış, epeyce sararmış. Depodan çıkmıştı herhalde. Bunu Oğuz Atay'la ilgili bir yazımda yazdım. Böyle böyle bir dünya kurduk biz, ilmek ilmek. 12 Eylül karanlığının tek faydası içimize kapanıp kendimizi ve iyi edebiyatı keşfetmemiz oldu. Kendi kıymetle-

rimizi ellerimizi kanatarak bulduk. Dergi çıkarma yasağı vardı sonra. Biz de dergi değil bir "seçki"ymiş gibi çıkarmıştık *Tanım*'ı.

Kaç sayı çıkardınız?

İki. Öğrenci harçlığıyla o kadar oluyordu. Ama o dönemde hiç kimseye şiir vermezken, Edip Cansever bize iki şiirini vermişti.

Nasıl alabildiniz?

Üniversitede çok sevdiğim bir hocamız vardı, Mes'ut Önen, onun sayesinde. Hâlâ görüştüğüm, çok değer verdiğim bir hocamdır, üzerimde çok emeği vardır. Biz üniversitedeki hocalarımızla arkadaş gibiydik, Bakır Çağ-

lar'la Köprüaltı'na bira içmeye giderdik mesela. Nur Vergin sohbet etmek için odasına çağırırdı. En iyi dersleri de bu sohbetlerde aldık. Şimdi düşünüyorum da bir yazar için okunacak en doğru okulmuş Siyasal. Sosyoloji, tarih, siyaset, temel hukuk, temel ekonomi ders olarak okutuluyor. Başka bir alanda eğitim görseydim bütün bunları ayrıca okumam gerekecekti. Siyasal'da çok şey öğrendim, en çok da özel sohbetlerde öğrendim. Mes'ut Hoca'yla da çok yakındık, odasına giderdik, bize espresso yapardı. Türkiye değil espresso, neskafe içemiyor o zamanlar. İtalya'da hukuk okumuştu. Penceresinde iri yapraklı fesleğen yetiştirirdi, spagetti için. Gençliğinde şair-yazar çevresinin içindeymiş, arkadaşlarıyla birlikte *Edebiyat Dünyası* diye bir dergi çıkarmışlar, epeyce de sürdürmüşler, elli küsur sayı. Edip Cansever'in Ömer Edip Cansever adıyla yazdığı zamanlarda, şiirlerini yayımlamış bu dergide. Yakın dosttular. Dergi çıkarmak istediğimizi söyleyince, "Ben size Edip'ten şiir alırım," dedi. İnanmadık tabii. Çünkü öyle bir dönem ki, bir dedikodu çıkıyor, mesela *Gösteri*'nin bu sayısında Cemal Süreya'nın yeni şiiri varmış diye; ayın daha otuzunda bayilere gidip sormaya başlıyoruz, "*Gösteri* geldi mi?" diye. Bayii, "Bugün gelecek," derse, gelene kadar orada bekliyoruz. Nasıl bir yokluk içindeysek artık... Bu dergiler dururken Edip Cansever bize mi şiir verecek?

O yılların *Gösteri* dergisi olağanüstüydü gerçekten. Edip Cansever'e dönelim. Sonra ne oldu?

Birkaç gün sonra Mes'ut Hoca, "Bu akşam altıda Bebek'teki Şadırvan'a gelin, sizi Edip'le tanıştıracağım," dedi.

Bezik Oynayan Kadınlar'ın şairiyle tanıştın...

Evet, kendimi çok şanslı hissederim bu konuda. Baştan pek yüz vermedi bize. Havadan sudan konuşuyoruz, hafif soğuk duruyor. Muhtemelen Mes'ut Hoca'ya kızmış, niye sardın bu çocukları başıma diye. Garson geldi, "Ne içersiniz?" diye sordu. "Rakı," dedik. Çok şaşırdı. Birden tavrı değişti. Sonra, "Çocuklar kusura bakmayın, ben sizi şu cin-tonik içen züppelerden sandım," dedi.

Çok hoşmuş bu. Demek içki tercihleri birdenbire kimlik kartına dönüşebiliyor.

Dönüştü. İnanılmaz bir cin-tonik modası vardı o sıralar. O gece bizim rakı içmemizle birlikte her şey değişti, müthiş sıcak davranmaya başladı. Bir sürü hikâye anlattı. Mes'ut Hoca, "Bu çocuklara şiir vereceksin," dediğinde de kabul etti. Ertesi hafta arkadaşım evine gitti, iki harika şiirle geldi. Sonra bize bir güzellik daha yaptı.

Hangi şiirlerdi bunlar?

Biri "Marine Marina Aquamarine", diğeri "Tenis Öğretmeni Rıza" Bu şiirler daha sonra *Oteller Kenti*'nde yayımlandı.

İkisini de ilk defa siz yayımladınız demek ki.

Evet. *Tanım*'ı iki sayı çıkardık, ikisinde de Edip Cansever'in birer şiiri vardı. Tabii çok çektik bu süreçte, öğrenci harçlığıyla edebiyat dergisi çıkarmak çok çileli bir gelenek.

Sen öykü yayımlamadın ama.

Hayır. Hâlâ cesaret edemiyordum öykülerimi yayımla-

maya. İki yazı yazdım. Biri Madam Bovary ile Bihter arasındaki benzerlikler üzerineydi. Son derece amatör bir yazı. Öbürü de *Kürk Mantolu Madonna* üzerine.

Kürk Mantolu Madonna için nasıl bir yazı yazdın merak ettim.

Ben de merak ettim şimdi. Hiç hatırlamıyorum çünkü.

Cansever'e, şiirinin sendeki şiir algısını nasıl değiştirdiğinden söz ettin mi? Bu gibi konuları konuştun mu?

Bir girişimde bulundum ama konuşturmadı. Bu tür hayranlık ifade eden konuşmalar dinlemekten hoşlanmıyordu. Tanınmış bir şair olmanın nimetleriyle ilgilenmiyordu. Bütün derdi şiir düşünmekti. Zaten yazdıklarından da anlaşılıyor bu. Şiirinde kurduğu atmosfer, insanı ele alışı, temaları, işleyişi bana o kadar yakın geliyor ki, kendimi Edip Cansever familyasından hissediyorum. Bir de tabii şiirden çok, şiir formunda romanlar yazdı bence. *Bezik Oynayan Kadınlar* benim için romandır ya da *Ben Ruhi Bey Nasılım.*

Edebî ailen Cansever ve Erbil.

Özellikle ikisi. Beni derinden etkilemiş, yazdıklarımda ciddi etkisi olan yazarlardır.

Cansever bize bir güzellik daha yaptı diyordun.

Yaptı. "Turgut'u arayacağım, gidin, o da size şiir versin," dedi.

Turgut Uyar'la da tanıştın yani.

Evet. Turgut Uyar'la Tomris Uyar Lamartin Caddesi'nde oturuyorlardı o zamanlar, Taksim'de. Gittik, kapıyı çaldık. Turgut Uyar açtı. "Edip'in gönderdiği çocuklar mısınız? Buyurun geçin içeri," dedi. Girdik. İçeride Seyit Nezir de vardı o gün. Yanlış hatırlamıyorsam *Broy* dergisinin başındaydı. O da şiir istemek için gelmiş. Tomris Uyar biliyorsun sözünü sakınmayan, hatta bu nedenle biraz çekinilen bir yazar olarak bilinir, o gün inanılmaz tatlı, çok sıcaktı.

Ev sahibi olduğu için tabii. Evinde misafirsiniz.

Hem ev sahibi olduğu için hem de biraz Turgut Uyar'ın karizmasının gölgesinde olduğu içindi sanırım, bende öyle bir etki bıraktı açıkçası. O gün dünya şekeri bir ev sahibi, çok tatlı bir kadındı. Neden bu kadar çok sevildiğini anlamak mümkündü.

Öykü yazıyorsun ama şair Turgut Uyar'la daha çok ilgili görünüyorsun. Öykücü Tomris Uyar'ın seni daha çok ilgilendirmesi gerekmez mi?

Öykü yazıyordum ama kendimi bir öykücü olarak görmüyordum, hatta yazar olabileceğimi bile düşünmüyordum. Turgut Uyar'a Tomris Uyar'dan daha fazla hayrandım o dönemde. Tomris Uyar, Türk öykücülüğünün yüz akı isimlerden biri ama benim için bunun ötesinde bir anlam taşıyor, öykü dünyamı çok genişletmiş bir yazar. Ayrıca edebiyata ilişkin onurlu ve tavizsiz tutumu da beni çok etkilemiştir.

Nasıl geçti ziyaretiniz?

Turgut Uyar votka içiyordu. Tomris Uyar bize, "Ne içer-

siniz?" diye sordu. Bizim yerimize Turgut Uyar, "Bira olabilir," diye cevap verdi, birkaç kere tekrarladı. Tomris Uyar, "Canım belki başka bir şey içmek istiyorlar," dedi. O kadar çok genç insan geliyordu ki evlerine, kim bilir neler görmüşlerdir, belki ağır içkiler içip kaldıramayanlar olmuştur. Evlerinin kapısı herkese açıktı, o dönemin pek çok yazarı öyleydi ama Edip Cansever'in evini gören sayılıydı. O dışarının insanıydı.

Evet, o kapalı bir evdir. Turgut Uyar'ı da dışa açan Tomris Uyar sanki.

Mümkündür, bilmiyorum.

Ondan da şiir aldınız mı?

Alamadık. "Bitmiş şiirim yok," dedi. "Bak Seyit de onun için geldi, ona da veremedim." Eli boş döndük ama unutulmaz bir ziyaret oldu.

Dergi nasıl gitti?

Tam bir fiyasko tabii ki. Çok kötü basıldı. Matbaa sahibi bir arkadaşımız vardı, bize kıyak yaptı, kendi matbaasında kendine göre bir teknikle bastı ama berbat bir şey çıktı ortaya, yazıların yarısı okunuyor yarısı okunmuyor. Üçüncü sayıyı çıkaracak parayı da bulamadık, bıraktık.

Mezuniyetin?

1987'de mezun oldum. Üniversitedeyken çalışmaya başlamıştım, ciddi bir çalışma hayatı değildi. Bir arkadaşımla ev tutmuştum Kızıltoprak'ta. Ama ev tutmak epey masraflı bir şey, çalışsam iyi olur dedim.

Üniversiteyi bitirmeden çalışmaya başlamıştın demek.

Evet, 1984'te başladım. Biraz da annemin ısrarıyla oldu, erken yaşta sigortalı olayım diye. Yakın bir arkadaşı vardı, karıkoca Mecidiyeköy'de bir inşaat şirketi kurmuşlar, şık döşenmiş, havalı bir büro. Öğleden sonraları gidiyordum. O zamanlar bilgisayar olmadığı için evrak işleri yoğundu, onları yapıyordum. Uzun sürmedi ama. Libya'da inşaat yapıyorlardı, darboğaza girdiler, şirketi kapattılar veya başka bir yere taşıdılar, hatırlamıyorum, ayrıldım.

Ev hayatı nasıldı?

Ev arkadaşımla yurttan tanışıyorduk. İkimizin de ev tutmak için ev arkadaşı aradığımız ortaya çıktı. Birlikte tutalım dedik. Çok akılcı bir ev arkadaşlığı yürüttük. Sınırlarımızı ve kurallarımızı çok net belirlemiştik. O üniversiteyi bitirmişti, büyük bir şirkette çalışıyordu. İşi ağırdı, sabah altıda kalkıyordu, akşam ben geldiğimde yatmış oluyordu. Ben de geceleri yazdığım için sabah on bire kadar uyuyordum. Birbirimizi günlerce görmediğimiz olurdu. *Saklı*'daki öyküleri o dönemde yazdım. Evlenince taşındım o evden. Kartal'da nefis bir evde oturmaya başladık. Evden yana çok şansım oldu. Birkaç istisna dışında hep güzel evlerde yaşadım.

Şimdi olduğu gibi. Harika bir tarihî yarımada var önümüzde.

O ev de çok güzeldi, teraslı bir çatı katı, denizle aramızda sadece demiryolu var. Adalar karşımızda, bir taraftan Dragos Koyu'na bakıyoruz, öbür taraftan Kartal'a. Sahil yolu yoktu o zamanlar, şimdi deniz boyunca uzanan o yüksek apartmanların hiçbiri yoktu. Yazın terasta otururken Nizam Plajı'ndan denize girenleri izlerdik, hatta

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun bir dinlenme kampı vardı, biz oradan denize girerdik. Yaz gelince Kartal sayfiyeye dönüşüyordu, bisiklete binenler, mayoyla dolaşanlar. O zamanlar sitelerle dolup taşan bir yer değildi, yazlık evler vardı, arada da marul tarlaları.

Bu dönemde *Saklı*'daki öyküleri yazıyordum, diyorsun, kitaba geçelim buradan istersen. Yunus Nadi Öykü Yarışması'na gönderiyorsun yazdığın öykülerden birini, değil mi?

Önce *Varlık* dergisine gönderdim. Bir yerden yayımlamaya başlayayım diye düşünüyordum. Bana derginin o zamanki yöneticisinden bir mektup geldi. Dergiyi tenzih ediyorum ama mektubu yazan beni bayağı üzmüştü. Alaycı bir dille yazılmış, beni hiç ciddiye almadığı belli. Senin daha yüz fırın ekmek yemen lazım demeye getiren, küçük düşürücü bir mektup. Sen diye hitap eden, emir kipinde cümlelerle dolu. "Yeniden yaz, gönder," diyor mesela. Öyküde "göz aşinalığı" diyorum. Bunun için bir paragraf giydirmiş bana. "Ne demek aşina? Aşina sözcüğünü kullanma," diyor.

"Göz tanışıklığı" mı diyecekmişsin?

Herhalde. Dünya başıma yıkıldı, eleştirilerinin hiçbirine de katılmıyorum. Buna rağmen ilgisine teşekkür eden bir mektup yazdım. Daha da alaycı bir mektup geldi, "Çok fazla teşekkür ediyorsun," diye başlıyor. Bir de kişilik dersi veriyor yani. Ben o mektubu da alınca tamam dedim, bu iş böyle olmayacak. Arkadaşlarla da konuşurduk, o dönemin bazı dergi editörlerinde gençlere üstten bakan, ezici bir tavır vardı. Bu mektup o zamanki edebiyat ortamının nasıl örgütlendiğini de gösteriyordu.

Bu tavır yanlış olabilir ama "örgütlenme" doğal bir şey değil midir dergicilikte? Bazı dergilerin kendi görüşlerine yakın yazarlara yer açmaları, diğerlerini dışlamaları...

Elbette, derginin işlevi budur, dergi bir toplanma yeridir. İyi dergi yazar yetiştirir, okur yetiştirir. Ama ben olsam nazik, davet edici olmayı tercih ederdim. Eski dergilere baktığımızda kurucu kadronun bazen fazla övmüş fazla yermiş olsa da, yazmak isteyen gençleri yetiştirme, özendirme, dönemin edebiyatını yönlendirme konusunda daha yüksek nitelikler sergilediğini görüyoruz. Bu şekilde tarihte iz bırakmış dergiler var.

Bu söylediklerini karşılayan, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Yeni Dergi*, *Papirüs*... geliyor aklıma.

Dergiler aynı zamanda eğitim yeriydi. Bir yazar adayı bir dergide görünmeye başlar, bir süre sonra deyim yerindeyse tescillenmiş olurdu, kitap yayımlamaya sonra sıra gelirdi. Cemal Süreya *Papirüs*'te bir şiir eleştirisi yaptığı zaman bu ciddiye alınırdı. Eleştiriden bir şey öğrenmeyi beklerim ben. Mesela benimle ilgili ilk eleştiri yazılarından birini Mustafa Kutlu yazmıştı *Dergâh* dergisinde, Derkenar sütununda. Kısa, öz, çok değerli bir eleştiriydi.

Neydi seni çok etkileyen?

Benim için, "Söz ekonomisini bilmiyor," diye yazmıştı. Beni etkiledi bu, üstüne çok düşündüm. *Saklı*'da bir şey yapamazdım artık, yayımlanmıştı ama sonrakilerde ciddiye aldım. Hâlâ bilmediğimi söyleyenler çıkabilir. Kimileri uzun, kimileri kısa yazdığımı düşünüyor ama önemli olan beni düşündürmüş olması. Sözün ucuzlamaması gerekir, özellikle dergilerde. O zamanki dergi ortamla-

rında bu tür örgütlenme biçiminin bir özelliği de kendileri yazar olmayan, yönetici konumunda olan editörlerin bundan bir tür iktidar çıkarma arzusuydu. Bazıları bu konumu doğru kullanıp yararlı işler yaptılar.

Memet Fuat'ı düşünebilir miyiz mesela?

Memet Fuat'ın bir iktidarı vardı ama yetkindi, doğru yönlendirirdi. Memet Fuat'ın işaret ettikleri gerçekten iyi yazarlar olarak devam ettiler. Benim üzerimde de Memet Fuat'ınki gibi bir emek olsaydı da, ben de bunu gururla söyleseydim.

Saklı

"(...) Gerçekten de 'şiir dolu' bir üslubu var Tunç'un. Takırtısız, dolambaçsız bir Türkçesi var. İşte size üçüncü hikâye 'İhtilaller Neye Benzer'den iki şiir cümlesi:

– Anladım ki ben gidişiyle sevindiren biriyim.

– Öyle soldu ki her şey, unutulmuş bir siyah şal kaldı, iskemlenin üzerinde.

Eserde bir baştan bir başa böyle bir anlatım var. Hatta bu şiir tutkusu son hikâyede (Yüreğin Mahallesi) iyice şişmeye başlıyor ve dayanamayıp patlıyor: 'Kuruldukça güzelleşen hayaller, aranılan büyük rüyalar; özel zamanlar için bulunan birkaç yüz ifadesi' gibi deyişlerle mensur-şiiri andırıyor. (...) 'Önemsizlik', Ester'le Nesim arasındaki 'karşılıksız aşk'ı anlatıyor. Ayfer Tunç tipik olarak bu hikâyede görüldüğü gibi sözü 'tasarruf' ile kullanmaya yanaşmıyor. Oysa bizim hikâyemizde, yani 'şark'ta söze çok kıymet verilir ve boşuna sarfedilmemesine çalışılır. Bu yüzden tekrarlara düşüyor, kitabının başta gelen kusuru da bu oluyor. (...) Ayfer Tunç

Saklı'daki hikâyeler toplamı ile 80 sonrasının biçim kaygularını ve avangard tutumunu öne çıkaran, hikâye yerine ne idüğü belirsiz bir anlatı'yı seçen yazarlardan ayrılıyor, duygu yüklü metinleri ile uzaktan uzağa bir Selim İleri duyarlığı taşıyarak açık-anlaşılır, ustalığın kapısına dayanmış bir noktayı tutuyor. Yaşadığı topraklara ve bu toprağın insanlarına arkasını dönmüyor. 'Söz'ün kullanımından bir tasarrufa vardığında daha yetkin eserler vereceğini müjdeliyor. Tunç'un metinlerinde sevincin ve mutluluğun aynası şavkımıyor. Bir genç vücudun, bir genç ruhun neşeli kıpırtısı yerine yaşlılığın ve yalnızlığın hüznü, karamsarlığı okunuyor. Yine de umutla bekleyişin sonu gelmemiştir daha. Onu bize hissettiriyor. Demek ki seksen sonrasında ülkede soluduğumuz hava genç bir yazara böylesine satırlar ilham ediyor."

Mustafa Kutlu, *Dergâh*, sayı 1, Mart 1990, s. 6-7.

İster miydin böyle bir şeyi gerçekten?

İsterdim, yolumu kısaltırdı. Gerçi haksızlık etmeyeyim, YKY'de böyle bir tecrübeden geçtim. Bir kurumdu, doğrudan beni veya başka genç yazarları yetiştirmeyi hedef almıyordu elbette ama her gün on saat içinde bulunduğum ortamın bana çok yararı oldu. Edebiyatta yalnız olmanın, kendi başına bir ada olarak yaşamanın yaratıcılığı tetikleyip tetiklemediği tartışılan bir konudur. Bazıları için doğru olan budur; ama ben iletişime, etkileşime ihtiyaç duyarım. Günümüzde yazarlar kendi adalarına çekilmeyi, yayın dünyasıyla bile ajanslar aracılığıyla ilişki kurmayı seçiyorlar.

Bir kesimi diyelim bence.

Elbette hepsi değil. Kendi adasında yaşamak yazar için bir tercih olabilir ama beslenme kaynaklarını kurutmak gibi bir tehlikesi de var, en azından benim için. Dergi ortamı çeşitliliktir, yüksek enerji üretir, bu da üretime yansır. Mesela *Hayalet Gemi*, birlikte üretmeyi hedefleyen, yenilikçi, genç bir dergiydi. Hem kendi okur kitlesini yarattı hem de dergiden pek çok yazar yetişti, arkasında bugün hâlâ anılan bir iz bıraktı. Benim üstümde de büyük etkisi olmuştur.

Burada, *Adam Öykü*'yü de anmak gerekiyor tabii.

Ona gelecektim şimdi. *Adam Öykü*'den önceki dönemde pek dergi kalmamıştı. 12 Eylül dergilerin çoğunu yasaklamıştı. İnsanlar çok ağır bir ezilmişliğin ardından geliyorlardı. Kolay bir şey değildi dergi için emek vermek. 90'lara geldiğimizde eski dergilerde ipin ucunu salma, işi oluruna bırakma havası sezilir oldu, tavır alan, tartışma açan tutumlarından uzaklaşıp daha bir içlerine kapandılar, ürünler üzerine yoğunlaştılar. Buna da hak veriyorum, yoruldular çünkü. Ben ara kuşağım. Benden önceki kuşaklar yorgundu, belki dergiden de bir şey beklemiyorlardı artık, bilmiyorum. Dolayısıyla küçük gruplarla farklı yapılanmalar gelişti. Şöyle de söyleyebiliriz belki: Kimliğini 12 Eylül'den sonra kazanmış genç yazarlar, eski oluşumlara fazla itibar etmediler. Kendi dergilerini kurdular. *Hayalet Gemi* gibi, *Şizofrengi* gibi şu anda adını hatırlayamadığım dergiler çıktı. *Edebiyat Dostları* da eski eşim dolayısıyla tanıdığım bir kadronun çıkardığı, tavırlı bir dergiydi. Yılgınlığın azalmış da olsa hâlâ hüküm sürdüğü bir ortamda, *Adam Öykü*, okuruna değer veren şık tasarımı, her sayısında dolu içeriğiyle şaşırtıcı, umutlandıran bir dergi olarak doğdu.

Günümüz edebiyatında bu tür "tescilleyici" örgütler, belirleyici dergiler sürüyor mu?

Bence öyle bir yapılanma biçimi yok artık. Şimdiki kuşakların ilişki kurma, bir araya gelme biçimleri, anlayışları başka.

Sözü epey dolandırdık buraya gelene kadar. Aslında senin ilk kitabını yayımlama sürecini konuşmaya başlamıştık. Oraya dönelim tekrar. Yayımlamaya değer bulunmayan öykün bir yıl sonra edebiyat dünyamızın en önemli ödüllerinden birini, 1988-1989 Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü alıyor. Ödüle nasıl katıldın?

Türkiye'de ödüllerin hep şaibeli olduğu düşünülür. Gerçi bizde her şeyin üzerinde bir şaibe vardır, gerçeğin bir sisin arkasında beklediğini varsayarız. Yusuf Atılgan'ın ödül hikâyesini hatırlarsın, kazandığı halde almaya gitmemiş, kendini denemek için katılmış. O zamanlar Yusuf Atılgan'ın bu hikâyesini biliyordum, hem benzer hem aykırı duygularla katıldım. Bir yanıyla ödül alamazsam ödüllerin şaibeli olduğunu iddia eden koroya katılacaktım, bir yanıyla da bu saygın isimlerden oluşan jüri beni ödüle değer bulursa edebiyata devam edebilirim diye düşündüm. Onaylanmak istiyordum kısacası.

Jüride kimler vardı?

Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Doğan Hızlan, Tomris Uyar, Celal Üster. Kadın temalı, tek bir öykü ile katılmak gerekiyordu. "Saklı"yı gönderdim, şu "göz aşinalığı" diye yazdığım, geri çevrilen öykümü. Bir gün telefon çaldı, *Cumhuriyet* gazetesinden Edip Sakarya arıyor. "Birinci oldunuz," dedi. Çok şaşırdım, birincilik beklemiyordum, belki mansiyon alırım diye umutlanı-

Oktay Akbal'ın elinden ödülünü alırken.

yordum. Sonuçta tek kelime öyküsü yayımlanmamış biriydim.

Bildiğim kadarıyla daha sonra hiç ödüllere katılmadın ve bir tavrın da var ödüller konusunda. Bu neden oldu?

Amacım ödül almak değildi, kendimi görmek istiyordum ya da onaylanmak istiyordum. Kitaplarım yayımlandıktan sonra onaylanmak gibi bir amacım kalmadı. Tavır almaktan çok, gerek görmüyorum.

Öyleyse ödüllerin gençlere gitmesi taraftarısın denebilir.

Evet. Ödüllere asıl genç yazarların ihtiyacı var bence. Belli yaşa gelmiş yazarlara ödül verilmelidir elbette ama bütün yapıtları üzerinden. Arkada bırakılan uzun emek, çaba ödüllendirilmeli. Yazarın kendisinin başvurduğu ödüllerden de hoşlanmıyorum açıkçası, jüri katılım beklemeden seçse daha iyi olur. Bir de uluslararası Balkanika

Ödülü'nü aldım, 2004'te. Ona da ben katılmadım. YKY göndermişti sanıyorum, kimin gönderdiğini gerçekten bilmiyorum, bir şekilde *Bir Mâniniz Yoksa*'nın Fransızcası gönderilmiş. YKY'den ayrıldıktan sonra kazandığımı öğrendim.

Sanırım artık sen de birkaç seçici kurulda üyesin.

Evet. Biri, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin öğrencilerine yönelik, yirmi yılı aşkın bir süredir devam eden bir şiir/öykü ödülü. Ali Teoman'ın ölümünden sonra onun adına verilmeye başlandı. Ali, seçici kurula katılmamı önermişti. Birkaç yıl kurulda Ali'yle birlikteydik. Onu kaybettikten sonra ödülün adını "Ali Teoman Öykü ve Şiir Ödülü" yaptık. Bu şekilde devam ediyor. İki yıldır da Haldun Taner Öykü Ödülü'nün seçici kurulundayım. Haldun Taner'in hatırasına duyduğum saygı nedeniyle kabul ettim.

Saklı'ya dönelim. Eskiden ödül alınca çok daha kolay yayımlanıyordu kitaplar. *Saklı* için de böyle bir durum oldu mu?

Saklı'yı önce Can Yayınları'na götürdüm, Erdal Öz kabul etmedi.

Ödülden önce mi?

Hayır sonra. "Senden daha iyi bir dosya bekliyorum," notuyla geri gönderdi.

Yani Tomris Uyar, Melih Cevdet... beğense bile ben beğenmedim mi demiş oldu?

Öyle denebilir. Erdal Abi o dönemde çok az genç yazar yayımlıyordu, kendini kanıtlamış yazarları basıyordu, çok

güçlü bir yazar kadrosu vardı. Orhan Pamuk oradan çıkıyor, Leylâ Erbil, Füruzan, Tomris Uyar aklına kim gelirse. Zaten yayın programı da doluydu. Ama YKY'den ayrıldığımda, beni yazar olarak Can Yayınları'na çağırdı, hemen.

Artık "yazar"dın demek.

Altı-yedi kitabım yayımlanmıştı artık. YKY'ye perşembe günü son kez gitmiştim, cumartesi aradı. *Evvelotel* ilk Can Yayınları'ndan çıktı, böylece *Evvelotel*'in içindeki *Saklı*'yı da, yani reddettiği kitabı da Can'dan yayımlatmış oldum.

Truva atı gibi, desene. Çok hoş olmuş bu. İlk kim yayımladı *Saklı*'yı?

Cem Yayınevi. Düşüşe geçmişti ama henüz ölmemişti. Tabii ödül almadan önce bazı yazarlarla tanışmıştım artık, *Sokak* dergisinde çalışmaya başlamıştım.

V

Gazete ve dergilerde çalıştın bir süre diye biliyorum. *Sokak* ilk midir?

Evet. *Sokak*'tan önce edebiyat dünyasının içinde değildim, tanıdığım kimse yoktu, kendi kendime yazmaya devam ediyordum. Beyaz yakalı olmaya doğru gittiğim, çok iyi para kazandığım bir işte çalışıyordum. Ama mutlu değildim, hayatımın böyle devam etmesini istemiyordum. Bir sürü şirkette çalıştım böyle, öyle mutsuzdum ki, en fazla üç-dört ay çalışabiliyordum.

Senin dünyan değildi.

Hiç. Sürekli iş değiştiriyordum. Beni hemen işe alıyorlardı. Tabii bunun için sahte CV'ler yazdığımı da söylemem lazım.

Kurgulamaya orada başlamışsın demek ki! Gerçek olmayan hangi maddeler vardı CV'nde?

Çalıştığım yerler, mezun olduğum tarih. Mezun değildim halbuki. Diğer yerlerde de üç-beş ay çalıştığımı göstersem hoş olmayacak, uzun gösteriyorum. İnternet, sosyal med-

ya yok tabii o zamanlar, yalanların izini sürmek mümkün değil. Aklım tamamen başka yerdeydi. *Cumhuriyet* gazetesinde çalışmak istiyordum; ama rüyaydı.

Sokak dergisinin yayımlanacağını nereden haber aldın?

Eşimin gazetecilik yapan birkaç arkadaşı vardı, onlardan duydum, gittim. Tuğrul Eryılmaz'la görüştüm. Beni stajyer muhabir olarak, eski maaşımın altıda birine işe aldı, yüz bin liraya. O kadar verebiliyordu. *Sokak* bağımsız, kendi yağıyla kavrulan bir dergiydi. Yüz bin lirayla da sadece yol parası, öğle yemeği karşılanabiliyordu.

Üst ödemeyi edebiyat dünyası olarak almışsın.

Öyle denebilir, evet. Nisandı galiba *Sokak*'a girdim, haziranda Yunus Nadi Ödülü'nü aldım. Stajyerlikten redaktörlüğe terfi edince maaşım da biraz düzeldi. *Sokak* dergisi benim için müthiş bir okul oldu, hem gazetecilik hem hayat bilgisi anlamında. Yayın Yönetmeni Tuğrul Eryılmaz tek başına bir okuldu. Mesela Kürt meselesiyle siyasi olarak ilk ve derin tanışmam da *Sokak* dergisinde oldu. O zamanlar Kürt meselesi ana medyada yer almıyordu, bir anda bir özgürlük ortamının içine düştüm. Kürt arkadaşlarımız vardı dergide, Kürt kelimesi hayatımın ortasında yer buldu. Benim için bir tür aydınlanma dönemi oldu.

Kimlerle çalıştın orada?

Derginin kuruluşu sırasında Murathan Mungan'la Yıldırım Türker de vardı ama ben başladığımda onlar ve birkaç kişi daha kopmuştu dergiden. İpek Çalışlar'la, Neyyire Özkan'la, Nadire Mater'le çalıştım. Çok iyi gazetecilerdi. Tuğrul'un işe aldığı genç stajyerlerin çoğu iyi kariyer yap-

tı. Mesela Star TV'nin genel müdürü Ömer Özgüner, *Hürriyet*'ten Cengiz Semercioğlu, romancı ve sinema yazarı Mehmet Açar... *Sokak*'a onlarla birlikte başladık. Yüksek Sadakat grubunun kurucusu Kutlu Özmakinacı yine *Sokak*'tan arkadaşımdı. Başkaları da var böyle, şimdi adlarını hatırlayamadığım. Tuğrul potansiyeli olan insanı seçmeyi biliyordu.

Bu ödül senin oradaki pozisyonunu değiştirdi mi? Daha ciddiye alınmak falan...

Ödülden önce, daha başladığımın ikinci ya da üçüncü haftasında redaktör olmuştum. Ciddiye alınmıştım yani.

Elinin kalem tuttuğunu göstermiştin.

Evet, güzel yazılar yazdım orada.

İlk yazın neydi? Hatırlıyor musun?

Hiç hatırlamıyorum. Bütün *Sokak* dergilerini saklıyordum, sonra *Güneş* gazetesine geçtiğimde, bir nedenle oraya götürmüştüm. Bir şeyler oldu, dergiler kaybolup gitti, muhtemelen birileri yürüttü. *Sokak*'ta yazdığım yazıların bir kısmını daha sonra *"Ömür Diyorlar Buna"*da kullandım. *Sokak* dergisi benim farklı hikâyelere açıldığım bir yer oldu.

Sokağa çıktığın yer diyebiliriz buna sanki.

Evet. *Sokak*'ta sokağa çıktım. Gazeteciliğin bana yazar olarak çok yararı oldu. Bunun hakkını teslim etmem gerek. YKY'deyken Enis Batur, "İyi yazarlar gazeteci olup edebiyatlarını yok ediyorlar," demişti, kendi döneminden de örnekler vermişti. Benim bu macerayı hasarsız atlattığımı düşünüyordu sanırım. Ama bilmediği şey şuydu: Ben hiçbir zaman iyi gazeteci olamadım, hatta gazeteci olamadım. Çalıştığım gazetelerde de yazar oldum. Benden beklenen, hikâye edilmiş yazılar, ilginç kişilerle söyleşilerdi.

Aslında edebiyatla ilişkinle örtüşen bir durum bu. Senin edebiyatının yüzü sokağa açık, dışarıya konuşan, sokağa ilgi duyan bir yazarsın. Edebiyatını besleyen bir ortam bulmuşsun orada. Tabii bugünlerin değil o günlerin, yirmi beş yıl öncesinin gazetelerinden söz ediyoruz.

Doğru, hayattan beslenen bir edebiyatım var, dedim ya ben toplayıcıyım, hikâyeyi dışarıdan alırım. İlginçtir, benim çaldığım her kapının ardından bir hikâye çıkıyordu o zaman.

Ayfer Tunç, *Sokak* dergisinde çalışırken.

ki de yazar sezgisiyle hangi kapıyı çalacağını biliyordun.

liba. Bir şey işaret veriyordu bana. Mesela birini anla-
ım: *"Ömür Diyorlar Buna"*da yer alan "Şapkacı Arlet"
âyesi. Mis Sokak'ta kitap şenliği gibi bir şey yapılıyor-
Tuğrul, "Bir izlenim yazısı yaz oradan," dedi. Daha
e beni bir siyasi toplantıya göndermişlerdi. Orada
p biteni yazacağıma, etrafın coşkusunu, gözlemlerimi
dım. Nadire de oturup getirdiğim malzemeyi haber
ine getirmek zorunda kaldı. Hep böyle olunca Tuğrul,
n redaktör ol en iyisi, habere gitme," dedi. Böylece
ıa gelen ham malzemeleri hikâye etmeye başladım.

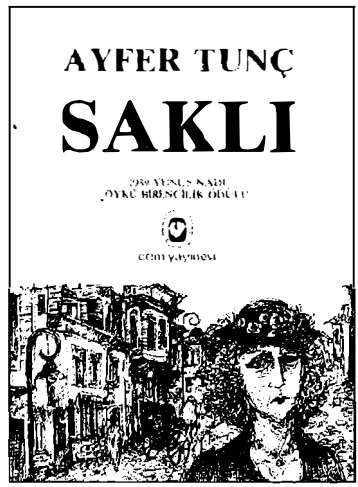
ika bir temrin senin için.

t. Ama ara sıra dışarı çıkıyorum. Bütün gün dergide
rmak istemiyorum. En çok istediğim şey mesai saati
ıen zamanda dışarıda olmak ama yaptığım işle de para
anmaktı. Bu iş aradığımın da ötesindeydi. Hem sokak-

ta, hikâye peşindeyim, hem yazarak hayatımı kazanıyorum. Mis Sokak'a gittim. İstiklal Caddesi büyülü bir yer o zaman, henüz kültür semtine dönüşmemiş, azınlıkların ve karanlıkların mekânı. Dükkân sahipleriyle falan konuşmaya çalıştım, hiçbirinin umurunda değil kitap şenliği. Sergi açanlar da ilginç bir şey söylemiyor. Yazacak bir şey bulamadım. Bir apartmana gireyim, en üst katından başlayarak kapıları çalayım, oturanlarla konuşayım dedim. Bunun durup dururken çalamayacağım kapıları çalma fırsatı olduğunu hissediyordum aslında. Derdim haber değildi. Eski bir Beyoğlu apartmanına girdim, en üst kata çıktım. Karşıma bir demir kapı çıktı. Dökme demirden, hapishane kapısı gibi, mazgalı var. Böyle bir apartmanda böyle bir kapı neden olur? Normalde tehlikeli olabileceğini düşünüp uzaklaşmak lazım. Ama merak ettim. Kapıyı çaldım, bir ayağım da her an kaçabilecek şekilde merdivende. Yaşlı bir kadın mazgalı açtı. Sadece gözlerini görüyorum. Mis Sokak, kitap şenliği filan gibi bir şeyler söyledim. Kadın, "Çay yaptım, içer misiniz?" dedi. Kapıyı açtı, inanılmaz bir dünyaya girdim. Akşama kadar kaldım. O evden Mis Sokak kitap haberiyle değil, Beyoğlu'nun ilk şapkacılarından, Şapkacı Arlet diye tanınan Madam Argiro'nun olağanüstü hikâyesiyle çıktım. Bu tür şeyler sık sık başıma gelirdi.

Yazar duyargaların açık.

Galiba. İstanbul'da uzun uzun yürüme âdetim de o günlerden kalmadır. Her gün çıkarım, aşağı yukarı bir saat yürürüm. Ama buraya taşındığımdan beri çok ehil yerlerde dolaşıyorum, Çırağan başka bir dünya. Kurtuluş öyle değildi. Kurtuluş'un hayatımda büyük yeri var. Bir semt insanı yetiştirir mi? Beni yetiştirdi.

Saklı'ya, ilk kitabının ödülden sonra yayımlanma macerasına dönelim tekrar. Cem Yayınevi'ne nasıl gittin?

Sokak dergisinde Arif Damar'la tanışmıştık. O önerdi, hatta kitabın kapak arkası yazısını da yazdı. O zamanlar ödüllerin okur üzerinde bir etkisi vardı, bugün fazla olduğunu düşünmüyorum. Cem Yayınevi hemen kabul etti dosyamı, kasım ayında da yayımlandı. Birkaç güzel yazı çıktı hakkında.

İlk yazı Mustafa Kutlu'nu sözünü ettiğin yazısı mıydı?

İlkini Prof. Bahri Savcı yazmıştı sanırım. Edebiyatçı değildi ama çok güzel, yüreklendiren bir yazıydı. Bu yazıdan daha sonra haberdar oldum.

Hangi dergiden çıktı?

Milliyet Sanat.[1]

Bayağı da ortada olan bir dergi ama.

O sayıyı kaçırmışım demek ki.

Başka kimler yazdı?

Konur Ertop yazdı, sonra Mustafa Kutlu'nun sözünü ettiğim yazısı çıktı.

Bunlar seni nasıl motive etmişti?

Mustafa Kutlu'nun eleştirisi çok etkilemişti, söylediğim gibi. *Dergâh* İslami referansları olan bir dergi. O yazı benim İslami kesimden de okurlarım olmasını sağladı sanırım. Dünya görüşüm belli olduğu halde, İslami düşünceye sahip pek çok okurum var.

Evet, ilginç bir nokta bu. *Dergâh* olsun *Hece* olsun hakkında çok nitelikli incelemeler yayımlamışlar. Bunu sadece Mustafa Kutlu'nun referansına bağlamayalım ama. Bu ilgiyi başka türlü açıklamak gerek.

Sanırım benim edebiyatımla geleneğin bağlılığını görüyor olmaları ve üzerine kurduğum modern yapıyı sevmeleri.

Bu yönünle kuşağının içinde çok farklı bir yerde duruyorsun. Kullandığın dil, tahkiye tarzın, geleneğe bağlanma biçimin, işlediğin konular ve dediğin gibi bunu modern edebiyat yapısı içinde bir araya getirmen...

1. Bahri Savcı, "Umuttan da Öte Bir Gerçek", *Milliyet Sanat*, sayı 235, 1 Mart 1990, s. 52.

Sanıyorum ondan. Benim işim hayatla. İnsanı veya hayatı biçimleyen dünya görüşüyle veya daha keskin söyleyelim ideolojilerle değil. Elbette bir dünya görüşüm var ama yazar olarak bütün referanslara eşit mesafedeyim. İdeolojilerin gölgelediği dünya görüşleri tarafından belirlenen bir edebiyat bana sağlıklı görünmüyor. Sabit bakış hayatı da edebiyatı da dondurur. Edebiyata bakışın ilerlemeci bir tarafı olmalı. Öbür türlüsünü edebiyatın doğasına aykırı buluyorum.

Peki *Saklı* yayımlandı, sen *Sokak*'ta çalışıyorsun, hakkında güzel yazılar var. Masaya oturdun tekrar, şu anda neyi yazmaktasın?

Öyküleme anlayışım yavaş yavaş değişmeye başlamıştı. Ama ağır gidiyordu hikâyeler. Bir türlü istediğim gibi birikmiyordu. Derken *Kapak Kızı*'na başladım. Bugünden baktığımda biraz hadsizlik olduğunu düşünüyorum. Çünkü romanın büyüsüne kapılıp yazmıştım.

Hadsizlik derken türü mü niteledin? Yani bir öykücünün roman yazması haddini bilmemektir, gibi mi?

Hayır, hayır. Romana hazır olmadan yazdım, hadsizlik olan buydu, hazır olmadığımı da biliyordum üstelik. Bu yüzden ortalama bir romandır. Çok garip bir dönemde yazdım onu. Körfez Savaşı başlamıştı, eşim Güneydoğu'da askerliğini yapıyordu. Türkiye savaşa girerse o da savaşa gidecekti. Çok endişeliydim. Kendimi tek bir metne kaptırmam gerektiği gibi bir hisse kapıldım. Öyle başladım. İşsiz kaldığım bir dönemdi ayrıca. *Sokak* dergisinden *Güneş* gazetesine geçmiştim. Orada da Ömer Madra, Enis Batur gibi isimlerle çalışıyordum. Sonra oradan da ayrıldık.

Buna da şans deniyor herhalde.

Evet. Kaderime nankörlük edemem, iş hayatımda da edebiyat hayatımda da şanslı oldum. *Güneş* macerası da hem eğitici hem eğlenceliydi.

Biraz *Güneş* günlerinden söz edelim o zaman.

Gazetenin pazar eki *P.eki*'yi çıkarıyorduk. Genel yayın yönetmeni Ömer Madra, Yazıişleri Müdürü Mustafa Bayka, Yayın Koordinatörü Gündüz Vassaf, Yayın Danışmanı Enis Batur. Herkes müdür, tek muhabir benim.

Ne kadar sürdü?

Dokuz-on ay. Üç ayda bir iş değiştiren biri olduğumdan dokuz ay çok uzun bir süreydi benim için. *Güneş* çok güzel bir ortamdı, zevkle çalışıyordum.

Gazeteyle eki arasında bir ayrım gözetebilir miyiz burada? Çünkü *Güneş* gazetesi geniş okur kesimlerine hitap eden bir gazeteydi. Orada bir kültür eki?

O eski *Güneş* gazetesi. Ben başladığımda anlayışı değişmişti. Metin Münir gelmişti başına, İngiliz gazeteciliği tarzında bir gazetecilik yerleştirmeye çalışıyordu. Gazetede yeni köşe yazarları, genç gazeteciler aradığını belirten, zekice hazırlanmış ilanlar yayımlamıştı. Herkes *Güneş*'te köşe yazmak istiyordu. Adaylardan başvuru yağıyordu. Ama sonuçta sahibi Asil Nadir'di. Nasıl dürüst gazetecilik yapılabilirdi ki? *Güneş* gazetesi iyi niyetli insanların omuzlarında yükseliyordu. O zamanın meslekten gazetecilerinin çoğuna kefilim ama arka plandakilere, sermaye gruplarına destek olanlara kefil olmam söz ko-

Güneş gazetesi yılları, 1990.

ısu değil. Metin Münir çok yaratıcı bir gazeteciydi. çık fikirliydi, İngiltere'de okumuş, BBC'de, *Financial imes*'ta çalışmış. Bakış açısı başka, o güne kadarki gaze-lerden farklı bir gazete yapmak istiyordu. Gazetecilik-ki yönetici sultasını kırmıştı. Demokratik bir yaklaşımı ırdı, olabildiğince tabii, Türkiye şartlarında. Ömer Mad-larla birlikte çok güzel çalıştık. Ama bizim dergi bir ba-rısızlık örneği oldu, çok ağır, entelektüel bir dergiydi inkü.

azete okuruna hitap etmedi demek.

iç etmedi. Ama bu kadrodan başka bir şey çıkması da ümkün değildi ki. Hatta üniversitede bana Oğuz Atay' . *Tehlikeli Oyunlar*'ını getiren arkadaşım Melih de *Gü-eş*'te, yazıişlerindeydi. "Çıktığı gün gazetenin tirajını dü-iren tek dergi," diye dalga geçiyordu bizimle. Gazeteler raj artırmak için dergi eki verir.

Dergi varsa almıyorlar mıydı yani?

Pazar günleri tiraj kaybediyorduk. Tabii bize fazla ömür biçmediler. Daha uzun sürmesini isterdim. Çok güzel bir ortamdı. Enis Batur haftada birkaç gün gelir, uzun toplantılar yapılır. İlk defa duyduğum isimler, yapıtlar konuşulur.

Hep aradığın ortam...

Hem de nasıl. Çevirmen Turan Ilgaz'la da orada tanışmıştım. İlk sayının kapak dosyasını hazırlamıştı. Yıl 1990, dosya türban. Kapakta Osmanlı'dan bir kadın fotoğrafı yayımlamıştı, o dönemki müstehcen fotoğraflardan, göğüsleri açık, türbanlı bir kadın.

Oldukça provokatif bir şey ama.

Çok; ama karşılığını bulmadı, okuyucu kaçarak uzaklaşıyordu bizden. Öte yandan *P.eki* tarihe kaldı. Pek çok başarılı pazar eki çıkardı gazeteler ama hiçbiri hatırlanmıyor bugün. Bizim *P.eki*'yi hatırlayan çok.

Böyle bir dergide muhabir olarak sen ne yapıyordun?

Söyleşiler yapıyordum, sayfalar hazırlıyordum. Mesela Orhan Pamuk'la, babası Gündüz Pamuk'la söyleşi yapmıştım.

Hangi yıl? Bir kitabı mı yayımlanmıştı?

1990. *Kara Kitap* yayımlanmıştı. "Kuşaklararası" diye bir sayfa hazırlıyordum. Kuşaklararası söyleşiler. Orhan Pamuk, babası Gündüz Pamuk; Can Yücel, kızı Su Yücel;

Enis Batur, babası Muhsin Batur. İki kuşakla ayrı ayrı söyleşi yapıyordum, birbirlerinin ne anlattığını bilmiyorlardı. Sonra birleştirip yayımlıyorduk. "Bir Gününde Hayat" diye bir bölüm hazırlıyordum, işinde başarılı bir kişinin, bir gününü onunla birlikte yaşıyordum. O zamanlar yemek restoran yazıları böyle yaygın değildi. Tek muhabirim ya, onu da bana yüklediler. Her hafta yemekten anlayan biriyle yemeğe gidiyorum, izlenimlerimi yazıyorum. Böyle şeyler. Türk basını ya ciddi ve asık suratlıydı o zamanlar ya da laubali seviyesiz. Metin Münir seviyeli bir neşe getirmek istiyordu.

Bu dergi mi tiraj kaybettiriyor? Bakar mısın konulara!

Magazine eğilim başlamıştı gazetelerde. Üçüncü sayfa güzelleri, pop fenomenlerinin aşk hayatları, kim nerede ne yapmış merakı. Gerçi biz de az değildik, bizim için önemli isimleri seçiyorduk; ressamlar, şairler, klasik müzik sanatçıları. İlhan Usmanbaş'la söyleşi yaptık mesela. Kaç kişi duymuştur ki adını? Dergi kapağına koyduğumuz yazılar da öyle ağır ki anlamak için iki kere okumak lazım. İnsanlar pazar kahvaltısına oturmuş, ciddi yazılar okumak değil, hafif şeyler karıştırmak istiyorlar. Onlardan bilgi gerektiren iddialı metinleri okumalarını beklemek ne kadar doğru? Olmadığı ortaya çıktı zaten, bizi gönderdiler.

Nasıl oldu?

Aslında uyarıyorlardı, dergi çok ağır oluyor diye. Ama sözünü ettiğim kadro daha hafifini bilmiyor ki. Elinden geleni yapıyor, daha beter oluyor. Metin Münir bir süre sabırla destekledi. Sonra öğrendik ki başka bir ekip yönetime alternatif bir dergi projesi sunmuş. Çok daha ha-

fif, çıplak kadın resimleri, skandallar filan içeren. Durum bizim dergiye bildirildi. Tabii herkes istifa etti, hemen o gün. Ben de ayrılmak istiyordum ama maddi olarak o kadar zor durumdaydım ki, Ömer Madra kalmam için zorladı. Ertesi gün yeni ekip geldi, nasıl maço, nasıl seksist bir ortam...

Ne kadar tahammül edebildin?

24 saatte karar verdim ama istifa etmem birkaç gün sürdü. Metin Münir o sırada Kıbrıs'taydı. Sekreterine istifa mektubumu verdim, çıktım gittim.

Nereye?

Eve. İşim yok, param yok. On gün sonra Metin Münir döndü, istifamı kabul etmedi. Ama ben o ekiple çalışmak istemiyordum. Gazete cuma günleri de gençlik eki veriyordu. Ahmet Tulgar çıkarıyordu ama ayrılmıştı. Metin Münir o eki çıkarmamı istedi. "Ben gençlik ekinden ne anlarım?" dedim. Ne müzik biliyorum ne öyle gençlik ortamlarının içindeyim, gençlik dergisinde ne yayımlanır fikrim bile yok. "Doğru ekibi kur yeter," dedi. Kutlu Özmakinacı da benim gibi *Sokak*'tan *Güneş*'e geçmişti. Birlikte *Güneş Gençlik* ekini çıkarmaya başladık. Dört-beş ay çıkardık, çok zevkliydi. Bayağı güzel de tiraj alıyorduk. Sonra Asil Nadir hapse girdi, Metin Münir gitti, maaşlar ödenmemeye başladı. Gazete yaşamaz oldu, ayrılmak zorunda kaldık, çok sürmeden de kapandı zaten.

İşte işsiz kaldığım o dönemde başladım *Kapak Kızı*'na. Kesintisiz bir şeyle uğraşmam gerekiyordu. Biraz onun etkisi vardı. Biraz da kendimi romanda görmek istiyordum sanıyorum, hadsizlik dediğim bu.

Öyküden sonra roman kendini ispatlayacağın bir tür olarak mı göründü gözüne? Roman yazıyor olmak, roman yazabilmek, romanda kendini denemek?

Sanırım. Çok net hatırlamıyorum açıkçası. Ama o zamanki edebî bilincimin daha zayıf olduğunu söylemem gerek. Mevcut anlayışı aşacak bir roman yapısı tahayyül edememişim demek ki. Aslında öykü anlayışım da tam gelişmiş değildi. Daha sonra *Saklı*'daki öykülerin temalarını daha gelişkin bir anlayışla ele aldığım düşünülürse, o yıllarda edebiyatımı benim yapan yolu henüz bulmamıştım. Her ne kadar o zamanlar da aslolan metindir diye düşünsem de, romanın öyküden daha fazla inşa gerektirdiğini düşünüyordum sanırım ya da genel anlayışın ötesine geçememiştim demek daha doğru. *Kapak Kızı*'ndan çok da memnun olmadım aslında ama yayımladım. Bitirir bitirmez Simavi Yayınları'na götürdüm, hemen bastılar.

Editöryal çalışma yapılmadı demek üzerinde.

O zamanlar editöryal çalışma yapılmıyordu ki, belki tek tük. Basılmayacak kadar kötü bir roman değildi elbette, sonrasında vardığım edebî anlayış açısından ortalama buluyorum *Kapak Kızı*'nı.

Aslında yeri gelmişken söyleyeyim. Ben senin anlatım dilini romana daha uygun buluyorum.

Ben de kısa öykü yazmıyorum zaten, yazdığım öyküler de sıkıştırılmış romanlar aslında.

Onu demek istiyorum işte. Hikâyelerinin çekirdeğinde bir roman var, hepsini patlatıp bir romana dönüştürebilirsin aslında.

Ayfer Tunç *Güneş* gazetesinin eki *Güneş Gençlik*'i çıkarırken. Arkasında Kutlu Özmakinacı.

O yüzden roman senin kumaşın. Dilin de geniş geniş öykülemeyi çok seviyor.

Evet. Ama şöyle bir şey de oldu: *Kapak Kızı*'ndan sonra "Mağara Arkadaşları"nın ilk hali olan yeni bir romana başlamıştım. Gelgelelim yazdığım şey beni hiç mutlu etmiyordu. Nasıl desem, güzel demlenmiş bir çaya fazla su eklemişim de tadını bozmuşum gibi. Bunun üzerine "Mağara Arkadaşları" nın bütün fazlalıklarını attım, hikâyeye dönüştürdüm. O da benim için yeni bir başlangıçtır.

Anlatmak istediğin konu kendi yapısını dayatıyor demek ki. Roman olacaksa roman oluyor, hikâyeyse hikâye.

Evet. Gerçi şunu itiraf etmeliyim, benim edebî anlayışım ya da yazarken yaşadığım süreç açısından baktığımda, romanla öykü arasında fiziksel fark dışında ne fark var bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum. Bu konuda pek

çok şey söyleyebilirim ama inandığım şeyler olacağından emin değilim. Okullarda okutulan ve çok gülünç bulunan "biri kısa, diğeri uzun olur" yargısından fazla bir şey söylemekte güçlük çekiyorum. *Aziz Bey Hadisesi*'ni ve *Suzan Defter*'i hem öykü hem roman etiketiyle yayımladım, aynı metinlerdi. İkisi de novellaydı diyebilirsin ama ben uzun öykü ya da kısa roman olduklarını da iddia edebilirim.

Öte yandan tür veya fark gözeterek yazmaya başlamanın metnin özgünlüğünü ve özgürlüğünü engelleyici bir tarafı olduğu kanısındayım. Yazmadan önce bir türe karar vermek benim için metni sınırlayan olumsuz bir şeydir. Süreç elbette zihnimde başlıyor. Metnin temel meselesi, ki bu bir kavram olabilir, bir insan, anlık bir görüntü, sıradan gerçeğin herhangi bir parçası olabilir, bilgisayarın başına geçmeden çok önce bana kendini hissettirmiş, bir anlamda ilk nüve oluşmuştur. Bu nüveyi bir süre zihnimde taşırım, notlar alırım, silerim, defalarca gözden geçiririm, bir noktada da yazmaya başlarım. Metnin roman mı öykü mü olacağını zihinde geçen bu süreç belirler ama aslında beni pek de ilgilendirmez. Bazen bu nüve daha zihnimdeyken genişleme eğiliminde olur, bir öykünün kaldırabileceğinden daha yoğun olduğunu hissederim ama bazen de "Mağara Arkadaşları"nda olduğu gibi, yanına iliştirmek istediğim unsurları kabul etmeyeceğini belli eder.

Metnin meselesi, bir kapasite dayatır, bu sezgisel bir şeydir, metin bir şekilde tek bir kelime daha kaldıramayacağını veya daha epeyce boşluğu olduğunu söyler. Bu nedenle benim için aslolan metindir diyorum. Türünün ne olacağı yazardan çok yayınevini ilgilendiriyor.

Para alabildin mi *Kapak Kızı*'ndan?

Tabii... o zamanki telifi neyse aldım. Benim telifini alamadığım kitabım olmadı.

İşsizdim dedin, nasıl geçiniyordun? Telif yetmiyordu herhalde.

Kıt kanaat. *Milliyet Sanat*'a kitap tanıtımları yazıyordum mesela. Epey uzun bir süre yazdım. *Milliyet Sanat* dergisi hiç azımsanmayacak bir telif veriyordu o zamanlar.

Tanıtacağın kitapları kendin mi seçiyordun?

Evet ama yeni çıkan kitapları tanıtmamı istiyorlardı. Raf meselesi başlamıştı. Yayınevlerinden yeni çıkan kitaplarını istiyordum. Dilediğim kitabı seçebiliyordum. Hak etmeyen kitaba övgü yazmadım hiç. Hiçbir yayınevi de niye övmedin demedi. Bazı yazarlardan ya da çevirmenlerden teşekkür mektubu geliyordu veya telefonla arayıp teşekkür edenler oluyordu. Şaşırdım buna, biraz rahatsız da oldum. Çünkü ben hakkımda yazanlarla değil teşekkür etmek, iletişim bile kurmuyordum. Olumlu ya da olumsuz bir eleştiri yazısı sonucu doğan iletişimi doğru bulmuyorum. Yazar eleştiriye yazılı cevap verebilir veya yazanı tanıyordur, zaten bir iletişimi vardır, onlar ayrı. Ama bunu bir borç ya da lütuf haline getirmek hoş bir durum değil. Benim hakkımda iyi yazanı da kötü yazanı da ne aradım ne teşekkür ettim. Ama bugün teşekkür bekleniyor, etmezsen kabalık davranmış oluyorsun.

Bir tür alışverişe mi dönüşüyor?

O kadar ileri gitmeyeyim. Teşekkür etmeyi bilen bir toplum olmadığımız için, bunu bir minnettarlık ilişkisine dönüştürmeden teşekkür etmenin yolunu bilmiyoruz belki de.

İlk romanın *Kapak Kızı* yayımlandı, sonra?

Yayımlandı ama kısa bir süre sonra Simavi Yayınları kapandı, kitapların bir kısmı depolarda kaldı.

Seni edebiyat dünyasında bir adım daha ileriye taşıdı mı bu kitap?

Hayır. Herhangi bir etkisi olmadı. Kültürel ortamın bir karşılığı kalmamıştı ülkede. Entelektüellerin entel diyerek aşağılandığı dönemdi. Turgut Özal çıkmış, "Ben *Red Kit*'ten başka kitap okumam," diyor. Bütün toplum, coşkuyla, sevinçle kültür sanat hayatını aşağılıyor. Cem Yayınevi battı, Simavi Yayınları kapandı. *Sokak* dergisi kapandı, *Güneş* gazetesi kapandı. *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah*, bütün gazeteler çok sayıda gazeteciyi işten çıkardı. Bir yandan da şenlik gibi bir hayat yaşanıyordu, çağ atlayacağımıza inanılıyordu. Ama Türkiye'nin siyasi açıdan çok zor bir dönemiydi. Faili meçhuller, yargısız infazlar. Gerçi aslolan Türkiye'nin zor dönemleridir, iyi dönemleri çok kısa sürer çünkü, kısacık bir rüya gibi. O tarihte de ortalık işsiz gazeteci kaynıyordu ama mesleki açıdan durum bugünkü kadar vahim değildi tabii.

Güneş dönemini aydınlık bir zamanmış gibi anlatıyorum ama dürüst olmam lazım. *Güneş* bizi sendikasız olmak koşuluyla işe almıştı. Sendikal örgütlenme başlayınca çok arıza çıktı. Eski sendikalılar eylem yapıyorlardı, personel müdürleri, idare amirleri sendikasızları eylemlere katılmamaları için tehdit ediyorlardı. Gene de katılıyorduk ama sendikanın gücünü kırmak için gereken çoktan yapılmıştı, en başta12 Eylül Anayasası'yla. Sendikalı gazetecileri insan kaynaklarına çağırıyorlar, sendikadan ayrılması karşılığında maaşını iki katına çıkarmayı teklif ediyorlar. Hemen herkes kabul etti. Bunun bedelini gaze-

teciliği ve basın özgürlüğünü yok ederek ödedik. Hepimiz suçluyuz, ben sendikasız çalışmayı kabul ettiğim, diğerleri sendikadan ayrılmayı kabul ettikleri için. Basının bugünkü durumuna çok da şaşırmıyorum bu yüzden, hastalığın kökleri çok geriye gidiyor. Şunu sorabilirsin, gazeteciler bunu öngöremediler mi, niye bu kadar kolayca sendikadan ayrılmayı kabul ettiler diye. Bir mazeret olamaz elbette ama zor durumdaydılar. Türkiye'de bir tüketim patlaması yaşanıyordu, bütün gazeteciler araba almış, taksitlere girmiş, yeni yeni özel okullar açılıyor, çocuklarını oralara vermişler, kredi kartı borcu diye bir şey başlamış. Tek tek bakarsak sendikadan ayrılan gazetecilerin fazla seçenekleri yoktu. Öte yandan sendika yasaları öyle bir budanmıştı ki, direnişin sonuç verip veremeyeceği de belli değildi. Sonuçta herkes bireysel dertlerinin peşine düştü. Ama gene de gazeteciler vardı, gazeteler vardı, Uğur Mumcu hayattaydı, hâlâ bir şeyler ayakta duruyordu. *Güneş* kapandıktan üç yıl sonra gazeteciliğe tekrar döndüm, 1994'te *Yeni Yüzyıl*'a girdim.

O üç yıl boyunca ne yaptın?

Tunca Yönder'le çalıştım. TRT'ye edebiyat uyarlamaları yazıyordum veya hazırladığı programlarda metin yazarlığı yapıyordum. Tunca Yönder çok güzel işler yapıyordu TRT'ye. Esendal'dan *Ayaşlı ve Kiracıları*'nı çekti, Tanpınar'dan "Bir Tren Yolculuğu", Abbas Sayar'dan *Can Şenliği*, Tarık Buğra'dan *Yağmur Beklerken*. Türk edebiyatını iyi bilen bir yönetmendi. Görsel duygusu çok kuvvetliydi, -di diyorum çünkü bıraktı yönetmenliği.

Demek daha sonra da sürdüreceğin televizyon işlerin orada başlıyor; Tunca Yönder'le. Ne yaptın mesela edebiyat uyarlamalarında?

Havada Bulut

Pek çok uyarlama yazdım. Kendi öykülerimin de senaryolarını yazdım. Biri "Alafranga İhtiyar"ın uyarlamasıdır, daha öyküye son halini vermemiştim o zaman. "Ah!" adıyla çekildi TRT için. Bir diğerini yine bir TRT yönetmeni çekti ama o iş beni hiç mutlu etmedi, bir daha kendi öykülerimin uyarlanmasına izin vermeme kararı aldım. Memduh Şevket Esendal'dan "Ev Ona Yakıştı", Reşat Nuri Güntekin'den "Bahçeli Lokanta" Tülay Eratalay tarafından çekilmişti. Tülay Bey bu iki kısa filme bir de Aykut Tankuter'in Zeyyat Selimoğlu'ndan yaptığı bir uyarlamayı ekleyerek, *Düş Gerçek Bir de Sinema* adıyla uzun metraj haline getirdi, yarışmalara katıldı, Adana ve Ankara Film festivallerinde ödüller aldı. Çok sevdim ben edebiyat uyarlamaları yapmayı, çok da zevkle çalıştım.

Havada Bulut o dönem değil ama...

Değil, onu 2002'de yazdım, 2003'te gösterildi.

YKY'de çalışırken o zamanki TRT Drama Müdürü Nilgün Sağyaşar aradı bir gün. Daha önce yazdığım edebiyat uyarlamaları nedeniyle kurum içinde biliniyordum. Nilgün edebiyat uyarlamaları yapacaklarını söyledi, benden de Sait Faik'ten bir uyarlama yapmamı istedi. Uzun zamandır senaryo yazmıyordum, bu işler çok da gelişmişti, kabul etmek istemedim. Tabii korktum da, sonuçta Sait Faik, herkesin kıymetlisi, kolay iş değil. Haksız da değildim. Bu proje duyulduğunda Hakkı Devrim, "Görelim bakalım nasıl olacak," türünden hafif umutsuz bir yazı yazmıştı. Ama Nilgün beni ikna etti. Yine gündüzleri iş, geceleri senaryo düzeniyle birkaç ayda yazdım. Tarık Alpagut çekti. Bugün bakıldığında olağanüstü bir iş değil belki ama beni mutlu eden, gurur duyduğum bir iş oldu. Orhan Koçak *Virgül* dergisinde korktuğum başıma gelmedi demeye getiren, biraz da öven bir yazı yazdı. Senaryosu altkitap sitesinde duruyor, set fotoğraflarıyla birlikte, isteyen indirebilir. *Havada Bulut* TRT ölçülerine göre büyük ilgi gördü. Twitter'da Facebook'ta gruplar oluştu, TRT'ye tekrar gösterilmesi talebinde bulundular. Birkaç yıl önce tekrar gösterildi. Tarık'la beni birkaç kez üniversitelere, iyi liselere davet ettiler bu çalışmayı anlatmamız için.

Sonrasında devam ettin senaryo yazmaya.

Evet. YKY'den ayrıldıktan sonra, bir şekilde hayatımı kazanmam gerekiyordu. Türkiyeli yazarların kaderidir bu biliyorsun, Attila İlhan'dan Orhan Kemal'e, hatta Nâzım Hikmet'e, pek çok yazar hayatını bir dönem dramadan kazanmıştır. Drama yazmaya üniversitede başlamıştım aslında. İstanbul Radyosu'na da çok sayıda radyo tiyatrosu yazdım. İlki *Gül Oyunu* diye bir oyundu, konusu ney-

di hatırlamıyorum bile. 1984-85 yıllarıydı sanıyorum. Üniversiteden sonra da dört-beş tane yazdım.

Peki, bu fikir nereden geldi aklına?

Eşim yazıyordu, o da bir yerden duymuş, prosedürü öğrenmiş. Öyle başladım. İstanbul Radyosu'nda dramanın başında Abdülkadir Günyaz vardı, çok yumuşak, olumlu bir insandır, resim eleştirmeni aynı zamanda. Her oyunu teslim ettiğimde, beni yüreklendirmek için bir sonrakini ne zaman teslim edeceğimi sorardı. Sonra Refik Halid Karay'ın romanı *Bu Bizim Hayatımız*'ı TRT için senaryo yapmaya giriştim.

Ne güzel bir kitaptır o. Senaryolaştırmaya da çok uygundur.

Evet. Refik Halid'i çok severim. İlk ciddi uyarlamam budur. Tunca Yönder'le tanışmam da bu vesileyle oldu.

Durup dururken kendin uyarladın ve Tunca Yönder'e mi götürdün?

Evet. TRT'ye yaptığı edebiyat uyarlamalarını izliyordum. Oturdum, *Bu Bizim Hayatımız*'ın dört bölümlük dizi olarak senaryosunu yazdım, götürdüm. Çok sevdi, TRT'ye götürdü. Günlerce TRT'de süründü, sonunda yüksek bütçe nedeniyle kabul edilmedi. Edebiyat uyarlamaları dönem işi olduğu için çok pahalıya mal oluyordu. TRT'den geçmeyince bu kez radyoya uyarladım. "Arkası Yarın" olarak oynandı.

Duruyor mu sende bu uyarlamaların?

Hayır, hiçbiri durmuyor. Dedim ya hiç arşivci değilim.

Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek kitabının yazarı olarak çok tuhaf geldi bana bu.

Ama o arşivcilik değil, hafızamda olanları yazdım, belki hafızamda durduğu için saklamıyorumdur.

Yine de saklamanın, hatırlamanın, eşya üzerinden geçmişi düzenlemenin değerini bilen bir yazar olarak...

Terzi söküğünü dikemezmiş, diyelim. Değerini biliyorum, söylüyorum ama kendim yapamıyorum, hâlâ yapamıyorum.

Bugün yazarların dizi yazması yaygınlaştı galiba, ne düşünüyorsun?

Bunu biraz 12 Eylül'den sonra reklamcı olan şairlerin durumuna benzetiyorum. O zamanlar reklam sektörü yeni yeni varlık göstermeye başlamıştı ama sektöre metin yazarı yetiştiren herhangi bir kurum yoktu. Şairlerin kapısını çaldılar. Pek çok şair reklamcılık yaptı. Hulki Aktunç'un mesela kendi reklam şirketi vardı. Güven Turan, Seyhan Erözçelik, Haydar Ergülen ilk aklıma gelenler. Sektör profesyonelleştikçe, bu yarı amatör metin yazarlarıyla yürümenin zor olduğu anlaşıldı, mesleği metin yazarlığı olan kişiler yetişti. Şairlerden de profesyonel reklamcı olmasını beklediler. Bir kısmı uyum sağladı, şiiri bıraktı, bir kısmı reklamcılıktan vazgeçti. Şimdi hâlâ reklamcı şairler vardır tabii ama sözünü ettiğim dönemdeki gibi yaygın bir durum değil sanırım. Dizi piyasası için de aynı şey geçerli gibi geliyor bana. Sektör büyüdüğü için hızla senarist yetiştiremiyor, dolayısıyla yazarları istihdam etmeye çalışıyor. Ama bu çok büyük paraların döndüğü bir alan. Giderek daha çok profesyonelleşiyor,

aynı oranda da sertleşiyor. Dolayısıyla amatör ruhlu, nahif yazarları bir kere kullanıp atma ihtimali yüksek. Hatta bir süre sonra yazarlardan senaryodan başka bir şeye zaman ayırmamasını talep edebilir. Tıpkı zamanında reklamcılık yapan şairlerin yaşadığı gibi.

Popüler işler de yazdın, onlar *Havada Bulut*'a hiç benzemiyorlar. *Havada Bulut* ne kadar sinema dili taşıyan üst düzey bir çalışmaysa ötekiler de o kadar genel seyirciye yönelik kodlarla hazırlanmıştı. Bu farklılık seni nasıl etkiledi yazarken?

Çok sevdiğim yönetmenlerden Michael Haneke, *Haneke Haneke'yi Anlatıyor* adlı kitapta, "Bir kitabı televizyona uyarlamak ile sinemaya uyarlamak arasında büyük fark var. Benim için sinema sanatsal bir biçimdir ve edebiyat eseri ona boyun eğmelidir. Televizyonda ise tam tersine sanat eseri olan kitaptır; amaç, televizyon seyircilerinde o kitabı okuma arzusu uyandırmaktır," diyor. Türkiye'de durum, bu cümlenin çok daha fakirleşmiş bir hali. Haneke'nin sinema-televizyon karşılaştırmasını TRT ve ticari kanallar olarak düşünelim. Edebiyat uyarlamaları ile televizyonun ihtiyaç duyduğu işler arasında ciddi bir uçurum var. Türkiye'de sadık edebiyat uyarlamaları, bugüne kadar ancak reyting kaygısı gütmeyen, toplumsal sorumluluğu olan bir kurumda, TRT'de yapıldı. Ticari yayıncılık yapan kanallar sanatsal anlamda uyarlama yapmazlar, edebiyat yapıtlarını bir kaynak olarak görürler, bu da ticari yayıncılığın doğasından kaynaklanır. Ticari bir kurum için çalışırken bunun profesyonel bir iş olduğunu düşünerek yaklaşmak gerekiyor, ben de sanatsal bir üretim değil, iş gözüyle baktım, dolayısıyla farklılığı düşünmedim bile.

Güneş'ten ayrıldıktan sonra, *Yeni Yüzyıl*'a girmeden geçirdiğin

süre boyunca Yönder'le edebiyat uyarlamaları yapıyorsun demek. Sonra?

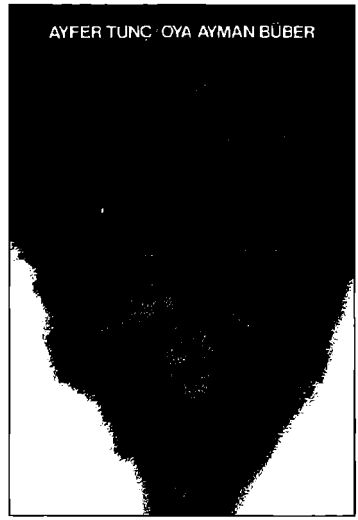
Yeni Yüzyıl diye bir gazete çıkacağını duydum. Okay Gönensin vardı başında. Yunus Nadi Ödülü aldığım sırada *Cumhuriyet*'teydi, tanışıyorduk, gittim görüştüm, böylece *Yeni Yüzyıl*'da başladım.

Bu defa kimler vardı çalışma arkadaşların arasında?

İsmet Berkan, Mustafa Dağıstanlı, Alev Er, İlhan Kantoğlu, Mine Söğüt, Esin Dalay, Sevinç Yavuz, Gürsel Göncü, Oğuz Güven, Haşmet Babaoğlu, Kerem Çalışkan, Canan Aşık, Aslı Aydıntaşbaş, Aytekin Hatipoğlu, Oya Ayman. Daha pek çok kişi vardı, hepsini hatırlayamıyorum tabii. Oya'yla *Güneş*'te de birlikte çalışmıştık, hatta *İkiyüzlü Cinsellik*'i birlikte yazdık.

İkiyüzlü Cinsellik nasıl bir çalışmadan doğdu?

Yanlış hatırlamıyorsam Mülkiyeliler Birliği, Türkiye çapında bir cinsellik araştırması yapmıştı. Ama gazetede yayımlamak için çok kuru bir malzemeydi, istatistiklerden ve akademik yorumlardan oluşuyordu. Gazete bu çalışmayı söyleşilerle desteklememizi istedi. Oya'yla epeyce soru hazırladık, sokağa çıktık. Bir program yaptık öncesinde, İstanbul'un sosyo-ekonomik olarak farklı kesimlerini belirledik, çeşitli mekânlara alışveriş merkezlerine, pazarlara, şık kafelere gidip rasgele insanlarla konuştuk. Söyleşilerimiz araştırmayla birlikte gazetede yayımlandı. Çok ilgi görünce Altın Kitaplar'dan Hüsnü Terek aradı, bizim çalışmamızı kitap yapmak istediğini söyledi. Bunun üzerine bir tur söyleşi daha yaptık. Sonuçta bu kitap çıktı ortaya.

Baskısı yok bildiğim kadarıyla. Yeniden yayımlamayı düşünüyor musun?

Bu bir gazetecilik izlenimleri kitabıydı, o dönemin insanlarının cinsellik hakkındaki düşüncelerini kapsıyordu. Bugün bizim çalışmamızı fersah fersah aşan çalışmalar var, yeniden yayımlanmasının gerekli olduğu kanısında değilim.

Zorlayıcı bir çalışma mıydı?

Şoke edici bir çalışmaydı. Daha ilk gün hayretten hayrete düştük. Hiç kimsenin bizimle konuşmayı kabul edeceğini sanmıyorduk, birkaç kişiyi konuştursak ne âlâ diye düşünüyorduk. Hiç öyle olmadı, hem kadınlar hem erkekler akıl almaz ölçüde rahat konuştular, en mahrem sorulara bile açıkça, uzun uzun cevap verdiler. Ama beni şoke eden bu olmadı. Türkiye insanının cinsellik konu-

Yeni Yüzyıl yılları. İkitelli *Sabah* binasının önünde Canan Aşık ve Ayfer Tunç, 1995.

sunda bu kadar aktif ve ikiyüzlülükle bu kadar barışık olduğunu tahayyül bile edemezdim, inanamadım. Bekâretten zinaya kadar cinsellikle ilgili bütün konularda tabuları tartışmasız kabul eden ama gerekli gördüğü bu yasakları nasıl ihlal ettiklerini anlatmaktan çekinmeyen bir toplum portresi çıktı karşımıza. Bu nedenle kitabın adını hiç tartışmadık. Aldığımız her cevap cinselliğin nasıl ikiyüzlüce yaşandığını gösteriyordu.

Sana ne kattı? Oradaki malzeme edebiyatına sızdı mı?

Bana bir şey kattı mı demeliyim, yoksa benden bir şey götürdü mü bilemiyorum. Parçası olduğum topluma ilişkin büyük bir hayal kırıklığı yaşadım. Bir kere, bu toplumda eskiden beri rahatsız olduğum ikiyüzlülüğün, sandığımdan çok daha yaygın olduğunu ve ikiyüzlüleri

hiç de rahatsız etmediğini gördüm. İkiyüzlülüğü normal bir davranış gibi içselleştirmişlerdi ve bunu da rahatça söylüyorlardı. Cinsel yasaklar toplumda dürüstçe tartışılıp aşılması gereken şeyler değil, etrafından dolanıp ihlal etmenin doğal olduğu durumlar olarak görülüyordu.

Bence insan temelde iki şeyle sınanır: Para ve cinsellik. Kadın veya erkek, bir insanın bu iki durum karşısındaki tutumu onun erdem dediğimiz şeylere gerçekten bağlı olup olmadığını gösterir. Öte yandan bir toplumun erdemli olmasıyla demokrat olması arasında da bir ilişki var. Erdemleri sahte, görünürde var olan bir toplumun demokratik refleksi de olmuyor. Dolayısıyla demokrasiyle ilgili soru sorarken daha derinleri kazımamız, toplum olarak demokrat mıyız'dan önce toplum olarak gerçekten ahlaklı mıyız, dürüst müyüz diye sormamız gerektiğini düşünüyorum.

Edebiyatıma sızdığının en büyük göstergesi ise *Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi*'dir. Oradaki karakterlerin pek çoğu toplumsal kaderlerinin dışında cinsellikle sınanırlar. Bu romanı yazarken Oya'yla yaptığımız çalışmanın bende yarattığı şaşkınlığı sık sık hatırladım.

Yeni Yüzyıl'a dönelim yine. Gazetede görevin neydi?

Aynı şey, yine hikâye, küçük hayat hikâyeleri, ilginç röportajlar, insan portreleri. Bir gazetecinin yapması gereken şeyleri yapmadım, haber peşinde koşmadım. Kimse bana öyle bir pozisyon da vermedi, gazeteci değildim çünkü. Benden hep gazete için hikâye beklediler.

Senin için de gazete için de en doğrusunu yapmışlar demek. Sen 5N1K'yı değil, olayın özündeki hikâyeyi görürsün çünkü.

Olayları bir gazetecinin görmesi gereken açıdan göremiyordum, yazarken de gazete haberi gibi yazamıyordum, elim ille hikâyeye gidiyordu. *Yeni Yüzyıl* benim ilk günlük gazete deneyimimdi. *Güneş*'te dergilerde çalışmıştım, *Sokak* zaten dergiydi. Gazete çıkmadan önce sıfır sayı çıkarılır ya, aylarca rutin çalışma yapılır, çıkıyormuş gibi her gün gazete hazırlanır. Alev Er yazı işleri müdürüydü. Bu hazırlık döneminde benden bir haber istedi. Akşama doğru geldi, "Bitti mi?" dedi. Yüzümde nasıl şaşkın bir ifade varsa artık, "Farkındaysan gazete günlük olur," dedi biraz sert bir tonla. O zaman uyandım, haberin gün içinde yapılması gereken bir şey olduğuna. O kadar gazeteci değilim yani. Ama Okay Gönensin hikâyeci tarafımı biliyordu, dolayısıyla bir istisna dışında benden haber bekleyen olmadı.

Neydi o istisna?

Gazi Mahallesi olayları. 12 Mart 1995. Bir gece önce Gazi Mahallesi'nde birkaç kahvehane taranmış, bir kişi ölmüş, ardından olaylar çıkmış. Ben geceleri kendime yazdığım için sabah işe hep geç kalıyorum. Yine geç kaldım. Bir baktım gazetede masalar bomboş, olup bitenlerden de haberim yok. Oğuz Güven ya haber ya istihbarat müdürüydü. "Daha çok muhabire ihtiyacım var, Gazi Mahallesi'ne gider misin?" dedi. "Tabii ki," dedim gittim. Hayatta tanık olduğum şiddet dolu ilk toplumsal olaydır. 12 Eylül öncesini aktif olarak yaşamamıştım, sahayla bir ilgim yoktu. Gördüğüm manzara beni şoke etti. Gazi Mahallesi bir çukur, viyadüklerin altında bir yer. Orada çatışma var, ortalık can pazarına dönmüş. Ama üstümüzdeki viyadükte arabalar vızır vızır, yukarıda hayat devam ediyor. Az ilerisi Gaziosmanpaşa, dükkânlardan kaset sesleri taşıyor, kadınlar alışveriş yapıyor, millet büfelerde döner

ekmek yiyor. Halbuki onlara çok yakın bir mesafede dehşet verici bir şiddet yaşanıyor. Çatışmalar sırasında kaçarken bir gazeteci arkadaşla birlikte bir benzin istasyonuna girdik, yere yattık, polis ateş ediyordu çünkü. Mart ayı, yerler ıslak, çamurlu. O anda şunu düşünüyorum; kurşunlardan biri pompaya isabet ederse havaya uçarız. Akşama doğru iki mahallede sıkıyönetim ilan edildi. Jandarma geldi, bir okulun bahçesinde sıraya girdiler, bayağı askerî hareketler, ürkütücü bir manzara. Bir eve sığındık. Bize kucak açtılar. Ailenin çocuklarından bazıları dışarı çıkmış, gösterilere katılmış, sağ salim geri gelmişler. Evde ekmek yok, herkes aç, olan azıcık ekmeği bize vermek için ısrar ettiler. Sığındığımız o evde telefonla haberi yazdırdık. Gecenin bir saatinde güçbela, jandarmalara kimliklerimizi göstere göstere oradan ayrıldık. Olaylar sırasında etrafımda bir sürü profesyonel gazeteci vardı, onlar daha alışkındı, biliyorlardı işi. Benim hiç tecrübem yok, dolayısıyla çok etkileyici bir deneyim oldu.

Orada Alevi meselesi de vardı. *Dünya Ağrısı*'na sızan bir şey oldu mu oradan?

Olmadı açıkçası. Gazi Mahallesi olaylarında beni Alevilikten çok, devlet şiddetini gözümle görmek etkiledi. Kolluk kuvvetlerinin, polis, jandarma denen mekanizmanın robot gibi, makine gibi adeta şuursuzca işlediğini gördüm.

Bu tür bir gazeteciliği yapmayı herhalde pek istemedin. Başka bir yaşama biçimi bu.

Beceremedim ki. Aslında isterdim. Ama o tür gazetecilik bazı nitelikler istiyor, onlar da bende yok. Sahada çalışan gazeteciler hakikaten dünyanın en ağır ve onurlu mesleklerinden birini yapıyorlar. Herhalde bir avuç kalmış-

lardır şimdi, kalanlar da işsiz. Türkiye'nin bu konuda karnesi kapkara ama dünya da çok parlak sayılmaz. Elbette Batı demokrasilerinde hâlâ dürüst gazetecilik diye bir şey var ama otuz-kırk yıl öncesiyle kıyaslarsak sanmıyorum ki aynı olsun. Basının gücü yeni dünya düzeni tarafından sistematik bir biçimde törpüleniyor.

Yeni Yüzyıl'dan neden ayrıldın?

Huzurumuz kaçtı bir noktadan sonra. Bizden iyi gazetecilik istememeye başladılar. Bazı önemli haberler es geçiliyor, bazıları hiç yayımlanmıyor, şehir dışı işler için ödenekler kısıtlanıyor. O neşe, coşku kayboldu, tartışmalı, gergin bir ortam doğdu. Pek çok şey konuşuluyordu, arka tarafta bazı pazarlıklar olduğu, Dinç Bilgin'in sıkışmaya başladığı gibi. Dinç Bilgin takdir ettiğim bir gazete patronu değildi. Onun gazetesinde çalışmaktan çok da mutlu değildim. Fakat yapacak bir şey yoktu.

Gazeteler her zaman büyük sermayelerin olmuştur ama.

Cumhuriyet'te çalışsaydım belki daha huzurlu olurdum. Büyük sermayenin yönetim anlayışındaki küçük hileler, insanı yok sayan unsurlar da çok rahatsız ediciydi. Korku bir yönetim aracıydı. Uzun bir işsizlik dönemi yaşamış insanlar çalışıyor, çoluk çocukları var, borçları var, sendika diye bir şey kalmamış, gelecekleri birilerinin iki dudağının arasında. İşini kaybetme korkusunun insanı nasıl küçükleştirdiğini, sindirdiğini gördüm. Bir örnek vereyim. Sigara yasakları başlamıştı. *Hürriyet*'te, *Milliyet*'te her katta sigara odaları vardı. Ama Dinç Bilgin'in astımı olduğu gerekçesiyle *Sabah* binasının hiçbir yerinde içilmiyordu. Herkes açık havaya çıkıyor. Zam dönemleri yaklaştığında, genellikle temmuz ve aralık aylarında, tensikat dedikodu-

ları başlardı, hiç şaşmazdı. Amaç, aman işten atılacağıma düşük zamma razı olayım duygusunu yerleştirmek. *Sabah* grubunda dedikodulara şu da eklenirdi: Önce sigara içenleri çıkaracaklarmış! Sırf bu korkuyla sigarayı bırakanları ya da bırakmış gibi yapanları görüyorduk. "Hadi sigaraya çıkalım," diyoruz. "Ben içmiyorum," diyor. İnsanın bu zayıf halini görmek çok acı verici. Bir de biliyorsun, basın tarihinde kartı turnikelerde geçmeyince işten atıldığını anlayan gazeteciler olayı da Türk basın patronlarının başyapıtıdır. İşten çıkarmakla yetinmediler, aşağıladılar, gururunu kırdılar gazetecilerin.

Mağara Arkadaşları, *Yeni Yüzyıl*'da çalışırken yayımlandı değil mi?

Evet. *Yeni Yüzyıl*'a yeni başladığım günlerde Enis Batur'la karşılaştık. *Güneş*'ten tanışıyorduk. YKY'de çalışmayı düşünüp düşünmeyeceğimi sordu. Çok cazip bir öneriy-

di ama *Yeni Yüzyıl*'da çalışmayı öyle seviyordum ki, kabul edemedim. Onu bulmuşken fırsatı kaçırmadım tabii, bir öykü dosyam olduğunu söyledim, görmek istedi, götürdüm. Çok uzun süre ses çıkmadı. Beğenilmediğini düşündüm. Nerden bileyim o zamanlar YKY'de dosyaların dağ gibi biriktiğini? Altı-yedi ay sonra Aslıhan (Dinç) aradı, yayın koordinatörü. "Dosyanız kabul edildi, gelin sözleşme yapalım," dedi.

VI

YKY'de çalışmaya nasıl başladın?

Yeni Yüzyıl'dan ayrıldıktan sonra Enis Batur'u aradım. Birlikte çalışmayı düşünürsem aramamı söylemişti. Öyle başladım. O zamanlar Beyoğlu'ndaki bina yenileniyordu, yayınevi geçici olarak Levent'te Yapı Kredi'nin binalarından birine taşınmıştı. Önce orada çalıştım, sonra Beyoğlu'na geçtik. Yakın arkadaşım, dostum Murat Gülsoy'la da YKY'de çalışırken tanıştım.

Edebiyat çevrelerinde nadir görülen imrendirici bir dostluğun var Murat Gülsoy'la. Nasıl başladı bu arkadaşlık?

İşe başladığım hafta, o dağ gibi dosyaları önüme yığdılar, yayımlanmaya değer bir dosya varsa yayın kuruluna sunmam için. Okumaya başladım. Murat'ın iki dosyası elime geçti. Birinin adı "Kâğıttan Gemiler"di yanılmıyorsam, diğerini hatırlamıyorum. Daha sonra bu iki dosya *Bu Kitabı Çalın* adıyla yayımlandı. Murat'ı tanımıyorum o zamanlar, adını da bilmiyorum. *Hayalet Gemi*'yi biliyorum ama sıkı okuru değilim. Dosyayı okudum, bayıldım. Müthiş zekice yazılmış, kendine özgü bir dünyası ve meselesi olan, iyi çalışılmış öyküler. Heyecanla yayın

kuruluna sundum, kabul edildi. Murat'ı aradım hemen. "Haftaya Can Yayınları'ndan çıkıyor," dedi. Meğer aylarca bekleyip cevap alamayınca umudu kesmiş, Can'a vermiş. Daha sonra Beyoğlu'ndaki binaya geçtiğimizde bir gün tanışmaya geldi. *Hayalet Gemi*'nin yeni sayısını bıraktı. Sonrasında bir akşamüstü yayınevine telefon etti. "Biz İstiklal'deyiz, yemek yiyeceğiz, sen de gelir misin?" dedi. Hemen gittim. Ya Lades ya Pehlivan Lokantası, öyle bir yerde buluştuk ilk defa. Murat'ın eşi Nazlı'yla (Ökten) tanıştık. *Hayalet Gemi*'den Ergun (Kocabıyık) da vardı, onunla da tanıştım.

Ben seninle ilk Levent'te tanıştım. "Tanpınar'ın yayın haklarını aldık, bize *Huzur* romanını hazırlar mısınız?" diye aramıştınız.

Orada mıydık o zamanlar? Hatırlamıyorum. Geçiş dönemiydi demek ki. Çünkü yayımlamaya başladığımızda Beyoğlu'na geçmiştik, hatta 1999'un Aralık ayında "*Huzur*'un Yayınlanışının 50. Yılı" konulu bir etkinlik yapmıştık, Fransız Kültür Merkezi'nde.

Kitaplar 2000 yılında yayımlanmaya başladı.

Ergun, Murat ve Nazlı'yla tanışmamız da aynı yıl. Üçü de öyle yakın, sıcak, dosttular ki o akşam, kendimi çok eskiden tanıştığım arkadaşların arasında gibi hissettim. Murat hemen *Hayalet Gemi* için yazı istedi tabii.

Hayalet Gemi'ye düzenli yazdın mı?

Yazdım. Kayıt temalı Mart-Nisan 2001 sayısından itibaren her sayıya yazdım. Kayıt, Kahkaha, Mektup, Eşik, Işık, Amerika, Para, İllüzyon. Başta biraz zorlandım açıkçası. Tematik bir dergiydi. Ben belirli bir tema üzerine düşü-

Hayalet Gemi kadrosu: soldan sağa Fakiye Özsoysal, Ayfer Tunç, Murat Gülsoy, Nazlı Ökten, Adnan Kurt, Yekta Kopan, Pınar Türen, Ergun Kocabıyık, Mehmet Açar (arkada) Şerif Erol, Derya Erkenci (önde).

nüp yazabilen biri değilim. Bir de iki ay içinde yazmak gerekiyor, dolayısıyla yazdıklarımın hiçbiri bitmiş gibi gelmiyordu bana. Bazılarını daha sonra tekrar ele aldım. Mesela "Taş-Kâğıt-Makas" adlı öykümün ilk hali, "Aklın Kayması" adıyla *Hayalet Gemi*'de yayımlandı. Bazılarını yine elden geçirip *"Ömür Diyorlar Buna"*ya aldım. Bir kısmı da daha sonra elektronik kitap yayınevi altkitap'ta (www.altkitap.com) *Harflere Bölünmüş Zaman* adlı kitabımın içinde yer aldı.

Samimiyetiniz zaman içinde mi gelişti?

Çabuk kuruldu aslında. Bir akşam evlerine davet ettiler. Etiler'de, Modern Apartmanı'nda oturuyorlardı. *Hayalet Gemi* ekibi oradaydı. Ali'yle Ada henüz doğmamıştı, Murat'la Nazlı'nın ikizleri. Bu Etiler buluşmalarının bi-

rinde Murat beni yazar olarak ilk nasıl tanıdığını anlattı. "Mağara Arkadaşları"nı *Adam Öykü*'de yayımlamıştım. Orada okumuş, çok sevmiş. *Hayalet Gemi* ekibiyle bir araya geldiklerinde bundan bahsetmiş. Ekipte Mehmet Açar da var. Mehmet, "Benim arkadaşım o," demiş, *Sokak* dergisi maceralarımızı anlatmış.

Kimler vardı *Hayalet Gemi* ekibinde?

Adnan Kurt, Pınar Türen, Ergun Kocabıyık, Yekta Kopan, Mehmet Açar, Derya Erkenci, Yücel Balku. Çok erken kaybettik Yücel'i. Bursa'da yaşadığı için fazla görüşemiyorduk. Çok değerliydi Yücel, müthiş bir birikimi vardı, çok iyi bir yazardı, yaşasaydı Türk edebiyatında çok iyi kitaplar okuyacaktık onun kaleminden. Bir de dışarıdan yazan veya yurtdışında yaşayanlar vardı. Onlarla tanışmadım. İstanbul Modern'den mülhem "Etiler Modern" diye adlandırdığımız o dönemde, edebiyatla, sinemayla, düşünceyle dolu harika zamanlar geçirdik. Hâlâ hatırladığımda burnum sızlar.

Hep böyle büyülü bir devre vardır hayatta.

Evet. Ben çok şanslıyım ki böylesine büyülü bir zamanı yaşadım. O dostlarla birlikteyken hayatımın çok büyük bir eksiğinin tamamlandığını hissettim. Hem arkadaşlık, hem düşünce açısından.

Bu ekipten Murat Gülsoy ve Yekta Kopan'la birlikte, uzun yıllar bir üçlü olarak çalıştınız. "Ubor Metenga" dizisi, birlikte söyleşileriniz, fotoğraflarınız... O sıralarda neden böyle görünmeyi tercih ettiniz? Ortak bir edebiyat algınız mı vardı? Bu eküri, edebiyatını etkiledi mi?

Bir eküri demek doğru olmaz. Belki *Hayalet Gemi*'nin kendisiydi eküri olan. *Hayalet Gemi*'de yazan başka yazar arkadaşlarımız da vardı; Mehmet Açar gibi, Derya Erkenci gibi ama üçümüz daha çok yazıyorduk. Ubor Metenga'yı da birlikte hazırlayıp sunduğumuz için daha sık görüşüyorduk.

Şimdi yaptığınız "Diyaloglar" serisini Murat Gülsoy'la iki kişi sürdürüyorsunuz. Neden Yekta Kopan yok artık?

Birkaç yıl önce Yekta tutum ve edebiyat anlamında daha farklı bir yol seçti kendine, dolayısıyla yollarımız ayrıldı. Öte yandan her beraberliğin insana artısı ve eksisi olur, önemli olan bunları doğru tespit etmek.

YKY'de de epeyce yazar çizer çalışıyordu, onlarla da bir düşünce ortamı oluşturmuş muydunuz?

Elbette. Üç dergi çıkarıyorduk. *Kitap-lık, Sanat Dünyamız, Cogito.* Her biri kendi başına engin bir düşünce ortamı, yayın kurulları var, danışma kurulları var, düzenli yayın toplantıları yapılıyor. Bu üç dergiye daha sonra kütüphanenin dergisi *4. Kat* eklendi. Bir dönem *Akşam* gazetesi için kitap eki *Akşam-lık*'ı hazırladık. Pek çok yazar, birlikte çalışıyorduk: Enis Batur, Murat Yalçın, Cem Akaş, Birhan Keskin, Güven Turan, Samih Rifat, Ekrem Işın. Yazarlar, çevirmenler sık sık gelirdi. YKY'de çalışmayan ama dergilerin yayın kurullarında yer alan isimler vardı. Özellikle dergi toplantıları çok ufuk açıcı olurdu, saatlerce sürerdi. Hem dolu hem eğlenceli. Fıccın'dan kurabiyeler gelir veya meşhur Beyoğlu simidi alınır. Bazı toplantılar neredeyse seminer gibi geçiyordu. Herkesin uzmanlığı farklı; tarihçiler, felsefeciler, sosyologlar, iletişimciler, hatta bilim insanları. *Cogito*'da tarihle ilgili bir

sayı yapacağız diyelim, Ahmet Kuyaş gelir, Zafer Toprak gelir. Ya da başka bir konu çalışılıyorsa Bülent Tanör, Ünsal Oskay, Artun Ünsal. Ara Güler sık sık gelirdi, bitişikte oturuyordu zaten. Bunlara bir de kültür merkezinin etkinliklerini ekle, her ânı dolu geçen bir dönemdi. YKY için bir üniversite daha bitirdim derim, Siyasal ve YKY mezunuyum ben.

YKY'deki yazar arkadaşların senin edebiyatını nasıl değerlendiriyordu? Birbirinizin kitapları hakkında konuşur muydunuz?

Konuşurduk tabii ama öyle çok uzun konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Birbirimizin kitaplarını yayına hazırlardık. Mesela *Aziz Bey Hadisesi*'ni Birhan (Keskin) yayına hazırlamıştı. Cem'in (Akaş) *Olgunluk Çağı Üçlemesi*'ni ben hazırlamıştım. Çok iyi eğitim almış, iyi okuyan, yetenekli insanların toplandığı bir yerdi. Herkesin kendine göre bir hususiyeti vardı. YKY dışarıdan kibirli görünürdü. Oysa içeride çok canlı, çok renkli, kimi zaman çekişmeli bir hayat vardı. Sen de Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yayımlanma döneminde tanık oldun. Tanpınar'ı neredeyse topyekûn yayımladık. Bütün yayınevinin sahip çıkarak yayımladığı yazar bir de Yaşar Kemal olmuştu.

Tanpınar'ın YKY'den yayımlanması o dönemde bir edebiyat olayı olmuştu. Yayın hakları size nasıl geçmişti? Çok spekülasyon yapıldı bu konuda.

Tanpınar'ı yayımlamaya nasıl karar verdik ya da süreç nasıl gelişti, inan hiç hatırlamıyorum, çok yoğun bir dönemdi. Yayımlama heyecanının gölgesinde kalmış demek ki. Tanpınar'ı yayımlamak istememiz şaşılacak bir durum değildi elbette, Türk edebiyatının büyük isimlerinin hepsinde gözümüz vardı. Haldun Taner'in de peşin-

deydik, Memduh Şevket Esendal'ın da, Peyami Safa'nın da. Onları çabaladık ama alamadık. Vüs'at O. Bener'i, Yusuf Atılgan'ı almamız bizi çok mutlu etti.

Tanpınar'ın yayımlanması, yayınevinin neredeyse tek yürek halinde katıldığı bir çalışmaydı. YKY'ye kadar Tanpınar muhafazakâr kesimin sahiplendiği, bu nedenle de dar bir çevrenin okuduğu, genç okurlara ulaşmayan bir yazardı. Deyim yerindeyse ipotekliydi. Yayımlayacağımız zaman mevcut yayınların ötesine nasıl geçebileceğimizi konuştuk. *Huzur*'la başladık işe hatırlarsın, *Huzur*'u senin Yücel Demirel'le birlikte yaptığınız çalışmayla, eleştirel basım olarak yayımladık. *Cumhuriyet*'te tefrika edilen *Huzur* ile kitap halinde basılan *Huzur* arasında bu kadar büyük farklar olduğunu bilmiyordum. Çok şaşırdım. Sonrasında da Abdullah Uçman, Turan Alptekin, Fatih Andı gibi akademisyenlerle çalıştık. Hemen her kitabı için özgün bir iş yaptık. *Beş Şehir*'i Fatih Andı'nın çalışmasıyla üç ayrı basımını içeren karşılaştırmalı edisyon olarak bastık. Bu kitap da değişikliklerini karşılaştırdığımda beni çok şaşırtmıştı. *Şiirler*'inin ciltli, özenli, nesne olarak ona yaraşır bir basımını yaptık. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün Tanpınar'ın yaptığı minik bir maketi Turan Alptekin tarafından bize ulaştırılmıştı, bu maketin tıpkı basımını kitabın iç kapağına koyduk. *Mücevherlerin Sırrı* adıyla kitaplarına girmemiş röportajlarını, Abdullah Uçman'ın hazırladığı *Edebiyat Dersleri*'ni yayımladık. Öykülerini orijinalleriyle karşılaştırarak bastık. Ekrem Işın'ın hazırladığı *A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar* kitapçığını hazırladık. Külliyatını genişlettik kısacası. Özel sayılar yaptık, *Huzur*'un yayımlanışının 50. yılında etkinlik düzenledik. Tanpınar'ı kitaplarını bastığımız bir yazar olarak değil, bir kültür adamı olarak bütün halinde yayımladık. YKY'de Tanpınar'ın yayımlanması bir modern yayıncılık öyküsüdür. Tanpınar YKY'yle

YKY'nin çalışma ekibi.

birlikte dar bir kesimin yazarı olmaktan çıktı, modern Türk edebiyatının kurucu ismi olarak geniş bir okur kitlesine ulaştı. Yanlış hatırlamıyorsam *Huzur* bir yılda yedi-sekiz baskı yapmıştı, bu hepimizi çok sevindirdi. Tanpınar için yapmak istediğimiz daha çok şey vardı. Tanpınar'ın bugün dünya çapında yayımlanan bir yazar olmasında YKY'nin çok payı var diye düşünüyorum. Ama külliyatını tamamlayamadık.

Ben YKY'deyken Dergâh Yayınları'yla telif sorunu başlamıştı. Biz ayrıldıktan sonra da telif davası Dergâh Yayınları'nın lehine sonuçlandı.

Tanpınar'ı çok ciddi bir editöryal çalışmayla yayımladınız gerçekten. Hiç kuşkusuz Tanpınar'ı daha geniş kitlelerin tanımasında önemli bir etkisi oldu YKY'nin, ama yurtdışında tanınmasında Orhan Pamuk'un Nobel alması ve röportajlarında sık sık Tanpınar'ın adını anması da rol oynadı diye düşünürüm. YKY'de sen bu işlerin tam olarak neresindeydin, görevin neydi?

Ben yayınevinde yayın yönetmeniydim. Başlangıçta Vedat Çorlu'yla birlikte yürütüyorduk. O *cogito*, tarih dizilerine bakıyordu, ben edebiyata. Sonra Vedat ayrıldı, ben devam ettim. Yapı Kredi sadece yayınevi değildi. Tam adı Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş. idi. Müze faaliyetleriyle, resim sergileriyle, kütüphanesiyle, etkinlikleriyle tam bir kültür merkeziydi. Enis Batur bütün bu organizasyonun başındaydı. Selçuk Altun yönetim kurulu başkanıydı. Selçuk Altun'un büyük desteği olmasa pek çok projeyi hayata geçiremezdik, sonuna kadar bizi destekledi, yüreklendirdi. Kazım Taşkent Sanat Galerisi'nde resim sergileri, Vedat Nedim Tör Müzesi'nde kültür sergileri, Sermet Çifter Kütüphanesi'nin salonunda fotoğraf sergileri açılıyordu. Kütüphane salonunda Salı Toplantıları yapılıyordu, belli aralıklarla bu toplantıların kitapları basılıyordu. Bütün sergilerin katalogları hazırlanırdı. O katalogların her biri koleksiyon parçası oldu bugün, internette ciddi paralara satılıyor. Büyük projeler yürütülüyordu, on ciltlik *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* transkripsiyonu, *Osmanlılar Ansiklopedisi*, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* gibi. Kütüphanede nadir yapıtlar ve yazma yapıtlar koleksiyonları vardı. Onların envanterini de yayımlamıştık. Yine kütüphanede, yanlış hatırlamıyorsam elli binden fazla siyah beyaz fotoğraf ve negatif içeren Selahattin Giz fotoğraf arşivi, Vedat Nedim Tör'ün kitaplığındaki bütün kitaplar, pek çok yazarın kitaplıkları, tanınmış isimlere imzalanmış kitapları, mektupları, el yazmaları vardı. Bu arşivlerden aktif biçimde yararlanıyorduk. Çok ses getiren bir Bizans sergisi yapmıştık. Osmanlı'nın 600. yılında yaptığımız Osmanlılar sergisinde Louvre Müzesi'nden Fatih Sultan Mehmet'in meşhur portresini getirtmiştik. Vedat Nedim Tör Müzesi'nde Hititlerden Urartulara, Truva'dan Likya'ya pek çok uygarlık sergisi, Kazım Taşkent'te Georg Baselitz'ten Andy War-

hol'a, Özer Kabaş'tan Ömer Uluç'a pek çok çağdaş ressamın sergilerini açmıştık. Biz ayrıldıktan bir süre sonra Kazım Taşkent Sanat Galerisi kapandı. Bildiğim kadarıyla kütüphane de faaliyette değil artık. İnternet sitesinde "mekân değişikliği nedeniyle geçici olarak hizmet veremiyor" diyor, ama ne yeni mekânı belli ne de bu sürenin ne kadar geçici olduğu. Vedat Nedim Tör Müzesi ne oldu bilmiyorum, son sergi yanılmıyorsam 2010'da açıldı. Yayınevi faaliyetini hâlâ sürdürüyor ama bir kültür kurumu olarak baktığımda çok hüzünlü, çok acıklı bir eksilme görüyorum. Kültür hayatımızın nasıl bir erozyona uğradığının çok ağır bir örneği bence.

Aziz Bey Hadisesi, YKY'de olduğun yıllarda mı yazıldı, yoksa daha önce mi başlamıştın?

Daha önceden başlamıştım. YKY'deyken "Aziz Bey Hadisesi"ni yazdım.

YKY'ye 1998'de girdin. Kitap 99'da yayımlandı.

Evet, yayımlandığında orada çalışıyordum. Aslında "Aziz Bey Hadisesi" öyküsünün tek basılmasını isterdim, ama kalanlar bir kitap oluşturmuyordu. Dolayısıyla bir öykü toplamı olarak çıktı. *Suzan Defter* için de aynı şey söz konusu. Şimdi Can Yayınları'nda ikisi de bağımsız kitaplar olarak basılıyor. *Aziz Bey Hadisesi*'nin diğer öyküleriyle ve *Taş-Kâğıt-Makas*'ın "Suzan Defter" dışındaki öykülerini bir araya getirdik, *Kırmızı Azap* adıyla yayımladık. İlginçtir, *Taş-Kâğıt-Makas* öykü etiketiyle çıktığında ağır gidiyordu. *Suzan Defter* ondan ayrılıp roman etiketiyle basılınca bir ayda beş baskı yaptı.

İnanılır gibi değil. Bunu neye bağlıyorsun?

Okurun roman tercihine.

Sadece roman tercihi mi sence? Senin giderek artan bir okur kesimin var, bunun da etkisi olamaz mı?

Bence öyle. Bloglarda çok sık görüyorum, okur, "Bana öykü kitabı tavsiye etmeyin, roman olsun," diyor. Roman istiyor.

Çözebildin mi bunun nedenini? Nasıl açıklıyorsun?

Birincisi, kötü öykü tecrübeleriyle. Gerçi son beş-altı yılda çok iyi öykücüler çıktı, öykünün çıtasını bir anda yükselttiler, kitapları da birkaç baskı yapıyor, öykü için çok sevindirici bir durum bu. Ama sözünü ettiğim bu döneme kadar iyi öykü kitabına rastlamak çok zordu.

Kötü öykünün edebî kumaşı zayıftır, iz bırakmaz, tat vermez ama daha belirgin özelliği malumu ilan eder.

Oysa edebiyat varlığın değişken, karanlık tarafını, her an yeni bir çehresini gösteren tarafını deşer. Ayrıca bir roman ortalama da olsa okunur, bir olay örgüsü vardır, bir şekilde ilerler, iyi kötü sonu getirilir. Ama iyi olmayan öyküler için aynı şeyi söyleyemem. İlginçtir, okur malumu ilan eden romanı okur da, öyküyü okumaz. Bir diğer nedeni de günümüz okurunu öykünün doyurmaması. Roman tercih eden pek çok okur bir öykünün duygusundan çıkıp başka bir öykününkine girmekte zorlandığını söyler. Bir bütünlük hissetmek istiyor.

Ama senin öykülerinde de var zaten o bütünlük.

Ama her zaman benim öykülerim gibi öykülere rastlamıyor, çoğunlukla bir ânı, bir kesiti okuyor.

Ve öykü de budur aslında.

Evet ama tatmin olmuyor. Tabii edebiyatta yoğunlaşmış, birikimli okurdan söz etmiyorum, genel okurun eğilimi bu. İyi edebiyat okuru metnin türüne bakmaz, iyi yazılmış mı ona bakar. Öykü yükte hafif pahada ağırdır, verdiği doyumun kuvvetli olması gerekir. Deyim yerindeyse havyar gibi olmalı, ancak bir lokma yiyebilirsin, daha fazla değil. Havyar değilse bir lokma kesmiyor okuru, bir tabak istiyor. Ama sonuçta okurun ilk seçim ânına geliyoruz, roman mı öykü mü? İlk buna karar veriyor, ki bu roman oluyor genellikle, sonra içeriğine bakıyor. Ben de kendimi eleştiriyorum bu konuda. Dünya edebiyatından yeni bir yazarı tanıyacaksam, önce romanını okuyorum. Oysa öykünün kıymetini bilen biriyim.

Ama senin romana geçmen, daha çok roman yazıyorsun çünkü, genelin tercihiyle ilgili değil sanırım, okur istiyor diye değil.

Bunu netleştirelim önce. Senin kumaşın, yazı dilin romana uygun olduğu için roman yazıyorsun, romanı öyküden daha değerli bulduğun anlamı çıkmamalı bundan.

Hiç değil. Benim ikinci kitabım romandı. Uzun yazmaya, ayrıntılı bir dünya kurmaya eğilimimle ilgili. Türler arasında okurlar veya bazı eleştirmenler tarafından kurulmak istenen hiyerarşiye de her zaman karşı çıktım. Gerçi ben de bir hiyerarşi kuruyorum ve söz sanatlarının anası olduğunu düşündüğüm şiiri tepeye koyuyorum ama öte yandan bunu bir hiyerarşi olarak da görmediğimi söylemeliyim. Ne demek istediğimi, şiirin özdeki farklılığını en iyi ortaya koyan romancı John Fowles'dur bence. *Zaman Tüneli*'nde, "Romancının temel dinleyicisi diğer insanlardır. Şairinkiyse kendi benliğidir," diyor.

Hem öykü, hem de roman yazan bir yazarsınız. Bu bağlamda öykü bir ana tür mü, yoksa ara tür müdür?

Ana tür/ara tür yaklaşımında öykünün aleyhine bir hiyerarşi seziyorum ve türler arası sonsuz ilişkiden yana olduğum halde, öyküye yapılan bu ikincil muameleyi hoş görmüyorum. Bence bir metni önemli kılan türü değil yarattığı estetik ve düşünsel değerdir. Öyle romanlar var ki hiç yazılmasa da olurdu, hatta daha iyi olurdu. Öte yandan öyle öyküler var ki yazılmamış olsalar kendilerinden önce veya sonra gelen pek çok metin çökerdi. Mesela Çehov'a bir ara tür yazarı diyebilir miyiz? Ya da deha Dostoyevski roman yazdığı için roman kutsal mı? Sadece öykü ve romandan da söz etmiyorum. Türler arası yaratıcı ilişkilere deneme, oyun ve şiiri de ekliyorum. Ingeborg Bachmann *Malina*'nın bazı bölümlerini oyun formunda yazmış. Milan Kundera'nın

bence en iyi romanı olan *Ölümsüzlük*'te deneme diyebileceğimiz çok etkili bölümler var. Edip Cansever'in *Tragedyalar* adlı şiir kitabı sahnelendi. Sait Faik'in *Havada Bulut* adlı kitabındaki birbirini izleyen öykülerin oluşturduğu bütüne roman diyebilir miyiz? Ben derim. Ara ya da ana tür bir klişedir, kalıptır ve kırılması gerekir. Nadine Gordimer'e katılıyorum. İnsanın deneyimini yazılı dille aktarmayı, bu aktarımdan estetik ve düşünsel bir bütünlük inşa etmeyi hedefliyorsak türlerin birbirlerinin alanlarına memnuniyetle buyur edildiği, hatta görsel unsurların varlığını ortaya koymak için metinleri zorladığı yeni edebiyat zemininde bu tür hiyerarşik sorular sormanın artık pek anlamı yok bence.

Sizce farklı türde yazan yazarlarda bir "bölünme" sorunu var mıdır? Yoksa değişik türlerde yazmak yazarı bütünler mi?

Türe kafayı takmış yazarlarda belki bölünme sorunu yaratıyordur, ama benim için edebiyat içinde yer alan her tür bir imkândır. İmkânlar sadece türle de sınırlı değil, yazar meselesini ortaya koymak için ne gibi araçları kullanmalıdır sorusu, bana kavrayışın bir bütünlük olması gerektiğini düşündürüyor. Kavrayış kuşun uçuşundan da, atomun bölünmesinden de, sokakta iki kişinin sıradan gevezeliğinden de yararlanır. Hayattaki kavrayışın imkânları nasıl sınırsızsa edebiyatın da öyledir.

"Soruşturma" *Notos*, sayı: 38

Bence temel meselesi edebiyat olan bir yazar türler arasında bir hiyerarşi kurmaz, ama dış etkilerden etkilenen bazı yazarlar çeşitli nedenlerle romanı daha çok önemsiyor olabilirler. Bu türden hiyerarşilerin hiçbiri doğru değildir. Önemli olan metnin değeridir. Terazinin bir kefesine mesela Sait Faik'in "Plajdaki Ayna" öyküsünü koyayım, teraziyi eşitlemek için öbür kefeye ne koyabiliriz ki?

Öyküde de aslında romanda anlattığın dünyayı o bütünlüklü dünyayı kuruyordun. Belki sadece hacim olarak biraz daha genişlettin.

Ben de aynı kanıdayım. Öykülerim epeyce uzun. "Mağara Arkadaşları" öyküsü 45 sayfa, 70-80 sayfa olsaydı novella olarak basılabilirdi. Malzemeyi deşme arzusu taşıyorum. Her zaman yapmıyorum ama mesela *Evvelotel*'deki öyküler roman potansiyeli taşıyor.

Potansiyel derken, uzun uzun anlatabileceğin yan hikâyelerle dolu demek istiyorsun galiba. Bu durum senin bütün hikâyelerinde var.

Yazmayı seviyorum, şehvetle seviyorum. Kendimi bir metne kaptırmanın verdiği haz benim asıl yazma nedenim. Aynı anda ben ve başkaları olmak için yazıyorum diyorum ama yazmak bana bu hazzı vermese aynı anda ben ve başkaları olamam. Son zamanlarda hep roman yazdım ama öyküye ihanet etmiş gibi hissetmiyorum. Öykülerim konsantre edilmiş romanlardı bir anlamda, bu nedenle daha doğru bir yere geldiğim kanısındayım.

Bunda sanırım Max Frisch okumalarımın da etkisi oldu. Onun romanla öykü arasında kurduğu belirsiz ilişki, yazdıklarının tek başına okunduğunda eksiklik hissi

vermeyen ama aynı zamanda birbirini bütünleyen metinler olması başlangıçta farkında olmadığım bir model oluşturdu bana. Frisch okumaya başladıktan sonra yazdıklarımda okurun hissedemeyeceği bir değişim olduğunu fark ettim, beni niye bu kadar etkiledi diye düşündüm. Okur olarak neden etkilendiğimi biliyorum. Varoluşsal, melankolik bir yalnızlık ve bu yalnızlığın verdiği soylu bir hüzün üstüne kuruyor metinlerini, ana teması modern insanın hayat içindeki savruk yolculuğu, dinmeyen bir kimlik sancısı. Bunlar, benim de kendimi içinde hissettiğim temalar. Yazdıklarım üstündeki etkisinin nasıl başladığını düşündüm sonra. *Locarnolu Eczacının Düşü* diye bir öykü kitabı var, kısacık ama nefis bir şey. Onu okumuştum, çok etkilenmiştim. Gerçi birikimli de olsa her okur benim aldığım hazzı almayabilir bu kitaptan, bazı metinleri niye daha fazla sevdiğimiz anlaşılması güç bir şey. Daha sonra *Günlükler*'ini okurken bu metin günlüklerin içinde de karşıma çıktı. Frisch'in günlükleri alışılagelmiş günlüklerden değildir. Ne yaptığını değil, ne düşündüğünü, ne hissettiğini yazmış, metin parçaları, fikir uçuşu halinde imgeler, düşünceler arası bir yolculuk. *Locarnolu Eczacının Düşü* günlükteki metinlerle öyle bir kaynaşmıştı ki, nerede başlıyor, nerede bitiyor anlaşılmıyor, bir önemi de yok zaten. O zaman bütün yazdıklarımızın aslında büyük bir metnin parçaları olduğunu kavradım. Tıpkı hayatımızı anlatırken yaptığımız gibi, ana metnin o anda farl etmediğimiz bir nedenle bizi etkileyen parçasını yazıyoruz. Hayatın o ânını başka türlü yaşasak o büyük metine başka parçalar yazacağız aslında. Bu sonsuz bir çeşitleme. Aynı zamanda metnin neredeyse bir organizma gibi yaşadığını gösteriyor. Hep söylerim, hiçbir metin yazarı ölmedikçe bitmiş değildir, yaşar, değişir, dönüşür. Yazar isterse dönüşmüş hallerini tekrar tekrar yazar, isterse öylece bırakır. Öykü roman

geçişliliğine yine Max Frisch'ten bir örnek vereyim. Edebiyat birikimi olan ama Frisch okumamış bir okura *Adım Gantenbein Olsun*'dan ya da *Stiller*'den rasgele birkaç sayfayı öykü diye sunsak, öykü olarak okur, bunun bir romanın parçası olduğunu hissetmez. Metnin kendine özgü bir ruhu var ve bunu belirleyen tür değil.

Okumak obsesif bir eylemdir öte yandan. Okumaya düşkün hemen herkesin kendine göre bir ritüeli vardır, önerilenler dışında çoğu zaman farkında bile olmadığı güdülerle kitap seçer. Kısa roman da diyebileceğimiz novellalar benim okur olarak da tercih ettiğim metinler, iyi bir novellayı doygun, dolgun buluyorum. Türkiyeli okurun refleksleri hakkında ciddi araştırmalar yok, gözlemlerimizden sonuca varmaya çalışıyoruz ama bence edebiyat birikimi olan okur da novella seviyor.

"Mikail'in Kalbi Durdu" hariç, senin en sevilen hikâyelerin novella aslında.

Evet. Bazen kısa öyküler de yazıyorum, onlar okurun üstünde pek de durmadan geçtikleri şeyler oluyor. Ama anlıyorum okuru, kendimden biliyorum. Bir ruh halinin içinde uzun kalmak, uzun bir gezinti yapmak istiyor. Bu gezintiyi ille de romanla yapmamız gerekmez, aynı atmosferi sürdüren metinler olması yeterli. Edip Cansever "Ben Ruhi Bey Nasılım"ın derdini tek bir şiirle anlatamaz mıydı? Anlatırdı.

Ama orada okuma sürecimiz boyunca yarattığı atmosfer çok önemli.

Elbette. Ruhi Bey bir karakter, o karakterin içinde yaşadığı, soluk aldığı bir atmosfer var. Şiir ya da roman, artık ne diyeceksek türüne, bize daha başında öyle bir karakter

sunuyor ki, o karakteri başka ruh hallerinde, başka kişilerle ilişkilerinde görmek ve bütüncül bir dünyaya ulaşmak istiyoruz. Meyhane garsonu, genelev kadını, otel kâtibi, patron, kürk tamircisi. Ruhi Bey bütün bu kişilerle Ruhi Bey oluyor, şiirler de birbiriyle bütünleniyor.

Bugün derste de konuştuk. *Bezik Oynayan Kadınlar*'ı, *Ben Ruhi Bey Nasılım*'ı okuyacakları zaman hiç ara vermeden, atmosferi bozmadan, hatta oturdukları yerden kalkmadan okumak gerek diye.

Kesinlikle. Tragedyalar mesela.

Üçüncü hikâye kitabın *Aziz Bey Hadisesi*'nde genişlemeye doğru bir adım gördük ve *Evvelotel*'e kadar hikâye yazmadın değil mi?

Hayır, yazmadım.

Bitti mi senin için bu tür hikâye?

Bitti diyemem ama bundan sonra novelladan daha kısa bir şey yazamam gibi geliyor bana. Belki çıkar, oluyor öyle yazdığım hikâyeler. Mesela Murathan Mungan, *Bir Dersim Hikâyesi* için metin istemişti, kısa öykü olarak en son onu yazdım.

Peki yeri gelmişken bu tür hikâyeler, yani bir proje için sipariş üzerine yazılan hikâyeler üzerine de konuşalım.

Zor, çok zor.

Bu tür tematik kitaplar hoşuma gidiyor ama okur olarak da düşündürüyor insanı, yazar ne kadar zorladı kendini, samimi miydi, diye.

Bazı meseleler söz konusu olduğunda kendimizi sorumlu hissediyoruz ya da ben öyle hissediyorum diyelim. Dersim böyle bir çalışmaydı. Murathan Mungan'ın olağanüstü güzel metnini anmadan geçmeyeyim bu arada. Vicdanen yazmam gerektiğini hissettim. Öte yandan böyle bir talep olmasa "Yük"ü yazar mıydım? Hiç sanmıyorum. Kendiliğimden yazmak için o meselenin beni meşgul ediyor olması lazım. Dersim katliamı meşgul ediyor elbette ama somut bir olaydan çok, insanın kötülüğü, otorite, zulüm kavramları dolayımında. Dersim, Maraş, Sivas katliamları bütün bu unsurların vücut bulduğu olaylar.

Kaptan Gemide Kaçak Yolcu Var kitabına da sipariş öykü yazdın ve o çok ayrıksı bir şeydi edebiyatında.

Evet, farklıydı, çok şaşırttı okurları. Sipariş öyküler böyle olmadık yolculuklara sürükleyebiliyor insanı. Enis Batur'un projesiydi, birkaç yazara *Radikal*'de yayımlanan bir haberin kesiğini göndererek metin istedi. Bugün olsa linkini gönderir tabii. İki hınzır çocuk bütün Akdeniz'i dolaşmış türünden bir haberdi. Bu neşeli cümle hiç benim kalemim değil, dolayısıyla kendi kalemimi bulacak bir şey aramaya başladım, "Fehime" çıktı.

Evet proje kitaplarda böyle bir durum var. Öyküye değil, kitabın bütünlüğüne bağlı olmalısın. Bunun için kimden ne isteyeceğini iyi bilmek gerek. Bu tür sipariş hikâyeler yazmayı sürdürecek misin?

Bilemiyorum, duruma bağlı. Mesela önümüzdeki yıl 1915 Ermeni katliamının 100. yıldönümü. Ermeni meselesi beni oldum olası meşgul etmiş, canımı hâlâ yakan bir mesele. Nasıl yazmam?

Bildiğim kadarıyla sipariş üzerine yazılmış bir de kitabın var: *Memleket Hikâyeleri*. Gerçi 2012'de yayımlandı ama yeri gelmişken onu da konuşalım.

Ona sipariş demek haksızlık olur. Tanıl Bora İletişim Yayınları'nın "Memleket Kitapları" dizisi için bir kitap yazmamı önerdi. Herhangi bir kıstas da getirmedi, nasıl istersem öyle yazmamı istedi. Memleket benim için sipariş bir tema olamaz, her yazdığımda memleket zaten var. Üstelik bunu istediğinde yurtdışındaydım, bu nedenle daha da çekiciydi teklifi. Uzun süre kafamda gezdirdim ama ilk tasarladığım gibi bir kitap çıkmadı, daha anıya yakın, memleket hususiyetleri üzerine bende iz bırakmış küçük olaylardan ve burnumu sızlatan meselelerden hareketle yazdığım bir kitap oldu. *Memleket Hikâyeleri* benim için bitmiş bir kitap değildir. Yaşadıkça ona eklenecek hikâyeler olacaktır. Bu açıdan zihnimin bir köşesindeki yerini hiç terk etmeyecek bir kitap.

VII

Bir söyleşinde, hikâye yani konu, benim için her zaman anlatımın yani biçimin önündedir, demişsin. Önce anlatmak istediğin mesele mi önemli senin için?

Elinde anlatmaya değer bir şey yoksa, istediğin kadar süsle, bir önemi yok. Gerçi güneşin altında yeni bir şey de yok, insanoğlu o kadar çok hikâye anlattı ki. Bilinçdışımız hikâye dolu. Öte yandan her hikâyenin sonsuz sayıda çeşitlemesi var. Anlatılmış olandan matematiğe sığmayacak kadar çok çeşitleme yapabiliriz. Aslında insanlık bilgisinin içinde yer alan kodları birbiriyle sürekli yeniden eşleştiriyoruz. Yeniden, yeniden, yeniden eşleştirerek yeni görme, anlama biçimleri ortaya koymaya çalışıyoruz. Ama anlatmaya değer olması gerekir hikâyenin. Bütün dünyayı ilgilendirecek büyük bir şey olması gerekmez, insana dair olması yeterli. Benim için önemli olan hikâyeden çok mesele. Beni tırmalayan, içimde yer eden şeyleri yazıyorum, varlığımı oluşturan tarifsiz şeylerin izleri, nüveleri bunlar, belki de yazarak büyütüyorum, tanımlıyorumdur.

İnsanı ilgilendiren meseleden yola çıktığını söylüyorsun. Günümüz edebiyatının bu anlamda insan odağından uzaklaştığı öne sürülüyor, ne dersin?

okurum, bazen Cemal Süreya olur, bazen Lale Müldür, Birhan Keskin olur. Bazen tek bir şiirdir, bütünüyle değil, bazı şiirlerini sevdiğim şairlerden. Bazen bir şiir antolojisi alırım elime, bir bakarım birkaç saat geçmiş.

Şiirle kendine atmosfer yaratıyorsun içine girmek için, ilhamımı yaratıyorum dediğin bu herhalde.

Tam da bu. Şiirin kendisi ilham benim için. Ama başka bir şey değil, sadece şiir. Sevdiğim yazarlar, Tanpınar mesela, bende yazma arzusu uyandırır ama bu söylediğim farklı bir şey.

Sana bir şiir antolojisi yaptırtmak ilginç olurdu.

Çok ince bir antoloji olurdu yalnız. Müşkülpesent bir şiir okuruyum. *Yeşil Peri Gecesi*'nde kullandım bazılarını.

Ama orda yeri geldikçe kullanılmış şiirler var, bütün sevdiklerin değil sanırım.

Tabii, onları içeriğe uygun olarak kullandım. Şiirin hayatımızı nasıl açıklayabileceğini gösteren örneklerdi. Şiirler yıldızlara bakıp duygulanalım diye yazılmış şeyler değil, hayatı öğretiyor bize.

Şiir yaratıcılığını harekete geçiren bir güç. Müzikte de var mı böyle beslenme kaynağın?

Hiç yok. Çalışırken müzik dinleyemem, en ufak bir müzik olmaması gerekiyor. Sözlü ya da sözsüz. Müziğe o kadar yeteneksizim ki, şaşılacak derecede.

Ama dinlemek için yeteneğe gerek yok ki. Senin metinlerinde o naif insanların iç dünyaları çoğu kez müzikle de aktarılıyor. Aziz Bey geliyor aklıma...

Bence iyi müzik dinleyicisi olmak da biraz yetenek gerektiriyor. *Aziz Bey Hadisesi*'nde kullandığım şarkıların hepsi Türk sanat müziğidir, hikâyelidir. Türk sanat müziğini çok severim, özellikle sözleri nedeniyle severim.

Orada da şiir...

Evet, yine şiir. Bazı şarkıların sözleri çok güzeldir. "Nur salkımısın gül ki bahar bahtıma yansın" mesela. Bundan daha güzel ne söylenebilir? Ya da "Sebep sensin gönülde ihtilale" cümlesinin hakkını vermek için roman yazmak gerek. Küçümsüyoruz bir de şarkı sözü diye.

Kitap okurken?

Kitap okurken klasik Batı müziği dinliyorum ama anladığımdan değil. O kadar anlamam ki, Bach'ı Mozart'tan ayıramam. Ama fon olarak iyi geliyor. Utanarak söylüyorum, bildiğim müzisyen sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Çelişkili belki ama yazdığım zamanlar dışında sessizliği sevmem, evde mutlaka bir ses olur. Tuhaf besteciler seviyorum bir de. Şu aralar Philip Glass dinliyorum, film müzikleri bestelemiş, *Saatler* filminin müzikleri ona ait. Bir arkadaşım *Saatler*'in albümünü hediye etmişti, Glass'ı öyle keşfettim, yoksa müzisyenler benim kendi kendime bulabileceğim şeyler değil. Bir de Zbigniew Preisner'i dinliyorum. Onu da Kieślowski'nin filmi *Dekalog*'un müziğini yaptığı için biliyorum.

Sinemada Kieślowski'yi sevdiğini biliyorum.

Evet. On Emir'den hareketle çektiği *Dekalog* özellikle, öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere yemin etmeyeceksin. O on öyküden genişlettiği *Aşk Üzerine Kısa Bir Film*, *Öldürme Üzerine Kısa Bir Film*, sonra üç renk serisi, *Mavi*, *Kırmızı*, *Beyaz*. Yıllar önce, TRT 2'de cumartesi geceleri "İki Film Birden" kuşağı vardı, hatırlar mısın? Çok nitelikli filmler gösterilirdi. Öyle şeyler de kalmadı artık, her günümüz bir öncekinden daha yoksul. Bir gece bir filmin ortasından başladım, öyle etkilendim ki bittiğinde yerimden kalkamadım. Karanlık bir hikâye, karanlık bir dil. Tutkulu bir şey var filmde. Sıradan birinin çekmediği belli. Fakat kimin filmi, adı ne öğrenemedim. Yıllarca merak ettim. Uzun zaman sonra *Dekalog*'u seyredince hemen hatırladım ve böylece Kieślowski'nin olduğunu öğrendim. "Havva"nın Vüs'at O. Bener'in olduğunu öğrenmem gibi. İyi yapıtın böyle bir tarafı var, derin bir etki bırakıyor üstümüzde, kendini unutturmuyor. Kieślowski filmlerinin muhafazakâr bir tarafı olduğu söylenir, doğrudur da. Ama beni etkilemesini engellemiyor bu. Sanat yapıtı elbette bir dünya görüşü içerir ama yapıtın bunu aşan bir tarafı olunca sanat oluyor işte.

En son okuduğum yazılarından biri Angelopoulos üzerine miydi?

Evet, Angelopoulos. "Güneşli Melankoli". Angelopoulos deyince Eleni Karaindrou'yu hatırladım bak. Galiba müzik konusunda da hikâyeye bağlanıyoruz. Eleni Karaindrou'yu da çok seviyorum çünkü Angelopoulos'un bütün filmlerinin müzikleri ona ait. Saydığım müzisyenler hep film müziği yapanlar.

Sinemayla ilgini de konuşalım istersen burada.

Konuşacak fazla bir şey yok aslında. Sinema fazlasıyla eksik, neredeyse kara cahil olduğum bir alan. Sevdiğim müzisyen ve yönetmenlerin adlarını alt alta yazabilirim, bir sayfayı geçmez, o kadar bilgisizim. Rasgele film izlemiyorum. Yönetmen hakkında biraz okuyorum önce; neler yapmış, nasıl bir dünyası var. Tek karesini izlemediğim ama tanımak istediğim yönetmenler listem öyle uzun ki. En son Wong Kar-wai'yi izledim bu listeden, çok gecikmiş olarak. *Aşk Mevsimi* ve *2046*, iyi ki izlemişim, çok beğendim. Diğer filmlerini de mutlaka izleyeceğim. Tanımak istediğim yönetmenlerin bütün filmlerini arka arkaya, araya başka yönetmen koymadan izlemeye çalışıyorum.

Sinema yazıları devam etmeyi düşündüğün bir şey mi? İlginç film yorumları yapıyorsun.

Düzenli yazmayı düşündüğüm bir şey değil. Tabii benim bakışım gene bir edebiyatçının bakışı, sinemacının değil. Dolayısıyla sinema eleştirisi bekleyenler için doğru eleştiriler değil. Aslında fırsatım oldukça yazmak isterim. Yazmaya da çalışıyorum. Kieślowski, Angelopoulos dedik ama benim asıl yönetmenim Ingmar Bergman.

En çok hangi filmi diyeceğim ama herhalde birbirinden ayıramayız onları. Öylesine bütünlüklü bir dünya.

Öyle. Bütün filmlerini birkaç kere izledim. *Persona*, *Yüzyüze* veya *Sessizlik* onun en çok beğenilen filmleridir. *Çığlıklar ve Fısıltılar*, *Fanny ve Alexander*, *Bir Evlilikten Manzaralar* da ayrı tutkunları olan filmleri. Ama ben mesela Almanca çektiği *Kuklaların Yaşamından*, yine Almanca

çektiği *Yılanın Yumurtası* veya *Düşler*'den de en az *Fanny ve Alexander* kadar etkilendim.

En sevmeyeceğimi sandığım filmi *Virgin Spring*'ti. Türkçede *Genç Kız Pınarı* veya *Kaynak* diye biliniyor. Paganlıktan Hristiyanlığa geçiş, iki dönemin kesiştiği zamanda geçiyor. O çağlara hiç ilgim yok. Ama bayıldım filme. Çünkü Bergman film çekmek için çekmemiş, bir derdi var. Hikâyenin geçtiği zaman, olay örgüsü bütün bunlar derdini anlatırken kullandığı malzemeden ibaret. Derdini de o kadar şiirsel koyuyor ki ortaya. Bergman için sinemayla şiir yazan adam diyorlar ya, çok haklılar. Kieślowski de, Angelopoulos da öyle bence. Bu yönetmenlerin seyredeceğim filmi kalmadığı için üzülüyorum. Sinemada da şiir arıyorum galiba. Mesela Wim Wenders. Bütün filmlerinde değil ama bazılarında o şiiri yakaladım, *Paris Teksas*'ta mesela. Bu şiiri en son Wong Kar-wai'de buldum. Diğerleri gibi şiirsel değil ama Michael Haneke'ye de ayrıca tutkunum. Özellikle 90'larda yaptığı filmlerde, *Yedinci Kıta* veya *Tesadüfi Bir Kronolojiden 71 Fragman*'da tekinsiz dünyanın, soğuk modern çağın ruhunu aktarma biçimi çok etkileyiciydi. Sonra 2000'lerde yaptığı *Piyanist*, *Ölümcül Oyunlar*. Daha yakın zamanlarda *Beyaz Bant*, *Aşk*. Elimde bir tek *Kurdun Günü* kalmıştı, kıyamıyordum izlemeye, onu da izledim, şimdi izleyebileceğim Haneke filmi kalmadı, ulaşamayacağım televizyon filmleri dışında tabii. Yenisini çeksin diye bekliyorum.

Türkiye'deki sinemaya geçersek?

Yeni kuşak yönetmenleri severek izliyorum ama Zeki Demirkubuz'u kendime daha yakın buluyorum. Özellikle *Kader* ve öncesinde yaptığı bazı filmler. *Masumiyet* mesela, *Üçüncü Sayfa* ya da *İtiraf*. Demirkubuz'un dün-

yasında şiir olduğunu hissettirmeyen, sert bir şiir var, beni en çok etkileyen şey bu sanırım. Sıradan insanın çıkışsızlıklarına ya da olağan acısına da, düşünen insanın felsefi huzursuzluğuna da Türk sineması için alışılmadık bir gözle bakabiliyor. Son filmi *Yeraltı* oldukça tartışmalı karşılandı, beğenenler kadar beğenmeyenler oldu. Benim de bazı itirazlarım olmakla birlikte yine de büyük tat alarak izledim. Ama eskiden kadraja ya da resme bilinçli bir özensizlikle yaklaşırdı, resmin bu özensizliğinden, kirliliğinden vazgeçmiş olması beni biraz üzdü açıkçası. Son filminde görüntüde çalışıldığı belli bir özen gördüm. *Kıskanmak*'ta da hissetmiştim bunu. Oysa bence karakterlerinin ait olduğu ortamları şirinleştirmeden, pitoreskleştirmeden ortaya koymak, görüntünün güzelliğine yaslanmamak Demirkubuz'un hususiyetiydi. Mesela *Kader*'de Bekir'in oturduğu varoş mahalledeki apartmanın balkonunun göründüğü bir kare vardır, gözümün önünden gitmez. Apartmanın floresanla aydınlanan balkonu, bozuk kaldırımlar, sokak lambası, bütün bunlar teknik anlamda hiç süslenmeden, olduğu gibi görünür. Estetikten şiddetle yoksun, yaşama sevinci olmayan, özensiz, tekinsiz bu mahalle parçası görüntüsünün Uğur'un da Bekir'in de kaderlerini bir anlamda belirlediğini, bu eksiklerden böyle bir kaderin türeyebileceğini düşündürür bana, Adorno'nun ünlü sözüyle, yanlış hayatın doğru yaşanmayacağını. Nuri Bilge Ceylan'ı da ilgiyle izliyorum tabii, özellikle *Bir Zamanlar Anadolu'da* çok beğendiğim bir filmiydi. Daha genç yönetmenleri de izlemeye çalışıyorum ama dediğim gibi, sinemayla mesafeli bir ilişkim var.

Senin hikâyelerine çok yakın bir dünyası var Demirkubuz'un. Mesela "Mikail'in Kalbi Durdu" kolaylıkla bir Demirkubuz fil-

mine dönüşebilir. Yeşilçam kalıplarını da çok naif ve ironik bir şekilde kullanıyorsun orada.

Evet, o hikâyenin özünün fark edilmiş olması beni çok memnun etti.

Orada çok görsel bir dilin var. Fotoğraf kareleri gibi, bir sinema filmi gibi anlatmışsın hikâyeyi. Duyguları bile görselleştiriyorsun.

Sanıyorum yazdıklarımın önemli bir tarafı o. Bir görüntü canlanıyor okurun zihninde.

Görüntü ve canlandırma gücü dedin de aklıma kelimelerle kurduğun 70'ler müzesi geldi. *Aziz Bey Hadisesi*'nin hemen arkasından *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*'i yayımladın. Bu kitap büyük bir ilgi gördü, geniş bir okur kesimine ulaştın. Nereden aklına geldi böyle "edebiyat dışı" bir şey yapmak?

Bu orijinal bir fikir değildi, ben sadece o âna kadar fark edilmemiş bir fikri hayata geçirdim. Bir de tabii 70'lere duyulan özlemin, yükselen nostalji duygusunun farkına varmıştım. 1995'ti sanıyorum, Tarih Vakfı'ndan Abdülaziz Bey'in kitabı yayımlanmıştı, *Osmanlı'da Âdet, Merasim ve Tabirleri*. Çok şaşırdım o kitabı okuyunca, hayranlık duydum. Şunu düşündüm: Abdülaziz Bey'in anlattığı hiçbir şey bugün yok. Demek ki bugün hatırladıklarımız da yüz yıl sonra unutulacak. O zaman anlatılması gerek, diye başladım. Hiç unutmuyorum, bir kâğıt parçasına, hemen ilk aklıma gelen üç-beş şeyi yazdım. Gümüş künye, Kerime Nadir romanları, İspanyol paça pantolon, turfanda sebzeler gibi gayet küçük, sıradan şeyler. Aklı-

ma geldikçe böyle küçük kâğıtlara yazarak bir kutuya atıyordum, kısa sürede birikti. O zamanlar *Yeni Yüzyıl*'da çalışıyordum. Bir yazı yazdım *Cafe Pazar* ekine. "Bir zamanlar..." diye. İnanılmaz bir ilgi gördü. Faks yağdı gazeteye, o zamanlar faks vardı tabii. Bu ilgi beni cesaretlendirdi, devam etmem gerektiğini düşündüm. Kafamda yüz elli-iki yüz sayfalık bir kitap vardı. Oturdum yazmaya başladım. İnanamadım ortaya çıkana. Yedi yüz sayfayı aştı. Yayına hazırlarken kısalttık.

Meğer kuyuda neler varmış.

Neler varmış ve insan hafızasını nasıl da küçümsüyormuş. Odaklandığın zaman deliriyor hafıza. Hatırladıklarımı yazmaya yetişemiyordum.

Her hafıza böyle midir? Bence senin dikkatini ve gözlemci yönünü gösterir bu.

Onunla da ilgisi var belki, gördüklerimi hafızama kaydetmişim. Sonra düşündüm, nasıl hatırladım diye; çünkü unutmaya eğilimliyim. Anlattığım dönem altı yaşımla on altı yaşım arası, yani hafızanın boş olduğu zaman. Anlattığım şeyler de anılarım değil, günlük hayat, anlattıklarımın içinde bir-iki istisna dışında ben yokum. Yirmi yaşımdan sonrasını aynı boyutta hatırlamaya çok çalıştım, olmadı. Sadece bana ait olan şeyleri hatırlıyordum, anıları. İnsanda bir yaştan sonra seçici algı işe başlıyor.

Hayatı kalabalıklaştıkça seçerek hafızaya alıyor.

Evet, kendi ilgi alanındakileri aklında tutmaya başlıyorsun. 90'lardaki bilgisayar oyunları, dönemin otomobil markaları, pop müzik ikonları vesaire ilgi alanıma girmediği için o konularda ben bir şey anlatamam. Ama ilgi alanına giren biri neler anlatır. Demek istediğim altı-on altı yaş arasında hayat bütün sayfalarına ilgi duyduğun açık bir kitap. Ama bugün durum değişti. Bugün daha iki yaşından itibaren çocukları bütünlükten koparıp çeşitli alanlara çeken enstrümanlar var.

Kendi hikâyesinden, kendi hayatından uzaklaştıran enstrümanlar değil mi? Bu çok vahim bir şey aslında.

Çok vahim. Hayatta inanılmaz bir çeşitleme var artık. Onun için ekonomideki sosyolojideki sınıf teorileri, eski teoriler hayatımızı açıklamaya yetmiyor.

Büyük anlatıların sonu.

Daha büyük kavrayış çabasının sonu bu aynı zamanda. Bütün olma arzumuzu da harap ediyor. Yaşadığımız, parçalanmış bir hayat artık, her şey mikrolardan oluşu-

yor. Dijital çağ tanımı buna çok uygun düşüyor. Dijital dediğimiz şey sayılabilir bir görüntü. Hayatımız da tam böyle. Katrilyonlarca mikronun içinden kendimize uygun olanları birleştiriyoruz. Üstelik her zaman kendi seçimimiz de olmuyor. Sanal dünya izlerimizi takip ediyor, bizi neredeyse bizden iyi tanıdığını iddia ederek kodluyor, sürekli önerilerde bulunuyor. Şu siteye girmiştin buna da bak, şununla arkadaş olmuştun bununla da ol, şunu dinlemiştin bunu da dinle. İnternetteyken bazen irademin ipotek altında olduğu hissine kapılıyorum.

Peki böylesine mikrolara ayrılmış hayat içinde, söylediğin gibi okurların romana yönelmesi de makro dünyalara duyulan özlemi mi yansıtıyor?

Bütünlük varlığımızın temel arzusu. Psikoloji bilimi insanın bütün olmaya özlem duyduğunu söyler, parçalanmış bir bilinçle yaşayamayız. Bu yüzden öteki yarımızı ararız, aşk yarımlık hissi çektiğimiz için kovaladığımız bir şeydir. Ama büyük anlatıların, büyük düşüncelerin sonunu getiren bu çağ, aynı zamanda çok çelişkili bir çağ. Bana aydınlatıcı gelen, biraz dolaylı bir örnek vereceğim. Amerika'da dizi filmler sinemadan daha fazla ilgi görmeye başladı. Sinema seyircisinin büyük çoğunluğunun *teenage* olduğu kabul ediliyor artık. Bu nedenle Hollywood'un büyük film şirketleri dizi çekmeye başladı. Bunda tıpkı okurun öykü yerine romanı tercih etmesi gibi, seyircinin bildiği, tanıdığı karakterlerin macerasını daha uzun süre izlemek istediği sonucunu çıkarabiliriz, bütünlüğe gidiş diyelim. Ama bir yandan da hız çağı bu. Sunulan her şey daha küçük parçalara ayrılıyor. Youtube, Vine gibi mecralarda süre kısalıyor. Sıradan insanların çektiği on saniyelik görüntüler milyonlarca tıklama alıyor. Uçlara doğru bir savrulma var. Öte yandan hiç olmadığımız kadar çok uyaran altındayız. Gazeteyi açtığın, televizyonu açtığın, Twitter'a girdiğin anda hikâyeyle karşılaşıyorsun. Dolayısıyla hikâyenin değersizleşmesinin altında biraz da bu olduğunu düşünüyorum. Medya hikâyeyi araçlaştırıyor.

Evet, en sıradan haber bile trajik bir hikâyeye çevrilerek veriliyor ilgi çekmesi için.

Hikâyenin de dahil olduğu bu araçlar bizi duyarsızlaştırıyor, hatta daha ileri giderek insanlığımızdan uzaklaştırıyor diyebilirim. Sıradan televizyon programlarını düşün, sürekli hikâye anlatıyorlar. Yarışma programlarına bak, adam şarkı yarışmasına giriyor ama yarıştırdığı şey hikâyesi. Dolayısıyla kitleye incelikli hikâye tat vermiyor

artık. Sadece Türkiye'de değil, her yerde böyle. Amerika'da "Jerry Springer Show" diye bir *reality show* programı var. Birkaç kere izledim, nutkum tutuldu, nasıl olur da bir insan bir insanı aşağılayarak eğlenebilir, ekran başındaki on milyonlarca insan aşağılanan, küçük düşürülen bu insanları keyifle seyredebilir diye. Daha önemlisi nasıl olur da bir insan aşağılanmak için gönüllü olur, buna izin verir? Bedeli kaç bin dolar olabilir ki? Onurun değeri bu kadar mı ucuz? Aşağılanan kişilerin rol yapıyor olma ihtimali var ama program, kişilerin de hikâyelerinin de gerçek olduğunu iddia ediyor. Bugün şov dünyasında anlatacak bir hikâyen yoksa yoksun. Yani Max Frisch'in dediği oldu: Herkes eninde sonunda kendi hayatı olduğunu sandığı bir hikâye uyduruyor. Ama Frisch'i aşan bir durum var, herkes uydurduğu hikâyesini satıyor.

Bir şey daha var. Amerikan yapım şirketlerinin çektiği iyi dizilerde anlatılan şey kötülük, hep kötülük. Son zamanlarda dozu artırdılar, çocuklara yapılan kötülükleri işlemeye başladılar. Çünkü dizilerde yetişkinlerin öldürülmesine o kadar alıştık ki, artık içimizde bir yeri kıpırdatmıyor. Tek bir çocuğun öldürülmesi de yetmez oldu, kitlesel çocuk cinayetleri, çocuk tecavüzleri, çocuklara yapılan işkenceler konu edilmeye başlandı. Mesela son dönemin nitelikli dizilerinden *True Detective*'in hikâyesi bu. Seyirci hikâyeye alıştı, kötülüğe alıştı, hikâye edilmiş kötülüğün daha büyük versiyonlarını istiyor. Ama güvenli evinde izlemek istiyor. Bir yandan da bu akıl almaz bir illüzyon, seyirci anlatılan bu kötülüğün gerçek olmadığını, film olduğunu varsayıyor ama aslında görmek istemediği, başını çevirdiği bir gerçekten kaynaklandığını da biliyor.

Duyguları sömürerek, körelterek insanlığın sonuna doğru gidiyoruz diyorsun.

İnsanlığın sonuna gidiyor muyuz, bilmiyorum, insanlık kendini yeniliyor, tekrar eden bir düzen var aslında. Tarih dediğimiz şey insanın kötülük haritasından başka ne ki? Bugün dünden daha kötü değiliz belki ama kötülük hiç olmadığı kadar sıradanlaştı. Hannah Arendt, *Kötülüğün Sıradanlığı* kitabıyla bu çağa mükemmel bir isim vermiş oldu bence. Bir başka örnek daha vereyim. Amerikan dizi dünyasında politik dramalar dönemi başladı. Amaç, politikanın ne kadar kirli bir oyun olduğunu göstermek. Böyle bakınca çok asil görünüyor. Ama politikanın ipliğini pazara çıkarırken, aynı zamanda bu oyunun çok güçlüler tarafından oynandığını, bu oyunu bozmaya gücümüzün yetmeyeceğini hissettiriyor bize. Bozamayacağımıza göre ne yapacağız? Yaşadığımız hayata razı olacağız, büyük güçlerin bize verdikleriyle yetineceğiz. Türkiye de farklı bir yer değil. 12 Eylül'den beri sosyal ve siyasal hayatla aramızdaki doğal bağlar öyle ağır hasar gördü ki, adalete inancımız, daha önemlisi topluma, birbirimize inancımız kalmadı.

Popüler kültürün bence en tehlikeli tarafı kötü olanı doğallaştırması, bizi buna alıştırmasıdır. Peki edebiyat çok mu uzağında duruyor bunun? *Tirza* adlı romanını çok sevdiğim ama sonrakileri pek iyi bulmadığım Arnon Grunberg *Hastalıksız Adam*'da, politik bir hikâye anlatıyor. Bende bıraktığı tat politik dramalardan farklı değil. Politik kirlilik o kadar yoğun ki, yolun düşerse yok olursun, uzak dur, maceraya kalkışma demeye getiriyor. Elbette eleştirel bir tutum almaya çalışmış ama bence yetmemiş, sonuçta bizi aşan devasa bir çarkı tanımlıyor. İşin acıklı yanı, gerçek de bu. Politik oyunlar anlamak için bile bizi aşıyor. Sözünü ettiğim bütün bu ürünlerde politikanın bizim iyiliğimiz için yapılan bir şey olmadığı, inanıp oy verdiğimiz siyasi aktörlerin aslında bütün iletişim silahlarını kullanarak, son derece ahlaksız ve vahşi

bir oyun oynadıkları ama bunun da yeni dünyanın düzeni olduğu anlatılıyor. Bize kalan, buna karşı çıkamayacak kadar küçük zavallı varlıklar olduğumuzu anlamak. 20. yüzyılın demokratik anlamda bütün kazanımları çürütülüyor böylece.

"Occupy Wall Street" insanlık adına bir kalkışmaydı. Bazıları bu gösterilerin bütün dünyayı sararak vahşi kapitalist düzenin sonunu getireceğine samimiyetle inandı. Çok saftılar diyemeyeceğim, umutluydular. Ama sonra nasıl sönümlendirildiğini gördük. Bizim gibi sıradan, zavallı kulların aklına hayaline gelmeyecek araçlar kullandılar. New York'ta her gün saat 16.00'da Zuccotti Park'ta toplanıyorlardı. Bir gün ben de gittim. İki şey dikkatimi çekti. Biri şuydu. Göstericilerin çoğu eğitimli, kendi hayatlarını daha iyi bir noktaya taşıyabilecek kapasitede insanlar, seslerinin var gücüyle bağırıyorlar. Ama uğruna ses yükselttikleri, gösteri yaptıkları garsonlar, göçmenler, işçiler dikilmiş onlara gülüyorlardı. Yoksulluğun dibinde yaşayan bu insanlar, daha adil bir dünya için polisle çatışmayı, geleceklerini riske etmeyi göze alan insanlara gülüp dalga geçiyorlardı. İkincisi polisin göstericileri kontrol altına almak için neredeyse bilimsel diyeceğim bir yöntem kullanmasıydı. Belli ki bir gösteri yönetimi planı var, adım adım takip ediliyor. Dörde beş kalaya kadar ortada görünmeyen polis, birden ortaya çıkıp beş dakika içinde göstericileri portakal rengi bir ağla sardı, etraflarını çevirdi. Dördü bir geçe geleni de ağın içine almadılar.

Ne demek istediler böylece?

Bugün sosyal bilimcilerin çok sık kullandıkları "algı yönetimi" deyimini hiç yabana atmamak lazım. Amerikalılar portakal rengi ağları trafikte tehlikeli durumları işaret

etmekte kullanıyorlar. İnşaatlarda da kullanılır bu ağlar. Göstericileri bu ağla sararak, dışarıda kalanlara bunlar tehlikeli demek istediler.

Toplumsal güvenliğe zarar veren bir durum gibi.

Evet, buydu vurgulanmak istenen. Zuccotti Park'ı yaptırıp New York Belediyesi'ne hediye eden işadamı, "Ben bu parkı bu tür eylemler düzenlensin diye yapmadım, parkımı geri istiyorum," diye demeç verdi. Belediye o işadamı aracılığıyla halka şunu demek istiyordu: Görüyorsunuz değil mi? Bu park sizin ama bu Occupy'cılar parkın elinizden alınmasına yol açacak, onları desteklemeyin. Bizim polisin de Gezi eylemlerinde kırılan camlara, otobüs duraklarına dikkat çekmesi bundan farklı bir şey değil. Toplumun ortak mallarını canlardan daha değerli bulan bir anlayış inşa ediliyor. Uluslararası dev bankalardan biri de New York Emniyeti'ne çok büyük bir miktarda para bağışı yaptı. "Occupy Walt Street"çilerin ana hedefi bankalar, büyük sermaye gruplarıydı, gösteriler o nedenle Wall Street'te doğdu, dünya ekonomisinin kalbinin attığı yerde. Ama bu bağış yapılırken polisleri kastederek şuna benzer bir cümle ettiler: Bu adamlar bizim güvenliğimiz için gece gündüz çalışıyorlar ama çok az kazanıyorlar, onları ödüllendiriyoruz. Bu cümle mükemmel bir zihinsel manipülasyon örneğiydi. Birincisi halkın dilini kullandılar, polisler için *guys* diyerek polis imgesini sevimlileştirdiler, onları üniformalı robotlar olmaktan çıkardılar. İkincisi "bizim güvenliğimiz" diyerek gökdelenlerin tepelerinde, ulaşılmaz yerlerde oturan kendilerini metroya binen sokaktaki adamla aynı seviyede gösterdiler. Sıradan New Yorklu onların güvenliğini de bu "adamların" sağladığına inanacak neredeyse. Üçüncüsü bu bağışı yaparken "Occupy Wall Street"in adını ağızlarına almadılar, sözde

şehrin genel güvenliğini kastediyorlardı ama polis "Occupy Wall Street" nedeniyle gündemdeydi. Dolayısıyla alt metinde kastedilen göstericileri dizginlemeye çalışan polisin fedakâr olduğuydu. Frankfurt'ta, üç-beş kişiden başka kimsenin olmadığı "Occupy Frankfurt" çadırları gördüm, turistler bu çadırların önünde, şezlonglara oturmuş bira içen göstericilerle fotoğraf çektiriyorlardı. O coşkulu kalkışmanın vardığı sonuç bu oldu: Turistik Occupy *selfie*'leri. Dolayısıyla büyük ölçekte baktığımızda, gerçek hayatta bu derece büyük oyunlar varken insanların küçük hikâyelerle ünsiyet kurması eskisi gibi kolay değil. Şunu da eklemeden geçmeyeyim ama. "Occupy Wall Street" gösterileri sırasında tutuklanan, polisin bizimkilerinkiyle karşılaştırılamayacak kadar küçük şiddetine maruz kalan göstericiler, New York Emniyeti'ne dava açıp çok büyük miktarlarda tazminat da aldılar. Bu da demokrasinin incelikli bir oyunu. Büyük oyunun devam etmesi için senin gösteri özgürlüğüne müdahale ederim ama parası da neyse öderim diyor.

Bu tür olaylarda, gösterilerde yazarın yeri, sorumluluğu nedir sence? Bir tavır alması, düşüncesini hemen açıklaması gerekir mi? Yani, yazar ne kadar "aktivist" olabilir. Bunu Gezi olayları sırasında yayımladığın mektubu da düşünerek soruyorum.

Toplumsal ve bireysel haksızlıklar karşısında tavır almak bir insan olma biçimidir. Tavır almayı sadece yazarlardan, sanat kültür düşünce insanlarından değil, kendine insanım diyen herkesten beklerim. Tavır almanın birçok biçimi vardır, bunun mutlaka sokakla, eylemle, aktivist olmakla ilişkilendirilmesi gerekmez. Eğer varsa, vicdanı insana nasıl tavır alacağını ve nasıl göstereceğini söyler. Gerçi vicdan dediğimiz şey de pi sayısı gibi sabit bir değer değil, insanın kişiliği ve içinde yaşadığı sosyal koşul-

lar vicdanının niteliğini belirliyor. Güç sahibi insanların küçük bir merhamet hissini bile vicdan sanmaları ve kolayca yatıştırmaları tanık olmadığımız durumlar değil.

Benim için haksızlık karşısında sessiz kalmak, görmezden gelmek suça ortak olmaktır. İnsan her durumda haksızlığı veya acıyı görmezden gelmemenin, gördüğünü göstermenin bir yolunu bulmak zorunda. Öte yandan tavır almakta âciz kalmaktan daha tehlikeli bulduğum iki şeyden biri kötülüğe ve haksızlığa alışmak, diğeri de zihinde farkında olmaksızın bir otosansür mekanizması kurmak. Otosansürü diğer bütün sansür biçimlerinden çok daha tehlikeli buluyorum. Sansür yazarın zihnini tahrip etmez, sadece dışavurumunu engeller. Vicdanlı bir zihin sansürü aşmanın, sözünü her türlü baskıya rağmen söylemenin yolunu arar, bulur. Oysa otosansür tahriptir, zihin yıkımıdır. Monika Maron Doğu Almanya'da doğmuş şahane bir yazar. *Animal Triste* adlı romanının ana karakteri olan kadın, Demir Perde döneminde sesli edebiyat olarak plaklar da basan bir yayınevinde çalışmaktadır, görevi bu kitaplara veya plaklara önsöz ve benzeri metinler yazmaktır. Ama asıl görevinin bu tür metinlerin içine sansürü aşacak, etkisiz hale getirecek cümleler saklamak olduğunu düşünür ve başardıkça kendini insan hisseder. Yani insan için sansür bir mücadele alanıdır ama otosansür ölümcül bir virüstür, beyni kemirir.

Bu iki tehlikenin şiddetle gerçekleştiği bir dönemde yaşadığımız kanısındayım. Sık sık sözünü ediyorum, vicdanen taşlaşma halindeyiz ve zihinlerimizde sandığımızdan daha hızlı bir biçimde otosansür gelişiyor. Sözün özü kendini sorumlu hisseden bir yazarın önceliği zihnini temiz tutmak olmalı.

8 Haziran 2013

Değerli okurum,

Öncelikle kardeşçe yaklaşımınıza ve duyarlılığınıza çok teşekkür ederim. İzin verirseniz size Gezi Parkı vesilesiyle twitter'da yeterince anlatamadığım görüşlerimi iletmek istiyorum.

Öncelikle şunu bilmenizi isterim. Kartvizitinde siyasi bir unvan bulunan hiç kimsenin sofrasına oturmam. İktidar denen kavramın içinde az veya çok, bir miktar zehir bulunduğuna inanırım. Bunun hangi türden veya kime ait bir iktidar olduğunun bir önemi yoktur. Dolayısıyla iktidarların başarılı işlerini takdir etmek halktan biri olarak vicdanımın sesi iken, muktedirden gelen her türlü baskıya karşı çıkmak da insan ve yazar olmamın bir gereğidir. Toplumlara yaşanabilir bir düzen vermesi beklenen siyasetin günümüzde fazlasıyla kirlendiği kanısındayım. Buna partiler, oluşumlar, gruplar vb. her türlü siyaset dahil. Gençliğimdeki kötü tecrübeler nedeniyle sivil inisiyatiflere bile belli bir mesafeyle yaklaşıyorum. Öte yandan hayat siyasetin ta kendisidir, çünkü iki kişinin olduğu her yerde bir iktidar kurma çabası vardır. Ama kastımın günlük ve kirli bir siyaset olduğunu söylememe gerek yok sanırım. Bir söyleşimde ben "solcu" doğdum demiştim. Benim solculuktan anladığım bugün Taksim Meydanı'nda gördüğümüz flama sahiplerinin veya benzerlerinin temsil ettiği solculukla en ufak bir alakası olmayan, vicdan, adalet ve merhamet üçlüsünden oluşan bir solculuktur. Benim dünya görüşümü insana saygı, özgür düşünce, vicdan, adalet duygusu, haysiyet ve erdem oluşturur. İçinde yaşadığım çağdan şiddetle mustaribim, dünya görüşümün

içinde yer alan bütün kavramlar sızlıyor. Eşyanın bile bir haysiyeti var. Haysiyeti incinmiş bir insanın hali benim için dünyanın en acıklı birkaç manzarasından biridir. Haysiyetini kaybetmiş toplumların iflah olacağı, payidar kalabileceği kanısında değilim.

Son zamanlarda yaşadıklarımız haysiyetime dokundu. İktidarın en muktedir kişisi tarafından azarlanmaktan, hakarete uğramaktan, aşağılanmaktan doğan bir kahır içindeydim. Bu hakaretlerin bizzat şahsıma yönelmesi gerekmiyor elbette, kaldı ki bu hakaretler aynı hamurdan olmadığım insanları hedeflese de aynı kahrı hissederim. Haysiyetini korumak bir insan hakkıdır. Dindar biri değilim, hiç olmadım. Ama samimiyetime inanmanızı rica ederek söylüyorum, herkesin inancına göre yaşayabileceği bir ülke için canımı veririm. Bu ülkenin genç kızlarının hatırladığımda bile tüylerimi diken diken eden "ikna odaları"na alındıklarını öğrendiğimde hissettiğim utanç ve kahır bugün hissettiğim kahırdan bin kat fazladır. Benim için başörtülü bir genç kızı ikna odasına alıp zulmeden bir "kadının" bir solcuya işkence yapan bir polis şefinden hiçbir farkı yoktur. İnsanların zihinlerine yapılan işkence bedensel işkenceden çok daha ağır zarar verir. Türkiye hiçbir zaman gerçek anlamda demokrasiyle yönetilen bir ülke olmadı. Benim için demokrasi çoğunluğun dediğinin olduğu değil, azınlığın hakkının korunduğu adil ve vicdanlı bir sistemdir ya da olmalıdır. İçinde vicdan, özgürlük ve adaletin olmadığı hiçbir sistemi insani kabul etmiyorum. Bu ülkenin polisinin gösterdiği şiddet benim için yeni değil. Muhafazakârlar için de yeni değil. Bu ülkenin tarihini ne yazık ki muktedirlerin acımasızca kullandığı kanlı bir şiddet yazdı. Tarihimizin sayılmayacak kadar çok olan utanç sayfalarını gözden geçirdiğimde vicdan, adalet ve

merhametin olmadığını, insanlığın askıya alındığını görüyorum. İnsanlık sicili başından beri bozuk olan ülkemi, psikopat ruhlu ana babasını her şeye rağmen seven bir çocuk gibi sevebiliyorum ancak, bu da bana çok acı veriyor. Gezi Parkı meselesine gelince.. Sizin de kabul edeceğinizden kuşkum yok, bu türden ansızın başlayan hareketlerde bir toz bulutu kalkar, başlangıçta iyi niyetin kaynağını görürsünüz, sonrasında toz her yeri kaplar. Ortalığı toz kapladığında çekilmek bir yöntemdir, ama toza rağmen ve tozun içinde samimiyetini, merhametini ve vicdanını koruyanlara desteği sürdürmek de bir yöntemdir. Ben ikincisini seçtim. Toza rağmen direnenleri yalnız bırakmaya gönlüm elvermedi. Bugün Gezi Parkı'ndaydım. Gördüğüm flamalar, irili ufaklı fırsatçı siyasi oluşumların sembolleri beni güldürdü. Küçük fırsatçılar her zaman olur. Büyük provokatörler kesinlikle olur ve çok tehlikelidirler. Ama bunları samimi ve masum eylemcilerden ayırmak devletin görevi değil midir? Büyük resme bakmaktan yanayım. Fikirsiz ve bencil sandığım, tırnak ucu kadar değer veremediğim için kahrolduğum bir gençlik beni yanılttı. Bu gençler en çok her görüşten arkadaşlarıyla birlikte olabildikleri, masumca olanı korumak için olağanüstü çaba gösterdikleri, doğrudan ayrılmadıkları, içlerine girmeye çalışan fırsatçılara prim vermedikleri, oyuna gelmedikleri ve şaşırtıcı ölçüde zeki ve komik oldukları için beni yanılttılar. Bu gençliğin ilk kez keşfettiğim bu niteliklerini çok değerli buluyorum. "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" gibi ürkütücü, tehlikeli ve militarist bir sloganı "Mustafa Keser'in askerleriyiz" diyerek, gülünçleştirerek yerle bir edebilen bir zekâya saygı duyuyorum. Öte yandan şunu da söylemeliyim. 12 Eylül'de 16 yaşında olan biri olarak eylemlerin alacağı şekilden kork-

tum. Korkumun esas kaynağını provokatörler değil, polis şiddeti oluşturdu. En ufak bir özgürlük talebini bile aşırı şiddetle bastırmaya alışmış, hatta bundan haz duyan, adaletsiz polis ve yöneticilerden korktum. Ne yazık ki hâlâ korkuyorum. Kan akmasından, bu masum ve haklı taleplerin sadece ajan provokatörler tarafından değil, kibirli ve baskıcı, cebir ve şiddetten başka yol bilmeyen muktedirler tarafından maniple edilmesinden ve bu yepyeni, canlı gençliğin hoyratça ezilmesinden çok korkuyorum. Yeni bir zamanda yaşıyoruz. Bu zamanın tarihini "dijital" kuşak yazıyor, ben eski anlayışımla, eskimiş tecrübemle onlara ne yön verebilirim ne ahkam kesebilirim, ancak onları anlamaya çalışabilirim. Anlamaya çalışmak ise beni genç tutan tek şey. Size ve sevdiklerinize kahır ve utanç duymayacağınız, aydınlık bir gelecek diliyorum.

Sevgilerimle..
Ayfer Tunç

Bir Mâniniz Yoksa dolayısıyla 1970'leri konuşurken oradan 2000'lere geldik. Bugünün nostaljisi nasıl olacak, bugün biz hayatımıza nasıl dikkat ediyoruz? Yani senin 6-16 yaş arasında biriktirdiklerini bugünün 6-16'sı nasıl yaşıyor, nasıl biriktiriyor? Bunlara dair öngörülerin, gözlemlerin ne?

Bir Mâniniz Yoksa'dan sonra bana 80'leri ne zaman yazacaksınız diye sordular. Yazmayacağım, dedim, yazamam. Çünkü o yıllarda yetişkindim, çocukluk objektifliğiyle bakamam artık. Onu 80'lerde çocukluklarını yaşayanlar yazsın. Yazıyorlar da, internet 80'ler, 90'lar siteleriyle dolu. Pek çok kitap da yayımlandı. Genç kuşağın kendi yakın geçmişlerinin farkında olmalarını çok değerli buluyorum.

Nostalji çocukluk ve gençlik dönemiyle ilgili doğrudan, diyorsun. Tabii bugünün nostaljisini de şimdiki çocuklar yapacak. Ama hayata bakma ve biriktirme biçimleri de çok değişti değil mi? Bu hızlı akışta hatırlamaya bile zaman kalmayacak gibi.

Altı yaşımdan yirmi bir yaşıma kadar telefonun şekli değişmedi. Hep aynı birkaç tip telefon vardı. Şimdi en yeni cep telefonu modelinin ömrü üç ay. Bir yıl önceki modeli hatırlamak mümkün değil. Ben orta birdeyken annem benim adıma telefona yazıldı, çıktığında üniversiteyi bitirmiştim.

Böyle bir şey anlatamayız şimdikilere. Fantastik.

Onlar için o kadar gülünç bir şey ki bu, gerçekten fantastik. Eskiden sorunumuz kayıt yokluğuydu, bugün kayıt çokluğu. Bizim çocukluğumuzda ailece gidilmiş bir piknikte çekilmiş bir fotoğrafın değeri ile bugünkü aynı değil. Bugün bir piknikte 500 kare fotoğraf çekiyor, 400'ünü siliyor, kalanları da Facebook'a, Instagram'a koyuyor. Görsel, dijital, sanal bir dünya bu. Biz dijital devrimin çocukları değiliz. Onun için onları anlamamız da zor. Ama asıl kırılmayı da biz yaşıyoruz.

Evet çünkü bir ayağımız orda, bir ayağımız burada, arada kalmış bireyiz. Bu kuşaklar başka bir algının içine doğdular. Ama her şeye rağmen insan hayatında hiç değişmeyen, çağı aşan duygular, kavramlar var. Bir yazar olarak bütün zamanları içerebilecek bu kavramlara, duygulara yöneliyorsun. Kötülük mesela. Buradan edebiyatına bakalım: "Kötülük"le nasıl hesaplaşıyorsun?

Çağımla ve insanla en büyük derdim kötülük, kötülüğün yaygınlaşması. Tekrar edelim. Ortaçağ'da daha mı az kö-

tülük vardı? Hayır, daha az değildi ama, kötülüğe karşı bir şey söylememiz gerektiğini insanlık bilgisiyle öğrendik.

Kötülüğe karşı çıkmak için sorumluluk bilinci mi olmalı diyorsun?

Bildiğimiz için artık sorumluyuz ama sorumluluğumuz yokmuş gibi davranıyoruz. Kimse kötülüğü görmek istemiyor. Oysa görmezden gelmek kötülüğü yok etmiyor, aksine yaygınlaştırıyor. Aslında toplumun psikolojisi bireyin psikolojisinden çok da farklı değil. Bir çocuk büyürken nasıl altından kalkamayacağını sandığı kötülükle baş etmek için hissizlik geliştiriyorsa, insanlık olarak yaptığımız şey bu. Önleyemeyeceğimizi düşündüğümüz kötülüğe karşı hissizlik geliştiriyoruz. Yaşadığımız çağı bu yüzden "duygusal taşlaşma çağı" olarak adlandırıyorum ya da Haneke'nin deyimiyle "buzlaşma çağı". Görmezden gelemeyeceğimiz kadar büyük kötülüklere karşı da konforumuzu bozmayan tepkiler veriyoruz. Ne yapıyoruz? İmza atıyoruz, bir tuşa basarak üstelik, imzala kısmı tıkla yeter. Pansuman sorumluluklar bunlar. Öte yandan insanlık 20. yüzyıl boyunca öyle çok acı gördü ki, çok yoruldu. Merhamet yorgunluğu dediğim şey bu. İnsanın insana yaptıkları karşısında utanmaktan yorulduk, merhamet hislerimiz dumura uğradı. Bugün dünyanın pek çok yerinde sayısız insanlık suçu işleniyor, hepsinden az çok haberdarız üstelik ama insanlığın bir bölümü merhamet yorgunluğundan bitap düşmüş, ancak kolunu kıpırdatarak bir imza atabiliyor, bir bölümü de soğuk, zalim, çıkarcı bir akılla yeni Ortadoğu dengesi üzerine, bu dengenin ileridekı getirileri üzerine kafa yoruyor.

İnsan, özünün kötü olduğunu bilen bir varlıktır, bu yüzden kutsal kitaplara, inanç öğretilerine ihtiyaç duyar. Çünkü içindeki kötülüğü dizginlemezse toplum olama-

yacağını, bir arada yaşayamayacağını bilir. İnsanın özüne dönmemiz, içimizdeki kötülükle yüzleşmemiz gerek. Edebiyatın bugün temel meselesi anlatım biçimlerini, üslup sorunlarını aşan bir içerik meselesi olmalı. İçimizdeki kötülükle yüzleşmemizi sağlayacak araçlardan biri edebiyat. Antikçağ metinlerini hâlâ okuyoruz. Çünkü insan birkaç bin yıllık bir eğitimden geçtiği halde özü aynı. Kötü olduğunu bilen ama varlığının aydınlık tarafıyla da kötülüğe karşı durmak isteyen bir özü var insanın. Bunları söylüyorum ama bir yandan da içimi boşuna konuşuyorum hissi sarıyor. Kötülükle yüzleşmek, yüceliği aramak... bunlar sanata yüklenmiş soylu değerler. Oysa büyük düşünceler, büyük anlatılar kadar soylu değerler çağı da kapandı. Edebiyat da bu düzenin düzene direnmeye çalışan bir nesnesi haline geldi. Kitleler için edebiyatın bir değeri yok, etki alanı öyle sınırlı ki. Dolayısıyla edebiyat içimizdeki dışımızdaki, yeryüzündeki kötülükle mücadele etmek için cılız, nahif, hatta acıklı bir araç. Hâlâ niye yazıyoruz öyleyse? Deli miyiz biz? Niye sonuçsuz bir faaliyetle zamanımızı geçiriyoruz? Çünkü edebiyat toplumu değiştirmez ama yazanı, okuyanı insanlaştırma gücü hâlâ var. Onun için yazıyoruz.

Senin kalemini hareket ettirdiğin yer de tam burası bence. İnsanın binlerce yıl da geçse değişmeyen acı deneyimlerini ya da özünü diyelim, çağın anlatısı içinde aktarmaya çalışıyorsun. Peki bu aktarım okurda karşılığını buluyor mu? Senin gibi bunları paylaşabilen bir yaş aralığı mı okuyor kitaplarını, yoksa gençler mi daha çok?

Gençler daha çok okuyor gibi geliyor bana. Orta yaş ve üstü de okuyor ama onlarda internet kullanım oranı daha düşük olduğu için doğrudan haberdar olamıyorum. İnternetten önce okurun düşüncesinden hiç haberimiz

olmazdı. Bugün haberdarız. Gençlerin blogları var, oraya yazıyorlar ya da e-posta gönderiyorlar. Bazıları derdimi gerçekten anlamış ve hissetmişler. Gerçi yazdıklarımın yarısından fazlasının okur tarafından anlaşılmasını beklemiyorum, yarısını anlamışsa benim için iyi okurdur. Tamamını anlayamaz; çünkü anlatının zihnimdeki yolculuğunu bilemez.

Anlamı metinden sökebilmek için yazarın zihnindeki yolculuğunu bilmek zorunda mıyız? Bizim için metnin anlamı iki kapak arasına girmiş cümlelerin yapısal bütünlüğünde gizlidir ve bu malzeme, metni anlamlandırmak için yeterlidir. Yazarın aklındakini bilemeyeceğimiz için edebî metinlere gizemli bir dünya gibi bakmak doğru mu?

Bazı metinler düz, açık, berraktır; yazar meselesini yeterli veya yetersiz biçimde ortaya koymuştur. Ama bilinçdışının karmaşık labirentlerinden dolanarak çıkan metinlerin tek bir gerçeği veya anlamı yoktur. Dahası, bu tür girift metinlerin pek çoğu tam doğamamış, gerçek niteliğini yazarın ileride yazacaklarında bulacak veya daha sonra gelişecek nüveler taşır. Bunların neler olduğunu yazarın kendisi de bilemez; çünkü yazar da kendi zihninin labirentlerine tümüyle vâkıf değildir, yazdıkları olsa olsa kendi karanlık yanını, gizemli yanını tanıma çabasıdır. Yazarın kendinin bile kusursuzca anlamlandıramadığı bu metinleri okurun tümüyle anlamasını bekleyemeyiz. Kaldı ki okur da aynı seviyede sıralanmış değil, her okurun anlama ve anlamlandırma kapasitesi farklı. Bachmann'ın *Malina*'sından söz ettik, yirmi yaşımda okuduğum *Malina* ile kırk yaşımda okuduğum *Malina* aynı değil. Oysa kelimeler aynı, dizilişi aynı. Fark nerede öyleyse? Fark bende, ben aynı kişi değilim. Bu nedenle her metin yorumla çoğalır, zenginleşir. Bu nedenle girift

metinler, o eskimiş ayna teorisine göre yazılmış düz metinlerden daha zengindir çünkü sınırsız yorum olanağı sunar. Öte yandan anlam dediğimiz şey de sınırları belli bir çerçeve değil, bir yolculuktur; sınırları genişleyebilir, daralabilir, başkalaşabilir. Bazı yazarlar bu nedenlerle aynı temaları sürdürüp dururlar, kendilerine dair bitmeyen bir tanıma ve anlama çabasıdır bu.

Bu başka bir durum ama, okura ve döneme bağlı olarak metnin anlamını değiştiren, çoğaltan yorumlar yapılabilir tabii. Bunun için de yazarın zihninde, yazıya dökülmeden duranı ayrıca bilmesi gerekmiyor okurun/eleştirmenin. Döküleni de kendi gücünün yettiğince çözecektir zaten. Son söylediklerinden anladığım kadarıyla yorum konsunda eleştirmene özgürlük tanıyan bir yazarsın, öyle mi?

Yine John Fowles'a başvuracağım. *Zaman Tüneli*'nde "Romancılar, sihirbazlar gibi yanıltma ustasıdır ve bir sihirbazın (ya da büyücünün) en istemediği şey, Şamanist hilesinin, kendisine ait büyünün ortaya çıkmasıdır," diyor. Yazar-eleştirmen ilişkisini ilginç bir metaforla ortaya koyuyor. Bence de yazar büyüsünün açık edilmesinden memnuniyet duymaz ama öte yandan özgün büyünün niteliğinin de fark edilmesini arzu eder. Eleştirinin işi yazarın bağladıklarını çözmektir, dolayısıyla yan yana değil, karşı karşıyadırlar, her karşı karşıya olmak çatışma anlamına gelmez elbette, bir tür etki-tepki ilişkisi diye düşünelim. Bence tıpkı okur gibi, eleştirmenin de sınırsız bir yorum özgürlüğü vardır. Bu sınırsız özgürlüğün yazarın aleyhine bir durum olduğu düşünülebilir ama bu kapalı bir ilişki değildir, kamuya açıktır, eleştirmen yorumlar, okurlar da bu yorum hakkında düşünür ve bir sonuca varır. Dolayısıyla yanlış ya da aşırı yorum eleştirmeni bağlar. Elbette bunun iyi okurun kıt olduğu bir ortamda yanlışı yaygın-

laştırma, yazarın değerini sarsma gibi bir tehlikesi var ama zaman her şeyi yerli yerine koyuyor, Oğuz Atay en büyük örneği. Zamanında *Tutunamayanlar* hakkında yazılmış eleştirileri hatırlarsak, yanlış yorumun eleştiriyi yapanlara geri döndüğünü görüyoruz.

Bir Mâniniz Yoksa'ya dönelim. Kitabın Türkiye'de büyük bir patlama yaptı ve çok sattı. Kitap okumayanlar bile birbirlerine bunları hediye etmeye başladılar. O çağı yaşamış hemen hemen herkes eline bir kere bunu aldı, karıştırdı.

Doğrusu böyle bir şey beklemiyordum. Benim için de insanların üzerinde yarattığı coşku şaşırtıcı oldu.

Hatırlamaya ihtiyacımız mı varmış?

Sanırım. Kitap 2001 krizinde çıktı, beyaz yakalıların işsiz kaldığı krizde. Ondan önce de Türkiye sayısız ekonomik kriz görmüştü ama orta ve üst sınıf etkilenmiyordu. 2001'de ilk defa genel müdürler bile işlerini kaybetti. Bir eli yağda bir eli balda yaşayan, hayatın öyle süreceğini sanan bu sınıf bir anda tüketim çağının kurbanı olduklarının farkına vardı. Bu kitap bir tür ilaç oldu, onları çocukluklarına "fakir ama gururlu" dönemlerine götürdü sanırım. Benim için asıl çarpıcı olan tarafı oydu.

Asıl bu yaş aralığının hayatına değiyordu çünkü, 70'lerde çocuk olan onlardı.

Yine de böyle bir satış beklemiyordum. Roman değil, bestseller özelliği taşımıyor, tanımlanmış bir türü bile yok. İlgi çekeceğini tahmin ediyordum ama insanların bu kadar seveceğini hiç tahmin etmedim. Benim niyetim sadece Abdülaziz Bey gibi tarihe bir kitap bırakmaktı.

VIII

Bir Mâniniz Yoksa kitabından sonra yine bir hikâye kitabı yayımladın: *Taş-Kâğıt-Makas*. Bunun da en çarpıcı metni "Suzan Defter"di.

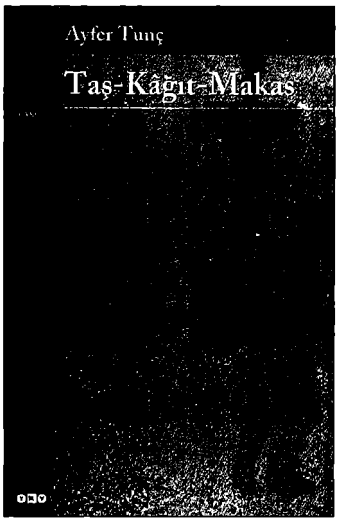
"Suzan Defter" yapısıyla öyle dikkat çekti ki, o kitaptaki diğer öykülerimi gölgeledi.

Yan yana sayfalarda akan iki ayrı metin fikri nasıl doğdu?

Gerçeğin kurgulanışı meselesi beni meşgul ediyordu. Aynı ânı yaşamış iki kişinin zihinlerinin bir karşılaştırmasını yapmak istedim. Bunun için günlük formunu kullanabileceğimi düşündüm. Günlükler sözde en samimi kaynaklar ya.

Neden "sözde"? İnsanların günlük tutarken samimi olmadıklarını mı düşünüyorsun?

Hayır, aksine çok samimiler. Günlük en kişisel metindir ama tam da bu nedenle çarpıtılmış bir gerçek içerir. Benlik kendini korumak ister çünkü, bu yüzden hatıralara güvenmem demiştim. Psikolojide "sahte anı sendromu" diye bir durum var. Bazı kişiler çocukluklarını bir saadet

dönemi, bir altın çağ olarak hatırlıyorlar. Gerçeğe tekabül etmeyen bu durumun nedeni, benliğin yaşadığı travmalarla yüzleşememesi. Benlik geçmişiyle baş etmek için hatıraların acı veren kısımlarını ayıklayıp bastırıyor, sadece güzel olanları, üstelik parlatarak, abartarak hafızada tutuyor. Ama tam tersi de oluyor, o da aynı şekilde sahte anı sendromu. Bazı insanlar vardır, sen de mutlaka karşılaşmışsındır, hayatlarını bir felaket tablosu olarak sunarlar. Bütün olumsuzluklar onların başına gelmiştir, kader onlara hiç gülmemiştir, neyi arzu etseler hep son anda bir engel çıkmıştır ve bu olup bitenlerin hiçbiri kendi suçları değildir. Hayatta bulundukları yerden memnun olmayan bu kişilerin benlikleri de korunmak için geçmişi bütün olumsuzlukların dışarıdan geldiğine inanacakları şekilde çarpıtır. Çünkü gerçekle yüzleşirlerse hayatlarının bir başarısızlık, sorumlusunun da kendileri olduğunu kabul etmeleri gerekir.

"Suzan Defter"in biçim hikâyesi bu. Aynı gerçeğin

iki ayrı kişi tarafından aktarılmasını yazmak istemiştim. Ama bu sürecin pırıl pırıl bir bilinç içinde işlediğini söyleyemem.

Evet, yazmanın bir alacakaranlık eylemi olduğunu hep söylersin. Biraz açabilir misin?

Benim için alacakaranlık ama başka yazarlar için gayet aydınlık bir süreç olabilir. Metinler ilk zihnimin alacakaranlığında doğuyor. Bilinçdışı ile bilinç arasında o anda farkına bile varmadığım bir transfer yaşanıyor. Bunu metne asıl şeklini verirken görüyorum. Bazen beni kendim hakkında da düşündürüyor. Neden böyle bir imge kullanmış olabileceğimi soruyorum kendime. Bazen buluyorum, bazen bulamıyorum. Bu, metnin ilk kuruluş ânında yaşadığım bir şey. Ama bunu bir trans, kendinden geçmiş bir halde yazmak olarak düşünme, hiç öyle değil, yazarken kahve yapıyorum, telefona cevap veriyorum, arada yorulup kalkıyorum, gayet kendimdeyim. Zihnin aydınlık ile karanlık arasında saniyeden daha kısa anlarda gidiş gelişlerinden söz ediyorum. İlk yazma ânı böyle, çok da uzun sürmüyor. Sonra tamamen aydınlık, keskin bir bilinçle metne asıl şeklini verme süreci var. Kısaltmalar, eklemeler, yer değiştirmeler, metnin amacı ile akışı arasındaki ilişkiyi gözden geçirmeler... asıl uzun süren süreç bu. Zevkli olan da bu.

Bir söyleşinde de zihnimizdeki alaşımdan söz etmişsin. Onunla neyi kastediyorsun?

Okuduklarımız, izlediklerimiz, duyup öğrendiklerimiz, dışarıdan aldığımız her şey zihnimizde bir alaşım oluşturuyor. Her okuduğumuz kitap, izlediğimiz film, öğrendiğimiz yeni bir şey o alaşıma ekleniyor. Bunun bilimsel

bir temeli yok elbette. Hepimizi meşgul eden, "Okuduğumuz kitapları neden unutuyoruz?" sorusunu açıklama çabası için kullandığım bir metafor.

Sence neden unutuyoruz?

Ben unuttuğumuzu düşünmüyorum. Okuduklarımız yediğimiz gıdaların ete, kana, kemiğe dönüşmesi gibi zihnimizdeki alaşıma kaynaşıyor, dönüşüyor. Nasıl o gün yediğimiz peyniri etimizden ayıramıyorsak, okuduğumuz bir kitabı da zihnimizden tümüyle ayıramıyoruz. Bir örnek vereyim. Tanpınar'ın "Abdullah Efendi'nin Rüyaları"nı üniversitenin ilk yıllarında okumuştum. Sonra tekrar okumak istedim. İkinci okumadan önce en iyi hatırladığım şey, "Göğsüm yok! Göğsüm yok!" diye bağıran takma göğüslü kadındı. Sonra düşündüm, koskoca kitaptan niye en çok bunu hatırlıyorum diye. Takma göğüslü kadın Tanpınar'ın bütün anlatısı içinde o kadar ayrıksı bir şeydi ki, o nedenle hatırlıyorum. Girersek çıkamayız ama Freud *Günlük Hayatın Psikopatolojisi*'nde zihnin neyi sakladığını, niye sakladığını, neleri de saklamadığını çok güzel anlatır. Zihnin hatırlamak için yaptığı seçmelerden oluşan şeye alaşım diyorum. Yazma ânında da bu alaşımdan sızan sayısız unsuru kullanıyoruz. Sadece yazma da değil, düşündüğümüz her an kaynağımız bu.

"Suzan Defter"de, "Ev rahimdir," diyorsun. Öykünün çok ilgi çeken, üstünde konuşulan unsurlarından biri bu oldu. Evin rahim olduğu düşüncesi sadece bu öyküye mi ait, yoksa öyle mi düşünüyorsun?

Öyle düşünüyorum, ev rahimdir, içinde büyüdüğümüz rahim. "Suzan Defter"i yoğun psikoloji okumalarımın ve annemin ölümünün ardından yazdım. Hemen değil ta-

bii, uzun süre sonra. Annemin ölümü beni çok sarstı. Öyle her dakika birbirini aramadan duramayan ana kızlardan olmadığımız, ayda bir görüştüğümüz halde etkisinden çıkmam çok zaman aldı. Yaşadığım ağır kayıp duygusunun sonucu, sağ elimin işaretparmağı neredeyse kilitlendi, kullanırken zorlandım. Yazarken kullandığım parmaklarımdan biri olması tesadüf değil. Yaşadığımız travmalar sırasında bedenimiz bize bir işaret veriyor. Ama benlik ile beden farklı şeyler olduğu için benliğin, bedenin ne dediğini anlaması zaman alıyor. Bence tabii... bunlar benim hayata, bedene, zihne ilişkin yorumlarım. Bir biliminsanı çıkıp saçmalama öyle bir şey yok, diyebilir. Yas sürecinden çıktıktan sonra annemin ölümünün beni niye bu kadar ağır etkilediğini kendime sormaya başladım. İnsanın kendine soru sorması da, birinci soru ikinci soru şeklinde bir süreç değil. Soru sormak bile değil aslında. İmgeler zihinde yoğunlaşıyor, o güne kadar düşünmediğin şeyler aklına geliyor. Arada bir beni yoklayan bir imge, görüntüsüz bir rüya gibi bir şey, annem ölüyor, beni onun rahmine bağlayan bağlar kopuyor, boşluğa yuvarlanıyorum, böyle bir his. Ev rahim ilişkisi üzerine o zaman düşünmeye başladım. Yuva temel içgüdülerden biridir. İnsanın en güvende olduğu yer annesinin rahmi. Ama oradan çıkmışız bir kere, geri dönemeyiz. Onun için bir yuva yapıyoruz kendimize, kendimizi güvende hissettiğimiz yer ev.

Suzan Defter'i 2011'de ayrı bir kitap olarak yayımladın. Buna neden gerek duydun?

Suzan Defter'in de *Aziz Bey Hadisesi* gibi daha en başında ayrı basılması gerekiyordu. Ama tümünü *Geceyazısı* dergisinde yayımlamıştım. Kısa bir süre sonra tek başına kitap olarak yayımlamak okura haksızlık olur gibi geldi.

Çıktığı anda yanlış olduğunun farkına vardım aslında. Doğru olan makul bir süre bekleyip tek başına yayımlamaktı. Bazen böyle acele verdiğimiz kararlar oluyor. Can Yayınları'nda, metnin kendi yapısı ve içeriği açısından ayrı yayımlanmasının daha doğru olacağına karar verdik ve tek olarak basıldı. Yayın dünyasında yazarlarla yayınevleri arasındaki ticari ilişkilerin ayyuka çıktığı bir dönemde bunu da ticari bir karar olarak görüp eleştirenler çıktı doğal olarak. Ama yayınevinin de benim de amacımız bu değildi. Kitabı hakkıyla okuyanlar bu kararın nedenini anlamakta zorluk çekmez diye düşünüyorum.

Taş-Kâğıt-Makas YKY etiketiyle yayımlanan son kitabın oldu. Sonra Enis Batur'la birlikte YKY'den ayrıldın. Bu nasıl oldu?

Ekonomik bir sürecin kültürel tahribatı diyelim buna. 2004'ün Nisan ayında ayrıldık. YKKSY (Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık) Yapı Kredi Bankası'nın bir kuruluşuydu. Banka da Çukurova Holding'e aitti. Bankacılık sektörünü ilgilendiren, aklımın hiç ermediği birtakım gelişmeler oldu. BDDK (Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu) bankaya el koydu. Selçuk Altun bankadan emekli oldu, Enis Batur'un görevine son verildi. Ben de hemen istifa ettim. O zamanlar çok yazıldı, konuşuldu bu olay.

Buna tepki gösteren olmadı mı?

Oldu elbette ama sonucu değiştirmedi. Burada Ferit Edgü'yü mutlaka anmam gerekir. En anlamlı tepkiyi veren o oldu. Olayın ardından istifa etmiştim. Ferit Edgü aradı, bu duruma sessiz kalmamak gerektiğini düşünüyordu. Kendi ofisinden, telefonlarından, internetinden yararlanabileceğimi söyledi. Onun ofisinde YKY yazar ve çevirmenlerinden imza topladık. İki-üç kişi dışında her-

kes verdi, biri de, ben atmadım adımı yazdılar gibi bir şeyler söyledi daha sonra. Bu da bir Türk imzalı bildiri klasiğidir. Çok acıklı bir sondu. Ama benim için daha acıklı olan, bazı kişilerin dişlerinin uzadığını görmek oldu, boşalan koltuklar ağız sulandırıyordu çünkü. Bir kısmı da görünmez oldu, tepki vermek şöyle dursun, masanın altına girdiler adeta. Ben de yazar olarak Can Yayınları'na geçtim.

Can Yayınları'nda yayımlanan ilk kitabın *Kapak Kızı* oldu ama elden geçirerek yayımladın. Bunu da "zemin aynı zemin, inşa aynı inşa" diye açıkladın. Niye elden geçirmek ihtiyacı hissettin?

YKY'de çalıştığım dönemde editörlük çalışması nedir, az çok öğrenmiştim. Can Yayınları'ndan yayımlanması söz konusu olunca bir daha ele aldım. Yeniden yazmadım, kendimin editörü oldum, roman üstünde editörlük çalışması yaptım.

Beni bu konuda cesaretlendiren Tanpınar olmuştur. Senin yayına hazırladığın, *Huzur*'un edisyon kritiğini okuduğumda başladı bende, metnin bir organizma gibi yaşadığı düşüncesi. Tanpınar pek çok paragrafta, hatta düşüncede değişiklik yapmakla yetinmemiş, koca bir Suat bölümü eklemiş. *Beş Şehir*'de de aynı şeyi gördüm.

Sonra *Evvelotel*'i yazmaya başladın. *Evvelotel*'in yazılma sürecini konuşalım. Çok ilginç bir iş yapmışsın ama orda. Girişte de konuştuk. *Saklı* adlı ilk öykü kitabını şimdi olsa böyle yazarım diye *Evvelotel*'de ikinci bir defa kaleme aldın. Edebiyat tarihinde böyle bir uygulama yok. Ekleme, çıkarma yapanlar var ama, öyküdeki temayı ve kişileri bambaşka şekilde yeniden kuranlar yok. Kim bilir belki bir on yıl sonra *Evvelotel*'i, şimdi de böyle yazabilirim diye yeniden yayımlayacaksın. Kitapların için bu anlamda bir son yok galiba.

Yok. Bunu sonsuza kadar yapabilirim gibi geliyor. Yapacak mıyım bilmiyorum ama *Evvelotel*'in bir üçüncü versiyonunu yazmak da aklımda duran bir fikir.

Ben bunun bir yazar için kendi kendisiyle büyük bir hesaplaşma olduğunu düşünüyorum. Bizde yok da, dünyada örneği var mı bunun?

Ben de bilmiyorum. Evet, bu anlamda özgün bir kitap.

Bu fikir sana nereden geldi? Niye gerçekten böyle çok çarpıcı bir şeye giriştin, neydi derdin?

Saklı'nın nahifliğinden huzursuzdum, şiirsel söyleyişe fazlaca yaslanan hali beni rahatsız ediyordu. Yazıldığı dönem için fena değildi ama eskimiş görünüyordu gözüme. Eski bir edebiyat lezzetine uygun düşüyordu. Ama beni yazmaya iten asıl şey, *Saklı*'nın hikâyelerinin taşıdığı potansiyeldi. Farklı uçlara götürülebilir, kuvvetli bir malzemesi var ama işlememişim. Tek boyutlu, tek bir kanaldan yürüyen, biraz aksak öyküler. Oysa malzemesi çoğullaştırmaya, katmanlaştırmaya çok uygun. Bu nedenle edebiyatımın anlamlı başlangıcının *Mağara Arkadaşları* olduğunu söylüyorum.

Ama *Saklı*'nın bazı hikâyelerini *Evvelotel*'e tercih edenler de oldu, mesela ben eski Ester'i daha çok seviyordum diyenler...

Saklı'nın bazı öykülerinin o dönemki okurda iz bıraktığını görüyorum. Keşke yazılmasaymış da "saklı" kalsaymış diye eleştirenler oldu. Katılmıyorum. *Saklı*'daki "Önemsizlik" yani Ester'in öyküsünün karşılığı "Acılezzet" bence "Önemsizlik"ten çok daha iyi bir öykü. Kimlik karmaşası, yanılsamalar, hayatın heba olması, aşk,

bekleyiş, aile travmaları. Bir romanın taşıyabileceği kadar yoğun bir malzemesi var.

Hacim olarak kitabın üçte ikisi *Evvelotel*, üçte biri *Saklı*. Cümleni uzatmış, öykünü çoğaltmışsın.

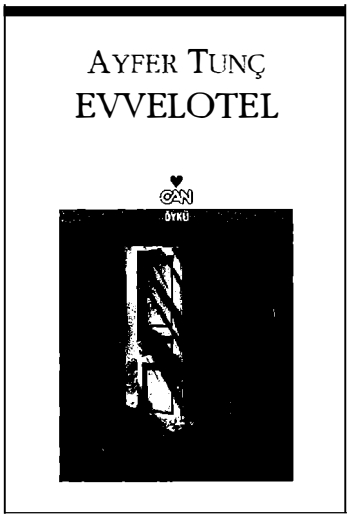
Saklı'dakiler katmansız, tek boyutlu öykülerdi. Temaları yeniden ele alınca temaların dayattığı yeni boyutlar doğdu, metinler daha uzadı. Ama kıvamlı olması için ciddi çalıştığım öykülerdir.

Saklı ilk yayımlandığında Mustafa Kutlu sözün ekonomisini bilmiyor yazar, diye eleştirmişti. Sen *Saklı*'yı ikinci defa yazarken daha da genişletmiş oldun sözünü aslında. Bu eleştiriye karşı da bir cevap mıydı?

Hayır. Kutlu'nun sözün ekonomisi dediği şey bu değildi bence. Metni ya da temayı eksiltmek değil, dili ekonomik kullanmak. Bir durumu nitelemek için elimde beş kelime varsa, beşini de kullanmam gerekmiyor. En iyi etkiyi verecek iki tanesini kullandığım, cümleyi eksiltiğim zaman etkisi daha kuvvetli oluyor. Sonuçta ben anlatıcı biriyim. Cümleyi eksiltsem de anlatıyı artırırım.

Peki, *Evvelotel*'i yazarken bu eleştirilerin ne kadarını göz önünde tuttun, yani neyi daha farklı yaptın?

Edebiyat eleştirisinde birçok unsurun bir arada kaynaştığını, dolayısıyla bunları birbirinden ayırmanın güç olduğunu düşünüyorum. Dil temayı etkiler, tema da dili. Dolayısıyla toplu bir şeyden söz edebiliriz. Sadece eksiltme açısından bakmamalı, ucuz duygulardan arındırılmış, şiirsel söyleyişi başka bir boyuta taşımış bir dil var *Evvelotel*'de. Bu anlamda *Evvelotel*, *Saklı*'yla arasında bariz farkın görünebildiği bir kitaptır.

Eleştiriyi dikkate alırım diyorsun da sence edebiyatımızda yazarların faydalanabileceği düzeyde bir eleştiri var mı?

Eleştirinin hâlâ çok büyük bir eksiklik olduğu kanısındayım. Edebiyat yazarlarla, kitaplarla, okurlar, yayıncılar, eleştirmenlerle bir bütün. Yaşayan, gelişen, ilerleyen bir oluşum. Okursuz bir yazar, yazarsız bir yayınevi düşünebilir miyiz? Ama eleştirmensiz bir edebiyat düşünüyoruz. Oluyor mu? Olmuyor. Eleştirmenler edebiyat ortamına kriter getirirler. Bu kriterlere katılırız katılmayız, itiraz ederiz hatta reddederiz, o ayrı ama kriterin olmadığı yerde vasat semirir. Eleştirinin azlığı nedeniyle Türkiye edebiyatına vasat egemendir. Evet, çok iyi yazarlar var, geçmişte de vardı, genç kuşaktan parlak isimler çıkıyor ama sayısı yeterli değil.

Yeterince eleştiri olmasa da, olandan nasıl yararlanıyorsun?

Mesela sen bir yazında bütün karakterlerini öldürüyor demiştin. Oturup düşündüm üstünde. Handan haklı, niye öldürüyorum acaba diye...

Niye öldürüyordun?

Çok gençtim, ölüm çok uzak bir ülkeydi. Psikolojik tarafı bu. Ama edebî olarak bugün baktığımda karakterin hikâyesini kapatmanın yolunu fazla aramadığımı düşünüyorum. Ölüm en etkileyici finaldir, tek gerçek bilgidir. Hepimiz öleceğiz, bunu biliyoruz. Ama edebiyat için kolaycılıktır da. Tabii her ölen karakter için yazar kolaya kaçmış diyemeyiz. Bazen temanın, hikâyenin, meselenin kendisi olur. Galiba böyle bir kolaylıktan yararlanmışım, özellikle ilk dönem öykülerimde. Tabii bir de karakterlerime karşı acımasız olduğum söylenir.

Acımasızlık demeyelim de, gerçekten de karakterinle arandaki mesafe çoğu yazarda görmediğim bir şey. Anlattığın kişiler karşısında okurunu serbest bırakıyorsun. Belki de bu nedenle okurun özdeşleşebileceği karakterlerin yok senin. Okurunu bu anlamda manipüle etmeyen bir yazar olduğunu düşünüyorum.

Okuru gözümün önüne bile getirmediğim içindir. Yazarken okur diye bir şeyin varlığını unuturum.

Yazarlar kötü eleştiriye çok üzülürler, kızarlar. Bazen dayanamayıp karşı cevap yazarlar. Çok doğaldır bu. Fowles yine *Zaman Tüneli*'nde, "Narsisizm ya da pygmalionizm bir yazarda bulunması gereken temel hikmettir," diyor. Her eleştiri yazarın narsisizmini zedeler. Ama bununla baş edebilmek gerekli. Ben de kötü eleştiriye üzülüyorum elbette ama ilkem şudur: Bir tarafa koy, unut. Sonra tekrar oku, bakalım o zaman ne kadar ciddiye alacaksın. Tekrar okuduğumda yine ciddiye alma-

dığım, alamadığım bir şeyse üstünde durmam, unuturum gider. Ama bazen benim de içimde bastırmaya çalıştığım bir şüphe oluyor, eleştiri o şüpheye dokunuyor, o zaman etkileniyorum işte ama yararlanıyorum da. Evet, bunu keşke böyle yapmasaydım dediğim oluyor. Eleştiri her zaman olur. Sadece yayımlanmış eleştiriden söz etmiyorum, bir dost cümlesi, bir okur mektubu ya da çevremizdekilerin fikirleri gibi. Yazarın bütün bunlara soğukkanlılıkla, dışarıdan bir göz gibi bakabilmesi gerek. Eleştiriye ben, ben olmaktan çıkarak bakmalıyım. Kendi duygularımla, kendi düşüncelerim ve sarsılmaz egomla bakarsam yararlanamam. Öte yandan hem eleştiriye üzülüp küsmek hem de eleştiri yok diye sızlanmak da edebiyatımızın ayrı bir klasiği. Nezaket de ayrı bir mesele. Yazarın çevresi, az da olsa var olan eleştirmenler, yayıncılar, bazen insanın dostları gerçekte ne düşündü, gerçekten beğendi mi? Düşüncelerini açıkça yazdı mı? Bilmiyoruz. Çünkü biz beğenmediğimizi söylemeye alışkın bir toplum değiliz. Asla söylemeyiz. Halbuki bu bir zarar.

Doğruyu söylediğinde de kendisi zarar görüyordur belki.

O da var. Yayıncılık yaptığım dönemde, bir şeyler söylemeye çalıştığımda tepkiyle karşılaştığım oldu.

Geri çevirdiğin bir dosya için mi?

Hayır, dosyası geri çevrilenler genellikle tepkilerini göstermiyorlardı. Ama kabul edilmiş bir dosyaysa, hele tanınmış bir yazara aitse çok zor. Bir insan bu kadar mı hızlı savunmaya geçer diye düşündüğüm anlar oldu, cümlemin bitmesini bir beklese bu söylediği sözleri söylemeyecek aslında. Ama bazen tam tersine, yaptığım

eleştiriye beklemediğim kadar saygıyla takdirle yaklaşanlar da oluyordu.

Eleştirmen yok diye kesip atamayız, sormamız gerek, niye yok? Yok, çünkü neysek oyuz, cürmümüz neyse ateşimizin yaktığı yer de o kadar. Türkiye'de ne kadar hukuk varsa, ne kadar kültür, ne kadar tarih vs. varsa eleştirmen de o kadar var. Yazar sayısına göre daha da az diyebiliriz, doğrudur. Ama eleştirmenlik çok meşakkatli bir iş, hele bu ülkede, sadece edebiyat aşkına yapılıyor, tıpkı çevirmenlik gibi. Oysa eleştirmenler de ev kirası ödüyor, çocukları var, okula gidiyorlar. Onları ayakta tutacak bir mekanizma gerekli. Peki böyle bir mekanizma olabilir mi? Bizde bu ahlak varken olmaz. Bizde bu hukuk, bu bilim, bu anlayış, bu ikiyüzlülük varken iyi bir eleştiri mekanizması nasıl olabilir ki? Arada Don Kişotlar çıkar sadece, onlar da bir yerden sonra yorulurlar.

Peki edebiyattaki yirmi beş yılına baktığın zaman, eleştirinin azlığına rağmen senin hakkında çıkan eleştiriler toplamı için ne diyebilirsin? Kitaplarının iyi değerlendirildiğini düşündün mü, yoksa benim yaptığımı anlamadılar; görmediler mi dersin?

Görmediler, anlamadılar dersem haksızlık olur. İlk zamanlarda azlığı umut kırıcıydı, bir noktadan sonra görüldü. Daha incelikli anlaşılmasını beklediğim şeyler oldu ama, yararlandığım eleştiriler daha çok olmuştur.

Evvelotel hakkında iyi bir eleştiri yazmıştı Füsun Akatlı. Diyor ki, "17 yıl aradan sonra ilk öykü kitabının temaları ve karakterleriyle yeniden yüzleşme ve hesaplaşma gereksinimi duyması ve kendi öyküleriyle metinler arası bir denemeyi gerçekleştirmesi, çokyönlü bir kuramsal tartışmanın zemini oluşturur, oluşturmalıdır." Oluşturdu mu?

Oluşturdu diyemem. İyi yazılar çıktı ama *Evvelotel*'den hareketle böyle bir tartışma olmadı. En ilginci de en az ilgi gören kitabım olmasıdır. Ciddi okurum olduğunu iddia eden bazı okurlarımın bile *Evvelotel*'den haberi yok. Üstelik en iyi öykülerin bunda olduğunu düşünüyorum. Tamamı değil elbette ama birkaçı, mesela "Acılezzet", "Kibir", "Hiçbir Hikâye Göründüğü Kadar Temiz Değildir" yazdığım en yoğun, en kıvamlı metinler bence.

Belki de biz Diyonisos'a daha yakınız okur tipi olarak. Diyor ya Füsun Akatlı yazısında: *Saklı*'nın daha Diyonizyak bir coşkusu vardır ama *Evvelotel*'de Apollonyen bir denge vardır, daha tasarım, daha inşa edilmiş. *Evvelotel*'in okurla daha az buluşmasının da genel anlamda şiirselliğe daha yatkın bir okur kitlemiz olmasıyla ilgisi var mıdır?

Olabilir, bu açıdan düşünmemiştim. *Mağara Arkadaşları* da okurun çok teveccüh gösterdiği bir kitap olmadı. Diğerlerine kıyasla *Mağara Arkadaşları*'nın daha az şiirsel olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan *Evvelotel* şiirsel değil diyemem ama daha kapalı olduğunu kabul ederim. Okurun şiirselliğe yatkın olup olmadığı konusunda kafam karışık. İyi okur şiirselliğe mesafeli duruyor, nitelikli bir işse kabul ediyor ama ucuza kaçanlara çok çabuk sırt çeviriyor. Öte yandan en çok ilgi gören iki öykü kitabım *Aziz Bey Hadisesi* ve *Taş-Kâğıt-Makas*; ortak özellikleri, ikisinin de birer novella içermesi. Bu durumda benim için belirleyici olanın bu olduğunu söyleyebilirim. Öykü okuru zaten fazla değil.

Seni destekleyen bir şey anlatayım. Dün gece kızım kütüphanemden okumak için bir kitap istedi. Tam elim bir öykü kitabına gidiyordu ki, "Öykü istemiyorum roman istiyorum," dedi, "hemen bitmesin."

İşte bunu söylüyorum. Bu yeni dünya, yeni okur. Benim gençliğimde öykü daha çok tercih edilirdi. Bütün büyük yazarları saydığımızda Türk edebiyatında, hepsinin çok kuvvetli bir öykü damarı olduğunu görüyoruz. En iyi yazarlarımız en iyi öyküleri yazmışlar. Tomris Uyar sadece öykü yazdı. Onat Kutlar'ın *İshak*'ı eşsiz bir mücevherdir. Onat Kutlar çok az yazmış olduğu için hep üzülürüm. Feyyaz Kayacan'ın tek romanı *Çocuktaki Bahçe* beni öyküleri kadar etkilemedi. Tanpınar'ın öyküleri, benim için romanlarından daha kıymetlidir, Oğuz Atay için *Tutunamayanlar* mı, *Korkuyu Beklerken* mi desen, *Korkuyu Beklerken* derim. Ferit Edgü'nün öyküleri çıtayı müthiş yükseltmiş metinler. Vüs'at O. Bener'in öykü kitapları *Kara Tren*, *Dost*, *Yaşamasız*, *Siyah Beyaz*, bunlar bende *Bay Muannit Sahtegi'nin Notları*'ndan daha fazla iz bıraktı. Haldun Taner oyun yazarı olarak tanınır daha çok ama bence önemli bir öykü durağı. Sadece iyi öykü yazmış yazarlar var, Fikret Ürgüp mesela. Daha sayamadığım pek çok isim. Öykü karnemiz romandan daha iyi bence.

Tabii şu da var. Bu saydığım isimlerin Türk edebiyatını şekillendirdiği dönemde roman kolayca yayımlanabilen bir şey değildi. Hele tanınmamış, bilinmeyen bir yazarın romanını yayımlamak, o dönemki küçük yayınevleri için intihar anlamına gelebilirdi. Daha önce de sözünü ettiğim gibi, yazarlar dergilerde öykülerle görünüyorlardı genellikle, sonra kitapları yayımlanıyordu. Bugün böyle bir durum yok. Kitap iyiyse daha önce tek satırı yayımlanmamış olsa da yayınevleri cesaret edebiliyor. Günümüzde edebiyata yeni başlayanların bir kısmı, dertleri bir an önce yayımlanmak olanlar, doğrudan roman yazmak istiyorlar. Öyküyü tercih etmiyorlar. Çünkü bir öykü kitabını oluşturmak roman yazmaktan daha zor ve sabır isteyen süreçtir. Ortalama bir roman boşluk kaldırır ama ortalama bile olsa öykü boşluk kaldırmaz. İyi

öykü ise ihmale hiç gelmez. Sübjektif bir yargıda bulunacağım ama benim için bir öykü kitabı, yazarının edebiyata gerçekten gönül verdiğini gösterir.

Yayıncılık yaptığım dönemde yayınevine gelen roman dosyaları öykü dosyalarından kat kat fazlaydı. Her hafta en az otuz roman dosyası gelirdi ama tek öykü dosyasının gelmediği hafta çok olurdu. Bu söylediğimle çelişen bir şey de var ama. Bugün çok zengin, güçlü bir öykücü kuşağı oluştu. Çok iyi öykücüler okuyorum. Türkiye öykücülüğü iyi bir yere gidiyor.

İsim verebilir misin?

Çok isim var. Unuttuklarım veya henüz okumadıklarım gücenmesin. Unuttuklarımın içini rahatlatır mı bilmiyorum ama bir şey söyleyeyim: İyi bir yazar, iyi bir yazar olduğunu bilir, iyi olduğunu bildiği de açık bir onay beklememesinden anlaşılır. Açık onaylar veya övgüler elbette çok kuvvetli motivasyonlardır; ama yine sübjektif ve belki de katı bir yargıda daha bulunacağım; iyi yazarın yazmak için motivasyona ihtiyacı yoktur. O zaten yazar, her durumda yazar, önleyemediği yazma tutkusu tek motivasyonudur.

Yeni kitabı çıksa da okusam dediğim pek çok öykücü var. Tam genç kuşaktan olmamakla birlikte benden genç olduğu için Ahmet Büke'yle başlayayım. Vüs'at O. Bener kumaşından buluyorum Büke'yi. Yine tam anlamıyla genç kuşaktan sayılmamakla birlikte, Behçet Çelik yeni öykülerini beklediğim bir yazar. Yapı Kredi'de birlikte çalıştığımız Murat Yalçın. Ayşegül Çelik sonra. *Korku ve Arkadaşı*'nı ben yayına hazırlamıştım. Ayşegül çok güzel devam ediyor. Yalçın Tosun'un Türkçe edebiyat için son dönemin en büyük kazanımlarından biri olduğu kanısındayım. *Peruk Gibi Hüzünlü, Anne Baba ve Diğer*

Ölümcül Şeyler, Dokunma Dersleri üçü de çok iyi kitaplar. Son zamanlarda bir solukta okuduğum ve bayıldığım Sine Ergün oldu. Yine bir solukta okuduğum Pelin Buzluk, *Kanatları Ölü Açıklığında*, adı bile yeter, çok iyi bir kitap. Berna Durmaz, Neslihan Önderoğlu iyi öykücüler. Ömer Ayhan'ı iyi buluyorum. Mahir Ünsal Eriş, Sinan Sülün saydıklarımdan daha farklı bir öykü dünyası olan, iyi öykücüler. Melisa Kesmez dikkate değer bir öykücü, bir sonraki kitabında çıtayı daha da yükselteceğinden eminim.

Faruk Ulay'ı anmalıyım, genç kuşaktan değil elbette, hatta benden önceki kuşaktan. Bence çok iyi bir yazar. 2010 ve 2012'de iki yeni kitabının çıktığından çok geç haberdar oldum, çok üzüldüm. Faruk Ulay'ın kitaplarını sabırsızca beklerim oysa. Faruk Ulay gibi Türkçe için çok değerli olan yazarın YKY'den çıkan kitaplarının hiçbiri piyasada yok. Oysa *Amber, Tuhaf İnsanlar Zamanı, Modus Operandi* çok iyi kitaplar. Bunları bugün bulup okuyamamak bir eksiklik bence.

Evvelotel'e devam edelim. İsmi de çok ilginç kitabın. Nereden esinlendin? Evvelotel ne demek?

Benim kitap isimlerim hep sorun olmuştur. Pek çok kişi *Mağara Arkadaşları*'nı mağara adamları diye hatırlar. *Aziz Bey Hadisesi*'nin çeşitli varyasyonları vardır en yaygını Aziz Bey vakasıdır. *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*'in en sık rastladığım söylenişi müsaitseniz annemler gelecek. "Evvelotel" öyküsünü yazmıştım ama adı yoktu. Mart menekşeleri ya da çuha çiçeği açmıştı, ne çok adı vardır o çiçeğin. Şimdi kim olduğunu hatırlamadığım biri, "Aaa evvelbahar otu," dedi. İlk kez duydum, çok hoşuma gitti. *Saklı* ile *Evvelotel* arasında bir öncelik sonralık ilişkisi kurmak istiyordum, evvel keli-

mesi çok uygun göründü. Öyküde, otelin adı iki kelimedir, Evvel Otel. Ama öykü ve kitabın adında bitişik.

Yeri gelmişken, sende çiçek adları da çok önemli. "Kaybetme Korkusu" geliyor aklıma...

Çok şiirsel buluyorum çünkü çiçek adlarını. Kardelen mesela, akşamsefası, acemborusu, camgüzeli, herdemtaze. Bunlar dilin güzelliğini gösteriyor.

Bu kitabın ayrıksı ve çok önemli bir hikâyesi de "Serim Düğüm Çözüm".

Evet, kitabın bitimini ortaya koyan bir öykü. Bir kapanış öyküsü. "Serim Düğüm Çözüm"ü kitabı amaçlayarak yazdım. Genelde öyle yazmam. Ama onu bir kapanış öyküsü olarak tasarladım. *Saklı* ve *Evvelotel* birleşiminin özüdür. Yazıyla ilgili derdi olanların ve daha çok yazarların ilgisini çeken bir öykü oldu o, yazmak üzerine düşünen yazarlar ilgilendiler.

Öykünün öykülenmesi ilginç bir tema. Bana da çok cazip gelir bu tür öyküleri okumak. Biraz da yazar mutfağını verir. Senin her kitabında bir de böyle bir öykü oluyor. *Aziz Bey Hadisesi*'nde de "Kırmızı Azap" vardı.

Aslında bilerek yapmıyorum, insan kitabın inşası sırasında hissediyor böyle bir kapanış gerektiğini. Gerçi YKY'de öğrendiğim şeylerden biri kitabın kurulabilir olduğuydu. Kitabı nasıl düzenliyoruz, amacımız ne? Öyküleri düzenlemek de okura bir şey söyler. Oysa eskiden arka arkaya dizilirdi. Ne aralarında bir ilinti aranır, ne geçişlerde bir lezzet. Bu mantık değişti. Benim için de değişti. Dolayısıyla bir öykü kitabını yaparken belli bir his yaratması önem kazanmaya başladı.

'90 sonrası öykücülüğünün karakteristiği de bu tür kitaplar oldu sanırım. Kitapların bir bütünlüğü olmaya başladı. Yani her hikâye birbirine teyellenerek gitmeye başladı. Ve bir atmosfer yaratılmaya çalışıldı kitapta. Burada da romandaki gibi bir "bütünlüğe ulaşma" duygusu mu var?

Muhtemelen. Öykülerin bütünlük duygusu vermesi kitabı daha bitmiş hale getiriyor. Dolayısıyla yazarlar da kitabı bir bütün olarak tasarlıyorlar. Bazı yazarlar var, öyküleri yapı taşları olarak düşünüyor, araya geçiş metinleri yazıyor.

Harç gibi.

Evet, böylece bir bütünlük sağlanıyor. Öte yandan okur da yazar gibi gelişiyor, daha bilinçli bir çaba, daha iyi bir sunum bekliyor. İlk zamanlarda böyle bir kaygı taşımıyordum, zamanla taşımaya başladım. Mesela *Taş-Kâğıt-Makas* öykülerinin ortak noktası travmalardır. Her öyküde anlatıcı karakterin bir travması var. Editörlük kurumunu da yabana atmamak lazım. İyi bir editör bütünlük ihtimalini yazara hatırlatır. Bir kitabı çatmak, kurmak da editör için büyük bir zevk.

Editör olarak böyle bir çalışma yaptın mı?

Yaptım. Sadık'ın (Yalsızuçanlar) *Hiç* kitabı için böyle bir çalışma yapmıştık beraber. Metinleri ayırıp benzeşleri bir araya getirdik, tema bütünlüğü sağladık, sonra bölümlere ayırıp hepsine bir ad verdik. Çok zevk aldığım bir çalışma olmuştu. Böyle bir bütünlükle sunulunca kitabın okur üzerindeki etkisi de başka oluyor.

Okur demişken, buradan, okurlara geçelim. Tomris Uyar, bir

yazar için okura göre yazmak en büyük suçtur diyor. Yani dışarıda hedeflediği okur kitlesini kollayarak. Senin yazarken aklından bunları okuyacak olanlar geçer mi hiç?

Hiç geçmez. Karşımda bir okur olduğunu tümüyle unuturum. Bence bir yazar için en büyük tuzak okurdur. Çünkü okur her zaman yazarı yönlendirmek ister, yazarın değişim dönemlerine direnç gösterir, oysa okurun direnci gelişmenin önündeki engeldir. Yazarın buna karşı dik durması, kendi serüvenini kendisinin belirlemesi gerekir. Yapı Kredi'deyken yayınevine pek çok yazar gelip gidiyordu, kimi zaman dergiler nedeniyle başka yayınevlerinin yazarları da gelirdi. Sohbet ederdik, bazılarının okur takıntısı beni hayrete düşürürdü. Hatta bir yazar öyküsüne koyduğu adın yanlış anlaşılmasından dehşete düşüp alelacele değiştirmişti, oysa metinle çok doğru bir bağlantısı vardı.

Okuru öylesine düşünmeden yazıyorum ki, dönüp eski metinlerime baktığımda bazı kapalı kalan yerler görüyorum, okurun çözmesi zor olan yerler, anlayan çıktı mı acaba diye düşünüyorum. Okuru düşünsem bu kapalı yerleri kullanamam, oysa metne asıl değerini veren şeyler bunlar. Çünkü çoğul okumaya imkân veriyor. Bir metni çoğaltan şey okurun yorumudur.

Ya senin hiç kastetmediğin, metnin anlamını değiştiren bir yorum yapmışsa bir okur, bir eleştirmen?

O zaman da neden böyle düşündüğünü aramaya başlıyor insan, o da bir çoğullaştırma biçimi ama. Genellikle bulduğum şey yüzeysel okuma oluyor veya çabuk karar verme veya metni fazla kurcalamama. Bazı metinlerin anlamı içindedir, fazla kurcalamaya gerek yoktur. Ama bazılarının içerdiği çoğul anlamlar üstüne düşünmek gerekir.

Vüs'at O. Bener'i, Yusuf Atılgan'ı okuyup geçemezsin, üstünde düşünmen gerekir. Okuduğu metni yorumlamak genel okurun fazla yaptığı bir şey değil, düz anlamıyla anlamaya meyilli ama nitelik okur kurcalar. En büyük sorun tabii benim için, kadın ağzından değil erkek ağzından yazıyor olmam. Bu nedenle yanlış yorumladığı çok oldu.

Evet, senin yazdıkların için en çok yapılan eleştirilerden biri de bu oldu değil mi? Neden hep erkek ağzından yazdığın. Girişteki konuşmamızda, bu şekilde biyografiye dayanan yorumlamaları engellemek istediğini söylemiştin. Okurun hep yaptığı bir şeydir çünkü okuduğunda yazarı aramak. Yine aynı nedenle yazdıkların bir "kadın edebiyatçı" işi olarak da görülmedi. Edebiyatta kadın duyarlılığı, kadın dili denen şey üzerine neler düşünüyorsun?

Kadın duyarlılığı tanımlamasından hiç hoşlanmıyorum, başından beri. Cinsiyetçiliğin başladığı yer. Bir kadın yazarın edebiyatını "kadınca duyarlılık" nitelemesiyle değerlendirmek, kadın yazarın kadınca bir alanda dolaşmasını isteyen, alanını sınırlayan bir yaklaşım. Bunun övgü kılığında yapılması da ahlaksızlık. Haddini biliyor, erkek alanına girmiyor demenin inceltilmiş bir yolu. Yazarın cinsiyeti yoktur. Yazının da cinsiyeti yoktur. Dünyanın en iyi psikolojik gerilim yazarlarından biri Patricia Highsmith, oysa psikolojik gerilimin okuru genellikle erkekler. Ya da dünya edebiyatında en iyi fantastik yazarlarından biri Ursula K. Le Guin. Bilimkurgunun okuru da genellikle erkekler. Şimdi benim okurlar açısından cinsiyetçilik yaptığımı söyleyeceksin. Ama hayır, bu bir realite, genel okur eğilimi. Nitelikli okur için böyle bir ayırım yok. Edebiyata başladığımda kadın yazarlar için en yaygın kullanılan övgü buydu, kadınca duyarlılık. Kadın yazarı ikinci sınıf kılan bir şeydi. Biraz da bu yüzden erkek

ağzından yazmaya yönelmiş olabilirim. Bu tanımlamanın beni sinirlendirdiğini hatırlıyorum çünkü.

Kadın duyarlılığından kontenjan olarak yararlanmak isteyen ama çok da iyi bir edebiyat ortaya koymayan yazarlar da beslemiştir bunu.

Çok oldu. Bunun övgü olduğunu zanneden pek çok vasat kadın yazar vardı. Kadın yazar oluşunu bilinçli bir biçimde ortaya koyan, kadını, kadın olma halini bir mesele olarak işleyen yazarları konu dışında tutuyorum tabii.

Kendi hayatında, toplumsal bağlamda kadın olmanın getirdiği sıkıntılar yaşadın mı, ayrımcılıkla baskıyla karşılaştın mı hiç?

Aslında erkek ağırlıklı bir ailede büyüdüm, yaşamış olmam gerek, yaşamışımdır da. Ama biz ablamın görevi nedeniyle başka bir şehirde oturduğumuz dönemde, ergenlik çağımda, dört kadındık. Sonra da kız lisesine gittim, orada da öğretmenlerimizin çoğu kadındı. Dolayısıyla doğrudan, kayda değer bir erkek baskısı yaşamadım.

Baba konusu da önemli burada. En iyi baba da olsa sonuçta bir otorite figürüdür.

Annem gerçi otorite boşluğunu yeteri kadar dolduruyordu ama ciddiye alınacak bir erkek otoritesi görmedim. Bir de benim ailemdeki kadınlar kuvvetli kadınlardı. Tabii istisnalar vardı ama model olarak en yakınındakini alıyorsun. Hayatın içinde var olan, her dakika karşımıza çıkan cinsiyetçiliği daha sonra fark ettim. Çevremdeki kadınların yaşadığı toplumsal baskı örnekleriyle karşılaşınca. Sonra geriye bakıp zamanında fark etmediğim, benim de maruz kaldığım cinsiyetçilik, ayırımcılık örneklerini gördüm. Küçük şeylerdi ama ayırımcılıktı sonuçta.

Kadınlara cinsiyetçiliği öğreten yine kadınlardır, erkek baskısını kadınlar uygular. Leylâ Erbil romanlarında çok güzel anlatır bunu, kadınların cinsiyetçi statükoyu nasıl devam ettirdiklerini, acımasızdır da bunu anlatırken. Cinsiyetçiliğin sözcüsü olan anneyle ciddi bir derdi vardır. Bizim toplumumuzda annelerin kızlarına farkında bile olmadan öğrettikleri şey erkeklere boyun eğmeleri. Bunun bir nedeni gelenekler, yetiştirilme tarzı vesaire; ama bir nedeni de boyun eğmenin kadının hayatını kolaylaştırması. Özgürleşmek gibi bir derdi yoksa, kendi ayaklarının üstünde durmayı, birey olmayı mesele etmiyorsa, bir kadın boyun eğerek rahat edebilir, her zaman eder demiyorum ama edebilir. Gelenekçi anneler de kendi tecrübelerinden dolayı kızlarının özgürlük arzularını kırmak, onları boyun eğen, erkeğe tabi kadınlar haline getirmek isterler. Ama benim annem bize hiçbir zaman kadın rolü giydirmedi. Onun istediği muhakkak bir meslek sahibi olmamız, kendi ayaklarımızın üstünde durmamızdı. Cumhuriyet kadını böyle eğitilmişti. Ama cumhuriyet kadınının önemli bir sorunu vardı, cinsiyetsizdi. Cumhuriyet özgürlükçü bir ideoloji değildir, aksine mutlak itaati vaz eder. Cumhuriyet balolarında erkeklerle dans eden kadın figürleri esas resim gibi sunulur ama bence gerçek bu değil. O aksak, sorunlu bir Batılılaşma görüntüsüydü. İstisnalar olmakla birlikte, aslolan meslek sahibi, erkeklerle yan yana duran ama kadınlığını gizleyen kadınlardı. Annemin ve onun kuşağının cumhuriyet ideolojisi ağzından bize önerdikleri bu oldu: Cinsiyetsiz ol, erkeklerle birlikte var ol. Ben de böyle yetiştirildim. Tanıdığım, hayatını okuduğum veya öne çıkmış cumhuriyet kadınlarının çoğunda da bu hali gördüm. Cinsiyetini ortaya koyarsan, kadın olduğunu hissettirirsen toplum seni başka bir yerde konumlandırıyordu. Kadın olarak yükselmenin yolu cinsiyetsizlikti.

Cumhuriyet heykellerinde kadın ve erkek vücutları, duruş, omuzlar, yüz ifadesi neredeyse aynıdır, bilirsin. Sadece göğüsler öne çıkıktır kadında.

Tabii tabii... Aynı güç, aynı zeki çevik sporcu hal. Göğüsler de takma gibidir zaten, erotik çağrışımı olmaması için garip bir şekle büründürülür. Cumhuriyet kadını annelerin benim gibi kızlarına öğretilen cinsiyetsizlik, kadın olmakla ilgili sorunlara yol açtı. Kadın olduğun sürekli hatırlatılarak büyütüldüğün zaman karşındaki erkeği insan olarak değil, karşı cins olarak görüyorsun. Ama cinsiyetsiz olarak yetiştirildiğin zaman da kadın olma bilgisinden yoksun kalıyorsun.

Adalet Ağaoğlu'nun Aysel tiplemesindeki sendrom...

Evet. Mesela belli bir yaştaki Kemalist kadınları düşün, sert ve erkeksidirler; beyaz saçları vardır, tayyör giyerler, boyunlarını fularla kapatırlar. Kadınlıklarına dair hiçbir işaret taşımazlar. Bu konuya bir de solculuk dönemindeki baskıları eklemek lazım. Solcular arasında makyaj yapmak, güzel giyinmek, kadın olduğunu hissetmek neredeyse suç olarak algılanıyordu. Devrimci abilerimiz ablalarımız eleştirir diye makyaj yapamıyorduk. O dönemde hiç topuklu ayakkabı giymedim ben, ilkgençliğim gönüllü olarak kabullendiğim bu baskının altında geçti, bu da tavrımı şekillendirdi.

Mesela Adalet Ağaoğlu'nun anılarında galiba *Göç Temizliği*'ydi, ağabeylerinin pantolonlarını ütülediğini okuduğumda çok şaşırmıştım. Niye ki, dedim. Ama sonra düşündüm. Benim de abim olsaydı veya başka bir ailede olsaydım muhtemelen ben de ütüleyecektim. Abim olsaydı annemin oğluna ve kızına olan davranışlarındaki farkı görecektim belki.

Peki, o zaman şunu söylüyorsun: Hem çekirdek ailemde dört kadın yaşadığımız için erkek otoritesiyle bir sorunum olmadı, hem de geniş ailedeki erkekler bu dünyayı dışardan gözlemem için daha verimli oldu.

Ama kadınsı bir dünyada da yaşamadım.

Senin edebiyatının, dilinin çok erkeksi olduğu da söyleniyor.

Evet, doğru. Niye hemen doğru diyorum ki. Belki doğrudur ama bana öyle gelmiyor. Bence çok kolaycı bir niteleme.

Senin duruşunda da böyle bir tavır var. Yani böyle, toplumumuzun yaygın ve çok yanlış bir genellemeyle bir cinsiyet tavrı olarak kadın için kullandığı, hadi kestirmeden söyleyeyim "cilveli, oyunlu" biri değilsin. Son derece net, doğrudan hatta zaman zaman sert görünümlüsün, konuşmanda, hitabında, ilişkilerinde...

Evet, cilveli oyunlu bir kadın değilim. Ama bu cinsiyetle değil, karakterle ilgili bir şey. Elbette bu özelliklerin kadınlarda daha yoğun görüldüğünü kabul ediyorum ama cilveli oyunlu erkekler de tanıdım, tabii cilve oyun derken istediğini elde etmek için kullanılan, dürüst olmayan yöntemleri kastediyorum. İnsanlar niye cilve yapar, niye oyun oynar? Bir şey elde etmek için. Erkeklerin dümdüz, doğrudan insanlar olduklarını söyleyemeyiz, onların arasında da istediğini elde etmek için cinsiyetlerine uygun cilve yapanlar var. Cilve kelimesini biraz anlamından uzaklaştırdım ama başka türlü açıklayamıyorum. Cinsiyetçilik toplumsal nitelemelerden başlıyor. Erkek gibi kadın demek övgüdür ama kadın gibi erkek demek hakarettir. Bu tam bir hiyerarşi ifade ediyor. Mertlik, dürüstlük

erkeğe yakıştırılır daha çok. Oysa özellikle bizim toplumumuzda mertlik sözde kalan bir değer. Tabii kadınlık halinin algılanışının insanlığın başından beri gelişen sosyolojik nedenleri var, uzun uzun konuşabiliriz ama girmeyelim oraya. 21. yüzyıldayız artık.

Neden erkek ağzından yazdığıma ilişkin bir şey daha söylemem gerek. Benim yazdıklarımda kadınlar asıl dramatik role sahip olanlardır, kaybedenlerdir. Dışsal ve içsel şartlar nedeniyle kaybederler. Bu nedenle kaybetmenin sonuçlarını görüp anlatacak karakterler olamazlar. Bunu anlatacak karakterlere ihtiyacım var, onlar da bu denkleme göre erkek olmak durumundalar. Ama erkeğin basit bir kamera olmaktan çıkması için o etkileşimden yara alması gerekir. Dolayısıyla anlatan erkek aynı zamanda yaralı bir erkektir. *Yeşil Peri Gecesi* buna istisna. Çünkü farkında olan bir kadın anlatıyor meseleyi. Bazı okurların takıldığı bir şey oldu bu: Bu kadar her şeyin farkında olan bir kadın niçin kurtaramıyor kendini, niçin çıkamıyor bu yoldan? Çünkü çıkmak da bir seçim, özünü yıkmak arzusu da bir seçim, kitabın derdi de bu. Burada da kadını gene kadınca duyarlılık üzerinden anlatmıyorum. Öfkeli ve yırtıcı bir dil, özellikle kurduğum bir dil kullanıyorum.

Evet, *Yeşil Peri Gecesi* öyle ama ben edebiyatına bütün olarak baktığımda erkek tarafından yazan ama oradan gene kadına bakan, dolaylı bir şekilde kadını anlatan yazar görüyorum.

Doğru, şimdi yazmak istediğim kitap da öyle.

Peki, yıllarca erkeklerin hâkim olduğu bir ortamda çalıştın. Gazetecilik, yayın dünyası... Kadın olarak zorlandığın anlar oldu mu?

Güneş'te *Peki*'nin yerine gelen ekiple çalıştığım birkaç

gün. Düpedüz tacizkâr bir gruptu, sabah on birde bira içerek başlıyorlardı güne. Kadınlara ilişkin ağır şakalar yapılır, küfür edilir, her vesileyle kadınlar aşağılanır; tahammül edilir gibi değildi. Onun dışında zorlandığımı hatırlamıyorum, belki yeterince dikkat etmemişimdir, belki hatırlamıyorumdur. Ama asıl gazeteciliğin yapıldığı kısımda değildim tabii. Yazıişleri, istihbarat gerçekten çok erkek bir yerdi. Orda kadınların yükselmesi de çok zordu. Gerçek gazetecilik yapsaydım, yazıişlerinde çalışıyor olsaydım sorun yaşayabilirdim. Orada çalışan kadınların nasıl bunaldıklarını görüyordum. Erkek egemen ortamlarda çalışan, yönetici vasıflı kadınlar giderek erkek refleksleri kazanıyorlar; çünkü var olmanın başka yolunu bulamıyorlar.

Ben aslında başka bir şeyden söz etmek istiyorum: Leylâ Erbil'in de çok şikâyet ettiği, edebiyat dünyasındaki eril güçten, kadın yazarları zorlayan erkek güçten.

Varlık dergisine öykü gönderdiğim macerayı bu kapsamda değerlendireceksek, belki de kadın yazar adayı olduğum için bu kadar pervasızca aşağılayan bir mektup almıştım. Ama oradaki editörle yüz yüze gelmedim hiç, dolayısıyla tutumunun cinsiyetçi bir tarafı olduğunu söylemek haksızlık olur.

Peki yayın dünyasına geçtiğinde?

Yapı Kredi'de çalışanların çoğu kadındı, üstelik hepimiz deyim yerindeyse çok dişli kadınlardık. Yayına hazırlayacağımız bir kitapta en ufak bir cinsiyetçilik hissedilse hemen şarlanırdı.

Ayırımcılık demişken şunu da anlatmalıyım. Geçen gün "öteki olmak" üzerine yazdığım bir yazıda da bahsettim. Bizim aile görünürde demokrat olmakla birlikte,

toplumun genelinden çok da farklı değildi. Büyük yemek davetlerinde çocuklara ayrı ve çok özensiz sofralar kurulurdu. Çocuklar toplumsal hiyerarşinin en altındaydılar. Bundan çok rahatsız olurdum. Çocuklarla birlikte oturtulmuşsam huysuzluk ederdim. Yine çocukluğumda en kıymetli yemek tavuktu, hazırlanması çok emek istediği için. Tavuğun iki budu her zaman masadaki en yaşlı iki erkeğe verilirdi, masadaki yaşlı kadın onlardan büyük olsa bile. O zamanlar doğal geliyordu bana bu. Annemlerin yaşça büyük ama zekâca muteber olmayan bir kuzenleri vardı. Ona niye but veriyorlar ki diye düşünürdüm, eğer bir sıralama varsa, bu adamın annemden sonra gelmesi lazım. Adamı erkek yerine koymuyormuşum demek ki; ama aynı zamanda zekâ odaklı bir başka sıralama da yapıyormuşum. Tabii masadakiler de o kuzenlerini bir şekilde makaraya alır, çemberin dışına atarlardı, o ayrı. Aile ortamları böyle de acımasızdır.

Evet, aileyi de konuşalım istiyorum; çünkü aile kurumu, kendi başına neredeyse bir öykü ve roman kişisi gibi etkili, önemli bir yer tutuyor senin edebiyatında. Geçenlerde de yeni aile tipimiz üzerine çok hoş dikkatlerle yüklü bir yazın yayımlandı, "AVM Tipi Aile" diye. Müthiş bir gözlemcisin bir kere, bunu tekrar söyleyeyim. O yazıda da önemli olan kadının yeriydi yine. Aile ne kadar "modern" olsa da kadın için o cinsiyetçi konum değişmiyordu.

Evet ve o modern kadın iyi bir şey zannediyor bunu. Bu kuşağın kadınlarının büyük çoğunluğu karar vermeyi talep eden değiller. Birkaç yıl önce, bir gün televizyonda *reality show* türü programlardan birine takılıp kaldım. Bu programlarda toplum hakkında çok ilginç şeyler görüyorum. Denk gelirsem izlediğim oluyor, gerçi beş dakikadan fazla dayanamıyorum.

Asla edinemeyeceğimiz bir sosyal deneyim veriyorlar.

Bütün toplumun kendi çevremizdeki gibi insanlardan oluştuğu yanılgısına kapılıyoruz bazen. Birkaç dakika izleyince bu toplumun gerçeğini tekrar hatırlıyorum.

Tabii aslında bunlar şov değil gerçekse toplumca mahvolmuşuz demektir.

O kısmı hiç konuşmayalım, akıl durduran örnekler var. İzlediğim programda iki genç kız konuşuyordu. Biri diğerine, "Evlenince çalışacak mısın?" diye sordu. Diğeri çok sinirlendi, "Ne münasebet! Çalışacaksam niye evleneyim? Tabii ki bana bakacak," dedi. Evliliğin bir refaha erme yolu olarak kullanıldığını elbette biliyorum ama bunu isteyen kitlenin büyüklüğü hakkında fikrim yokmuş. Tabii refah evliliği yaptığını sanıp sefil olan kadınların hikâyeleri de çok dramatik.

Aile aslında senin bütün edebiyatının temelinde. En büyük yalnızlıkları en kalabalık aileler içinde yaşıyorlar. Tek başına odasına kapanmış yalnız birini anlatsan bile geriye dönüp bu defa ailesinden çocukluğundan başlıyorsun.

Benim edebiyatım hayat denen trende giderken bir anda bir duraklamanın edebiyatı değil. Trenin ve yolculuğun tamamını anlatmaya eğilimliyim. Hayattan küçük bir kesit anlatıcısı değilim. Karakterin geçmişine mutlaka giderim. Hep söylediğim şeydir. Geçmişimiz geleceğimizdir. Ruhsal travmayı kurcalamaya başladığında karşına aile çıkması kaçınılmaz. İnsan toplumun diğer birimlerinden, okuldan, işyerinden, askerlikten kaynaklanan travmaları daha kolay atlatır ama aile travmaları doğumumuzla başladığı için kişiliğimizi belirler. Bugün yapılan tıbbi araştır-

malar MS, kanser, romatoit artrit gibi fiziksel hastalıkların oluşmasında en büyük etkenlerden birinin stres olduğunu gösteriyor, en az sigara kadar, nükleer kirlilik kadar etkili. Ama stresin ana kaynağı sandığımız gibi günlük hayattaki baskılar, yoğun trafik, işyerindeki kifayetsiz müdür, düşük maaş, borçlar, taksitler değil. Bunlar akut stresler. Ailede yeterince sevgi görmemek, anneye, babaya, kocaya hayır diyememek, duygularını ifade edememek, toplumsal sınırlamalar nedeniyle isteklerini bastırmak, kısacası birey olamamak hayatımızı belirleyen kronik bir stres yaratıyor üstümüzde. Bu karakter özelliklerinin billurlaştığı travmalar beni ilgilendiriyor. Gerçek hayatta tanıdığım depresif kişilerin aile hikâyelerini çok merak ederim. Bazılarınınkini öğrendiğim olur, hiç şaşırmam, hepsi travmatiktir. Modern insanın çok ciddi bir sorunu var. Toplumsal gelişmişlik ona birey olduğunu söylüyor ama aileden özgürleşmedikçe birey olunmaz. Aileden özgürleşmek ailesizlik anlamına gelmez, aile içinde eşit ilişki kurmak demektir. Yalnız Türkiye'de değil, gelişmiş Batı ülkelerinde de modern insanın bir kısmı bireymiş gibi yapıyor. Ama bizim toplumumuzun temel özelliğidir "gibi yapmak". Mutluymuş gibi yaparız, sorun yokmuş gibi yaparız. ailemizi çok seviyormuşuz gibi yaparız. Ben bu "gibi yapanların" ailesiyle, geçmişiyle ilgileniyorum.

Evvelotel'den sonra okuruna ulaşan kitabın, *"Ömür Diyorlar Buna"* çok ilginç ve tanımlanamaz bir toplam. Aslında senin edebiyatını çok iyi yansıtan bir karma aynı zamanda. Hayat ve edebiyat iç içe akıyor ama, hayat bu defa birkaç adım önde. Ne üzerinde yazdığı gibi "yaşantı" diyebiliyoruz ne de öykü... Nasıl oluştu bu kitap?

"Ömür Diyorlar Buna" gerçek hikâyelerden oluşan, bence hayatın sanata kafa attığını gösteren bir kitap. O da

tür olarak zor tanımlanan kitaplarımdan. Ön kapakta yaşantı yazıyor, arka kapakta öyküleşmiş söyleşiler veya söyleşilmiş öyküler olarak niteliyorum. Adını bir şarkıdan alıyor. Sözlerini Selim Aru'nun yazdığı bir Selahattin İçli bestesi. Bu nedenle kitabın adı tırnak içinde. Kitapta yer alan bütün öyküler gerçeğin yeniden yazılmış halleridir. Özellikle gazetecilik yaptığım dönemde karşıma çıkan insan hikâyelerini, yaptığım söyleşilerden doğan yazıları yeniden ele aldım. Mina Urgan, Hüseyin Rahmi ve Zeki Müren gibi bazıları, portre yazılarıdır. Hayata inandığımın bir kanıtı olması nedeniyle çok değerli benim için. Bir söyleşide söylemiştim galiba. Ben bu kitap için bir şey yapmadım, karşılaştığım insanların hikâyeleri bana hayatın şaşırtıcılığını ispat ettiler.

Sık sık atıfta bulunduğum John Fowles, romanın ikna edici şekilde sunulmuş bir hipotez olduğunu, bu nedenle de yalanın akrabası olduğunu söyler. Bence de kurmaca yalan söylemenin tek meşru yoludur. Kurmaca, metinler-

de karakterleri, olayları ya da neye ihtiyacımız varsa onu meselemizi ortaya koyacak şekilde kurgularız. Kişiler, durumlar, olaylar gerçekten kaynaklanıyor olsa bile, kurmacanın nihai amacına göre şekillendirilir. Oysa bu kitapta tümüyle gerçekten kaynaklanan, kurmacanın amacına göre değil, aksine gerçeğin amacına uygun şekillendirilmiş metinler yazdım. Bir başka deyişle nihai amacı hayat zaten kurgulamış, hatta yaşatmıştı. Ama bu kitabı sıra dışı yapan, anlatılan kişilerin sanki kurgulanmış gibi işlenmeye değer bir mesele ortaya koyuyor olmalarıydı.

IX

Aile demişken, yaşadığımız toplumu tıpkı sorunlu bir aile gibi anlattığın, hani her üyesi ayrı telden çalan, durmadan didişen, itiş kakış yaşayan ama bir türlü de birbirinden kopamayan insanların bir aradalığının trajikomik hallerini aktardığın çılgın romanından söz edelim şimdi, *Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi*'nden. İsmi de epey zorluyor. Ben *Deliler Evi* demeyi tercih ediyorum artık. Bu ikinci romanın. *Kapak Kızı*'yla arasında muazzam bir fark var. Bu iki kitabı seni tanımayan birine versem kitapların iki ayrı yazarın olduğunu düşünebilir. Nasıl birdenbire böyle çok değişik bir romana sıçradın?

Deliler Evi'nin ortaya çıkış hikâyesi ilginç aslında. Çok sevdiğim bir yazarın, ne yazık ki okurun yeterince tanımadığı Feyyaz Kayacan'ın "Bir Deli Değilin Defterleri" adlı bir öyküsü var. Açık Radyo'da Murat (Gülsoy) ve Yekta'yla (Kopan) birlikte "Ubor Metenga" diye, öykü çözümlediğimiz bir program yapıyorduk. Bu programların birinde "Bir Deli Değilin Defterleri"ni işledik. Öyküden çok etkilenmiştik. Acaba bu öyküden hareketle ayrı metinler yazsak, sonra bir araya getirsek nasıl olur gibi şeyler konuştuk. Ben çalışmaya başladım. İnternette Türkiye'deki akıl hastanelerini araştırırken Samsun Akıl Hastanesi'nin küçük bir tarihçesine denk geldim. Kısa-

cık bir metin ama müthiş. Onu okuyunca hastanenin kendisini bir karakter olarak yazmak fikrine kapıldım. "Bir Deli Değilin Defterleri"nin karakteri de bu hastanede bir hasta olacaktı. Böyle başladım ama art arda karakterler, hikâyeler doğdu. Önceleri detaylandırmıyordum, bir model görmeye çalışıyordum. İlk 60 sayfadan sonra baktım duracak gibi değil; ama ortaya çıkan da acayip bir şey, Murat'a verdim, düşüncesini öğrenmek için. İşte gerçek arkadaş böyle durumlarda belli oluyor. Murat, "Bu kitabı bitirmezsen iki elim yakanda olur," dedi. Onun bu sözü beni çok cesaretlendirdi.

Mekânlardan yola çıkan bir edebiyatın var senin. Burada da öyle olmuş sanki. Mekânını bulduktan sonra hikâyeler üremeye başlamış.

Öyle oldu. *Deliler Evi* George Perec'in *Yaşam Kullanma Kılavuzu*'yla akraba bir kitaptır. Ama Perec'le benim amacımız da anlatma tarzımız da, kurma biçimimiz de çok farklı. O cetvelle çizilmiş gibi anlatmış, ben puzzle gibi anlattım, bir de tabii benim bir ülkenin panoramasını çizmek gibi bir derdim vardı. Tabii aynı zamanda Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları*'yla akraba olduğunu da söyleyebiliriz.

Bu "acaip şey"i yazma süreci nasıldı?

Yazma maceramın en zevkli dönemiydi diyebilirim, yazmaya doyamıyordum. Bir yılı geçmedi bitmesi.

Gerçekten çok enteresan bir kitap. Hakkında çıkan yazılarda da bir şaşkınlık var. Bir şeye benzetememişler. Grotesk denmiş, tuhaf bir roman denmiş, karnavalesk denmiş... Ama kesin olan şu ki bu romanda tam bir anlatma ustası olduğunu gösteriyor-

sun. Toplumu hallaç pamuğu gibi atarak içinden geçip giderken yaptığın eleştiriler bir yana, geleneksel anlatıyı kullanma tarzınla da çok ilgi çekici. Bu yararlanma bilinçli bir seçim miydi?

Belli bir arayıştan sonra oluşan bilinçli bir seçim. En çok zaman harcadığım, aradığım şey anlatıcı oldu. Daha başında anlatıcıda meddah geleneğini andıran bir yapı çıktı. Bu kitabın özelliklerinden biri ironinin ya da yıkıcı, iğneleyici eleştirinin anlatıcıya yüklenmiş olması. Oysa tanrı anlatıcı bu, tanrı anlatıcı tarafsız olur, alay etmez.

Sevgili kulu yok. Hepsine aynı mesafeden bakıyor.

Evet. Bir tek 12 Eylül eleştirisi olan yerde, metnin genel akışından farklı olarak bir ciddileşme ve lanet etme var.

Türkiye'yi böyle rengârenk bir kilim gibi önümüze sermişsin bu romanda. Her yerde bir motif, bir hikâye var; bir yerde gülüyor bir yerde ağlıyor. Herkesin altından kalkabileceği kitap değil bu. Seni zorlayan yeri olmadı mı? Okurken bizi epey zorladı çünkü. Bu şimdi kimdi, neredeydi diye düşünüp, dönüp tekrar bakarak okumuştum. Ara vermeye de gelmiyor kitaba, birbirine karışıyor sonra hikâyeler. Sen bunu nasıl yapabildin, nasıl yazdın, hiç ilmek kaçırmadın mı?

Kaçırma tehlikesi vardı, zamanlarının doğru işlenmesi gerekiyordu. Uzak zamanlarda fazla sorun yok ama aynı dönemde orada olan hastalarla bir ilişki kurulmuşsa bir takvim tutulması gerekiyor. Bir karakterin o anda kaç yaşında olduğundan söz etmesem bile biliyor olmam lazım. Özellikle romanın anlatı zamanı olan 2007 yılı için nerdeyse günü gününe bir takvim hazırladım. Yeni bir karakter eklerken takvime uyuyor mu diye dönüp baktım. Ayrıca bir karakterin büyükbabasını anlatıyorum

mesela, diyelim Osmanlı'nın son döneminde yaşamış, onun yaşadığı tarih için de ayrıntılı bir takvim tuttum. Dolayısıyla anormal bir takvim çalışması yaptım.

Kitabın arkasındaki listeden belli. Kişileri ve olayları takip edebilmek için okurdan da böyle sıkı bir dikkat ve gayret istiyor roman.

Bazı okurlar arkadaki indeksin farkına varmadan kendi kendilerine bir liste hazırlamaya başlamışlar okurken, karışmasın diye, son sayfada indeksi görünce yıkılmışlar.

Güzelmiş bu da. Evet indeks iyi bir fikir, karıştırdığın zaman kimdi bu diye açıp bakabiliyorsun. Böyle bir indeks hazırladığına göre okurun başına ne çorap ördüğünün farkındaydın yazarken.

Elbette.

İçinde kaç ayrı hikâye geçiyor, bunu da tespit etmek gerek. Hiçbirinde derinleşmeden, her hikâyenin üzerinden zıplayarak akan bir anlatımın var. Bu ilginç hikâyelere daha sonra tekrar dönüp bazılarını geliştirmeyi düşünüyor musun?

Potansiyel taşıyan hikâyeler var. Ama döner miyim dönmez miyim, şu anda bir şey söyleyemem. Asıl derdim bu küçük hikâyelerden bir Türkiye panoraması çıkarmaktı, her bir kişi o puzzle'ın küçük bir parçasını oluşturuyordu.

Eksik parçalar kaldı mı puzzle'da?

Elbette var, bunun sonu yok. Bugün yazsam muhakkak Dersimli bir karakter koyardım. O zaman demek ki üzerimde bıraktığı etki yeterince yoğun değilmiş. İlginç bir şey oldu. Bu kitabı yazdığımda YouTube yasaklıydı. Kitap çıktıktan kısa bir süre sonra YouTube yasağı kaldırıldı, o cümle geçerliliğini kaybetti. Fakat çok sürmedi, YouTube gene yasaklandı. Şimdi gene serbest. Gülelim mi ağlayalım mı bilmiyorum.

Demek ki aktüalitesini hep bir şekilde koruyabilir.

Evet. Türkiye'nin dramının da böyle bir şey olduğu kanısındayım. Aynı çemberin içinde dönen bir ülkeyiz. "Mehter Marşı" demiştik ya; ileri geri, ileri geri.

Sonunda da yanıp kül oluyor her şey. Senin bütün kitaplarında bu var ama, ateş ve yanmak temel metaforlarından biri. Kişilerini, özellikle ilk hikâyelerinde öldürürdün, yakardın, metaforik olarak da bir şekilde ateşe atardın. Bu korun içinden doğanlar tek tük çıkardı ama genelde yok olurlardı. Bu yangını da simgesel okursak, Türkiye yanıp yanıp tekrar doğuyor mu içinden?

Keşke Zümrüdüanka gibi küllerinden yeniden doğsa. Yeni doğuşlar pür umuttur, her şeyi yeniden yaşama, aynı hataları tekrarlamama şansıdır. Ama bizde böyle olmuyor. Bizde tekrarlamak hatanın özelliğidir. Derdimiz tarihten ders çıkarmak değil, tarihi çarpıtmak, toplum için bağlanacakları kutsallar imal etmek, sonra bu kutsalları politikanın aracı yapmaktır. Tarihe, toplumsal bilince kafa yormayan insanlar arasında, tarihte on yedi devlet kurduk, yani on altısını da batırdık şakasının yapıldığına tanık oldum. Aslında rüyada yaşıyor gibi değiliz, ne olduğumuzun pekâlâ farkındayız. Ama günlük yaşayan, gelecek vizyonu olmayan bir toplum olduğumuz için ne olduğumuz, niye böyle olduğumuz hakkında durup düşünmüyoruz. Türkiye düşe kalka, zamanın peşinden koşan bir ülke. Ama zamanı yakalamaktaki amacı daha iyi bir hayat değil, başka beklentilerle koşuyor. Bir taraftan da sanki bir dağ var, tepesinde bizi aydınlık bir şeylerin beklediği, o dağa tırmanmaya çalışıyoruz ama hep bir noktaya gelip başladığımızdan da geri bir noktaya düşüyoruz.

Bir tür Sisifos efsanesi yaşıyoruz tarihimizde diyorsun.

Evet, bizim demokrasi mücadelemiz böyle bir şey. Bu konularda zihnimi en çok açan yazarlardan biri Milan Kundera oldu. Onun bir "büyük ulus/küçük ulus" tanımlaması vardır, Orhan Pamuk'un Nobel Ödülü'nü konuştuğumuzda bahsetmiştim. Büyük uluslarla küçük ulusları birbirinden ayıran şeyin nüfusları olmadığını söylüyor. Diyor ki, "Varoluşları küçük uluslar için kuşkuya yer bırakmayan bir kesinlik değil. Daima bir sorun, bir tartışma konusu, bir risk. Tarihe, onları aşan, onları kaale almayan hatta onları fark etmeyen güce karşı savunma halindeler." Bu cümleyi okuduğumda bizi anlatıyor dedim ve içimi

tarifsiz bir hüzün kapladı. Gölgelerle savaşan bir ülke. Türkiye tarihini ve politik anlayışını biçimlendiren, "Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur" cümlesinde billurlaşan, herkesin bize düşman olduğu, bizi yok etmek istediği inancı işte o dağın tepesine ulaşmamızı engelliyor. Tarihçiler, politikacılar, kanaat önderleri, hepsi biz büyük bir ülkeyiz diye bağırabilirler, buyursunlar. Ama bağırmak varoluşundan kuşku duyarak, paranoyakça korkularla yaşayan bir ülke olduğumuz gerçeğini değiştirmiyor.

Romanda dikkatimi çeken bir konu da ses. Üst üste binmiş seslerin yarattığı bir uğultu sarmış bütün metni. Bu kakafonik uğultu Türkiye'de kimsenin kimseyi dinlemediğini mi gösteriyor?

Metnin sesi üzerinde mutlaka çalıştığım bir şey, metnin sesini bulmak, anlatıcısını bulmak kadar önemli. Bu kimi zaman müzikal bir ses oluyor kimi zaman tekdüze. Ama *Dünya Ağrısı*'nda sessizlikti. İç seslerimizi duyabileceğimiz bir yeryüzü sessizliğiydi orada kurmak istediğim. *Deliler Evi*'nde ise tersine ironik, alay eden, küfür eden anlatıcının sesi var. Bu anlatıcının adeta vıdı vıdı eden tutumunu doğuran şey, tam da dediğin gibi toplumsal kakofoni. Öte yandan Türkiye çok gürültülü bir ülke. Gündelik hayata egemen olan gürültüden söz etmiyorum. Genel bir gürültü, birbirini dinlememe, ötekini bastırmak için daha çok bağırma. Televizyonu açıyorsun en sıradan programda bile kıyamet kopuyor. Aslolan dinlemek değil dinletmek. Herkesin fikri en doğru. Tabii politik ve kültürel olarak kaynayan, enerjisi yüksek ülkeler için çok normal bir durum bu. Aynı zamanda coğrafyasının da verdiği bir özellik.

Deliler Evi'nin sesini ararken nasıl şiirler okudun? Ya da bir müzikten beslendin mi?

Bunda şiir okumadım açıkçası. Müzikten de beslenmedim. Türkiye'nin o andaki genel gürültüsü yeterliydi. Hangi müzik, hangi şiir beni Türkiye'nin genel gürültüsüne taşıyabilirdi ki?

Bir söyleşinde de bu romanı yazarken Karadenizli olduğunu keşfettiğini söylemişsin.

Evet. Bizde Karadenizli deyince Doğu Karadeniz anlaşılır, Doğu Karadeniz insanının karakter özellikleri nedeniyle. Oysa İstanbul aynı zamanda bir Karadeniz şehri. Bu romanı yazarken kendimi tam Karadenizli hissettim, doğudan batıya. Anneannem Sohum'da, Karadeniz'in en doğu kıyısında doğmuş, dedem Rize'de, güneydoğu kıyısında. Babamın ailesi Varnalı, Karadeniz'in batı ucu. Bu durumda ben doğudan batıya Karadenizli oluyorum.

Karadeniz'in ironisi vardır bir de Türk toplumunda.

O romanın temel ironisiydi, denize bakan penceresi olmayan bir akıl hastanesi, Karadenizli fıkrası gibi bir şey. Denizin olduğu yerde insan doğasının gerektirdiği şey denize doğru oturmaktır. Akıl da, doğamız da bunu söyler. Ama biz sırtımızı döneriz. Konuşuruz da bunu, niye denize sırtımızı dönüyoruz diye. Bizim hayatımızı yöneten şey akıl değil, fevri duygular, anlık patlamalardır. Şiir demiştik. Cemal Süreya'nın "Bir Kentin Dışarıdan Görünüşü" şiirini hatırladım. Süreya *"Fatih Sultan Mehmed gemilerini karadan yürüttü ya / Deniz kaçkını bir ulusun çocuklarıyız biz o gün bugün. / Toprakçıl bir çapadır Denizyollarının arması bile / ama dilimizde yine de en ürpertili kelime deniz"* diyerek denizle ilişkimizi en berrak haliyle ortaya koymuş. Üç büyük denize uzun kıyıları bulunan, bir iç denize sahip bir ülke olduğumuz halde,

deniz hatta su kültürümüz son derece zayıftır. Bu kitap vesilesiyle Prag Kitap Fuarı'nda, "Karadenizli Yazarlar" forumuna katılmıştım. Orada söylediğim bir şey vardı. Türkiye'den gelen bir yazar olarak Karadenizli yazarlar forumuna katılabilirim. Akdenizli yazarlar forumuna da katılabilirim. Egeli yazarlar, Ortadoğulu yazarlar, Balkanlı yazarlar forumlarına da katılabilirim. Kimse de sen niye geldin diyemez. Burası öyle bir coğrafya. Bu kadar çok sayıda farklı kültürel yapıyla kesişim kümesi olan bir ülkenin büyük bir enerjisi olması kaçınılmaz. Farklı kültürel karşılaşmalardan hatta iç içe geçmelerden doğan bu büyük enerji bizim zenginliğimiz ama kötüye kullanıyoruz. Büyük enerji iyi kontrol edilmezse yıkıcıdır.

Bu kitabı yazmak beni Türkiyeli insan hakkında çok düşündürdü. Düşündüğüm şeylerden biri de içeriye dönük yaşadığımız oldu. Çok gürültücü olmamız dışa dönük olduğumuz sanısı uyandırıyor ama toplum olarak içimize dönük yaşıyoruz. Sınırlarımızın ötesine anlamak için değil, küçümsemek için bakıyoruz. Hatalarımızı biliyoruz, konuşuyoruz ama düzeltmiyoruz. Farkındalık ile değişime direnç arasında bir yerde salınıp duruyoruz. Bir de yalancı bir toplumuz biz, tepeden tırnağa, fena halde yalancıyız. Yalanı hayatı kolaylaştıran, toplumsal sürtünmeyi azaltan bir unsur olarak geçici çözümler için kullanıyoruz. Sürekli ben yapmadım, o yaptı halindeyiz. Hatalarımızın sorumluluğunu almaktan, yüzleşmekten kaçınıyoruz. Toplum bir vücutsa kişiler bu vücudun hücreleridir. Hücrede bir hastalık varsa vücut da hastadır. Hücreleri bu kadar yalancı, bu kadar ikiyüzlü olan bir toplumun sağlıklı olmasını nasıl bekleyebiliriz ki?

İkiyüzlü Cinsellik'te de konuştuk, toplumsal ikiyüzlülüğümüz senin en önemli konularından biri.

Evet. Toplumsal kurallara karşı çıkmak şöyle dursun, sorgulamaya yeltenmek bile suç olduğu için gizlice ihlal etmeyi tercih ediyoruz. İfşa olmadıkça mesele yok, açığa çıkmadıkça günahlarımızla birlikte, vicdan sızısı duymadan yaşayabiliriz. Bu yüzden kimse kimseye güvenmiyor. Toplumun birbirine inancı yok. Herkes karşısındakinin bir gizli ajandası olduğundan emin, kendinin var çünkü. Görüntü bizim için çok önemli ama göründüğümüz gibi değiliz. Mevlana'nın "Ya olduğun gibi görün ya göründüğün gibi ol" cümlesini oraya buraya yazarken hiç utanmayız da. Biz değişmiyoruz, kötü anlamda mutasyona uğruyoruz, bozuk bir şekle dönüşüyoruz. Toplumsal hayatımız eşitliğe dayanmıyor, hatta bir anket yapsak, eşitlik kelimesinin toplumun büyük kısmını sinirlendirdiğini görebiliriz. Bizde kurallar ihlal etmek içindir, hukuk muktedirlerin elinde oyuncaktır. Ne de olsa, "Anayasayı bir kere delmekten bir şey çıkmaz," diyenlerin büyük lider olarak anıldığı bir ülkeyiz. Bu kadar çeşitli kültürel buluşmalardan geldiğimiz halde muktedirler hep tek tip ülke kurmak isterler. Bunlar yeni çıkan hastalıklarımız da değil. Cumhuriyetten beri böyle. Cumhuriyet projesi bu nedenle ancak 80 yıl dayanabildi, o da büyük baskıyla, askerle, polisle, şiddet ortamıyla.

Seni beni bir projenin parçası olarak ısrarla kurgulamaya çalıştı, benden ben olmayan biri yaratmak istedi. Ama hiçbir kurgu toplumsal hayatta yaşamıyor. *Deliler Evi*'nde anlatmak istediğim şey buydu: Çok farklıyız, çok farklı yerlerden geliyoruz, aidiyetlerimiz birbirine uzak; ama sonuçta bu ülkede, birbirimize değerek yaşıyoruz. Öte yandan değdiğimizin, birbirimizin geçmişinde yer aldığımızın farkında bile değiliz.

Romanın önemli bir yönü de ilişkiler ağı. Herkes bir yerden birbirine değiyor gerçekten. Sözünü ettiğin kişi sayısı 300'e yakın diye biliyorum, indekse baktığımızda.

Evet ama karakter diyebileceğimiz, hikâyesi olan kişi 100 civarında.

Bunların hepsine hikâye uydurmak, hele hele uygun isim bulmak zorlamadı mı seni?

En zevkli kısmıydı bunlar.

Ve isimler de ironik çağrışımlarıyla metnin anlamını çoğaltıyorlar.

Evet. Okuru düşündüğüm tek kitap bu oldu diyebilirim. Karakter çokluğunun farkındaydım, okurun işini zorlaştırmak istemedim, ilişkileri hatırlaması gerekiyordu. Bu nedenle karakterleri akılda kalacak şekilde tanımladım, onları niteleyen lakaplar, sıfatlar buldum. O kişinin hikâyesine tekrar döndüğümde bu sıfatlar hatırlamayı kolaylaştırıyordu. Mesela, "Bodur nöro-psikiyatr" deyince bir imge canlanıyor aklında, onun hikâyesine gittiğinde tekrar hatırlayabiliyorsun. Öte yandan okurun karakterler arasındaki tüm kesişmelerin farkına varmasını beklemedim, yüz kesişmeden yirmisinin farkına varsa yeter diye düşündüm. Ama beklediğimden çok daha fazlasını gördüler.

Dilde de kendini bambaşka bir alana taşımışsın: Argo ve küfürlerin bolluğu dikkat çekiyor. Karakteri de sahici kılmak için yeri geldiğinde çok güzel kullanmışsın. Bizim toplumumuz zaten argo ve küfürle çok iç içe bir toplum. Senin ilişkin nasıl bu alt dille?

İlginç bir şey hatırladım. Gezi protestoları sırasında biri Nişantaşı'nda bir duvara "Eşek AKP" yazmış. Bu yazıyı Instagrama koyan kişi de altına eklemiş: "Kibar Nişanta-

şı!" Öte yandan bir spor gazetesinin adı AMK. Tiraj listelerinde adı ~~AMK~~ şeklinde yazılıyor. Uçlar silsilesiyiz. Alt kültürlere ilgi duyduğum için küfre de ilgi duyuyorum. Ama argoyu içerdiği zekâ, benzetme ve ifade etme gücü nedeniyle çok seviyorum. Argo çok hızlı değişir, canlıdır, ataktır, günlük dilin önünde gider. Öte yandan zengin bir küfür edebiyatı var bu ülkenin. Yeterince küfür bildiğimi sanıyordum ama kitabı yazarken bilmediğimin farkına vardım.

Çalıştın mı ayrıca, şuraya hangi küfür gider diye?

Hulki Aktunç'un argo sözlüğünü sık sık karıştırdım. O da belli bir yerden sonra yenilenmediği için geride kalmış, bugünün argosunu içermiyor. Bir arkadaşım vardı, yaşça benden epeyce büyük, İstanbullu, çok tatlı bir kadın. Sinemacıydı. Sinema dünyasında küfür çok yaygın ve rahat kullanılan bir şey. Aklımın hayalimin almayacağı ölçüde yaratıcı küfürler duymuştum ondan. Bir kısmı ondan duyduklarımdır. Bizde kadınlar da çok küfür eder ama sanki hiç etmiyorlarmış gibi davranılır.

Al sana bir ikiyüzlülük daha...

"Miş gibi" toplumu. Küfürle ilgili beni çok şaşırtan bir şey anlatayım. Bir gün Osmanbey'den Taksim'e yürüyordum. Elmadağ'da "Taksim'i nasıl daha da çirkinleştirebiliriz" projesi sırasında yıkılan kafeler duruyordu daha, orada, önümde bir adam yürüyordu. Kırk yaşlarında, koyu renk kumaş pantolonlu, tıknaz biri. Genç bir adamı gördü, ona, "Vaaay anası güzel!" diye seslendi. Türk toplumunun reflekslerini düşünürsen birine "anası güzel" demek cinayet sebebi olabilir. Öbürü bir an irkildi, sonra güldü. Dil silahtır, biz bu silahı kullanmayı çok iyi biliriz.

Kafelerin olduğu yer o zamanlar mafya yatağıydı, iki adam beraber o kafelerden birine girdiler. Anası güzel diye hitap eden adam muhtemelen güçlü biri, karşısındaki genç adamı incitmekten hiç çekinmiyor. Diğerinin belli ki tepki gösterecek gücü yok, hiç hoş şeyler anıştırmayan bu cümleyi sineye çekmek zorunda. Demek istediğim ezen-ezilen ilişkisi bizde sürekli ve çok çeşitli şekillerde üretilen bir şey. Dil de bunun en etkili silahlarından biri.

Bu anlamda iktidar da senin çok sık üzerinde durduğun temalardan biri...

Hayatın her alanında sürekli karşımıza çıkıyor çünkü. İktidar deyince hemen siyasi iktidarı anlıyoruz. Ona gelene kadar toplumun içinde, her katmanda acımasız bir iktidar kavgası var.

Ben toplumsal dikkatleri yüzünden *Deliler Evi* romanının Türkiye'de değişik kesimlerin de ilgisini çekeceğini düşünmüşümdür. Sosyologların, psikiyatristlerin mesela. Hiç bu taraflardan bir yorum veya tepki aldın mı?

Nazlı (Ökten) hariç, sosyologlardan hiç almadım. Nazlı da yakın arkadaşım, sayılmaz. Siyaset bilimcilerden de Tanıl Bora'dan başka ilgilenen olmadı, o da edebiyatla çok yakından ilgilidir, o da sayılmaz. Bizde bugün sosyal bilimlerin edebiyatla bağı kopuk, çoğunluğu edebiyat okumuyor. Oysa işini ciddiye alan sosyologlar için her roman bir toplum laboratuvarıdır. Psikiyatristlerden de birkaçı nefret etti ama okuyanlar sevdi, az da değildi okuyanlar.

Yazılı değil bunlar galiba, hiç okumadım. Peki sebeplerini söylediler mi sana?

Yazılı değil, sözlü sohbetlerden biliyorum. Samsun Akıl Hastanesi'nde çalışan bir psikiyatrist beni hastaneye bir konuşmaya davet etti. Sonrasında uzun uzun sohbet ettik. Hayranlıkla söz etti kitaptan. Nefret eden birkaç kişi çeşitli vesilelerle kulağıma geldi, onlar da psikiyatriye iç hastalıklarına baktıkları gibi bakan, mesleklerinin çevresini duvarla çevirmek isteyen kişilerdi. Ama psikiyatrinin hayat, hikâye, yeryüzü bağlantısıyla yakın ilişkili olanlar, en azından tatmin edici bir cevap verdiler. Psikiyatristlerden çok e-posta aldım.

Delilik konusu edebî açıdan çok çekici galiba. Dünya edebiyatında da bizde de örneklerini görüyoruz. Seni deliliğe çeken ne oldu?

Delilik dediğimiz hal beni oldum olası cezbeden bir şey. Hem varoluşla hem travmayla ilgisi var. Akıl yerinden oynadığı anda kişiye deli diyoruz. Aklı neyin yerinden oynattığıyla ilgiliyim. İnsan psikolojisiyle ilgiliyim çünkü psikiyatri benim için hastalanmış psikoloji demek. Türk edebiyatında da, dünya edebiyatında da, çağdaş edebiyata gelene kadar delilik toplumsal hayatı hicvetmek için kullanıldı. Hüseyin Rahmi, Cevat Fehmi Başkurt, Aziz Nesin Türk edebiyatında en iyi bilinen örnekler. Bazıları da deliliği akıl hastalarının kaygısızca yaşadığı bir fikirsizlik hali olarak işlediler. Deliler genellikle alay edilen, toplumdışı kişiler olarak çizildi. Oysa benim delilikten anladığım bu değil. Bugünkü psikiyatri deliliği yeniden tanımlıyor, maruz kalanın çok acı çektiğini de gösteriyor. Beni ilgilendiren yanı bu. Ama *Deliler Evi*'nde iki anlayışı da kullandım. Hem teşhis edilmiş ruhsal hastalıklar, hem toplumsal metafor, hiciv aracı olarak.

Benim kurgu karakterlerim hep aklın sınırındadır diyorsun ya,

bunu anlatırken kara mizahtan da çok yararlanıyorsun. Aslında senin bütün kitaplarında fazla dikkat edilmemiş bir mizah var.

Kara mizah benim hikâyelerimi melodramdan koruyan unsur. Hikâyeyi gevşeyip ucuzlaşıp etkisini kaybedeceği anda birden sertleştirir, gevşemeye hazır okuru da kendine getirir. Ama genel anlamda melankolik bir yazar olarak görülüyorum, *Deliler Evi* dışındaki metinlerimde var olan kara mizah fazla dikkat çekmiyor belki. Yazarı yazdıklarıyla özdeşleştiren bazı okurlar benimle tanıştıklarında hayal kırıklığına uğruyorlar. Depresif, karamsar, kahırdan öldü ölecek birini görmeyi bekliyorlar muhtemelen. Halbuki hiç öyle biri değilim. Gülmeyi çok severim. Melankoliyi yaşamayı değil edebiyatını seviyorum. Ama bir yanım bütün bunlarda da mizahi bir taraf bulur.

Romanın önemli bir yönü de cinsellik temasında. Bütün hikâyelerde bir yerinden cinsel bir konu karışıyor işin içine.

Evet, çoğunluğu öyle.

Türkiye'nin meselesinin yine gelip oraya dayandığını söyleyebilir misin? Siyasi skandallarımızda bile yolsuzluk değil cinsellik iş yapıyor.

Cinsellik bu toplumun dinamosudur, ânında harekete geçirir. Üçüncü sayfa haberleri dediğimiz cinayet hikâyelerin nedeni sadece para veya seks, çoğu zaman da her ikisidir. Onur cinayetine binde bir rastlanır, onur cinayeti diye sunulanların altında da büyük oranda kadın düşmanlığı yatar. Son yıllarda Türkiye'de sert tartışma ortamları doğuran bütün konuların kaynağı kadın cinselliği. Bu ülkenin erkekleri genel olarak kadına, kadın cinselliğine düşmandır, kadını sadece kendilerine ait bir cinsel

obje olarak görmek fikri bilinçdışlarını işgal etmiştir. Bunu kendi anlayışlarınca bir ahlak paketiyle sunarlar üstelik ama toplumsal bütünlüğü dinamitleyen asıl ahlaksızlıkları görmezden gelirler. Bundan daha büyük bir ikiyüzlülük olabilir mi?

Deliler Evi'nde çizdiğin panorama da gösteriyor zaten bunu. Bu romanı konuşmaya başlarken dedim ya, ilk iki romanın arasında fark var diye. Aslında işin teknik tarafı bir yana, senin hikâye olsun roman olsun bütün kitapların arasında belirgin bir damar akıyor ve birbirine bağlıyor bunları. Külliyatının merkezinde iktidar, ikiyüzlülük ve bunların çevresinde masumiyet yer alıyor.

İktidarın olmadığı yerde ikiyüzlülüğe ihtiyaç yoktur ki. İnsan haysiyetine uymayan bütün tutumlar ortada bir iktidar olduğu için var. Bu olumsuz karakter özellikleri durup dururken ortaya çıkmıyor. İnsanın varoluşu aslında bir hayatta kalma macerası. İlk insandan beri yaşamak bir savaş. Tarihte kaç bin yıl geçti, bugün yaşamaya hâlâ hayat mücadelesi diyoruz. Oysa yaşamak bir haktır, niye mücadele olsun? Ama gerçekçi olalım, hayat hâlâ bir mücadele. Dolayısıyla bu mücadelede insan yeterince donanımlı değilse, muktedir olanla mevcut yollarla baş edemiyorsa yalan söylemek, ikiyüzlü olmak, dalkavukluk etmek, onurundan vazgeçmek gibi başka özellikler geliştiriyor. Ama buna işin doğası bu deyip razı olamayız. Buna razı olmak yeryüzünü daha kanlı bir savaş meydanı haline getiriyor. Kötülükleri tümüyle durduramayız ama azaltabiliriz. Bu nedenle insani erdemlere daha çok ihtiyacımız var.

İnsanlık bilgisi aslında "Yedi ölümcül günah"la bütün bu kötü karakter özelliklerini, bunların bizi mahva sürükleyebileceğini asırlar önce tespit etmiş. Açgözlülük mese-

la. İnsanın açgözlülüğü değil mi yeryüzünün bu kadar kanlı bir yer olmasının nedeni? Ya da kibir iktidarın kullandığı araçlardan biri değil mi? Bugün hepimizi kuşatan yeni düzen, ilerlediğimiz yanılgısı uyandıran teknolojiyi ve benzer araçları kullanarak bizi vahşi bir çarpışmanın içine sürüklüyor. Soylu değerler birer birer hayattan çekildi. İktidar hâlâ her an, her durumda yeniden kurulan, eskisinden de acımasız bir güç ilişkisi. Oysa insanlığın birikimleriyle vardığı yerin tersi olması beklenirdi.

Dünyaya baktığımızda oyun içinde oyunlardan oluşan akıl almaz bir iktidar kavgası görüyoruz. Her alan, gerçeklik payı yabana atılamayan komplo teorileriyle kaynıyor. Büyük coğrafyalar üzerinde oynanan oyunlar, petrol üzerine oynanan oyunlar, büyük sermayenin oynadığı oyunlar, gıda endüstrisinin, sağlık endüstrisinin oynadığı oyunlar. Amazon'da bu başlıkların her biri için yazılmış binlerce kitap var. Bu büyük bir umutsuzluk. Bence dünyanın daha iyi bir yer olma ihtimali yok. Dünya dün de iyi bir yer değildi, yarın da olmayacak. Mesele başından beri vahşi bir savaş alanı olan dünyada insan olarak kalabilmek. Dünyanın daha iyi bir yer olacağına inanmıyorum ama insana inanıyorum, inanmalıyız da. İnsana inanmıyorsak topluca intihar etmemiz gerekir çünkü. Dolayısıyla, dün olduğu gibi bugün de muktedir beni ezmek için her türlü yöntemi kullanacak, ben de dün olduğum gibi insan olmakta direneceğim.

Dönelim romanımıza yine: Bu romanın kendisi gibi ismi de zorluyor okuru. Nasıl seçtin bu ismi ve "Yalan Yanlış" olan ne? Yalan yanlış diyorsun ama bunların hepsi aslında bal gibi hayatımızın doğruları. İroni mi var orada?

Elbette. Tarihe inanmadığımı ortaya koyan bir ironi. Her tarih yalan yanlıştır. Her tarihçi kuşak bir önceki kuşağı

tekzip etmeye çalışır, resmî tarihler ile sivil tarihler çarpışır. Tarih en büyük yalan ama tümüyle yalan da diyemeyiz. Dolayısıyla yalan yanlış bir bilgi demek daha doğru.

Yeşil Peri Gecesi'ne geçmeden önce biraz da senden söz edelim. Kurtuluş'tan çok sık bahsedersin. Nasıl taşındın oraya?

Yıllarca Anadolu yakasında oturduktan sonra Tansu Çiller kaynaklı ekonomik kriz nedeniyle taşındım. Erenköy'de oturuyorduk o zamanlar. *Yeni Yüzyıl*'da çalışıyordum. İkitelli'de. İşe arabayla gidip geliyordum, günde aşağı yukarı 120 km yol. Kriz patladı; köprü ücreti üç katına çıktı, dolar tavan yaptı, benzin akıl almaz bir şekilde arttı. Bir hesap yaptık, sırf yol parasıyla ev tutabiliyoruz. O tarihte *Yeni Yüzyıl*'da çalışan bazı arkadaşlarım gazetenin çok yakınındaki Halkalı Konutları'nda oturuyorlardı. Konforlu dubleks evler, bahçeler, bisiklet yolları, medeni bir hayat, üstelik şehir içine göre çok daha ucuz, yolda zaman harcamak diye bir şey de yok. Şeytan dürttü, oraya taşındık. Bütün gün gazetedeydim veya şehir içindeydim. Bir sorun yoktu. Ama gazeteden ayrılınca müthiş bir izolasyon hissine kapıldım. Site hayatı benim gibi insanları sıkıntıdan öldürebilir. Bunun üzerine Kurtuluş'a taşındık.

Neden Kurtuluş'u seçtiniz?

Oldum olası Kurtuluş ve Pangaltı'yı çok severdim. Bu semtlerin şahsına münhasır bir ruhu vardır. Orayı sevmemde Edip Cansever'in şiirlerinin de etkisi olmuştur belki. *Bezik Oynayan Kadınlar*'da Kurtuluş-Taksim tramvayından söz eder. Kurtuluş tarihi de çok eski bir semt. Eski adı Tatavla biliyorsun, İstanbul'un artık iki bin kişi kalan Rumlarından bir kısmı orada oturur, Ermeni nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerdir. Paskalya vitrinlerini ilk

Kurtuluş'ta gördüm. Bahar Pastanesi her Paskalya'da çikolatadan yapılmış büyük bir tavşan heykeli koyardı vitrinine. Bahar Pastanesi kapandı. Şirin Şarküteri vardı, Ermeni mezesi topik satardı, her biri özenle yağlı kâğıtlara sarılmış. Topiği de ilk Kurtuluş'ta yedim. Şirin Şarküteri de kapandı. Kurtuluş'un da benim oturduğum zamanki ruhu kayboluyor artık. Her kapanma ayrı bir hüzün öyküsü benim için.

Beni yetiştiren bir semtti dedin. Nasıl yetiştirdi seni?

Kurtuluş'a kadar hayatları birbirine benzeyen ailelerin oturduğu apartmanlarda yaşamıştım. Erenköy'de, Bostancı'da benim için yeni bir şey yoktu. Ama Kurtuluş daha adım atar atmaz başka bir ruhla sardı beni. Kozmopolit havasının, kafes şeklinde düzenlenmiş sokak yapısının edebiyatıma çok etkisi oldu. Avlular fikrim orada gelişti. Arka balkonu avluya bakan bir evde oturuyordum. Pek çok apartmanın arka cepheleri bu avlulara bakar, yan yana sıralanıp gider avlular. Tuhaf ağaçlar olur, manolya bile görebilirsin. Binaların iç organları gibidir. Kavgalar görüyordum avlularda, aşklar, ayrılıklar. Her pencereden başka bir hayat sesinin geldiği bir yer. Bir adam her akşamüstü elektro sazını akort ederdi mesela, sonra siyah takım elbise, beyaz gömlek, çıkıp giderdi. Bir türkü barda çalışıyordu muhtemelen. Tam karşıma denk gelen dairede bir çalışma masası, üstünde eski model büyük bir daktilo duruyordu. Çok yaşlı bir kadın oturuyordu, bakıcısıyla. Ara sıra balkona çıkardı. Merak ederdim o daktiloda kim neler yazmış. Her pencerenin ardında farklı bir hayat yaşanıyordu. Bu insan ve hayat çeşitliliğini gördüğüm, bunlara değebildiğim için beni yetiştiren bir yer diyorum. Mesela "Kaybetme Korkusu" tümüyle Kurtuluş'tan doğmuş bir öyküdür.

Nişantaşı'na neden taşındın öyleyse?

Kurtuluş'ta çok güzel bir evde oturuyordum, ön cephesi boydan boya pencereydi, geceleri dev şehir aydınlatmalarının içinde uçan kuşlar fosforlu gibi parlardı. Müthiş pitoresk bir manzara. Ama altıncı kat ve asansörsüz. Altı kat merdiven çıkmak çok yorucu gelmeye başlamıştı. Nişantaşı'nda da bir olanak doğunca taşındım. Ama doğru bir karar değilmiş. Kurtuluş da klostrofobik bir mahalledir, sokakları dardır ama benim oturduğum evler hep ufku olan evlerdi. Nişantaşı'nda havasız kaldım, ruhum daraldı. O kafeden kalkıp bu kafede oturarak, vitrinlere bakarak, alışveriş yaparak, üç-beş arkadaş oturup gevezelik ederek yaşamayı sevenler için Nişantaşı çok doğru bir adres. Sokağın, çarşının, dışarıdaki hayatın bu kadar canlı, çekici olduğu bir yer daha bilmiyorum. Ama benim gibi evde oturup masa başında çalışanlar için ıstırap. Buna rağmen dört yıl oturdum. Sonunda, "N'apıyorum ben," dedim, "niye buradayım?"

Kurtuluş'a dönmemişsin ama, neden?

Kurtuluş'a da baktım aslında ama gönlüme göre bir yer bulamadım. Öte yandan yeni bir mahalle fikri daha heyecan vericiydi. Nâzım'ın "Otobiyografi" şiirindeki gibiydi belki de. Diyor ya hani, "Doğduğum şehre dönmedim bir daha / Geriye dönmeyi sevmem." O kadar katı değilim ama çok sevdiğim halde dönmedim sonuçta.

Benim şairim değil diyorsun ama Nâzım Hikmet'ten de dizeler hatırlıyorsun.

Bazı dizeleri unutulacak gibi değildir ki. "En fazla bir yıl sürer yirminci asırlılarda ölüm acısı" mesela. *Deliler Evi*'nde kullandığım bir dizeydi. Artık o kadar da sürmüyor.

Şimdi oturduğun Çırağan nasıl bir mahalle?

"Buralar hep dutluktu," sözünün kesinlikle doğru olduğunu anladığım bir mahalle. Ortalık duttan yıkılıyor. Bütün yapılaşmaya rağmen her yer dut ağacı. İki apartman arasına sıkışmış, kaldırımın kıyıcığında kalmış ağaçlar. Çırağan, saray semti olduğunun bilincinde bir mahalle sanki, yerlisi olanları ayırt edebilirsin, hoş bir asaletleri var ya da mahalleyi sevdiğim için bana öyle geliyor, bilmiyorum. İnsan hikâyesi açısından Kurtuluş kadar zengin değil ama sokakları çok sürprizli. Bir anda karşına saraydan kalma bir çeşme, eski bir konaktan kalma bir kapı çıkabiliyor. Bugüne kadar hiç dikkat etmediğim, küçük, şirin camiler var. Bu şehirde bu kadar alçakgönüllü ama bu kadar da güzel camiler olduğunu bilmiyordum, burada gördüm. Bazı camiler restore ediliyor, heyecanla bitmesini bekliyorum. Öte yandan mimari ve kültürel değerlerimizi nasıl har vurup harman savurduğumuzun da iyi bir örneği. Yıldız Sarayı çevresi tarihî çeşmelerle dolu. Hepsi yıkık dökük. Birinin üstüne bildiğin apartman yapılmış, canım tarihî çeşme apartmanın birinci katına gömülü duruyor. Bir diğeri kaldırımın ortasında kalmış.

Şehirle başka türlü bir ilişki kurmuş yazarların hayatında yürüyüş önemli bir yer tutuyor, durmadan şehrin sokaklarını arşınlıyorlar. Senin de İstanbul'da uzun uzun yürümeyi çok sevdiğini biliyorum. Ama kendini flaneur olarak görmüyorsun, değil mi?

Benim için flaneur demek pek doğru olmaz. Yürümeyi ve yürürken çevreme bakmayı seviyorum, hepsi bu. Ama çok istediğim halde bir türlü yapamadığım şeyler var. Mesela İstanbul'da oluşan yeni mahallelerin otobüslerine binip son durağa kadar gitmek. Şehir sokağa çıkmadan tanınmaz. İstanbul o kadar hızlı büyüyor ve değ-

şiyor ki, şehir hakkında ahkam kesmeden önce biraz tanımak gerek.

Gününü nasıl geçiriyorsun? Gün boyunca neler yaparsın?

Geceleri yaşadığım için günler çok kısa geliyor bana, doğru dürüst bir şey yapamadan akşam oluyor. Yürümek de zamanımı alıyor, şaka değil. Bazen çok kaptırıyorum çünkü, bir bakıyorum iki buçuk-üç saat olmuş. Önünde kitap okumayı çok sevdiğim bir pencerem var, özellikle kışın, bir an önce işlerimi bitireyim, pencerenin önüne oturup kitap okuyayım istiyorum. İlginç şeyler yapmıyorum; yürüyorum, okuyorum, bir de sevdiklerimle görüşüyorum, o kadar.

X

Üçüncü romanın *Yeşil Peri Gecesi*'yle devam edelim. Yine aynı toplum, yine aynı çılgınlık ama bu defa ton değişmiş. Daha patetik, daha derin, daha üzücü bir şey var içinde. Bu nedenle ben *Yeşil Peri Gecesi*'yle daha sonra yazacağın, şimdilik son romanın olan *Dünya Ağrısı*'nın daha kardeş kitaplar olduğunu düşünüyorum. Acıları birbirlerine çok yakın. Hatta son üç roman arasında bir duygu ritmi var: *Bir Deliler Evi*'nin çılgın kahkahası *Yeşil Peri Gecesi*'nde acı ve yakıcı bir tebessüme dönüyor, *Dünya Ağrısı*'nda ise keskin bir sessizlik halini alıyor, acı içeride zonkluyor artık.

Evet *Dünya Ağrısı*'nda kist olmuş artık, öldürecek belli. İçi çürütüyor.

Yeşil Peri Gecesi'nin, ilk romanın *Kapak Kızı*'yla organik bir bağı var ama. Orada hikâyesini dinlediğimiz ama kendisini görmediğimiz Şebnem'i öne çıkarıyorsun bu romanda. Böyle bir roman yazıp onu ayrıca konuşturmayı hesapladığın için mi böyle oldu?

Hayır ondan değil. Daha önce de konuştuk, *Kapak Kızı*'nı yazdığımda 26 yaşındaydım, fazla büyük bir cesaretti. Ama o yaşta o karakteri yazamayacağımı hissettim, dolayısıyla romanın sorusunu sınırladım, Şebnem'in çevresin-

deki kişiler üzerinden sordum. Kim daha ahlaklı? Ama tabii diğer kişileri anlatmamla Şebnem yok olmuyordu. Zihnimde sürekli yaşadı. Benimle birlikte yaş aldı.

Aslında adıyla ve kapak tasarımıyla bayağı bir popüler roman çağrışımı yaratmıştı önce bende. Hani üzerinde senin adın olmasa, nitelikli okurun elini uzatmayacağı cinsten. Adı nereden geliyor kitabın?

Kitabın aynı adlı bölümü amcanın hesap sormak üzere anlatıcı kadını arabasına alıp götürdüğü geceyi anlatır. Romandaki ilk ve tek yüzleşme sahnesi budur. Bir de apsent, içildiğinde sanrılar gördüren bir içki. Anlatıcı kadının dışarıdan şaşaalı görünen hayatı aslında bir yanılgı. Bunları anıştırsın istedim. Biz yüzleşemeyen, dürüstçe konuşamayan bir toplum olduğumuz için içki içmemizin altında bile suçlulukla karışık, bir içindekini dökmek arzusu vardır.

Dünya Ağrısı'nda da madenciyle otelci ancak içerek konuşabiliyorlar. Doğru.

Aslında dilsiz bir toplumuz biz, iletişimden kaçınırız. Anadolu folklorunda sözcüklerden oluşan dil değil, nesnelerden oluşan dil öne çıkar, beyaz mendil şu anlama gelir, kırmızı mendil bu anlama gelir gibi. Halbuki o anlamı ifade eden bir kelime var. Ama atasözlerimiz bile susmayı öğütler. Susmak bastırmaktır oysa, zararlı bir şey. İletişim bazen kırıp döker, evet ama sonuçta tedavi edici bir yanı vardır, gerçeği sızdırır.

Sarhoşlarımızın çok kavgacı, vurup döken insanlar olmasının altında da bu olabilir mi? Ancak içince çözülen diller bu defa da çok yıkıcı, kırıcı oluyor.

İçki bilinçdışıyla bilinç arasındaki kapıyı açıyor, içimizdeki biz dışarı çıkıyor böylece. Bazen karşımızdakinin gerçekte kim olduğunu öğreniyoruz, sarsılıyoruz. Gerçek kişiyi gördüğümüz için memnun olmamız gerek aslında ama gene de yaralayıcı oluyor. Öte yandan gerçeklerle yüzleşemediğimiz için içkinin arkadaşlığına da muhtacız.

Yeşil Peri Gecesi insanın bu yönünü çok iyi ortaya çıkarıyor. Aynı zamanda hedefine koyduğun bir dünya var, tüketim toplumu, kadının nesneleştirilmesi... Onu da yansıtan bir isim var burada.

Her kitabının bütün okurları tarafından okunmasını bekleyen bir yazar değilim ben. Her kitabımın bütün okurlar üzerinde aynı etkiyi uyandırmayacağını da biliyorum. Bazı kitapların daha geniş bir spektrumu olur. Edebiyat dışı bir örnek ama *Bir Mâniniz Yoksa* böyle bir kitaptır, geniş spektrumludur. *Yeşil Peri Gecesi*'ne başlarken de popüler kültürün sürekli gözümüze soktuğu ama

üstünde yeterince durmadan kötülediğimiz bir dünyanın figürlerinden birini işlemeye niyetim vardı. Bu dünya karmaşık, girift bir sınıf aslında, göründüğü kadar basit değil. Gazete, dergi sayfalarında, televizyon ekranlarında giysilerine yıldız verilen, magazin programlarında uzun uzun anlatılan, bu şöhreti kendinden menkul kişilerin dünyasından seçtiğim bir kadının hayatına bakmak istedim. Hayatta sadece popüler kültürün malı olan hiçbir şey yoktur. En magazin malı görünen unsur bile bir düşünce süzgecinden geçebilir, geçmelidir de. Bu kitabın da popüler kültür tüketicisine ulaşma ihtimalinin olmasını, bu tüketicinin hiç değilse bir an için farklı bakmasını hedefledim. Başardım, başaramadım, bilemem ama yapmak istediğim şey buydu.

Bunu başardı da sanırım. Kitabın adına ve kapağına bakarsak, rafta gördüğünde normalde seni okumayacakların da elinin gittiğini varsayabilirim. Çok satarlar listesinin ilk onu içindeydi uzun bir süre.

Dünya Ağrısı da o listeye girdi ama bu listelere fazla itibar etmiyorum. Öte yandan *Yeşil Peri Gecesi* söz ettiğim nedenle beni daha geniş bir okur kitlesine ulaştırdı. Ama *Dünya Ağrısı* ile yer değiştirelim, önce *Dünya Ağrısı* çıkmış olsun, değil listeye girmek rafta bile daha kısa süre kalırdı.

Yazar etrafında oluşan birikim de belirliyor artık kitabı, doğru. Seni okuyoruz artık kitabını değil. Bu da çok farklı bir şey elbette. Ama o okur kitlesi, *Yeşil Peri Gecesi*'ni alanlar, *Dünya Ağrısı*'na da kaydı mı? Bu da başka yönü işin.

Tiraj bir ölçüyse evet diyebilirim. *Dünya Ağrısı, Yeşil Peri Gecesi*'nden daha fazla satmış bir kitap.

Güzel bir şey bunu duymak.

Garip gelecek ama bazı okurların *Dünya Ağrısı* karşısında duydukları hayal kırıklığı da hoşuma gitti. *Yeşil Peri Gecesi* gibi lezzetli bir şeker bekliyorlardı. Ama *Dünya Ağrısı*'nı ısırdıkları anda acısı ağızlarına dağıldı.

Yeşil Peri Gecesi'nin ritmi de dikkat çekici. İlk sahneden son sahneye kadar alıp götürüyor olaylar, heyecanla okuyorsun. Bu yönüyle bir Hollywood filmi olabilir rahatlıkla. *Dünya Ağrısı* ise adeta bir Kuzey Avrupa ülkesi filmi, derin, ağır, damla damla akan bir metin. Atmosferi ritimle mi yaratıyorsun?

Ritim bir metne karakterini veren şeydir. Kitabın müziği derken bunu kastediyorum aslında. *Yeşil Peri Gecesi* yüksek bir enerjisi olan ve o enerjiyle kendini tüketmek isteyen bir karakterin ritmiyle yazıldı.

Bu romanı birkaç konu etrafında konuşmak lazım ama iktidar meselesi galiba en başta geliyor. İktidar ve onun ürettiği şiddet.

İktidar Arapça, kaderden türemiş bir kelime. İktidarın anlamının içinde birilerinin kaderini elde tutma isteği var. İktidar bu yüzden tanrısallığı çağrıştırıyor. Tanrısallığı dayatmanın yollarından en güçlüsü de şiddet. Bu nedenle kullanana tanrısal bir zevk veriyor. İktidar sahipleri iktidarlarından, şiddetten dolayısıyla bir Tanrı gibi birilerinin kaderini elde tutmaktan vazgeçemiyorlar. Şiddeti en somut fiziksel haliyle kullandığım kitap *Yeşil Peri Gecesi* oldu. *Dünya Ağrısı*'nda da sonu linçe varan fiziksel bir şiddet var ama onu başka bir bağlamda tartışmak gerek.

Bence şiddet deyince konuşmamız gereken şeylerden biri şudur. Bu toplumun kendilerini evinin tanrısı olarak gören erkeklerinin bilinçdışı kadınların kimliksiz,

kişiliksiz olmasını ister. Hemen her ailede kadınlar az ya da çok psikolojik şiddet görürler. Ama fazla önemsemezler, katlanırlar. Ne zaman ki fiziksel şiddet başlar, giderek dayanılmaz hale gelir, o zaman sesleri çıkar. Oysa psikolojik şiddet ne kadar kolay kabullenilirse, fiziksel şiddet de o kadar büyük bir güçle gelir.

Çok ilginç bir tespit bu. Psikolojik şiddet fiziksel şiddetten daha çok can yakmaz mı?

Eğitimli, kişilikli kadınlar için öyle olduğunu söyleyebiliriz ama ben onlar için bile geçerli olduğu kanısında değilim. Pek çok eğitimli kadın fiziksel şiddet görene kadar gördüğü psikolojik şiddeti tanımlamakta bile güçlük çeker, görmezden gelir, boyun eğer. Ne zaman ki morarmış bir gözle işyerine gitmesi gerekir, o zaman fazlasıyla incinir. Çünkü hem dış dünya tanık olacaktır buna hem de o güne dek gördüğünü inkâr ettiği, bastırdığı psikolojik şiddet de açığa çıkmış olacaktır, artık kendinden gizleyemez olur. Dünyaya gözünü açtığı andan itibaren psikolojik şiddet görmüş bir kadın ise buna çoktan alışmıştır. Aynı evde büyüyen biri kız biri erkek iki kardeşi düşün. İkisi de sofraya oturur ama yemekten sonra masayı kız çocuğu toplar. Ailenin ekonomik gücü sınırlıysa, kız çocuk ne kadar zeki olursa olsun, erkek çocuk aptalın önde gideni bile olsa, erkek çocuk okutulur. Ama kız çocuğu bunu doğal karşılar, "Ailemin beni okutacak gücü yok," diye açıklar, kendini ikna eder. Aile içinde en yaygın psikolojik şiddet türü de kadının ev işleri dışındaki becerilerini, yeteneklerini küçümsemek, kadının kendini aptal gibi hissetmesini sağlamaktır. Ayrımcılığın her türlüsü şiddet içerir, psikolojik olanlarının üstünde durmuyoruz, bizi fiziksel olan ilgilendiriyor. Halbuki fiziksel şiddet psikolojik şiddetin yatağında büyüyor ve bu çocuklukta başlıyor.

Bütün romanlarında, hikâyelerinde yetişkinlerin dünyasını anlatıyorsun ama meseleleri her zaman çocukluğa dönerek ele alıyorsun. Romanların arasında çok önemli bir bağlantı bu bence. *Yeşil Peri Gecesi*'nde de değişmiyor durum. Farklı olarak bu defa kadın bakış açısından yazmışsın. Romanın temel meseleleri olan cinsellik ekseninde şiddet ve nesneleşme. Daha çok kadın hayatında somutlaştığı için mi tercih ettin bunu?

Günümüzde kadınların ezici çoğunluğu kendilerini kendi iradeleriyle nesneleştiriyorlar. Nesnenin bir değer karşılığı olması gerekir, bu değeri de kadınlar kendilerine kendileri biçiyor. Bunun ille bedel karşılığı cinsel ilişki ya da bedenin nesneleştirilerek kazanç elde edilmesi olarak anlaşılması gerekmez. "AVM Tipi Aile" yazımda da altını çizmek istediğim şey buydu. Modern kadın evlilik ilişkisinde kendini değerli bir nesne olarak görüyor, kocası da kadının arzularını yerine getirerek bu nesnenin bedelini ödüyor. İnsanı nesneleştiren cinsellik ve güç birbirleriyle ilişkili. Güç sahibi olan cinsellik, cinsellik sahibi olan da güç talep ediyor. Kadınla erkek arasındaki bu ilişki aslında bir tür koalisyon. Kadın cinselliğini kullanarak bir anlamda erkeğin gücüne de ortak oluyor. İki cins de başlangıçta bundan şikâyetçi görünmüyorlar. Tabii zaman bu koalisyonu acı biçimde çökertiyor ama genç kadınlar bunu çok uzak bir ihtimal sanıyorlar. Bu anlayış sadece üst sınıflara özgü bir şey de değil, toplumun bütün katmanlarında böyle. Sözünü ettiğim *reality show* programındaki genç kız, "Tabii ki bana bakacak," derken bunu kastediyordu, ben değerliyim bana sahip olmak istediğine göre bedelini ödeyecek. Bağımsız, kişilikli kadın anlayışı büyük kan kaybetti.

Edebiyatını az çok bilen biri olarak bu hikâyenin sonunda bir yıkım beklemiştim doğrusu. Böyle her şey güzel olacak duy-

gusu yaratan bir son şaşırttı beni. Bunca kötülük ve çirkinlikten sonra romanı nasıl sonlandıracağın üzerinde çok düşündün mü?

Çok düşündüm, iki türlü de yazdım aslında. Ama bazı karakterlere bazı şeyleri yaptıramıyorsun. Karakter yazarın elinden çıkan bir şey ama bir süre sonra kendi olarak davranmaya başlıyor, sanki gerçek bir insanmış gibi yazardan kaderini talep ediyor.

Hemen hemen bütün yazarlardan duyduğumuz bir şeydir bu.

Evet, pek çok yazar aynı şeyi söylemiştir. Sanıyorum yazarlık sezgisi denilen şey bu, karakterin hangi yolu seçmek isteyeceğini sezmek. İyimser sona gelince: Böyle bir kurtuluşa hepimizin ihtiyacı vardı diye düşünüyorum, bireysel de olsa. Ayrıca o şiirlerin karakteri götüreceği böyle bir son olmalıydı, yoksa şiirin de anlamı kalamayacaktı hayatta. Hiç değilse birinin kurtulması gerek, böyle mucizevi kurtuluşlar var hayatta.

Bütün romanlarında aile önemli dedik ama burada anne-kız ilişkisi özellikle öne çıkıyor. *Dünya Ağrısı*'nda ise bir baba-oğul ilişkisi anlatacaksın. Durmadan aile ilişkilerini işleyen birisin. Neden ailesinden kopmuş, tek başına varoluş mücadelesi sürdüren bir roman kahramanın yok?

Bir hikâyeye şöyle düşünerek başlayabiliriz: Bir adam veya bir kadın bir gün yolda giderken bir şey olur, o adam veya kadın bir anda bir maceranın içine düşer. Bu, bir karakteri dışarıdan gelen bir etkiyle harekete geçirmektir. Ben içerden gelen etkilerle uğraşıyorum. Beni ilgilendiren olay değil, travma. Elbette dıştan gelen bir etkiyle içerdeki travmaları da açığa çıkartabilirim. Ama dışarıdan

ya da içeriden gelsin, sonuçta üstünde çalıştığım şey incinmiş bir insandır. Öte yandan, kutsal aile yanılgısı içindeyiz. Kişilerin aile kurarken travmalarından bağımsız hareket edeceğini varsayıyoruz. Oysa bizi yetiştiren anne babalarımızın zayıflıklarının, hatalarının ya da kaderin başlarına ördüğü çoraplar sonucu aldıkları yaraların izini taşıyarak aile kuruyoruz. Haneke'nin dediği gibi: "Ebeveynlerin günahları çocuklarının nevrozlarıdır." Yaralı anne babalar çocuklarını da yaralarlar, isteyerek yapmaları gerekmez. İlişkilerin bir özelliği de budur, turnusol kâğıdı gibi yaraların açığa çıkmasına yol açar. Ama toplum devam et, kan kussan da kızılcık şerbeti içtim de, yaranı ört, gösterme der. Kol kırılır yen içinde kalır çünkü. İyi de o kol kırık. Olsun. Başkası görmesin.

Peki edebiyatın burada yeri ne, rolü ne? Edebiyat bizi, konuşmaya, kendimize bakmaya, içimizi görmeye ve dışa vurmaya alıştırabilir mi?

Niyetimiz varsa kesinlikle alıştırır. Bence iki tür okur var. Bir grup tamamen kendini iyi hissetmek için okuyor. Okuduklarının içinde kendini görmek istemiyor, aramayı bile reddediyor. Bu tür genellikle popüler ürüne düşkün okurdur. Sinemaya da böyle gider, romanı da böyle okur. Hep başkalarının başına gelenleri okumanın rahatlığı içindedir. Yapıtın derdiyle arasında kırılmaz bir cam duvar vardır. O camın arkasından izler her şeyi. İkinci okur türü tam aksidir, okurken bir yandan kendini deşer. Onu ilgilendiren şey de olay akışı değil, karakterlerin çeşitli durumlar karşısında verdiği tepkidir. Sanıldığının aksine karakterle özdeşleşmez, kendinin farklı bir kişi olduğunun bilincinde olarak okur. Kendini karakterin yerine koymaz ama o yakıcı insanlık hallerini hisseder. Edebiyat görmek isteyene yarasını kesinlikle gösterir.

Şiir de bunun başında gelir herhalde... Bu romanda şiire ayırdığın işlevsel yer çok konuşuldu. Bunun da edebiyatımızda başka bir örneği yok aslında. Şiirin senin dünyanda çok etkili bir yeri olduğunu biliyorduk ama bu daha çok perde arkasında kalan, kendini fazla sezdirmeyen, dediğin gibi, seni yazacağın metnin atmosferine hazırlayan bir unsurdu. Oysa bu romanda şiir sahnede, hatta güçlü bir figür olarak olayların akışında çıkıyor karşımıza. Şiirsellikten çok şiirin kelimelerle hayata taşıdığı güç ve enerji sözkonusu. Şebnem'in yaşadıklarında olduğu gibi, günümüz insanı için de şiirin uçuruma yuvarlanmaktan kurtaran, dayanma gücü veren bir etkisi var mı?

Şiirden kurtarıcı olmasını bekleyemeyiz, hiçbir sanat yapıtından bekleyemeyiz, sanatın işi insanı, uçurumdan kurtarmak değildir. Ama sanat yapıtını alımlayan kişi bundan kendine kurtarıcı bir umut devşirebilir. Şiir eskiden elimizi tutuyor muydu, bizi uçurumdan kurtarıyor muydu? Onu da sanmıyorum, olsaydı bugün dünya böyle umutsuz bir yer olmazdı. Ama özellikle şiirin enerjisinin bir tür hayat serumu olabileceğini düşündüğüm zamanlar olur. Kurtarıcı değildir ama en azından iyi bir pansumandır. Umutsuzluk anlarında insan olduğumuzu bize edebiyat hatırlatır, şiir en kestirmeden hatırlatır.

Bir keresinde şiir söz sanatlarının anasıdır demiştim, Ali Teoman çok kızmıştı. "Romanı hikâyeyi niye küçümsüyorsun?" demişti. Bu küçümsemek değil. Her sanat türünün dokunduğu yer başka, alımlanması da başka. Bir romanın söyleyemeyeceği bir güzelliği bir dize söyleyebilir veya bir dizeyle hiç beklemediği bir düşüncenin içine girebilir insan. Çok etkilendiğim dizelerdendir, *Yeşil Peri Gecesi*'ni yazarken birdenbire hatırladığım ve kullandığım: "Korkuyorum yaşamaktan ki çok güzel."

Dağlarca.

Evet. Kıyaslamak doğru değil elbette ama bu dizenin bende yarattığı derinliği hissedebildiğim bir roman hatırlamıyorum.

Şebnem'in içinde bulunduğu ruh durumunu yansıtmak için romanda bunun gibi pek çok dize kullanıyorsun. Daha sonra romanın neden bu şairden alıntı yapılmış da şundan yapılmamış diye eleştirildi. Ne diyorsun buna?

Bu bir antoloji değil ki, roman. Evet zihnimde adeta bir şiir deposu var, beni en çok etkilemiş şairlerin bazı dizeleri yer etmiş. Ama yazarken, "Şimdi buraya bir şiirden alıntı yapayım," demedim. Şiir kitapları karıştırıp listeler yapmadım. Metnin akışı içinde kendiliğinden çıkıp geldi. Yazma sürecinin daha başında şiirle kuracağım ünsiyeti hissedince nasıl yapmalıyım diye düşündüm. Hatta başlangıçta dilime gelse de koymuyordum ama metin sanki tıkanıyordu, devam etmiyordu. Bunun üzerine, tamamen kendiliğinden olması gerektiğine karar verdim. Aksi halde kendini belli eder, metnin içinde yabancı madde gibi kalır.

Niyetten değil hal'den yola çıkıyorsun demek. Her romanında anlattığın hale denk düşen yeni bir dil tutturma çaban da dikkat çekici.

Edebiyat önce bir dil yapıtıdır, diğer unsurlar dilden sonra gelir. Romanın dilden başka sınırı yok bence. Yaratmak istediğim etkiyi en iyi şekilde verecek dili bulmak en uzun süre uğraştığım şey. Bazen aylar sürüyor doğru dili bulmak. Mesela *Dünya Ağrısı*'nda çok aradım. Anlatmak istediğim şeyi, kullanacağım unsurları biliyorum ama bunu kimi anlatacak, hangi dille anlatacak, soğukkanlı bir ses mi olacak, ezik mi olacak? Romanın iç sesi-

ne anlatıcının sesi nasıl etki edecek, birbirlerini artıracaklar mı, yoksa etkiyi azaltacak mı? Bir yandan da okuyanda bir dil lezzeti yaratması gerek. *Yeşil Peri Gecesi* çok daha kolay çıkmıştı. Düşerken çığlık atan, yıkım enerjisiyle dolu bir kadının hikâyesi olacağı için öfkeli, alaycı dil kendini çok kolay üretti. Ama *Dünya Ağrısı* zorladı. Bunda olay örgüsünün daha soyut, daha belirsiz olmasının da payı vardı tabii.

Yeşil Peri Gecesi'nde sende daha önce görmediğim bir konu var: Yemek ve sofra. Şiir ne kadar damıtan, derinleştiren bir şeyse bizi, yemek de o kadar tüketime yönelik dünyevi bir haz. Bu karşıtlığı mı sergilemek istedin? Ayrıca, bildiğim kadarıyla yemek senin için de çok önemli. İyi yemeğe ve sofra kültürüne düşkünsün. Yeri gelmişken hem romandaki o ilginç sofra sahnesini hem de senin yemekle ilişkini de konuşalım.

Bilinçli bir şekilde kullandığım bir unsurdu yemek. Sonuçta hedonist bir dünyadan, hazza yönelik tutkularıyla bilinen bir sınıftan bahsediyorum. Yemek de en yaygın haz kaynağı. Gerçi romandaki karakterler tam anlamıyla Türkiye'de *high society* diyebileceğimiz sınıfın oyuncuları değiller ama eteklerinde dolaşıyorlar, özeniyorlar ve bu halleriyle de çok acıklılar. Çünkü olmadıkları bir şeymiş gibi davranıyorlar. Gelir düzeyleri o sınıfın asli mensubu olmalarına izin vermiyor. Ama satıp savarak o hayatı yaşamaya çalışıyorlar. Yüksek sınıfların en görünür özelliklerinden biri gurmeliktir. Dolayısıyla o sınıfın mensubu olmak isteyen kişinin geçmesi gereken bir sınavdır bu. Üstelik sadece haz değildir. Yemek kültürü, ayrıntılı bir araç gereç bilgisi, rafine edilmiş bir yaşam tarzı, onları diğer sınıflardan daha kesin çizgilerle ayıran bir görgü de gerektirir. Yeşilçam sinemasının en çok işlediği konulardan biridir, köyden gelen genç kız çatal bı-

çak tutmayı bilmediği için aşağılanır, sonra iyi kalpli amca ona öğretmen tutar, o da yemek adabının bütün inceliklerini öğrenmekle kalmaz, bir de üstüne şov yapar. Oldum olası sınıflar arası ilişkilerde kendini ortaya koyan bir unsurdur yemek. Hem bir kültür hem haz öğesi olarak. Dolayısıyla bu romanda kullanılmaması söz konusu olamazdı.

Ama Şebnem'in o sofra kurma sahnesinde bir başkaldırı, bir rest çekme durumu bir dibe vurma hali de var...

Elbette. Bir tür son yemek, yok oluşa hazırlanış. Yemekle ölüm arasında ontolojik bir ilişki var, özellikle sinema çok işlemiştir bunu. Haneke'nin *Yedinci Kıta* filmi mesela veya Buñuel'den *Burjuvazinin Gizemli Çekiciliği*, Marco Ferreri'nin *Büyük Tıkınma*'sı. Benim de bu romanda yemek-ölüm ilişkisinden uzak kalmam mümkün değildi, temadan ayrılamaz bir unsurdu.

Tabii senin yemekle ilişkin böyle bir şey değil. Yemek yemeyi seviyorsun.

Kendimi bildim bileli severim. Hiçbir zaman zor yemek yiyen biri olmadım ama gurme değilim. Özen gösterilmemiş sofralardan hazzetmem. En sevmediğim şey öğünleri geçiştirmektir. Bunda biraz ailemin etkisi var. Zengin mutfak kültürü olan bir aileden geliyorum. Kafkas, Karadeniz, Balkan, babamın Mardin görevi nedeniyle Güneydoğu yemekleri hepsi pişerdi evimizde. Ailemin balık ve deniz ürünlerine ayrıca bir düşkünlüğü vardı. Öğünler geçiştirilmezdi, mutlaka düzgün bir sofra kurulurdu, yemeğin hakkı verilirdi kısacası. Yemek yemek bir tüketim değil, zaman ayırmamız gereken, kültürel bir eylem. Gene şiire başvurayım, Cemal Süreya diyor ya,

"Yemek yemek üstüne ne düşünürsünüz bilmem / Ama kahvaltının mutlulukla bir ilgisi olmalı" diye. Yemeğin kültürden başka, hazla ilişkili bir tarafı var ama hazzı aşan mutlulukla da ilgili bir tarafı da var. Mutlu aileler en çok akşam yemeklerinde resmedilir. Mutsuzluk da öyle. Baba yemeği beğenmediği için azarlar anneyi. Yemek konusunda mızmız insanların, hayatın bütün nimetlerine karşı da mızmız olduklarını, mutlu olma anlarını adeta ellerinin tersiyle ittiklerini düşünürüm, böyle kişiler tanıdım.

Yemek yapar mısın?

Düzenli yaptığımı söyleyemem ama yapıyorum. Yemekli toplantıları çok severim, yılda en az üç-dört kez arkadaşlarla bir araya geliriz, o zaman yaparım.

Güzel yaptığın bir yemek var mı?

Onu yemeklerimi yiyenlere sormak lazım.

Söylüyorlardır ama, şunu güzel yapıyorsun diye.

Yaprağı güzel saramam, onun için hiç denemem. Tatlı yapamam, hamur işleri yapamam. E ne yapıyorsun o zaman diyeceksin. Mezede fena değilim. Çerkeztavuğunu orijinal malzeme kullanarak yaptığım için sevilir. Bir de kurufasulyeyi hem çok severim hem güzel yaparım.

Kurufasulyeden başka senin sevdiğin yemekler neler?

Etli dolmaların her türü. Bir de sıradışı diyebileceğim sebzeler; kuşkonmaz, enginar, börülce fasulyesi, mantar çeşitleri. Balıksız yaşamak da zor.

Dışarıda yemek yemeyi sever misin?

Çok.

Tercih ettiğin bir mutfak var mı? İtalyan, Çin, Türk...

Tayland. Uzakdoğu mutfağının her türünü severim ama özellikle Tayland. Yurtdışında gittiğimde, hemen bir Tay restoranı ararım bulunduğum yerde. İstanbul'da da güzel Tay lokantaları var.

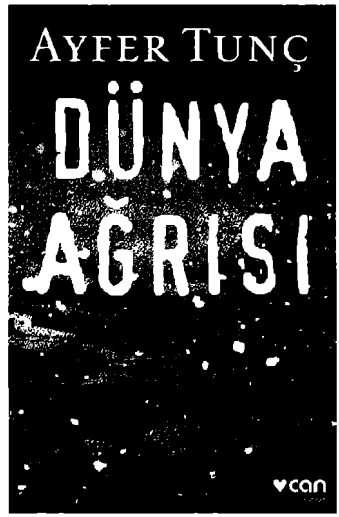
İstanbul'da nerelere gidersin? Restoran keşfettiğin oluyor mu?

Restoran keşfetmek Nazlı'nın (Ökten) işi. O keşfeder, organize eder, biz de gideriz. Hiç pişman olduğumuz bir yer de hatırlamıyorum. Düzenli gittiğimiz yerler var. Balık yemeye gideriz, kebap özleriz sık sık. Ben iyi bir Türk mutfağına gidelim diye tuttururum. Eskiden meyhaneye çok sık giderdik, hâlâ gidiyoruz ama daha nadir. Meyhanelerde eski özen, eski lezzet yok çünkü. Yemek yemekten çok toplanma yerleri oldu. Bizde kurumsal süreklilik çok zayıftır. Açgözlülükten mi, sabırsızlıktan mı bilmiyorum ama altın yumurtlayan tavuğu çok sık keseriz. Bir restorana gidersin mesela, çok iyidir, tıklım tıklım da doludur. Sonra restoran sahibi bu yoğun ilgiye güvenip kaliteyi düşürmeye başlar. Sayısız restoran var böyle, bir zamanlar çok meşhurken yok olup gitmiş. Belki tek istisnası Tarihi Sultanahmet Köftecisi. Ne zaman yolum o tarafa düşse giderim.

XI

Son romanın *Dünya Ağrısı*'na geçelim... Yukarıda, "Edebiyat görmek isteyene yarasını kesinlikle gösterir," dedin. Bu romanda büyük bir toplumsal yaraya neşter atıyorsun. Edebiyatın doğrudan böyle bir misyonu yok elbette ama *Dünya Ağrısı*'nda okurunu toplumsal acılara yaklaştırma ve yaralarıyla yüzleştirme çabasında çok daha gayretli bir yazar gördüm. Bu temalardaki ısrarın, yazı yoluyla buradan bir sonuç almaya çalıştığını düşündürüyor bana.

Edebiyatın bir misyonu olduğunu düşünmüyorum, bazı yazarlar kendilerine misyon edinebilirler, buna da bir itirazım yok. İnsanın her türlü acısıyla, masumiyetten suçluluğa, yalancılıktan ezilmeye kadar her türlü ruh durumu ve karakter özelliklerinin gelişimiyle ilgiliyim. Ama yazmaya da sorumluluk sahibi bir yazar olmalıyım diye başlamadım. Yazmak da okumak da varlığımın ayrıştıramayacağım parçaları olduğu için okuyorum, yazıyorum. Yazdıklarımın tek bir insan üstünde bile değiştirici bir etkisi oluyorsa ne mutlu bana. Ama hepsi bu. Bundan fazlasını iddia etmek edebiyatı haddinden fazla kutsallaştırmak, misyon yüklemek olur. Okur bir yapıttan misyon üstlenmesini bekleyebilir ama okur bekliyor diye yüklenemeyiz. Bazen postmodern edebiyat hakkında yazılar

gözüme ilişiyor, edebiyatta oyunu kullanan, öne çıkaran ya da edebiyat hakkında edebiyatın içinde düşünen yazarların yaptıklarını suçmuş gibi görenler var. Edebiyatta oyunu kullanmak veya edebî oyunlar kurgulamak romanın sorumluluk sahibi olmasını ya da insan ruhunu değiştirici, etkileyici güce sahip olmasını engellemez.

Ama bu anlamda senin metinlerinde de var kurgu, oyun. Hem yöntem hem içerik olarak görülebiliyor bu bazen.

Onları da oyun olsun diye yapmıyorum, metnin gerektirdiği şeyler. Yani postmodern roman demek sadece oyunsu, oyuncu, kendi üstüne düşünen roman demek değil. Onun dışında da birtakım toplumsal sinir uçlarını işleyebilir, birleştirebilir, yapıyor da.

Yazdıklarının acı ve kederle çok yüklü olduğu da söyleniyor; bazen eleştiri bazen övgü olarak. Buna ne diyorsun?

Nasıl okuyorsak öyle yazıyoruz aslında. Okurken takip ettiğimiz yol, nasıl yazacağımızı da belirliyor. Dokuz yaşında "Havva"yı okuyunca çarpılmışım, uykum kaçmış. Elim hep insanla, hayatla, dünyayla derdi olan yazarlara gitmiş. Okumaya böyle başlayınca, insan çözülmesi imkânsız ama çözmeyi deneyebileceğin kederli muammalar haline geliyor. Ben mutluluğu bir kere de kâğıt üzerinde yaratmak için yazmıyorum. Mutlu olan yaşasın, zaten yaşıyor. İnsan ruhunun farkında olmadığımız halde bizi acıtan girift yanlarını kurcalamak için yazıyorum. Biraz abartarak sorayım. Niye iyi bir sanat yapıtını izlerken ya da okurken ağlarız? Niye ağlıyoruz, deli miyiz biz? Ağlamak iyi bir şey değil ki. Ama iyi bir sanat yapıtına ağlamaktan kaçınmıyoruz çünkü orada bir sanat hazzı var. Edebiyat metnini de herhangi bir metinden ayıran şey bu. Biri bana hayatını veya yaşadığı acı bir olayı anlatır, öyle acıklıdır ki ağlayabilirim ama haz duymam. Oysa bu acıklı olayı iyi yazılmış bir edebiyat metni olarak okuduğum zaman duyduğum acı başka bir şeydir, edebî hazla donanmıştır.

Burada, Füsun Akatlı'nın senin için söylediklerini hatırladım. Şöyle diyordu: "Okuyanlar bileceklerdir, 'keyifli', cıvıl cıvıl hikâyeler değil Tunç'un hikâyeleri. Çoğu adamakıllı 'ağır', kimi neredeyse kasvetli, boğuntulu. Ama mutluluk veriyorlar yine de insana. Gerçek edebiyatın sağlayabileceği bir doyum duygusu."

Evet, ben de edebiyatı böyle tarif ediyorum. Ağlama hissine kapılmak, bir sanat yapıtı aracılığıyla bir ruh halini tecrübe etmek bizi insanlaştırıyor. Dolayısıyla edebiyatın böyle bir ilaç tarafı var.

"Bizi insanlaştırıyor," dedin. Benim yukarıda söylemek istediğim de buydu. Elbette "misyon" olarak görülemez ama ısrarla peşinde olduğun bazı temalar okuru kendisiyle yüzleştiriyor.

İnsan çok değerli bir şey, bunun ortaya çıkması da benim için edebiyatın anlamı. İnsanız ve insana varmayan edebiyattan da çok zevk almıyorum açıkçası.

Yeşil Peri Gecesi'nin başında bir epigraf var: İçinizde günahsız kimse ilk taşı o atsın. İsa'dan, kutsal kitaptan bir alıntı. O taş *Dünya Ağrısı*'nda somutlaşıyor, günahkâr Cumhur'un ve Mürşit'in eline geçiyor, bir masuma fırlatılıyor. *Dünya Ağrısı*'nda taş en önemli metafor. O epigrafı koyarken daha sonra taş etrafında böyle bir kitap yazacağını düşünüyor muydun?

Hayır, hiç aklıma gelmedi açıkçası. Aslında kutsal kitaplarla öyle çok içli dışlı biri de değilim. Epigraf kullanmayı da çok sevmem. Ama *Yeşil Peri Gecesi* için gerekliydi.

Yeşil Peri Gecesi'nde, okurun zihninde bıraktığın fırlatılmayan taş, *Dünya Ağrısı*'nda linç aracına dönüşüyor. Masum kurbanlar açısından, birinde yargılama, diğerinde yürütme var sanki. Romanda toplumsal geçmişimizdeki büyük bir linç olayını hatırlatıyorsun ama fazla somutlaştırmıyorsun. Bu tür olayların bu toprakların değişik bölgelerinde tekrar tekrar yaşanabilecek bir durum olduğunu mu vurgulamak istedin? Tabii bu belirsizliğin, romanın edebî değeri açısından çok isabetli bir seçim olduğunu da söylemeliyim.

Dünya Ağrısı'nı yazarken şunu düşündüm: Bunun ille Türkiye'de olması gerekmiyor, dünya böyle yerlerle dolu, dünyanın kendisi bir linç meydanı. Dünya hakkında konuşurken kullandığımız insani ölçü öyle küçük bir coğrafyada geçerli ki. Dünyanın çok küçük, çok beyaz kısmına bakarak insana yakışan bir düzeyden bahsediyoruz. Oysa yeryüzü çok büyük oranda haksızlık, adaletsizlik, zalimlik demek. Bugün Filistin'den Çin'e, Somali'den Hindistan'a dünya acıyla kaynıyor. *Dünya Ağrısı* her

yerde geçebilir. Ama sonuçta ben Türkiyeli bir yazarım, elbette kendi ülkemin romanı olmasını istedim. Türkiye'nin tüm coğrafyası sonu gelmeyen bu günahların vebali altında çünkü. Bu nedenle romanda Maraş'ın adı dışında işaret ettiğim somut bir yer yok. Öte yandan kullandığım unsurlar özellikle İç Anadolu'yu işaret ediyor.

Sebepsiz keder diye bir kelime var romanda, Almanca *weltschmerz* için bir yerde "sebepsiz keder" diyorsun, bir yandan da bize bolca sebep veriyorsun kederi anlamamız için. Bir ironi mi yaratmaya çalıştın bu alıntıyla.

Hayır, hiç ironi niyetim olmadı. Sebepsiz keder Mürşit'in tanımı. Sebepsiz ağrı olmaz, evrende hiçbir şey sebepsiz olmaz. Mürşit bunu bilebilecek bir adam. Ama sebepsiz diyerek bir yanıyla çektiği dünya ağrısının, içinde yaşadığı taşra şehri için anlamsız olduğunu imliyor, taşra daha somut, daha elle tutulur nedenlerle dönen bir dünya çünkü. Bir yanıyla da ağrıyı sebepsiz kılarak, adlandırmayarak insani sorumluluk duygusunu da bertaraf etmiş oluyor. Öte yandan okura verdiğim sebeplerin biri öne çıkmıyor, hatta toplamı sonuçta tek bir sebep oluşturuyor, o da dünyanın haksız, adaletsiz bir yer olduğu gerçeği.

Mürşit'in kederi kendi olamama, istediği hayatı seçememe durumundan kaynaklanıyor. Ailesini de bu seçimin önünde bir engel olarak görüyor. Onu bu kasabaya bağlayan vicdan zincirleri. Bu nedenle aile ilişkileri hep olduğu gibi bu romanında da çok yaralı. Özellikle babalar ve oğullar arasında.

Anne babalar için çocuklar kendilerinin bir devamı, ölüme bir meydan okuyuştur. İnsanlar bu nedenle ürerler, soyumuzu devam ettirmek içimizdeki ölüm korkusuyla baş etmenin bir yoludur. Dünya o kadar yalan bir yer ki,

geçip gideceğimiz, toprak olacağımız, aslında bu sonsuz tarihte hiçbir değerimizin olmadığı fikrine dayanamıyoruz. Süreklilik arıyoruz, süreklilik de soyu sürdürmektir, içgüdüseldir, canlının doğasıdır. Ama aynı zamanda devamlılığımız olan çocukta kendimizin de görünür olmasını, bizden olan çocuğun bizim verdiğimiz bir şekle sahip olmasını istiyoruz. Bizi sürdürdüğünü düşündüğümüz çocuğun bağımsız bir varlık olduğunu kabul etmek istemiyoruz, bunu kabul etmek, içimizdeki süreklilik duygusuna zarar veriyor. Burada bizi dizginleyen şey yaşamanın bize kazandırdığı bilinç. Ancak bu bilinçle çocuğumuz üstündeki arzularımızı bir parça dizginleyebiliyoruz. Bu nedene anne-kız, baba-oğul arasındaki gerilimli ilişki ezelî ve ebedî. Bazen gerilimli ilişkiyi geçip mücadele halini alıyor, yaralar da o zaman açılıyor. Öte yandan bu ilişkiyi sadece insanın doğası belirlemiyor. Toplumsal ve ailevi görevler de buna ikinci bir şekil veriyor. Mürşit'in aldığı şekil gibi. Onun için ailesi, hayatını elinden almış; ama vicdani bağlar nedeniyle vazgeçemeyeceği, kaldırıp atamayacağı bir yük. Ama ailesini böyle görmüş olmasına rağmen, kendisi de babasından farklı davranmıyor, kendi özlemlerini oğlunda gerçekleştirmek istiyor.

Bir de suskun kadınları var romanın. Ne Şükran'ın sesini duyuyoruz ne Elvan'ın.

Hiç konuşmuyor değiller, çok az konuşuyorlar ama çok kritik anlarda ses veriyorlar. Elvan'ın, "Hepimizin içi ağrıyor, yaşamak bu değil mi zaten, dinmeyen bir ağrı," demesi Mürşit'i değiştiriyor. Elvan'ın bu sözünden sonra Özgür'ü serbest bırakıyor. Şükran ise suskunluğuyla bir karakter, suskunluğun altında hayatın bütün suçunu Mürşit'e yıkan bir pes ediş var, bu da Mürşit'in ağrılarından biri. Öte yandan romanda toplumsal örgütlenmeyi boz-

mak isteyen hiç kimse yok, herkes bir boyun eğiş, bir tevekkül içinde, imkânsız hayallerle oyalanıyor. Anlattığım dünya içinde kadının aktif bir yeri olduğunu da söyleyemeyiz. Kadınlar kendilerine erkekler tarafından gösterilen köşelere çekilmiş durumdalar. Orada, sınırlı bir alanda hareket ediyorlar ama hayatı kritik anlarda belirliyorlar. Bizim gibi kadına düşman toplumların anlamadığı, anlamak istemediği temel mesele, kadınlarla erkeklerin bir arada yaşaması gerekliliğidir. Erkekler kadınlarla birlikte yaşamayı öğrenmedikçe dünya ağrıları dinmeyecek.

Ben mesela burada Cumhur karakterini çok önemsedim. Adını bilinçle seçtiğin çok belli.

Evet. Hemen hemen bütün kitaplarımda karakter adlarının metnin amacı veya ruhuyla ilgili bir şeye işaret etmesini isterim. Her zaman çok açık bir gönderme değildir ama dikkatli okur fark eder. *Dünya Ağrısı*'nda da öyle. Yalnız Cumhur değil Mürşit, Şükran, Özgür hatta Uzay. Bu adların kitap içinde anlam haleleri var. Cumhur günümüzde pek tercih edilmese de benim çocukluğumda arada bir rastlanan bir erkek adıydı. Bizde insan adları sadece ailelerin dünya görüşlerini, eğilimlerini, değer verdikleri unsurları değil, toplumsal bilinçaltını da okumaya olanak sağlar. Kızlara Cumhur adının verilmeyişi toplumun halkı erkek olarak gördüğünü gösterir mesela ya da erkeklere Sevgi adının verilmeyişi sevginin iki cinsi de ilgilendiren bir değer olarak görülmediğini. Toplumun bilinçdışında sevgi sadece kadınlara, hatta annelere özgü bir değer olarak kodlanmışsa şiddetin egemenliğine şaşmamak gerek.

Aslında Cumhur'dan önce, kutsal unsurlardan kaynaklanan ya da gücü çağrıştıran başka adlar da denedim. Sonunda Cumhur'un *Dünya Ağrısı*'nın derdine en uy-

gun ad olduğuna karar verdim. Çünkü benim de Oğuz Atay gibi cumhurla derdim var. Mürşit'in rüyasına şeytan olarak giren, romanın en yıkıcı karakterinin adının Cumhur olması güruhla halk arasındaki hattın nasıl kolayca geçilebilir olduğunu göstermeye yarıyor.

Bizde cumhur ifrat ve tefrittir. Halk ya günümüz siyasetinin yaptığı gibi demokrasi görüntüsü altında abartılarak kutsallaştırılır, böylece kavramsal bir dokunulmazlık kazanır ve siyaset tepe tepe kullanır ya da cumhuriyet ideolojisinin yaptığı gibi kafasına kalemle veya dipçikle vura vura eğitilmesi gereken, şekilsiz, cahil, yarım akıllı bir kitle olarak görülür. Bence her iki anlayış da halkı özünde güruh olarak gördüğü için böyle. Güruh toplumsal bilinci olmayan, değersiz, kontrolsüz bir kalabalıktır. Linç ve benzeri eylemler halk olduğu varsayılan veya öyle tanımlanan güruhun elinden çıkar. Öte yandan güruhun medeniyetle biçimlendirilmesi bu kontrolsüz kitleyi halk yapar da diyemeyiz. Yahudi soykırımını gerçekleştirenler Almanya'nın, dünya düşüncesine yön veren büyük filozoflar, şairler, yazarlar, biliminsanları çıkarmış halkıydı. Dolayısıyla halk-medeniyet ilişkisinde pek çok bileşen var.

Cumhur'un özellikle o yetişme sürecini, doğayla kurduğu ilişkiyi anlattığın bölümler bize şiddetin toplumsal olarak öğretilen, aktarılan bir şey olduğunu da gösteriyor. Toplum böyle yetişiyorsa, bu hiç bitmeyecek bir döngü.

Bitmeyecek. Çünkü dürtüsel bir toplumuz biz, içimizde şiddet dolu bir volkanla yaşıyoruz. Bu volkan sürekli patlar. Trafikte patlar, evde patlar, okulda patlar. Bir şey bulamazsa durduk yere patlar. Bu yüzden doğaya da düşmanız. Bizde çocukların hayvanlara işkence etmesi pek çok aile için doğaldır mesela, oğlu kedinin gözünü çıkarır,

baba için bu ne bir vicdansızlık ne de bir tehlike işaretidir. İşkence edilen hayvandır çünkü, değersiz bir şey. Bu mantık, kendinden görmediği, değersiz bulduğu insana işkence etmesine de göz yumar. Ama bunda da şaşılacak bir şey yok. Savaş tarihiyle büyümüş, başkalarını ezmekle, yok etmekle övünen, "kodu mu oturtan" insanları baş tacı eden, güce tapan "erkek" toplumumuz için şiddet doğal bir şey. Aynı zamanda dürtüsel insanın en kolay sorun çözme aracı. Şiddet insanın doğasında var. "Savaş ya da kaç": doğanın parçası olan insanın hayatta kalmak için başvuracağı iki temel seçenektir. Toplumun parçası haline gelmiş olan insan, doğasındaki bu şiddet eğilimini insanlık bilgisi ve medeniyet yoluyla dizginler. Ama bizim medeniyetle de çok ciddi bir sorunumuz var, içimizdeki ruh hastasını dizginlemek istediği için medeniyetten de hoşlanmıyoruz.

İnsanla toplum arasında fazla kolay benzerlikler yapıyorum. Ama insanın ilkelliği ile toplumun ilkelliği arasında bir bağıntı olduğunu düşünüyorum. Dürtüsel insana dürtüleri yön verir, beyni düşünme faaliyetini durdurmuştur. Dürtüsel toplum da farklı değil; hayatına ve geleceğine akıl ve düşünce yerine hamaset gibi, milliyetçilik gibi kolayca köpürtülen duygular yön veriyor. Günümüz siyasetinin büyük maharetle kullandığı araçlardan biri bu, sadece Türkiye'yi de kastetmiyorum. Bugün dünyanın pek çok yeri alabildiğine köpürtülen toplumsal histeri kullanılarak yönetiliyor.

Romanın mekânı belirsiz bir orta Anadolu şehri. Böylece sen de taşrayı anlatan romancılar arasına girdin. "Karabibik"ten beri Türk edebiyatında taşraya bakış önemli bir tema olarak sürmüş. Anadolu'ya genellikle karamsar bir dille bakılır. Onun üzerinden ideolojik yorumlar yapılır daha çok. Senin de dilin ve bakışın çok karamsar Anadolu'ya.

Taşrayı iyimser bir dille işlemek bence Pollyanna'cılarm işi. Taşra insanı karamsarlığa sürükleyen bir yerdir. Kuralları katıdır, farklı olmanı, birey olmanı istemez. Kurallara başkaldırmanın cezası merkezden ağırdır. Kaçacak bir yer de yoktur, taşraya ya uyarsın ya gidersin. Bugünün milliyetçi mottosu "ya sev ya terk et"ten farklı bir seçenek sunmaz. Öte yandan taşra karamsar bir dil kadar, romantik bir dille de işlenmiş; sahte bir "mutlu ülke" imgesinin yapı taşı olarak da kullanılmış. Geçenlerde konuşuyorduk, bizi bu vatanın cennet olduğuna kim inandırdı diye. Eğer cennet imgesinin temelini muhteşem bir doğa oluşturuyorsa, Avrupa'nın üçte ikisi orman; cennet orası.

Bizi öyle yetiştirdiler ama değil mi? Ders kitaplarımızdaki yemyeşil Anadolu...

Evet; cennet Anadolu, ılıman iklim, her türlü sebze meyve yetişir. Bunlar Milli Eğitim'in kuşaklar boyunca kullandığı yalanlar. Gerçeği konuşalım. Biz yarısı çölleşmiş, kalanı da giderek çölleşen bir ülkeyiz. Orta Anadolu Türkiye'nin buğday ambarı değil. Ama yalancı bir toplum olduğumuz için kendimize de yalan söylüyoruz, sonra da inanıyoruz. Yalanlarla yetiştirilmiş kuşaklarız, gerçekle yüzleşmek ağır bir iş, böyle bir geleneğimiz de yok, onun için kaçmayı tercih ediyoruz. Cumhuriyet bizi yeşil Anadolu yalanıyla büyüttü. Orada bir köy var uzakta diyerek romantik bir köy hayali yarattı. Yoktu öyle bir köy. Yakup Kadri *Yaban*'da bunu anlatmaz mı? Cumhuriyetin bizi inandırdığı Kurtuluş Savaşı'nın bile sorgulanma zamanı hâlâ gelmedi. Resmî tarihin anlattığı gibi bir savaş mıydı, hiç emin değilim. Cumhuriyet projesinin romantik kısmı öldü ama asıl acı veren, şiddet dolu mekanizma yerinde duruyor. Bugün bazı siyasal grupların malı haline gelen "Onuncu Yıl Marşı"nın sözleri ne kadar ırkçıdır mesela.

"Türk'üz, bütün başlardan üstün olan başlarız. Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız." Bu ne demek? Bütün başlardan üstün olmamızı sağlayan özelliğimiz ne? Tarihten sonra nasıl oluyoruz? Ama bizim gibi toplumlarda mantık basittir: sorma, inan.

Ama o çağın, o yüzyılın ruhu da budur her yerde: ulus devlet.

Evet. O çağın ulus devlet anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma şartları, bu toplumu tek bir kimlik altında üstün ırk olduğuna inandırdı. Gerçi inandırabildiği de kuşkulu, toplumun bir kısmını inanıyormuş gibi yapmak zorunda bıraktı demek daha doğru. Ama o çağ geçti, dünya başka bir yerde, hâlâ aynı yalana inanarak nereye gidebiliriz? İnsanlar da, toplumlar da gerçekle yüz yüze geldiğinde, yutamayacağı bir lokma ise etrafından dolaşmaya, onu sahte imgelerle değiştirmeye çalışıyor. Edebiyatın işlevi "yemezler" demek olmalı.

"Yanlış yetiştirilme"nin şaşkınlığını ilk yaşayanlar ve böyle bir sistemde var olmaktan vazgeçenler de Atay'ın kahramanlarıdır galiba.

Atay'ın bugünkü kuşaklarda bu kadar kuvvetli bir karşılık bulması sebepsiz değil.

Mürşit de bu vazgeçenlerden mi?

Mürşit, başından beri vazgeçen ama kendi şartlarından, vicdanından dolayı kaybetmiş bir adam. Vicdansız olsaydı çekip giderdi. Ama gidememiş, hayatını kuramamış.

Vicdan zararlıdır mı diyorsun?

Akılla işbirliği yapmazsa her duygu zararlı olabilir. Vicdan çok kolay istismar edilen bir şeydir. Aslında bütün erdemler tehlikelidir bir yanıyla. Somerset Maugham'dı sanırım, "Erdem diye tabir ettiğimiz şeylerin hepsinde bir haz gizlidir," diyen. Beni meşgul eden bir cümle bu, haz diğer duygulara egemen olmak ister. Çok önemsediğim değerler olmakla birlikte vicdanı da, merhameti de tehlikeli bulurum. "Merhametten maraz doğar" şeklindeki kötü niyetli atasözünü doğrulamak istemem ama merhametin dozu önemlidir, sınırı aşınca birilerinin elinde oyuncak olabilir insan. Vicdan zaaf haline gelebilir. Birinin vicdanı diğerinin vicdansızlığı da olabilir. Dolayısıyla akılla işbirliğine ihtiyaç var. Mürşit vicdanlı bir adam, peki ona, "Gel başımızdaki erkek ol," diyen annesi ne kadar vicdanlı? Oğlunun kendi hayatını kurabilmesi için bir çözüm aramamış, ailenin hayrı için toplumun dayattığı ilk yolu seçmiş. Annesi bu cümleyle Mürşit'e istemediği bir iktidarı veriyor. Toplumsal yapı böyle işlediği için Mürşit almaya mecbur. Ama taşıyamıyor. Dönüp ailesinin sorumluluğunu almasaydı, bu kez vicdanının ağırlığını taşıyamayacaktı. Güçlü bir adam değil, hayatıyla barışamıyor, olduğu yerde yok olmayı seçiyor, tek yaptığı şey kaçmak, yani içki içmek.

O da tipik bir reflekstir, küçük taşrada kendini içkiye vermek... Sabahattin Ali'de de çok vardır bu tipler. Sistemi değiştiremeyeceksen, iç en iyisi, kendini unut.

Oğuz Atay'ın, "Biz çocuk kalmış bir milletiz," sözünün kanıtı edebiyatımızda fazlasıyla mevcut bence. Özellikle cumhuriyet dönemi edebiyatımız bana yarım kalmış, birey olamamış karakterler galerisi gibi geliyor. O dönemin hikâyeleri topluma etki edememenin öfkesi ve hayal kırıklıkları doludur, karakterler sonunda pes ederler.

Refik Halid'in "Şeftali Bahçeleri" hikâyesindeki Agâh Bey gibi kıyasıya eleştirdikleri içki âlemlerinin kucağına düşerler.

Romanda anlattığın gibi bir taşramız var mı hâlâ? O da dönüşüme uğradı sanki.

Bence bitti. Artık taşra diye bir yer yok. Eskiden Anadolu şehirlerine gittiğimde her şehrin kendine özgü bir karakteri, dikkate değer bir özelliği olduğunu görürdüm, en azından şehirlerin bir kimliği vardı. Bugün internet sitelerindeki turistik bölgelere dönüştü. Erzurum'daki Gök Medrese turistik bir resim artık. Bu yapının Erzurumlular için hayatın içinde bir anlamı, sürdürülebilir bir tarih değeri olduğundan emin değilim. Bu açıdan bana en acı veren şehir Bursa. İmparatorluk başkenti Bursa'ya bugün tepeden baktığımda akıl almaz bir çirkinliğin harika bir mimariyi hoyratça gizlediği, korkunç bir keşmekeş görüyorum; içim daralıyor, bakmaya dayanamıyorum. Refik Halid'de, Sabahattin Ali'de, Memduh Şevket'te, Reşat Nuri'de gördüğümüz olumlu ve olumsuz nitelikleriyle bize bir tarif veren küçük şehirler, kasabalar kalmadı. Türkiye devasa bir taşra artık. Bugün şehirleri birbirinden ayıran şey devletin hükmedemediği bir fiziki coğrafya sadece, dağları törpüleyip yok edemiyor, denizi getiremiyor, o kadar, yapabilse onu da yapacak. Taşranın ruh eritici özelliğini en iyi ortaya koyan metin bence Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Teslim" öyküsüdür. Hakkı verilmemiş, büyük öykülerden biri. Tanpınar taşranın nasıl bir cehennem olduğunu bize çok güzel anlatır. "Teslim oluyorum," der Emin Bey, "tamam, teslim oluyorum." O duvarla, o anlayış duvarıyla mücadele edemez, taşradan kaçar.

Mürşit'te de böyle bir teslimiyet hali var.

Evet, daha en başında, baş edemeyeceğini anlayınca peşinen teslim olmuş bir adam Mürşit. Ama bu teslimiyet "Şeftali Bahçeleri"ndeki gibi uyum sağlayarak onlardan biri olmakla veya "Teslim"deki Emin Bey gibi kaçmakla sonuçlanmıyor. Aksine, ayrıksı olmayı sürdürdüğü için, en başta ailesi tarafından izole ediliyor. Bu izolasyon hali, hayatla bağlarını zayıflatıyor, ölmeyi bekliyor. Hayatın dibinde sürünerek yaşadıkları halde hayata bağlı olan insanları anlamakta bu kadar zorlanması da ölümle uzlaşma fikrinin yan etkisi.

Öte yandan Mürşit'in zihnindeki şehir ile içinde yaşadığı şehir örtüşmüyor. Otogardaki kalabalık karşısında hayrete düşüyor. Şehirde bir ticaret odası olduğunu öğrenince şaşırıyor. Bilmemesi mümkün değil ama öyle izole ki, var olduğunu bildiği kurumlara bile yabancılaşmış. Kendi tarif ettiği bir taşrada, kendi iradesiyle dondurduğu bir zamanı yaşarken şehirde canlı, gürültülü bir hayat akıyor. Mürşit'in farkında olmadığı, altın bulup zengin olmak ihtimaliyle coşmuş bir şehir. Bu şehir yeni açgözlü Türkiye tasavvuruna eklemlenmiş, Tuzlukaya Konakları'ndan Yeni Çarşı Caddesi'ne kadar, tüketim delisi yeni hayatın bütün reflekslerini benimsemiş. Yeni taşra aslında burası. Bu yeni taşranın düzeni içinde yer almazsan otelin gibi çürüyüp gidersin. Ama oteli doğru zamanda oğluna teslim edersen, o en azından "dener". Oğlu Özgür bu yeni hayatın farkında. İşadamı olup ticaret odasına gireceğinin bir garantisi yok ama en azından hayal edebiliyor. Babasıyla didişmesinin sebebi, deyim yerindeyse bu besin zincirinin başında bir yerde yer almak. Aksi takdirde büyük balık olan Beyazıt'ın oteli onları yutacak. Bu nedenle ortama uyuyor. Ailesinden aldığı değerleri harcamakta bir sakınca görmüyor. Otelin başına geçer geçmez

temizlikçi kadını azarlıyor mesela. Mürşit'in sorduğu soru bu: "Azarlamadan olmuyor mu?" İnsanca yaşama yollarının çok daraldığı, bizi sınırlı seçenekler içerisinde bırakan bir hayat bu yaşadığımız. Ama tekil olarak da toplum olarak da kendimizi kandırmayı tercih ediyoruz. Her şeyin yolunda gittiğine inanmak istiyoruz.

Kendini kandırmak deyince Haldun Taner akla geliyor. Onun devekuşu imgesinden de sık sık söz edersin.

Haldun Taner toplumsal zaaflarımızı çok iyi tespit etmiş bir yazar. Nasıl ikiyüzlü olduğumuzu *Ay Işığında Çalışkur* kadar iyi anlatan başka bir kitap bence edebiyatımızda yok. *Ay Işığında Çalışkur* hem içerik hem biçim açısından yazıldığı dönemin çok ilerisinde bir metin. Oyun olarak sahneye konulmuş halini iyi bulmuyorum ama metin olarak çok değerli.

Sık sık söylerim, Haldun Taner kendi kurduğu kabare tiyatrosuna "Devekuşu Kabare" adını hoşluk olsun diye koymadı. Bence tehlike karşısında başını kuma gömen, gerçeklerden kaçan bir toplum olduğumuzu vurgulamak için bu adı seçti. Kendimizi kandırmak bizim milli hasletimiz. Osmanlı da kendini kandırdığı için battı. Pamuk Prenses'in üvey annesi gibi, "Ayna ayna söyle bana benden daha güçlüsü var mı bu dünyada," derken altı oyulup yok olmuş, zangır zangır yıkılmış bir imparatorluk. Kendi zayıflıklarımız, kendi hatalarımız nedeniyle ayağımızın kaydığını, düştüğümüzü, altüst olduğumuzu görmek istemediğimiz müddetçe bizi yeni yıkımlar bekliyor.

Yıkımlar derken bunu Türkiye'yle sınırlamak da beni rahatsız ediyor. Dünya hakkında da iyimser değilim. Geçenlerde bir yazı okudum. Adını not etmeyi ihmal ettiğim için hatırlayamadığım bir Fransız sosyolog ya da

siyaset bilimcisi ürpertici bir iddiada bulunuyor. Diyor ki, yakın bir gelecekte dünyanın en büyük sorunu üretime katılma kabiliyeti olmayan, temel ihtiyaçları uluslararası yardım kuruluşları veya yerel hayırseverler tarafından karşılanan büyük bir kitlenin nasıl yok edileceği olacak. Düşünmesi bile bizi insanlıktan çıkaracak bir iddia bu. Kavga gıdadan çıkacak. Bugün ekonomik gücü olanlar sağlıklı gıda talep ediyor. Oysa dünyayı doyurmak için endüstriyel gıdaya ihtiyaç var; çünkü gıda ve enerji endüstrisi kaynakların sağlıklı gıdaya, temiz enerjiye harcanmasını istemiyor, kâr marjlarının düşmemesi için her şeyi yapıyorlar. Dünya sessiz, sözsüz bir anlaşma içinde: kötü gıdayı fakirler yesin, zenginler sağlıklı gıdayla beslensin. Ama bazılarının dünyanın sırtında bir kambur olarak gördüğü, üretemeyen bu kitleye sadaka mahiyetinde verilen endüstriyel gıdanın bile insanlığın gözüne battığı zaman geldiğinde ne olacak? Açlıktan ölen kitlelerin haber değeri bile taşımadığı, ürkütücü bir dünyaya doğru gidiyoruz. Bu kitle giderek büyürken merhamet yorgunluğumuz artıyor, duyarsızlaşıyoruz.

Bir ütopya, bir fikir, bir hayal de çıkmıyor artık ortaya, değil mi? Onlar da öldü.

20. yüzyıl büyük fikirlerin sonuydu deniyor. Sadece edebiyat küçük anlatılara boğulmadı. Düşünce dünyası da daha küçük ölçekli, adına uzmanlaşma denen şeylerle uğraşıyor. İnsan aklı üretebildiği ütopyaları, hayalleri, fikirleri bilgisayar oyunları ve ucuz Hollywood filmleri için kullanıyor artık. 21. yüzyıl Rahibe Teresa çağı değil. Bugün insanlık adına düşünmek, insanlık için karşılıksız bir şey yapmak gülünç bir şey. Dünyanın ekonomik çarkı gözle görülür hale geldiğinden beri insanlar bencilleşiyor. Birey olmakla bencil olmak arasındaki sınır çok zayıf.

Ama işte bu noktada edebiyatın gücüne inanmaktan başka çare yok. Sanattan başka bir aletimiz yok elimizde çünkü, insan olmak için.

Bence de. İnsanlık muhtemelen bir gün ölecek, yeryüzünde insan olacak ama insanlık olmayacak. Sanat bunu geciktiriyor. Sanat hâlâ vicdan sahibi olanlar için bir şey daha yapıyor, bize yalnız olmadığımızı gösteriyor. Yalnız olmadığımızı, yeryüzünde hâlâ vicdan sahibi birilerinin olduğunu bilmek hayata dayanmamızı sağlıyor. Özellikle gençler sorar ya, edebiyat ne işe yarar diye. En azından bu işe yarıyor işte. Vicdani yalnızlığımızı gideriyor.

Bu söylediklerin bundan sonra yazacağını da merak ettiriyor. Var mı böyle bir roman bunun arkasından hemen düşündüğün?

Bir şeyler çalışmaya başladım, henüz fikrin etrafında dolanıyorum. Ama kaderle ilgili olacak, o kadarını biliyorum.

Doğduğun aile bir kaderdir. Gittiğin okul bile bir kaderdir.

Üniversite sınavı çok basit bir kader sınavı. Bir soru daha fazla yaparsın, bambaşka bir hayat yaşarsın. Ya da genlerimiz. Gen bilimciler genin ne kadarının kader olduğu, çevre şartlarının genlerimizle sahip olduğumuz kaderi nasıl etkilediği üstüne çalışıyorlar mesela. Batı'da bilim durmuyor. Her ne kadar nihai amaçları konusunda şüphelerim varsa da, bilim çalışıyor.

Bu da romanlarında bir kronoloji izlediğini gösteriyor. *Bir Deliler Evi*'nde geriye dönüşlerle epey eskiye gitmiştin. Hemen arkasından bağladığın *Yeşil Peri Gecesi* ve öncesinde *Kapak Kızı* ile 70'ler ve 80'leri yazdın ve sonra *Dünya Ağrısı*'yla 2000'lere geldin. Şimdi tam da yaşadığımız günleri yazacaksın.

Aslında böyle bir çizgiyi bilerek izlemedim. Ama galiba zaman beni buna götürüyor.

Yeni bir kitaba başlarken geçeceği tarih üzerine çalışıyor musun?

Romanın geçtiği dönemin tarihi gerektiriyorsa çalışıyorum. Yeni bir romana başladığımda ayrıntılı bir tarih çizelgesi hazırlıyorum, o dönemde olup biten olayların karakterin tarihine, kişiliğine etkisi varsa tespit ediyorum. Romanın tarihini belirtmiyorum ama okurun keşfedebilmesine olanak tanıyan ipuçları veriyorum. *Dünya Ağrısı*'nın 2012 yılında geçtiği kitapta yazmıyor mesela. Ama merak eden ipuçlarını takip ederek bulur.

Zamandan söz açılmışken üzerine konuşalım biraz. Zamanla ilişkin nasıldır?

Zaman felsefenin esaslı bir konusu. Benim içinse varlığını hissettiğim ama çözmeye yeltenmediğim bir problem. Pek çok soru içeriyor. Zaman sadece bir ölçü mü, zaman dışılık diye bir şey var mı? Zamana bir anlam yüklemenin dünü kavramamıza, yarını tarif etmemize ne kadar faydası var? Zaman diye bir şey yoksa, mekânla ilişkimizi belirlemek için kullandığımız bir ölçüden ibaretse niye yaşlandığımızı hissediyoruz? Bütün bunlar aklımın bir köşesinde pek de kurcalanmadan duruyor. Ama yaş aldıkça zamanın yerine koyamadığımız, telafi edemediğimiz bir şey olduğunu daha sık düşünür oldum. Gereksiz şeylerle uğraştığımda, mesela trafikte ya da kuyruk beklerken geçen her saniyenin hayatımdan geçip gittiğini, geri dönüp yakalayamayacağımı düşünmeden edemiyorum. Bunu düşünmek içinde bulunduğum duruma daha çok sinirlenmekten başka işe yaramıyor. Öte yandan da buz gibi bir gerçek: Ben trafikte sıkışmış bekler-

ken hayatımın dakikaları gidiyor. Ama bunu düşünmek yine aynı soruyu karşımıza çıkarıyor. Geçen zaman mı yoksa Cemal Süreya'nın bir şiirinde söylediği gibi: "Akan zaman değil, mesafelerdir" mi? Nedir geçen?

Hollandalı psikoloji profesörü Douwe Draaisma'nın zaman konusundaki algı karışıklığımız üstüne nefis bir kitabı var. *Yaşlandıkça Hayat Neden Çabuk Geçer.* Aslında günlük hayatta zaman çabuk geçiyor deriz, hayat çabuk geçiyor demeyiz. Draaisma bilinçli bir şekilde "hayat" diyor. Çünkü ona göre gençken hayatın büyük kısmı önümüzde uzanıyor, yaşlandıkça arkada kalan kısmı artıyor. Bunu algılamak da bizi yaşlandıkça zamanın daha çabuk geçtiği fikrine götürüyor. Dünyanın zamanı ile Mars'ın zamanı bir değil. Ama duyularımızla algıladığımız yeryüzünde tanımlı bir zamana, bir ölçüye ihtiyaç duyuyoruz. Çünkü eskiyoruz, yaşlanıyoruz ve Draaisma'nın zaman konusunda asıl dikkat çektiği şey olan bellek bize eski halimizi hatırlatıyor. Zaman diye bir kavram olmasa gözümüzün gördüğü ve belleğimizin sakladığı her şeyin değişimini nasıl açıklayacağız?

İnsanlık ve dünya tarihinde başlangıcımız ve muhtemel son kafanı kurcalar mı?

Bunları en çok çocuklukta sorar insan. Ben de çocukluğumda sordum, cevapları olmadığını anlayınca sormayı bıraktım. Mistik bir tarafım da olmadığı için biraz önce saydığım, cevaplarını da aramadığım sorular dışında zamanla kavramsal bir ilişkim olduğunu söyleyemem.

Senin için yazarken zaman kavramı nerede duruyor?

O önemli işte. Yazmak zamanı çoğaltıyor bir kere, kâğıt üstünde yeni hayatlara tekabül eden yeni zamanlar yara-

tıyoruz. Bu hem okur hem yazar açısından, belki de Tanpınar'ın dizesinin karşılığıdır: "Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında." Yazmak veya okumak aynı anda birden fazla zamanı yaşamak demek. Birincisi fiziksel dünyevi zaman, eylem sırasında geçen ve saatlerin gösterdiği zaman, diğerleri de okuduğumuz/yazdığımız romanın konu edindiği zamanlar. Aynı anda birden çok zamanı yaşamak bizi yekpare bir zamana taşıyor, iç içe geçmiş, birbiriyle kaynaşmış bir zamana. Zamanın bütünselliğini hissedebildiğim tek an bu diyebilirim.

Bir kurmacaya başlarken zaman çerçevesini çok önemserim. Çünkü metnin iç gerçekliğini kurmakta önemli bir araçtır, zamanı nasıl kullandığımız metne değerini veren unsurlardan biridir. Lineer zaman kullanmıyorum. Kurmacada lineer zaman kolaycı okurun tercihidir. Kolaycı okur olgular arasında ilinti kurmasını gerektiren, dikkat isteyen, kesintili, geçişli zaman kullanımından hoşlanmaz; kafasını yormadan olayların akışına kapılıp gitmek ister. Ben okurun işini kolaylaştıran bir yazar değilim. *Deliler Evi* mesela karmaşık bir örnektir. Romanın zamanı tek bir gündür: 14 Şubat. Olaylar aynı gün içinde olup biter. Ama anlatılanlar, karakterlerin geçmişleri, romana girip çıkan kişilerin metne taşıdığı zaman yüz yılı aşar, roman bu uzun zaman içinde, ileri geri hızla hareket eder. Zamanı karmaşık bir formül içinde kullanmak metnin esas meselesine otopsi yapmak gibidir, unsurları yan yana getirip bakmayı, bağlantıları sorgulamayı, hem analizi hem sentezi gerektirir. Bellek de böyle işler. Bellek olup bitenleri lineer bir düzen içinde saklamaz, zamanın dışında kategoriler kullanır, her anıyı yarattığı etkiye göre sınıflandırır, bilinçdışıyla işbirliği halindedir. Özel bir duruma karşılık gelmiyorsa en çabuk unuttuğumuz şey tarihlerdir. Olayları hatırlarız ama tarihlerini çoğu zaman karıştırırız. Özel durumların da genellikle

bireysel veya toplumsal bir karşılığı vardır, belleğin korumaya aldığı bütünsellik içinde bir anlam taşır. Mesela 1999 Depremi sırasında yaşadığımız bir olayı tarihiyle hatırlarız; çünkü yaşadığımız olayın dış çerçevesi olayın kendisinden daha büyüktür. Dolayısıyla roman yazarken yararlandığım formül tarihin akışı değil, belleğin işleyişi. Bu açıdan roman belleğe çok yakın.

Günlük hayatın içinde zamanla ilişkin nasıl? Zamanı iyi değerlendirdiğini düşünüyor musun?

Genellikle. Zamana çok bağlıyım, saatsiz yaşayamam, uyanınca ilk işim saate bakmaktır. Zamanı iyi kullandığım günlerde kendimi iyi hissediyorum; oyalanmışsam, saçma sapan işlerle vakit kaybetmişsem, kendime gereğinden fazla kızıyorum. Bu da obsesif bir karakter oluşumdan ve yetiştirilme biçimimden kaynaklanıyor. Bizim kuşağın mayasına fazlaca suçluluk hissi katılmıştır, bilirsin, aksi giden her durumda suçluluk hissederiz. Zamanı boşa harcadığımı düşündüğümde ödevini yapmamış çocuk psikolojisine kapılıyorum, suçluluk duyuyorum. Oysa arada bir aylaklık etmek, zamanı boşa harcamak insana iyi gelir. Geçmişe baktığımda zamanı fena kullanmamış olduğumu düşünüyorum. Hep çalışırken yazdım. Gündüzümü hayatımı kazanmak için bir işe veriyordum, gecemi de olabildiği kadar edebiyata ayırıyordum.

Bir de okumaya ayrılması gereken zaman var aynı anda.

O da var tabii, okuyorsun bir yandan. YKY'de çalışırken şanslıydım, okumak işimin bir parçasıydı. Tabii istediğimi okuyamıyordum ama gene de seçimlerimi kollamaya çalışıyordum. Hayatımda birkaç kere bir işte çalışmadığım, bütün günün bana ait olduğu zamanlar oldu, tek satır

yazamadım, doğru dürüst de okuyamadım. Çalışırken zamanı daha iyi kullandım. Yazmak için zaman yarattım. Stres altında, zamanın baskısı altında yaratıcılığın arttığına da inanıyorum.

Zaman konusunda şunu da eklemem gerek, ben sık sık geriye bakan ve geçmişe hayıflanıp ağlayan biri değilim. Bakışım hep ileriye dönüktür. Dolayısıyla zaman benim için ileride olan bir şey.

70'lerin kültürel tarihini yazmana rağmen geriye dönüp bakmayı ve hayıflanmayı seven biri değilim diyorsun.

Değilim. Tabii ki geçmişin korunmasından, izlerinin bugüne taşınmasından, kültürel süreklilikten yanayım, bugünün yıkıcılığı nedeniyle çok acı duyuyorum. Ama dünün yok olmasına karşı çıkmak dünde yaşamak anlamına gelmiyor, aksine bir süreklilik talebi bu. *Bir Mâniniz Yoksa*'nın da dün ile yarın arasında bağ kuran bir kitap olmasını istedim, yarın unutulacak olanların bir kaydı olarak yazdım. Bir nostalji kılavuzu, geçmişe gözyaşı dökme kitabı gibi algılanmasının da yanlış olduğunu düşünüyorum. Hayıflanan veya 70'li yıllara güzelleme yapan bir kitap değil. Kitaba nostalji niteliğini okurlar verdi.

Nostaljiden hoşlanmadığını söyleyebilir miyiz?

Hiç hoşlanmıyorum diyemem. Geçmişi kaybolup gitmiş hoş yanlarıyla düşünmek benim de hoşuma gider, gitmese *Bir Mâniniz Yoksa*'yı yazamazdım. Ama nostalji çekici olduğu kadar tehlikeli bir duygu. Çekiciliğine kapılıp dozu aşman halinde yapış yapış bir duyarlılık içinde boğulabilirsin, insanın bugününü körelten bir yanı var. Ama bir parçası da insanı hep canlı tutuyor, geleceğe bakmasını sağlıyor.

İstediğinde bugünden firar etmek için belki. Şöyle bir yırtık atıp zamana dışarı çıkabilmek için.

Evet. Düşünürken ya da okurken insana hoş duygular veriyor ama bugüne yırtık atıp firar ettiğim zaman da önemli. Mesela antikçağlara ilişkin bir merakım yok. O çağlarda yaşamak nasıl olurdu diye hiç düşünmedim. Ama bazen büyük yazarların anlatıları karşısında çağın ya da o atmosferin içinde olmak arzusu duyduğum olur.

Var mı böyle gitmek istediğin dönem ya da seni götüren yazar?

Çehov'un Rusya'sı mesela. İlgimi çeken çağların devri saadet çağları olması gerekmiyor. Tarihin kırıldığı dönemler, o kırılmanın toplumda yarattığı hayal kırıklıkları, ümitsizlikler, nasıl baş ettikleri ya da edemedikleri. Beni en çok heyecanlandıran dönemler bunlar. Yine bir Rus yazardan örnek vereyim. Vladimir Makanin'in *Underground ya da Çağımızın Bir Kahramanı* diye romanı var. 20. yüzyılın son klasiği diye nitelediğim, çok beğendiğim bir roman. Sovyet Birliği Yeltsin dönemi Moskova'sını anlatıyor. Zor, yıkıcı zamanlar ama derin, köklü bir değişime tanıklık ediyor. Ya da 1929 Büyük Bunalım döneminde Amerika. Bir günde çöküş günlük hayatta nasıl bir dalga yarattı?

Buna paralel olarak mesela 1908'de olmak ister miydin ya da cumhuriyetin ilk yıllarında? Benzer durumlara denk düşebileceği için...

Osmanlı tarihini düşündüğümde hep kadın olduğumu hatırlarım ve istemem. 1908'de kendimi Halide Edib'in yerinde düşünemiyorsam bir anlamı yok. Gerçi bunun toptancı bir bakış olduğunu bilmiyor da değilim. Osman-

lı'nın son dönemini anlatan edebiyat yapıtları tam da böyle olmadığını gösteriyor. Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili bir çalışma nedeniyle yakın bir tarihte *Üç İstanbul*'u tekrar okudum. Romanda bazı kadın karakterlerin epeyce önde oluşu, hayatı belirleyebilmeleri dikkatimi çekti. Gerçi 1839 da olsa, 1908 de olsa, Osmanlı'da kadının ikinci sınıf konumu nedeniyle o dönemin atmosferini yaşama arzusu duymadım. Ama cumhuriyetin ilk yılları öyle değil, heyecan verici bir enerjiyle dolu. Bir ideal yaratmanın enerjisi bu. İdealin doğru veya yanlış olup olmamasından söz etmiyorum. Sonucu ne olursa olsun bir idealin yaratıldığı dönemler sıra dışıdır. Komünizmin ilk yılları da böyledir, o dönemi anlatan romanlar bende bir atmosfer coşkusu uyandırır.

Zaman senin için bu açıdan önemli demek. İnsanlığın zamanı olarak.

Ama izi bana kadar uzanmış, takip edebileceğim zamanlar olmalı.

Sümerler değil mesela...

Sümerler masal gibi bir şey benim için, masallara da pek düşkün değilim.

19. yüzyılla başlatabiliriz belki seni.

Hatta 19. yüzyılın son çeyreğiyle başlatsak daha iyi. Son 36 yılına tanık olduğum 20. yüzyıl tümüyle ilginç benim için. Hele edebiyat ve modern sanatın tarihi açısından iki büyük savaş arası Orta Avrupa. Büyük ve ağır bir savaştan silkinen sanatçıların kolları sıvadığı, sanatın yüzünü değiştirdikleri bir dönem. Yine Virginia Woolf'un

başka yazarlarla birlikte Bloomsbury grubunu kurduğu 1930'lar. Ama bir zaman makinesi icat edilseydi, İstanbul'un güzel zamanlarını yaşamak isterdim, Tanpınar'ın anlattığı İstanbul'u.

Ama son zamanlarda o da çok şikâyetçidir biliyorsun.

Ben Tanpınar kadar bilgili ve duyarlı olamayacağım için gene çok mutlu olurdum gibi geliyor.

Bunu yapıyoruz değil mi? Durmadan eski İstanbul fotoğraflarına bakıp biz de zamandan kaçıyoruz, halbuki acı verici.

Evet, hazla birlikte çok derin bir acı hissediyoruz. Bunun bugünümüzden memnun olmamakla ilgisi var tabii, her an yaşadığımız ağır estetik kaybı acı veriyor. Öte yandan 70'li yıllarda yaşamıyoruz artık, yurtdışı sadece gazetelerde dergilerde resimlerini gördüğümüz yerler değil. Gidiyoruz, görüyoruz. Batı'nın mücevher gibi korunmuş şehirlerini, taş gibi ayakta duran kültür kurumlarını, kütüphanelerini, müzelerini görmek ve bizde binde birinin bile olmadığını düşünmek de ayrı bir ruhsal ağırlık.

Twitter ve benzeri mecralarda en çok İstanbul'un eski fotoğrafları oluyor ama diğer şehirler de çok etkileyiciymiş. YKY'deyken 200 civarında 19. yüzyıl siyah beyaz Konya fotoğrafları gelmişti. Gözümden yaş geldi bakarken. Burası neresi, gideyim burada yaşayayım dedim. Anlatılamaz bir şehir kültürü, hayran bırakan bir şehir estetiği. O kültür ve estetikten geldiğimiz yer TOKİ binaları olunca zamanımızdan kaçmak istiyoruz elbette.

Sever misin bu tür fotoğraflara bakmayı, atlasları...

Çok. Bütün çocukluğum atlasa bakarak geçti. Sait Faik'in "Haritada Bir Nokta"sı da onun için bizi hemen yakalar ya. Renkli, ciltli atlaslarımız vardı, açıp haritada yer bulmaca oynardık. O yüzden Türkiye'nin ilçe adlarına vâkıfımdır. Tam şehrini kestiremesem de yakın bir yeri tahmin edebilirim. Gerçi şimdi şehirler de sınırları da değişti. İl sayısı 67'den 81'e çıktı. Benim için bazı iller hâlâ ilçe, alışamadım il olmalarına. Çok çabuk mu oldu, ondan mı bilemiyorum.

Evet, hayat ilerler de, çok hızlı oldu bu. O kadar da yaşlı değiliz ama neler konuşuyoruz bak.

Hızlı olduğu kadar yıkıcı da oldu bence. Zaman içinde, kendi doğallığıyla değişseydi farkına bile varmazdık belki.

Baudelaire de hayıflanır ya Paris için, yazık ki bir şehrin yüzü bir insanın yüreğinden daha hızlı değişiyor, diye. Düşün, üniversitedeyken gidip oturduğumuz kahvelerin, çay bahçelerinin hangisi devam ediyor... Biz yaşlanmadan, yüreğimiz olgunlaşmadan şehir değişmiş oluyor, anılarımızı bile biriktiremiyoruz.

Bugün 30 yaşında olup doğduğu evi ziyaret edebilen kaç kişi vardır İstanbul'da merak ediyorum. Şişli'nin altı ay içinde aldığı hali gördüğümde ağlayacak gibi oldum. Yurtdışına gittim, geldim ve Bomonti'de kaybolduğumu zannettim. Avucumun içi gibi bildiğim mahallede neredeyim ben diye kalakaldım. Altı ayda otuz katlı gökdelenler sarmıştı her yeri. İnsanın kaldırabileceği bir değişim hızı var, günümüzdeki hız bizi çok aşıyor, mutsuz olmamıza yol açıyor.

Kozmik zamanla ilişkini konuşalım biraz da. Mevsimlerle mesela. Yazı çok sevmediğini biliyorum. Şu anda da çok sıcak.

Evet yazı sevmem, kış insanıyım. Sonbaharın sonu en sevdiğim dönem. Bazılarına çok tuhaf geliyor ama güneş beni depresif yapıyor, hoşlanmıyorum. Güneş, sarı, sıcak... tatili çağrıştırıyor. Tatille de fazla aram yok, bir haftayı aşarsa sıkılıyorum. Ağaçların yeşermesi dışında ilkbahar da bana pek coşku vermez. Hele o kararsız havası. Öğlenler sıcak, akşamlar soğuk, gölgede otursan üşürsün, güneşe çıksan fazla gelir. İstikrarsızlık benim gibi obsesiflerin düşmanı tabii. Ama laleler istisna. Baharın benim için en güzel tarafı laleler. Eskiden erguvanlar da bahar sevinciydi, artık öyle azaldı ki, belli yerler dışında rastlayınca şaşırıyorum. Gerçi burası İstanbul, sürprizleri bitmeyen şehir. Kurtuluş'taki azınlık mezarlıklarının yüksek duvarlarından erguvan dalları taşıyor mesela, semtin o kaos haline inanılmaz bir renk veriyor. Barbaros Bulvarı'nın ortasında da bir erguvan ağacı var, iki yanındaki trafiğe rağmen bütün güzelliğiyle orada. Kapalı, bulutlu, özellikle rüzgârlı, fırtınalı havalarda canlanıyorum. Yazmak için kışın verimi hiçbir mevsimde yok.

"Yaz Tatili: Zamanın Katili" yazısında, "Obsesif bir kişilik yapım olduğu izlenimini uyandıracak bir cümle kurmak istemem, öyle biri değilim," demişsin; ama şimdi obsesif olduğunu ısrarla söylüyorsun.

O epeyce eski bir yazı, sanırım 2000'lerin başında yazmıştım. O zamanlar obsesif olduğumu kabul etmiyormuşum demek ki. Artık kabul ediyorum. Belki zamanla daha da obsesif hale gelmişimdir.

Denize girmeyi sever misin?

Çok severim. Severdim daha doğrusu. Ama çocukluğumdaki deniz aşkıma bir şey oldu, eskisi kadar girmiyo-

rum. Çocukluğumun bütün yazları deniz kenarında geçti. Karasu'da yazlığımız vardı, bütün ailenin, hatta bizim mahalledeki herkesin. Yaz gelince bütün mahalle Karasu'ya taşınırdı. Çocukluk için harika bir ortamdı. Karasu bence Türkiye'nin en güzel sahillerinden biriydi.

Hâlâ öyle midir?

Hayır, mahvolmuş bir yer artık. Bir teknoloji olsa da hatıralar görselleşebilse, o günlerin Karasu'sunu bir kez daha görebilsem, işte bu benim için gerçek bir mucize olurdu. Karasu'nun o uçsuz bucaksız sahili, yabani zambak tarlaları, dev dalgaları, ahşap barakaları, çadırları, mütevazı çay bahçeleri bütün görselliğiyle zihnimdedir. Gerçek bir dünya cennetiydi, çok kısa zaman içinde mahvoldu.

Her yer gibi.

Bu mahvoluşlar benim ülkeme duyduğum en büyük öfke sebeplerinden biri. Doğayı bu kadar mahvetmeye hiçbir iktidarın, hiçbir gücün, hiçbir insanın hakkı yok. Şimdi gitmek görmek istemiyorum, bazen internette resimlerine rastlıyorum, onlara bile bakamıyorum, yüreğim kaldırmıyor. Karasu'daki yazlıklarımız mutfak, veranda vesaire eklenerek büyütülmüş, pansiyon odalarından bozma, yan yana sıralanmış evlerdi, konforsuzdu ama bizi çok mutlu ederdi. Yazlık kültürü de çok değişti.

Aslında tam sayfiye onlar. Çünkü doğayla olabildiğine iç içe.

Karasu'nun doğası ilginçti. Bahçelere dikilmiş tek tük fidanları saymazsak ağaç yoktu. Uçsuz bucaksız bir kumsal, rengi her an değişen, dalgalı bir açık deniz. Bu kadar. Karasu'nun sahil şeridi Şile'ye, Kilyos'a benzer, aynı do-

ğadır. Spagetti Western'lerin Yeşilçam uyarlamaları Kilyos, Şile gibi sayfiyelerde çekilmişti, bilirsin. Talan edilmeden önce Karasu'da da kum tepecikleri vardı, üstünden yuvarlanırdık. Karasu mahvedilmiş bir sayfiyedir. İstanbul'dan sonra beni en çok yıkıma uğratan yer. Ele geçmeyecek bir doğa vardı. Şimdi zambak tarlasının üstünde ralli yapıyorlar.

Sözün bittiği yer budur işte. Ama şimdi böyle yeni bir protestocu gençliği de oluşuyor değil mi? Ormanları, ağaçları da savunmaya değer bulan, hatta asıl doğadan yola çıkan bir isyan var.

Evet, onlar bir parça umut veriyor. Bence şehir meselemiz bugünün meselesi değil, asıl yarının meselesi olacak. Bu devasa sorunun henüz başındayız. Umberto Eco ile Jean Claude Carriere'nin Tonac'la söyleştikleri *Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın*'ı hatırladım. Küçük ama dev bir kitap. Eco'nun daha en başta söylediği bir cümle beni kelimenin tam anlamıyla zınk diye durdurmuştu. İnsanın yapıcı ve yıkıcı yönlerini anlatırken "insanoğlu şehirler kurdu" diyordu. Şehir beni çok ilgilendiren bir şey olduğu halde, insanlığın ilerleyişi dendiğinde aklıma ilk gelenin şehirler kurmak olmadığını fark ettim. Oysa şehir insanlık tarihi boyunca ortaya çıkan teknolojik icatların tamamından daha büyük bir toplam.

Dünyanın bütün büyük şehirleri kaçınılmaz şekilde sorun üretiyor. Ama çoğunu yönetenler şehirlerin nasıl talan edileceğini değil, sorunların nasıl çözüleceğini düşünüyorlar. Bu hoyrat şehirleşme halimizin de mutsuzluk kaynaklarımızdan biri olduğu kanısındayım, günlük hayatımızı etkiliyor. Hintli yazar Amitav Ghosh Boğaziçi Üniversitesi'nin konuğu olarak İstanbul'daydı geçenlerde. Onunla üniversitenin bahçesinde bir söyleşi yap-

tık. Çekimi yapan arkadaş kayda uçak sesinin girdiğini söyledi, uçak geçerken susmamızı rica etti. Konuşuyoruz, uçak geçerken susuyoruz, sonra devam ediyoruz. Ama ikide bir uçak geçiyor. On dakikalık söyleşi kırk dakikayı buldu. Sonra öğrendik ki, Boğaziçi Üniversitesi'nin üstünden her iki dakikada bir uçak geçiyormuş. Uçak sesi büyük bir gürültü, uyum sağlıyoruz, bir süre sonra beynimiz sesi algılamaktan vazgeçiyor ama bedenimiz duymaya devam ediyor. İki dakikada bir duymadığımızı sandığımız büyük bir gürültü sinirlerimizi etkiliyor. Sonra niye bu kadar çabuk sinirlendiğimizi soruyoruz kendimize, niye herkes sabrının sonundaymış gibi yaşıyor.

Bizi yine doğayla kaynaşmak mı kurtaracak diyorsun?

Elbette, böyle bir şehirleşme içinde yaşamaya nasıl devam ederiz bilmiyorum.

Ama aynı zamanda, doğaya çok da bayılmayan bir şehir insanısın. Şehrin bedeli de bu değil mi?

Ben şehir insanıyım, sükûnet meraklısı değilim. Şehrin bedelini de ödemeye hazırım ama şehrin bedelini, kaosun değil. Şehir işlemeyen bir düzen anlamına gelmiyor. Doğa insanı olmamak Central Park'a, Hyde Park'a veya Yıldız Parkı'na karşı olmak değil. Benim tercihim şehir doğa işbirliği.

XII

Şehir demişken İstanbul dışındaki diğer şehirlere ilişkini konuşalım biraz. Yine çok büyük ve gürültülü bir şehir olan New York'u da çok sevdiğini biliyorum. Aynı enerjiyi, kozmopolit ruhu orada da buluyorsun.

Benim yurdum İstanbul, New York ise yurt özlemini en az çektiğim şehir. New York'tan bu kadar etkileneceğimi hiç tahmin etmezdim. Arkadaşım Işık Şimşek, ilk editörümdü aynı zamanda, beni uyarmıştı. New York'a gitmeyi düşündüğümü söylediğimde, "Gitme," dedi. "Tam senlik bir şehir, çok seveceksin, sonra hep gitmek isteyeceksin." "Olur mu canım öyle şey," dedim ama tam dediği gibi oldu. "Nesini seviyorsun?" diye soruyorlar. Şehirden öte bir şey olmasını seviyorum. New York şehir dendiğinde zihnimizde beliren imgeyi kat kat aşıyor. Adeta bir kavram, kendine has bir tarz, bir yaşama biçimi. Bence Eco'nun "İnsanoğlu şehirler kurdu" cümlesinin muazzam bir ispatı. Dünyanın en kalabalık şehirlerinden değil, nüfusu 10 milyon civarında ama yarattığı enerji dünyanın en büyük, en kalabalık şehriymiş duygusu uyandırıyor. Tahminen 170 dil konuşuluyor. Uzakdoğu, Asya, Afrika, Ortadoğu, Avrupa dünyanın bütün kıtalarının ve ülkelerinin bir temsili var. Beni etkileyen yanlarından

biri de gökdelenler, caddeler, köprüler, parklar vesaire, bütün bunların şehrin akılla ve iradeyle kurulduğunu göstermesi.

Bence Avrupa şehirlerinde bizim gibi Doğu'dan gelenleri ezen bir şey var, baskın bir köklülük hissi. İstanbul da çok köklü bir şehir ama *Memleket Hikâyeleri*'nde de yazdığım gibi, bilgelikle değil tamahkârlıkla eskiyor. Avrupa şehirleri tarihî binalarıyla, özenle korunmuş mimarileriyle, sanatı algılayışları ve yansıtma biçimleriyle, her fırsatta medeniyet ispatı olduklarını yüzümüze vuruyor gibiler.

New York eski bir şehir değil. Dört yüz yıl önce kurulmuş, ilk iki yüzyıldan da kayda değer iz yok. Halbuki Londra'nın kuruluş tarihi iki bin yıl öncesine gidiyor, 1200'lü yıllardan kalma binalarla dolu. New York, Paris gibi kibirli, Londra gibi mesafeli değil. Gelenleri şaşırtıcı bir doğallıkla kabul ediyor. Kim olduğunun, nereden geldiğinin bir önemi yok. Londra'da da altı ay yaşadım, ki New York'tan daha kozmopolit bir şehir aslında, 250-300 dil konuşulduğu söyleniyor ama Londra'da oturduğum masada bir Londralı varsa her zaman onun ülkesinde olduğumu hissettim. Bunun için Londralının bir şey yapması da gerekmedi. Şehrin kendisi bana bu hissi verdi, burada geçici ve yabancı olduğum hissini. Ama New York'ta böyle olmadı.

Bir örnek vereyim. New York'ta Cathy adında yaşlı bir kadının evinde bir oda kiralamıştım. Cathy beni arkadaşları Carol, Enid ve Linda'yla tanıştırdı. Daha önce anlattığım, Orhan Pamuk'a bayılan yaşlı kadınlar. Hepsi başlı başına birer hikâyeydi, hele Cathy, roman karakteri adeta. Carol, Cathy ve Enid altmış küsur yıllık arkadaşlardı, üçü de aynı mahallede doğmuş, altı-yedi yaşından itibaren birlikte büyümüşler. Linda liseden beri arkadaşlarıymış. Carol bir akşam bizi evine yemeğe davet etti. Ma-

sada şöyle bir tablo vardı: Carol, ailesi o doğmadan kısa süre önce Almanya'dan göç etmiş Alman kökenli bir kadın. Kocası Cecil Şanghay'da doğmuş, tai-chi hocası bir Çinli. Cathy Hırvat kökenli. Linda, pek alakası kalmamış ama İtalyan kökenli. Enid'in kökeni İskoçya. Enid'in kocası New York'ta doğmuş bir İngiliz. Carol'ın dört kızından biri İrlanda kökenli bir Amerikalıyla evlenmiş. Bir diğer kızının kocası Kanadalı, New York'ta yaşıyorlar. Torunu Emily bir ara Yahudi olmaya kalkmış, bir yıl bir sinagoga devam etmiş, sonra vazgeçmiş. Carol'ın büyük kızının yakın arkadaşı, yemekte bizimle olan Afro-Amerikan bir genç kadın köken olarak Botsvanalı, Latin kökenli bir Amerikalıyla birlikteymiş. Emily'nin arkadaşı, adı Hollandaca olduğu için aklımda tutamadığım genç bir kadın, onun da kocası Filipinli.

O akşam yemekte birlikte olduğumuz bu kişilerin ve hayatlarındaki insanların hepsi Amerikalıydı. Hiçbiri bana ülkenin sahibi duygusunu vermedi. Hatta şunu hissettim, orada geçici olmasam, bir işte çalışıyor olsam mesela, şehrin bürokratik işleyişine dahil olsam, ben de kendimi onlardan biri gibi görebilirdim. Pek çok şehre gittim, bazılarında günlük hayata karışacak kadar yaşadım ama New York kadar herkesin şehri olabilen başka bir şehir görmedim.

Ama gene de yurdum İstanbul diyorsun.

Elbette. Bazıları deli diyebilir ama bütün dertlerine, insanı çileden çıkaran sorunlarına, her şeye rağmen ben İstanbul'a aitim.

Tanpınar da diyor ya, ya çok sevilen bir kadın gibi sevilir ya hiç sevilmez.

Hiç sevilmezden öte nefret edilir. Nefret edenler var. Onlar hep İstanbul'u terk etme planlarıyla yaşıyorlar.

İyi seyahat eden bir yazarsın. Fırsat buldukça başka ülkelere gidiyorsun. Nasıl bir seyyahsın yolculukta?

Çok tezat bir şey söyleyeceğim ama aslında seyahat etmeyi çok da sevmem. Max Frisch'in *Homo Faber* adlı romanında bir profesör karakteri vardır. "Gezmek bir Ortaçağ davranışıdır beyler!" der. Ben de yıllarca bir yere gitmeyi teklif eden arkadaşlarıma bu sözü söyledim. Ama hayatın bir yerine geldim, ikide bir yurtdışına gitmem gerekti. Birden çok gezen biri oldum. Ne zaman bu cümleyi tekrar etmeye kalksam Murat'la Nazlı, "Tabii tabii, Ortaçağ davranışı, onun için hiçbir yere gitmiyorsun," diye dalga geçerler.

Sevmiyorsan bu kadar yere hep zorunluluktan mı gittin?

Zorunlulukla başladı, sonra kendi isteğimle gittim. Seyahati sevmiyorum demek tam da doğru değil. Bazı insanlar vardır, ufacık bir ihtimali bile imkâna çevirirler, valizleri daima kapının dibindedir. Ben onlardan değilim. Seyahat fikri beni başta bir rahatsız eder. Gidene kadar da gerginlik yaşarım. Ama şehre ayak bastığım andan itibaren gezgin haline gelirim. Yalnız başıma gezmeyi çok severim. Yurtdışında birileriyle birlikte geziyorsam, en sevmediğim şey, "Şimdi ne yapalım?" diye sormak veya bunun bana sorulması. Sokaklar beni bir yere götürsün isterim, şehir bana kendini göstersin. İnternet sayesinde kaybolma tehlikesi de yok artık.

Ön hazırlık yapar mısın, ne var ne yok, nereleri görmek gerekir diye.

Yaparım ama öyle ciddiye alınacak bir şey değil. İnternete kabaca bir bakarım. Gerçi internette bulabileceğin notların yüzde doksanı turistik. Galiba asıl turist olma halinden hoşlanmıyorum. YKY'de birlikte çalıştığımız Samih Rifat'ın esprili bir dernek hayali vardı: "Turizmle mücadele derneği." Ne zaman gürültücü, arsızca yiyip yutan turist kalabalıklarına denk gelsem Samih'i anarım. Turistik yerler şehrin özgün haline, gerçek ruhuna en uzak olan yerlerdir biliyorsun, turist denen para kaynakları için kurgulanmış sahte etkinlikler alanı. Turistik sayılabilecek tek eylemim ilk gün bir City Sight Seeing denilen şehir turu otobüsüne binip şehri kabaca tanımak, ne nerede, tespit etmek. O yolculukta da turizmin vaat etmediği şeyleri yakalamaya çalışırım. Şehrin haritasını mutlaka edinirim, şimdi internet sayesinde çok kolay. Haritayı uzun uzun incelerim, sırf adını beğendiğim için gittiğim yerler olmuştur. Londra'dayken bir yöntemim vardı. Her gün rasgele bir otobüse biniyordum, son durağa kadar gidip dönüyordum, ilginç bir şeye rastlarsam iniyordum. Bu yolla inanılmaz yerlere gittim, Canary Wharf'a gittim mesela. Londra'nın aşırı modern yüzü, iş merkezi, gümüş rengi veya cam cepheli gökdelenlerle dolu, Londra olmayan bir Londra. Girişte bir bariyer vardı, güvenlik görevlisi kaldırıyor, otobüs içeri giriyor, özel bir mülke girer gibi. Thames Nehri'nin bir uzantısı ortasından geçiyor, doklar var, kenarlarında çok şık kafeler restoranlar. Bunu turistik kataloglarda bulamazsın. Bir keresinde de yine Londra'da *overground* denen, yer üstünden giden trene binip Richmond'a gittim, inanamadım. Sıradan bir banliyödür diye düşündüğüm semt nehir kenarında, olağanüstü güzellikte evlerle, malikânelerle, söğüt ağaçlarıyla, bakımlı bahçelerle dolu harika bir yer çıktı. Akşamüstü dönerim diye gitmiştim, gece son trenle döndüm. Hatta çok şık bir bahçede seçkin bir

düğüne rastladım, bahçe parmaklıklarının arasından izledim. Sonradan öğrendim ki Richmond Londra zenginlerinin sayfiyesiymiş. Adından anlamam gerekirdi tabii.

Gittiğin yerde defterler tutar, notlar alır mısın, bir gün yayımlarım diye?

Günlük tutan biri olmadığım halde seyahat günlüklerim var. Ama yayımlamayı düşünmüyorum. Gezi edebiyatı da eskisi gibi olamaz artık. Max Frisch'in karakterinin ağzından söylersek, "Gezi edebiyatı bir 20. yüzyıl edebiyatıdır beyler." Bir gezi yazarı mesela, "Barcelona'ya gittim, Sagrada Familia'yı gezdim, şöyle şöyle bir yer, işte bu da resmi," diyemez artık. Bunlar internette blog cümleleri oldu, resimler de milyonlarca. Bilinen şehirler bir yana, dünyanın kuş uçmaz kervan geçmez yerleri bile internette uzun yazılarla, harika fotoğraflarla anlatılıyor. Dolayısıyla gezi edebiyatı bize başka bir şey anlatmalı artık. Ne anlatmalı? Bilemiyorum. Bilsem hemen oturup yazarım. Benim notlarım da gördüğüm yerleri içeriyor ama asıl dişe dokunan kısmını karşılaştığım insanlar, duyduğum hikâyeler oluşturuyor. Belki onları derlerim bir gün ama ciddi bir niyet içinde değilim.

Seyahatlerde not tutuyor olman bu konuda bir umut veriyor yine de. Başka ne tür defterlerin var?

Okuma defterleri, sinemayla karışık. Bir de yazmayı düşündüğüm metinler için not aldığım, biraz üstüne çalıştığım defterlerim var.

Romanlarını bilgisayarda yazıyorsun diye biliyorum, ilk cümleden itibaren.

Evet, bilgisayarda yazıyorum ama ilk cümleyi kalemle kâğıt üstünde arıyorum. Defterlerdeki notlarım bir paragrafı aşmaz, sonra hemen bilgisayara geçiyorum.

Okuma defterlerin de ilginç olabilir.

Bilemiyorum. Ara sıra okuduğumda bana pek ilginç gelmiyor. Birkaç kere okuma defterlerimi bilgisayara aktarayım dedim, aradığımı daha kolay bulayım diye. O kadar sıkıldım ki yarım sayfa bile yazamadım. Okumanın sıcağıyla kaleme almışım, aktarırken manasızlaşıyor. Ama defterde kaldığında öyle değil.

Gene de sık ve sistemli bir şekilde seyahat ettiğin için senden bir gezi kitabı çıkar diye düşünüyorum bir süre sonra.

Olabilir. Refik Halid'e saygıyla *Memleket Hikâyeleri* yazdım, belki bir de "Gurbet Hikâyeleri" yazarım. Tabii anlatacaklarım benim yaşadığım hikâyeler değil, duyduklarım, tanık olduklarım.

Yurtdışında yaşadığında, ülkenle orası arasında sana en farklı gelen şey nedir?

Batı'dan söz ediyorsak birincisi kültür sanatın hayatın içinde tuttuğu yer, gösterilen özen, verilen değer. British Museum'a ilk gittiğim günü hatırlıyorum. Çıktığımda hırsımdan ağlayacaktım, kendimi anlatamayacağım kadar mutsuz, korkunç ezik hissettim. Böyle mükemmel bir müzenin tamamının benim ülkemde olmasından vazgeçtim, tek bir galerisi bile olsa razıydım. Hep sözü edilen ve eleştirilen Batı karşısında aşağılık kompleksi duymak mı bu? Evet, tam anlamıyla o. Ama ne yazık ki temelsiz değil. Avrupa ülkelerine gitmek beni bu açıdan

çok üzüyor. Kıyaslamadan duramıyorum, kıyasladığımda da kahrımdan ölüyorum. Her defasında istisnasız Tanpınar'ı anıyorum. *Yaşadığım Gibi*'de "Tanzimat'tan beri her sene dışarıdan on tablo satın alsaydık, şimdi bin yüz tabloluk, küçük fakat memleket zevkini besleyecek bir modern sanat galerimiz bulunurdu. Bunu cumhuriyet devrinde yapsaydık bu müze iki yüz elli-üç yüz tabloluk bir müze olurdu," diyor. O zamanlar müzayedelerden bir Van Gogh, bir Matisse alınabiliyormuş. Tanpınar'ın bu cümlesinin üzerinden neredeyse altmış yıl geçti. Geldiğimiz yer, ulusal müzesi olmayan bir ülkenin gazete sayfalarını dolduran kayıp yapıtlar, çalınan tablolar, padişah tahtını evine götüren müdür, müzede sünnet düğünü yapan yönetici haberleri. Çok acıklıyız. Birincisi bu, ikincisi de Batı'da devletin hizmet etmek için var olduğunun sayısız kanıtını görmek yine kendimi çok ezik hissetmeme yol açıyor.

Olması gereken de bu değil mi? Devlet bireyin daha iyi yaşamasına hizmet etmek için vardır.

Teoride öyle tabii. Ama Türkiye pratiğinde devlet bir hizmet aygıtı değil. Seni ezmek, susturmak, haklarını elinden almak, seni kendi istediği gibi biçimlendirmek için çalışan bir güç mekanizması. Bizde devletin tamamlayıcı isminin baba olduğunu unutmayalım. Devlet baba. Her şeyi açıklar bu. Devlet bak sana yol yaptım, bak sana kaldırım yaptım, şimdi benim elimi öp der. Toplumun geneli de evet yol yaptı diyerek altında ezilir, devletin varlık sebebi bu değil mi diye sormaz.

Avrupalı zihniyetinde gördüğümüz fark bu. Birey olma bilinci. Etkin olur mu bir gün bizde de?

Pek umudum yok. Dünyayı algılamamızla ilgili bir şey bu. Devlet anlayışını, birey olma bilincini demokrasi ya da özgürlük isteğiyle birlikte düşünmek lazım. Gel de Tanpınar'ı bir kere daha anma. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'ndeki o nefis paragrafı, hürriyet hakkında, ne zaman gelir ne zaman gider bilmiyorum diyor ya. [1] Bazen acaba zekâya ilişkin bir problemimiz mi var diye düşündüğüm oluyor. Çünkü eğitimli olsun ya da olmasın insan zekâsı uyumsuzluğu, yolunda gitmeyeni algılar, ama bizde algılamıyor. Çünkü zekâ geliştirilmesi gereken bir şey, kendi haline bırakırsan körelir. Bu ülkede hayatın örgütlenme biçimi zekâyı geliştirmek üzerine kurulu değil, vasatların egemenliği burası.

Mesela ben Yeşilçam filmlerini, siyah beyaz dönemi demiyorum, daha erken dönemi de sorumlu görüyorum bunda. Öyle çocuksu, naif bir dünya ki anlattığı, onu aktara aktara pekiştirmiş de zihinlerde, iyice çocuklaştırmış ülkeyi.

Tabii bu da bir etki tepki meselesi. Yeşilçam sinemasının tek amacı toplumu eğlendirerek para kazanmaktı. Sinemayı bir sanat olarak gören, o amaçla çekilmiş filmler çok sınırlıydı. Dolayısıyla resmî tarihle, devlet ideolojisiyle biçimlenen toplumu, en kolay araçları kullanarak devleti rahatsız etmemeye özen göstererek eğlendirdiler.

1. "Ben bu kadar kendi zıddı ile beraber gelen ve zıtların altında kaybolan nesne görmedim. Kısa ömrümde yedi sekiz defa memleketimize geldiğini işittim. Evet, bir kere bile bana kimse gittiğini söylemediği halde yeri sekiz defa geldi; ve o geldi diye biz sevincimizden davul zurna sokaklara fırladık. Nerden gelir? nasıl birdenbire gider? Veren mi tekrar elimizden alır? Yoksa biz mi birdenbire bıkar, 'Buyurunuz efendim, bendeniz artık hevesimi aldım. Sizin olsun, belki bir işinize yarar!" diye hediye mi ederiz? Yoksa masallarda, duvar diplerinde birdenbire parlayan, fakat yanına yaklaşıp avuçlayınca gene birdenbire kömür veya toprak yığını haline giren o büyülü hazinelere mi benzer? Bir türlü anlayamadım" (*Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, YKY, İstanbul 2000, s.25).

Çocuksu toplumu basit, çocuksu anlatılarla eğlendirdiler. Yaptıkları iş üstünde düşünüyorlar mıydı? İstisnalar haricinde hiç sanmıyorum. Oysa eğlenmek etkin bir faaliyettir, bizi farkında olmadığımız bir şekilde etkiler. Onun için zekice eğlenceler insanı geliştirir. Sanat sinemasının da eğlendirmek diyerek küçültmek istemem ama en azından haz vermek gibi bir işi var, daha çok eğlendirse daha iyi olur tabii. Ama sanat sinemasının hâlâ nasıl küçümsendiğini görüyoruz. 12 Eylül sonrası Türkiye'nin tipik sanat kültür düşmanlığı bazı köşe yazarlarının zihnine öyle işlemiş ki, saygısızca, pervasızca küçümsüyorlar, alay ediyorlar. O filmin bir tek karesine bile nasıl emek verildiği umurlarında değil. Elbette emek başlı başına belirleyici bir unsur değil, bir yapıta çok emek verilmiş olması övgüyü hak etmesine yetmez. Ama sinema çok pahalı bir sanat. Bazen sinema sanatını ciddiye alan sinemacılar için deli mi bunlar diye düşünüyorum. Bu nasıl bir kendini adamaktır ki, takdir edeni bir elin parmaklarını geçmeyen bir sanat için canlarını dişlerine takıp uğraşıyorlar.

Çocuksuluk demişken, senin bu halle ilişkine geçmek istiyorum. Çocuğun kendisiyle değil elbette, yetişkin bireylerin çocuksuluğuyla ciddi bir sıkıntın var. Bir yerde çocuksu hallerden hiç hoşlanmadığını yazmıştın. Hani "içinizdeki çocuğu aldırın" gibi...

Cem Yılmaz'ın esprisi bu, ben de katılıyorum. İçimizdeki çocuk klişesi hayatı basit önermelerle açıklamayı amaçlayan, popüler, sığ bir psikolojinin reçetesi. Hayatla baş etmekte zorlanan çağın insanına gösterilen, bilimsel zemini zayıf, kolaycı yollardan biri. İçimizdeki çocuğu keşfetmemiz önerilirken amaç nedir? Biz yetişkinlerin hayata çocuk gözleriyle bakmamız. Oysa ihtiyacımız

olan şey kendilik bilinci, ilkel çocuksuluk değil. İçimizdeki çocuk klişesi varlığımıza sinmiş olan suçluluk hissini hafifletiyor ya da kendimizi mazur görmemizi sağlıyor, bizi rahatlatıyor ama gerçekle aramızdaki mesafeyi de artırıyor. Sonuçta bu klişenin özü şudur: Çocuk ol, hayatın tadını çıkar. Sen masumsun, başına gelenler senin suçun değil.

Çocukluk hiç de öyle masumiyet çağı değildir ayrıca.

Elbette. Çocuk henüz toplumsallaşmamış insandır. Çocuğa masumiyeti biz atfederiz. Merhameti, vicdanı biz öğretiriz. Öğretemezsek oradan canavar çıkar.

Çocuk tehlikelidir diyorsun.

Tehlikelidir. Mesela çocukların arasındaki acımasızlık, eğer görebiliyorsan...

Çocuk büyütürüm de görmez miyim...

Çocuklar ötekileştirmekte yetişkinlerden daha üstündürler. Çocuk grupları küçük ilkel bir topluluk gibi hareket eder, topluluğa uymayanı hemen dışlarlar, anlamaya çalışmazlar, ikinci bir şans vermezler. Hiç acımazlar çünkü acıma duyguları henüz gelişmemiştir. Bu da ezilen çocuklarda büyük yaralara yol açar. Çocukları fazla yücelten, olmadıkları bir şey olarak romantikleştiren duygusal unsurları yararlı bulmuyorum. Çocukları çocuk olarak anlamak, yetiştirmek, insani değerleri öğretmek gerek. Ama yetişkinlerin bu değerlerle sorunu varsa çocuklara nasıl aktaracaklar ki? Bütün bunlar ülke olarak yetişkin olmakla ilgili ciddi sorunlarımız olduğuna işaret ediyor.

Dünya Ağrısı çok önemli bu açıdan bence. Katilleri çevresinin ürettiğini sarsıcı bir dille gösteriyorsun.

Bu toplum öyle yapıyor, Rakel Dink'in dediği gibi bebeklerden katiller yetiştiriyor. Erkeklerden de öyle. Kadın cinayetlerine kadın tarafından bakmaya alıştık, öldürülen kadınlarla ilgileniyoruz. Oysa iki taraflı bir yok ediş bu. Toplumsal baskı kadını mezara, erkeği hapse sokuyor.

Ve kanunlarda böyle toplumsal temelli, töre diyorlar ya, kadın cinayetleri için indirim uygulanıyor, biliyorsun. "Namus" söz konusu diye, bu tür noktalara prim veriliyor adeta.

Tabii, adı namus cinayetleri. Kadın toplumun parçası değil, zapturapt altına alınması gereken, tehlikeli bir varlık. Kadınların özgür olması fikri, erkek toplumun o temelsiz narsisizmini zedeliyor. Şu da var. Kendimi bildim bileli kadınlar mücadele ediyor bunun için, elbette özne olan, mezara giren kadınlar. Ama erkekler de katil olmayı reddetmediği sürece bir şey değişmeyecek. Kadın cinayetlerinde veya kadınlara yönelik bir aşağılama durumunda sesini yükselten erkek sayısı çok az. Bilinçli, sorumluluk duygusuna sahip erkekler bile bu mücadelede kadınları yalnız bırakıyorlar.

Çocuk konusunda bir şey daha söyleyeyim. Bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu bir gerçek var. Sosyopatlar çocukları çok seviyor. Mafya babaları da genellikle sosyopattır. Türkiye'nin mafya tarihine bak; hepsinin birden çok çocuğu vardır, çocuklara çocukken çok değer verirler. Bu toplum da genel olarak çocuklarını çok seviyor. Ama sosyopatça bir tavırla seviyor, büyümesine tahammül edemiyor, yetişkin olmasına izin vermiyor. Çocuğu her anlamda kendine bağımlı hale getirmek istiyor.

Öte yandan belli bir gelişmişlik ve refah düzeyine sahip sınıflarda da çocuk hayatı güzelleştirilen bir unsur veya sınıfsal bir proje gibi görülüyor. Çocuk hiçbir zaman çocuk olamıyor. Ona küçük bir insan, yetişmekte olan bir insan olarak bakan anlayış çok zayıf.

Kadınlar arasında da çocuğu bir kariyer gibi gören, kendilerini çocuk sahibi olmakla hayatlarının kariyerini yapmış hisseden bir kesim var. Eğitimli sınıftan üstelik. Bunların macerası arabalara yapıştırılan "bu arabada prenses ya da prens yolculuk ediyor" çıkartmalarından başlıyor.

Çocuğu bir kariyer olarak görmek, eğitimli sınıftan bile olsa kadının kendini ne kadar değerli hissettiğiyle ilgili bir durum bence. Toplumsal bilinçdışı, şehirli, eğitimli bile olsa kadına ancak anne olursa değer veriyor çünkü. Bu arada popüler kültür de boş durmuyor. Kadının yalnız cinselliğini, aşk ihtiyacını, güzel olmak arzusunu kullanmıyor, annelik içgüdüsünü de şekillendiriyor. Bütün o anne-çocuk mağazalarını, oyuncak, giyim kuşam, beslenme endüstrisini düşünürsek, annelik ekonomi için çok büyük bir pazar. Bu pazar kadınların dikkatlerini üstüne toplamakta sınır tanımıyor.

Kendini şımartmak diye bir deyim var bugün. Şımarıklık kötü bir özellikti, benmerkezci, dediğim dedik bir tutumun göstergesiydi. Şimdi bireylerin doğal bir hak olarak gördüğü bir şeye dönüştü. Çocuğun değerini aşırılaştırmanın sonuçlarını henüz görmedik. Prens, prenses olarak büyütülen çocuklar henüz hayat kavgasına atılmadılar. Zaytung'un bir haberi vardı. "Her şeyin en iyisini hak ettiğini düşünen genç kızın bu sonuca nasıl vardığı sorusu gizemini koruyor" diye. Ailesi tarafından prens, prenses olarak yetiştirilen çocukların en azından bir kısmını büyük dramlar bekliyor. Hayat anne babamız

gibi kahrımızı çekmez çünkü. Mesela Çin'de orta yaş intiharları oranı çok yüksek. Tek çocuk politikası nedeniyle çocuklar ailenin prensi prensesi olarak büyüyorlar. Ama onlar sadece ailelerinin kıymetlisi, dış dünyada değer olmak için var olmak yetmiyor, hayat başka özellikler de talep ediyor. Bir bakıyorlar ki hayat onlara prens prenses gibi davranmıyor, baş edemiyorlar. Çok korkunç değil mi? Bizde de ekonomik geliri yüksek, şehirli kesim çocuklarına böyle davranıyor. Ama hayat çok acımasız bir öğretmen.

İşin bir yanı bu ama annelik de ayrı bir sorun. Annelik yetişkinlik sürecinde bireyi babalık kadar yaralayan, senin için saçımı süpürge ettim'le başlayan bir taciz. Kız, erkek bütün çocuklar anne babanın bilinçli veya bilinçsiz bu tür tacizleri altında yetişkin oluyorlar, yaralarını da kendi çocuklarına devrediyorlar. Bu bir hesap ilişkisi. Senin için saçımı süpürge ettim, karşılığını ver. Bütün ilişkilerimizin altında bir hesap var, Allah'la ilişkimizin bile. Geçen gün beni çok şaşırtan bir şey oldu. Manavın çocuğu ölmüş, başsağlığı diledim. Neden öldüğünü sordum. Karısı hamileyken çocuğun sakat olduğu anlaşılmış. Ama, "Sevaptır doğsun dedik, aldırmadık," dedi. Çocuğun hastalığı nedeniyle çektikleri sıkıntıları anlatırken de, "Allah çektiğimiz eziyetin karşılığını bize cennette verecek," dedi. Çeşitli vesilelerle üç kere tekrar etti bunu. O anda anladım ki çektiklerini bana anlatmıyor, Allah'a hatırlatıyor, hani gözünden kaçtıysa unutulmasın, deftere yazılsın. O cana verilen emek bir cennet yatırımı, çocuğa duyulan sevgiyle bir alakası yok.

Bir keresinde de iki adamın konuşmasına kulak misafiri oldum. Birinden bahsediyorlar. Biri diğerine, "O namaz kılmadığı için dört bin yıl arafta bekleyecek," dedi. Diğeri, "On bin yıl," diye itiraz etti. Arafta beklenecek yıl sayısı, cennete gitme şartları üzerine epeyce tar-

tıştılar. Konuşma şöyle sonuçlandı: "O da cennete gidecekse ben niye namaz kılıyorum o zaman?"

Buradan yine senin toplumumuzda bulduğun en tipik davranışa, ikiyüzlülüğe geliyoruz.

Bütün öğretiler bize tersini söyler. Din, ahlak, toplumsal ilişkiler her şey tersini söyler ama giderek ikiyüzlülüğe daha çok prim veren bir toplum oluyoruz. İtiraf etmekten bucak bucak kaçıyoruz. İtiraftan bahsedince, "Bizde de tövbe var," diyorlar. Bence ikisi aynı şey değil. Bizde tekil olaylar üzerine tövbe etmek de yoktur, tövbe geneldir, davranışsaldır. Adam içki içer, içkiye tövbe eder, kumar oynar kumara tövbe eder. Bugün bir insana şöyle bir yanlış yaptım demez. Tövbe kendimize verdiğimiz bir söz. İçimizden geçiyor, eylem haline gelmiyor, his olarak kalıyor. İtirafın farkı burada. İtiraf etmek işlenen günahı kelimelere çevirmek, ses olarak dışımıza çıkarmak demek. Öbür türlü soyut, zihnin kıvrımlarında dağılan, sadece his olarak yaşadığın bir suçluluk olarak kalıyor.

Tanpınar bizde roman türünün geç gelişmesini bile buna bağlar, günah çıkarma geleneğinin olmamasına.

Roman yazmak insanın karanlık tarafına yolculuktur, ruhun muhtemelen tehlikeli labirentlerine dalmaktır. Olaylar zincirini konu edinen yüzeysel romanlardan söz etmiyorum elbette. Meselesi olan bir roman bu tehlikeli alanda yaralanmayı göze alır. İtiraf bu labirentlerin giriş kapılarını açar. Bizde bütün kapılar kapalı, ancak kapıları zorlamaya, aralamaya çalışıyoruz.

Hayatla baş edemeyenlerin intiharı ve ölümü de edebiyatında önemli bir tema. Biraz da onu konuşalım.

İntihar büyük bir başlık. Çocukluğumdan beri ilgi duydum. İntiharla çok küçük yaşta tanıştım, belki bu yüzdendir. İlkokuldayken bizim sokakta oturan, tanıdığım bir kız kendini oturdukları evden atarak intihar etmişti, on dört yaşındaydı. Çok sarsıldım. Günlerce aklımdan çıkmadı. Ailenin olayın üstünü örtmeye, intihar değilmiş, balkondan düşmüş gibi göstermeye çalışması, o güne kadar kızlarından esirgedikleri sevgiyi cenazesine göstermeleri şaşkınlıkla takip ettiğim bir süreç oldu. On dört yaşında olmasına rağmen tabutuna duvak örtmüşlerdi mesela, hâlâ gözümün önündedir. Yakınlarımdan da intihar edenler oldu. Sonrasında da karşılaştığım intiharlarda hep insan ruhunun karanlık tarafına ilişkin bir merak taşıdım. Bir insanı hayatından vazgeçiren şey nasıl bir travmadır? Ama aynı zamanda intihar eden kişinin yakınlarının intihar edeni suçlaması da ilgimi çekti. "Bize bunu nasıl yaparsın?" İntihar karşısında yakınların sorusu hep buydu.

Bazı akıl hastalıklarının ve klinik depresyonların yol açtığı intiharları saymazsak, bence de intihar insanın gösterebileceği en büyük cesaret. İntihar karşıtları bu cümleye çok kızıyorlar. Ama karşı argüman olarak sundukları intihar etmek korkaklıktır, hayat yaşanmaya değer, her derdin çaresi var gibi cümleler de çok ezber, çok etkisiz. Her derdin çaresi yok. Yeryüzü çaresiz dertlerle dolu. Varsa da intihar eden kişi biliyor olabileceğini. Çoğu zaman derdinin ne olduğunu bilmediği ya da hayat, sorunu çözmek için gereken çileye değmediği için intihar ediyor. Ölüm en büyük bilinmezlik, kişinin bu bilinmezliği seçmesine neden olan süreç edebiyat için çok verimli bir alan. Ama şunu da söylemeliyim, insanın yaşamaktan vazgeçmesinden daha büyük karar kendi çocuğunu öldürmesi ya da çocuğuyla birlikte ölmeyi seçmesi. Buna cesaret demiyorum; bu cinayet, haklı bir tarafı yok. Ama edebiyat işleyeceği alanda haklı haksız ayırımı yapmaz.

Peki senin ölümle ilişkin nasıl bireysel olarak? Ölüm korkun var mı? Baş edebiliyor musun bu duyguyla?

Samimiyetle düşünüyorum bazen, ölüm korkum yok. Ölümü pek çokları gibi ben de sonsuz uyku olarak tahayyül ediyorum. Uyuduğumda ne hissediyorsam o, hiç. Hiçlik. Ama yaşlılık korkum var. Başkasına muhtaç olunmuş bir yaşlılıktan korkuyorum.

Modern insanın temel korkusu bu zannederim.

Evet. Bu nedenle ötanaziye karşı değilim. İnsanın hayatını sona erdirme hakkı olmalı. Hele onurunun hırpalandığı çaresiz bir durumun içindeyse. Ama birçok ülkede dinsel gerekçelerin yanı sıra insani nedenlerle de bu hak tanınmıyor. Bu hakkın başkaları tarafından kötüye kullanılma ihtimali de büyük sorun elbette, beni durduran kısmı bu.

Ölümün edebiyatımda önemli yer tutmasının, ölüm üzerinde düşünmemin, yazmamın bir nedeni de şu galiba: Ben çok genç yaşımda o kadar çok ölüm gördüm ki. Babamla başlayan bir süreç. Annem öldü, dört dayım öldü, teyzem öldü, genç yaşta kuzenlerim öldü. Babam hariç, hepsi ben 30'lu yaşlarımdayken öldüler. Ailemde ölecek yaşlı kalmadı neredeyse. Son ölümde artık "ölüm arsızı olduk" demiştik. Hissedemiyorduk bile.

Peki ölümle birlikte ama daha dünyevi diyebileceğim bir korkudan söz edelim. Yazarın geriye bir şey bırakamadan ölme korkusundan ya da edebiyatını tamamlayamadan gideceği endişesinden. Tanpınar mesela, bu endişeyle kahretmiştir kendini.

Bence o her insanda az çok olan bir şey, ille bir yapıt olması gerekmiyor. Çocuğunun mürüvvetini göremeden ölmek, idealini gerçekleştiremeden ölmek korkusundan

çok farklı gelmiyor bana. Bende de genellikle bir kitabımı bitirmeye yakın oluyor. Korkudan çok aklımdan geçen bir soru, fazla da iz bırakmıyor. Tanpınar için durum farklı. Edebiyata verdiği emeğin karşılığını yaşarken görseydi, belki yarım bırakmaktan bu kadar bir endişe duymazdı. Bir ömür verdi ama hiçbir şey almadan gideceğini biliyordu.

Tatminsizlik duygusu yani. Peki yazar karşılığını alınca, doyunca, "üstü kalsın" diyebiliyor mu?

Bence diyebilir. Tanpınar diyemedi. Pek çoğu diyemiyor. Açıkçası bazı yazarların veya sanatçıların çabuk şöhrete ulaşma arzularının altında böyle bir şey olduğunu düşünüyorum.

"Boşuna yazmadım, boşuna yaşamadım," diyebilmek mi?

Bir kısmınınki öyle ama çoğununki daha dünyevi bir kaygı, karşılığını yaşarken görmek isteği.

Sen bu anlamda emeğinin karşılığını aldın mı?

Edebiyata her ne kadar verilen emek açısından bakmasam da evet, aldım diyebilirim. Böyle bir alacağım yok hayattan. Daha iyisini her zaman yazabilirim, önümde zaman var ama bugün ölecek olsam, hayatı boşa geçirdim demem. Tabii gelecekte yazdıklarımızın daha az okunacak, edebiyatın giderek değerini kaybedecek olması beni hüzünlendiriyor. Bizim kuşağımız, bizim yazdıklarımız bir yana, eski büyük yazarlar, büyük düşünürler yeterince okunmayacak. Eskiler ne kadar büyük yazar/düşünür de olsalar, gelecekteki dünyanın onları aynı büyüklükte görebileceğini sanmıyorum.

Mesela Tolstoy bir daha bizim algıladığımız Tolstoy olmayacak mı diyorsun? İyice marjinalleşecek mi?

Marjinalleşmekten çok zaman dışı kalmak olabilir. Bugünün okuduğu bir Tolstoy var ama elli yıl sonra bugünkü Tolstoy gibi görülecek mi emin değilim. Yazarı enine boyuna anlama çabası giderek daha az okuru ilgilendiriyor. Gene karamsar cümleler kuracağım ama kötü iyiyi kovuyor. Bir kova temiz suya bir damla kirli su eklemek kovadaki suyu bütünüyle kirletmeye yetiyor. Dünyanın hali bazen bana böyle görünüyor.

Yeniden bir temizlenme, bir uyanış, bir ayıklanma yaşamaz mı insanlık? Yani geçmişe de baktığımızda insanlığın tarihte iyi dönemleri kötü dönemleri var. İnsanın içindeki güce inanmak gerekmez mi?

Elbette insanlık tarihi iniş çıkışlardan oluşuyor. Ama iniş çıkışların süresine baktığımızda bunların beş-on yıllık süreçler olmadığını görüyoruz. Ortaçağ bin yıldan fazla sürdü. Çok bilinen ama anlamlı bir anekdot ya da yakıştırılmış bir hikâyedir. Einstein'a sormuşlar. "Üçüncü dünya savaşında hangi silahlar kullanılacak?" diye. "Üçüncüyü bilemem ama dördüncüde taş ve sopa kullanılacak," demiş. Dibe vurmadan yukarı çıkılmıyor. 21. yüzyılın ilk izlenimleri eski yüzyılın kazanımlarının yok olacağının işaretlerini veriyor. Dünya sanki bütün frenlerinden kurtulmuş gibi. Bir yandan iyi şeyler oluyor, hastalıklara çare bulunuyor, insan ömrü uzuyor vesaire ama bir yandan da sistem giderek vahşileşiyor. Şunu sorabiliriz. Eskiden böyle değil miydi? Böyleydi ama bütünü göremiyorduk ki. Şimdi dünya avucumuzda. Dünyanın ne kadar korkunç bir yer olduğunu, sistemin ne kadar vahşice işlediğini artık biliyoruz. İkinci Dünya Savaşı sonrası Av-

rupa'da gelişen demokratik hareketler sayesinde insana değer verme umudu doğmuştu. İnsanlığın bu yok edici savaşlardan ders aldığını, barışa yöneleceğini sandık ama olmadı, vahşet bitmedi. Bugün Ortadoğu'dan Asya'ya dünyanın pek çok yerinde kanlı savaşlar var. 19. yüzyılın meselesi sandığımız kölelik her yerde yaşanıyor artık, sadece kılık değiştirdi. Dünyanın karanlık, yasadışı alanları giderek genişliyor. Avrupa ülkeleri bile ekonomik kriz gerekçesiyle kazanımlarından vazgeçmeye başladı. Mayıs ayında Berlin'deydim. Kentsel dönüşümden, Türkçeye mutenalaştırmak olarak çevrilen *gentrification*'dan söz ediyorduk. "Hamburg öyle çok yıkıldı ki, artık eski Hamburg kalmadı," dediler. Sonrasında Salzburg'a gittim, birkaç ay yaşadığım için bildiğim bir şehir, Altenstadt denen tarihî bölgenin dışında kalan alanı tanıyamadım. Her yerde inşaat vardı.

Halbuki hep "Avrupalının bilinci" deriz örnek verince. Ferahlatıcı mı peki bu bizim için?

Hiç değil, aksine. Biz periferi ülkesiyiz, Avrupa'nın taşrasıyız. Bildik klişeyi tekrarlayacağım ama Avrupa hapşırsa biz yatağa düşeriz. Dünya iyiye gitseydi, sözünü ettiğim olumsuzluklar sadece Türkiye'de yaşansaydı dünyada bir fren mekanizması olduğunu, bunun er geç bizi de durduracağını düşünebilirdik. Ama dünyanın hali bana öyle görünmüyor. Bundan beş yıl önce çocuk işçi meselesi daha çok konuşuluyordu. Pek çok Batılı firma çocuk işçi kullanan ülkelerde üretim yaptırmıyordu. Şimdi eskisi kadar konuşulmuyor. Neden? Çünkü kriz var. Ekonomik kriz olduğu anda insanlar durumu korumaya, kendilerine en uzak olanı kurban ederek başlıyorlar. Uzaktaki kurban yetmeyince kaçınılmaz olarak sıra yakındakine geliyor.

İnsanı hep edilgen gösterdin burada. Evet, bir seçim yapıyor, sonucunu da yaşıyor. Peki, bütün bunların üstüne kalan, insana inandığın bir yer yok mu? Yani, bunu değiştirecek bir güç, bir insanlık enerjisine inanmıyor musun? Bu hikâyeler bozulabilir orada.

İnanmam gerektiğini düşünüyorum ama inanç düşünerek, çabalayarak ulaştığımız bir his değil. Öte yandan bu inancın insanı yakın dönem içinde düze çıkaracağını düşünmüyorum. Occupy Wall Street'i sönümlendiren mekanizmayı konuştuk. Bu mekanizma her şeyin farkında; siyaseti, ekonomiyi biçimlendiriyor, medyayı manipüle ediyor, akla hayale gelmeyecek yöntemler kullanarak insanlığın hayrı için çalışan küçücük kitleyi daha başını kaldırmadan, üstelik fazla şiddet kullanmaya bile gerek duymadan eziyor. İnsanlığa inananların ve gidişatı değiştirmek isteyenlerin bu mekanizma kadar akıllı olması gerek. Üstelik insanlık için çaba gösterenleri sevmeyenler de uğruna savaş verdikleri insanlar. Siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji bu çelişki hakkında yazılmış makalelerle dolup taşıyor. Tuhaf gelebilir ama *hacker*'lara çok ilgi duyuyorum. Bana çağın savaşçıları gibi geliyorlar. Fantastik bir filmin oyuncuları gibiler. Geleceğin bilinmezliğinde onlara yer var.

Dünya bir dengeyle dönüyor, insanlık da bir denge içinde hareket ediyor. Denklemi iyiler, kötüler diye basitleştirirsek, kötülerin ağır basmaya başladığı bir sürece girdik. Elbette bu sonsuza kadar böyle sürmez. Psikolojide bir aziz-düzenbaz teorisi vardır ya, ona benziyor. Başlangıçta azizler ile düzenbazların sayısı eşittir, azizler çalışıp kazanır, düzenbazlar azizlerin yollarını kesip kazandıkları paraları ellerinden alırlar. Bir süre sonra sürekli kaybetmekten usanan azizler taraf değiştirip düzenbaz olmaya başlarlar çünkü hayatta kalmanın başka yolu

yoktur. Ama düzenbazların sayısı artınca, bu kez elinden parası alınacak aziz yetmez olur. Dolayısıyla düzen tekrar dengesini bulmak zorunda kalır. Dünyanın işleyişi bu denklemden çok da farklı değil.

Burada insanlık umudundan söz etmeliyiz belki ama umut da anlamı fazlasıyla aşınmış bir kavram oldu bence. Gerçekçi olmayan, temelsiz umutların umutsuzluktan daha tehlikeli olduğunu düşünüyorum. Kırılan umut, umutsuzluktan daha derin acı verir ve daha büyük bir umutsuzluğa yol açar. Umut eylemin koltuk değneğidir, eylem yoksa umut bir işe yaramaz, hatta sonu hızlandırır.

XIII

Şimdi edebiyata kıracağım yine dümeni. Sen tabii öncelikle bireyle ilgilisin ama, edebiyatının temelinde toplumla ilgili sorunlar var. Bu ülkede nasıl yaşanır, nasıl büyünür, aile ilişkileri nedir, komşumuzla ilişkimiz nedir, aşk nasıl yaşanır... gibi toplumsal hayatımıza yönelttiğin dikkatleri taşıyorsun edebiyatına. Doğal olarak da edebiyatının toplumsal hayatımızla çok kuvvetli bağları var. Bu kadar doğrudan olanını ben senin kuşağında çok fazla görmüyorum. Elbette benzer konuları edebiyata taşıyanlar da var ama daha içe dönük şekilde. Senin kitaplarının bu açıdan sesi güçlü, hayata doğrudan dokunuyor. Bu seçimin kaynağı ne?

Ben dersimi iyi edebiyatçılardan aldım. Kendini toplumundan, insandan sorumlu hissetmeyi çocukken, iyi yazarları okuyarak öğrendim. Belki bu yüzden benim edebiyatım da insanla toplumun birbirine değdiği yerdeki kıvılcımdan doğuyor. Bir söyleşide söylemiştim, tekrar etmekte fayda var. Edebiyat bir ihtimalin simülasyonudur. Gerçekleşmesi halinde nasıl davranacağımızı düşünmemizi sağlar. Bu nedenle hayata dokunmalı, hayatı tutmalı, hatta tırnaklarını geçirmeli, anlattığı şey ölüm bile olsa. Öte yandan hayat sonsuz bir kavram. Edip Cansever'in "Masa da masaymış ha" şiirindeki gibi. İçine ne

koyarsan kaldırıyor. Ama rastlantısal, gelişigüzel bir şey de değil, bir etki-tepki, sebep-sonuç zinciri. Hiçbir davranışımız sebepsiz değil. Neden öyle değil de böyle yapıyoruz? Psikolojiyi bu nedenle çok önemsiyorum, davranışlarımızın sebebini araştırıyor. Hayatımızın her ânına toplumla kurduğumuz ilişki bir şekilde yansıyor. Bu nedenle aileyi, çocukluğu çok önemsiyorum, karakterlerin geçmişini ciddiye alıyorum. Adorno'nun daha önce de söz ettiğimiz cümlesi gibi: "Yanlış hayat doğru yaşanmaz." Bunu tabii bir kamyonun arkasında görmek de bu topluma mahsus.

Öyle mi? Tam da bu cümleyi mi gördün?

İnternette bir fotoğrafta gördüm, bir kamyon kasasında yazıyordu. Sonra bir resim daha gördüm yine internette, bu kez bir minibüsün arkasında. Minibüsçü arkaya destan yazmış, yanlış hayat doğru yaşanmaz diye bitirmiş. Türkiye insanı çok sevdi Adorno'nun bu sözünü.

Hayata dönecek olursak, insan hayata inanmak zorunda, varlıksal bir zorunluluk bu. Başka türlü yaşayamaz, inanmıyorsa suyun buharlaşması gibi yok olur. Sıradan insanın intiharları kadar hayata inanma, bağlanma biçimleri, kendi hikâyesini üretmesi de beni ilgilendiriyor. Kasasına yanlış hayat doğru yaşanmaz yazan kamyon şoförü gibi. İnsanın kendi uydurduğu hikâyesini çok seviyorum. Ama bunlar umuda bağlanmamı gerektirmiyor.

Peki hikâye toplayıcısı diyeyim artık orada sana. Ama yaşama biçimine baktığımda da çalışıyorsun, daha çok evindesin ya da seyahattesin. Bazen sırf böyle hikâyeler toplamak için sokağa çıktığın oluyor mu?

Hikâyeye rastlayayım diye sokağa çıkmıyorum ama yürürken denk geldiğim oluyor. Pek çok şey görüyorum,

unuttuğumu sanıyorum. Sonra yazarken hatırlıyorum. Gözümden gitmeyen resimler var böyle.

Bence senin görme şeklinle ilgili. Herkesin yanından geçer de o, fark edeni azdır. Senin algın hikâyeye açık, dışa dönük. Resim dedin de cümlelerinle adeta fotoğraflar çekiyorsun, sokakların, evlerin, insanların fotoğrafları. Senin fotoğrafla ilişkin nasıl? Fotoğraf çekiyor musun?

Fotoğrafı çok severim. Çekiyorum da ama fotoğrafçı değilim, tamamen hayata meraklı biri olarak çekiyorum.

"Hayata meraklı biri". Seni ve edebiyatını tanımlamak için çok güzel bir cümle doğrusu.

En büyük merakımın hayat olduğunu hep söylerim. Dünyadan çok yakınsam da hayata inanıyorum. Yazmaya başladığımda da hayattan doğan bir görsellik oluşur zihnimde. Parçalı, bütün, bazen belli belirsiz, ama mutlaka oluşur.

Çektiğin bir fotoğrafı internette blogunda paylaşmıştın geçenlerde, New York'ta çektiğin apartman pencereleri. Gerçekten etkileyiciydi. O her gözünden başka bir hayat fışkıran sarı ışıklı petek...

Olağanüstü bir şeydi gerçekten. Otuz küsur katlı, yaklaşık beş bin konutun bulunduğu devasa bir apartman kompleksiydi. Saatlerce o pencerelere baktığım oluyordu.

Var mı başka fotoğrafların böyle?

İlginç fotoğraflar var, yakalamışım bazen. Biraz da hatırlama aracı benim için. O mekânı kullanacağım zaman fotoğrafa bakarak hatırlamaya çalışıyorum.

Bu tür metinlerini fotoğraflarıyla birlikte yayımlamak da ilginç olabilir.

Ama fotoğraf öyle üstün bir noktaya geldi ki, yayımlamak bana biraz küstahlıkmış gibi geliyor. Bir malzemenin içerisinde doğru ve sınırlı kullanılıyor ise olabilir elbette. *Memleket Hikâyeleri*'nde kendi çektiğim fotoğrafları kullandım. Harbiye'nin ortasında yıkıma terk edilmiş ahşap ev mesela. Yıkılan ahşap evler çok içimi yaralıyor. Özellikle terk edilmiş ya da içlerinde bir sürü kırık dökük eşya olduğu gibi bırakılıp çıkılmış evler. Ev içlerine girmeyi çok severim. Fırsat buldukça girerim. En son kedim kaybolduğunda, bizim sokaktaki bahçe katı evlere girdim. Bir-ikisi çok ilginçti, kedimi aradığımı unutuyordum neredeyse.

Nasıl ilginçti?

İkisi aşırı pisti mesela, neredeyse çöp ev. Öğrenci evlerinin bu kadar pis olduğunu unutmuşum.

Bak bu yöntemi kullanabilirsin ev içlerini gezmek için, kedim kayboldu arıyorum, diye.

Aman gene kaybolmasın da.

Köpekleri çok sevdiğini biliyorum ama şimdi evini bir kediyle paylaşıyorsun. Nasıl oldu bu?

Eskiden köpeğim vardı, aşırı sevimli, siyah beyaz bir terrier. Yaşlandı, öldü. Sonrasında uzun süre bir evcil hayvanım olmadı. Köpek, bakımı zahmetli bir hayvan olduğu için yeni bir köpek sahibi olmak istemedim. Köpek sahibi olmanın en zor kısmı evde yalnız kalamamaları. Bir süre

sonra mutlaka havlayıp ağlamaya başlıyorlar. Öte yandan köpeksiz yaşadığım dönemde köpeklerin sahiplerine aşırı bağlılıklarındaki köle ruhu ve neredeyse sınıfsal diyebileceğim ayrımcılıkları dikkatimi çeker oldu. Kurtuluş'ta oturduğum apartmanın kapısını mekân edinmiş bir sokak köpeği vardı. Düzgün giyinmiş kişilere hiçbir şey yapmaz ama azıcık hırpani olanlara, özellikle çöp toplayan çocuklara şiddetle havlardı. Sonra dikkat ettim, pek çok köpekte bu huy var, bir parça soğudum köpeklerden. Sonra Can Yayınları'nın eski Yayın Yönetmeni Zeynep Çağlıyor delice bir kediseverdir, o bana bir kedi hediye etti. Kedim böyle geldi eve. Evinde hayvan beslemeyen insanların ev hayvanlarının duygusal sınırları hakkında bir fikirleri yok. Oysa ev hayvanları akıl almaz bir deneyim.

Sık ev değiştirmişsin. Başka bir mekâna taşınmayı sever misin?

Çok. Bu kaçıncı evim bilmiyorum, saymam gerek. Taşınmayı severim. Yeni ev, yeni hayat, yeni düzen. Ev ararken baktığım evlerin bazılarının bende izi kaldı. Şudur diye örnek verememe ama bazıları metinlerimde görsel dünya kurmama yardımcı oldu. Bazen dayalı döşeli evlere de girdim. Hiç tanımadığım insanların evleri daha ilginç. Tanıdıklarımın evleri hikâye beklentisi yaratmıyor doğal olarak.

Girdiğin evlerde eşyaların yan yana getiriliş biçiminden bir şeyler çıkarmaya çalışıyorsun sanırım.

Tabii ama bazen öyle zevksiz bir eve giriyorsun ki, bu evi böyle döşeyen nasıl bir kafa onu merak ediyorsun. Gerçi onu kurcalamak da ilginç olmuyor değil. Altıncı katta, salonun ortasına mermerden fıskiyeli havuz yapılmış bir ev gördüm mesela. Klasik bir koltuk takımı çevresine di-

zilmiş. Aile oturup fıskiyeyi seyrediyor. Bunu bir metinde kullansam kimse inanmaz. Evlerin döşenmesi ev sahiplerinin ruh durumu hakkında ciddi fikir veriyor. Bazı evler çok depresif oluyor, bir haftada bileklerini kesecek hale gelebilirsin. Bazı evlere döşenmiş bile diyemeyiz, eşyalar gelişigüzel konmuş. Galiba evlerimize özenmekte de ifratla tefrit arasındayız. Bazılarında bir boş vermişlik var, evi ev olmaktan çıkarıyor, bazılarında da abartılı bir tefriş. Ama genel olarak mefruşattan anladığımız üzüntü verecek kadar *kitsch* bir tarz.

Toplumca büyük bir yozlaşma da burada yaşanmış değil mi? Halbuki ne kadar güzel bir ev kültüründen geldik. Bu konuyu da konuşmak lazım; çünkü senin yazdığın hikâyelerde, romanlarda ev önemli.

Osmanlı çeşmesinin üstüne apartman yapmakta sakınca görmeyen bir toplumuz biz, evin içinden ne bekliyoruz ki. Cevabını bulmak bir yana, yaklaşamadığım sorulardan biri bu. Zamanında el sanatlarından mimariye, sofra düzeninden giyim kuşama hemen her alanda bir estetik üretmiş, estetiği günlük hayatıyla kaynaştırmış bu toplum zevkini ne zaman, nerede kaybetti? Bakırı böyle güzel dövmüş, ahşabı böyle güzel oymuş bir kültür nasıl oldu da plastik çiçekleri beğenir hale geldi? Bunun tek suçlusu modernizm olamaz. Estetik bu toplumda bir ihtiyaç değil artık, tamam, anlamıyorum ama kabul ediyorum diyelim. Yine de nasıl bu kadar hızla yok oldu?

Benim en anlamadığım, önlerinde harikulade örnekler varken o ucube camilerin nasıl üretilebildiğidir mesela.

Evet. Yeni Cami'yi, Ortaköy Camisi'ni veya Dolmabahçe'yi gören bir göz yeni türeyen semtlerdeki gecekondu-

ları andıran yapılara nasıl cami diyebiliyor? Sadece camiler de değil, 20. yüzyıl başı apartmanlardan bugün geldiğimiz yer. Estetik kuşaktan kuşağa aşındı, sonunda ele alınmaz bir şey haline geldi. Tabii ekonomi de önemli bir faktör. Orta-alt sınıf evini yaparken de döşerken de bugünü kurtarmaya çalışıyor. Anadolu yakasında bir apartman görmüştüm, adam dış cepheyi banyo fayanslarıyla kaplamış, elinde ne varsa onunla, mavi fayansla başlamış bitince beyazla devam etmiş, o bitince sarıya geçmiş. Hâlâ duruyor mu bilmiyorum. Belki belediye bu kadar da olmaz demiştir.

Hiç kuşkusuz ekonomik sıkıntıların da çok büyük etkisi var bunda. Ama sözünü ettiğim şey daha çok bir kültür işi. Çevremize baktığımızda son derece zengin insanların evlerinde bile estetik yoksunluğunu görebiliyoruz.

Elbette, zevk parayla elde edilen bir şey değil, kültür meselesi. Tek suçlu değil ama modernizmle tanışmanın bazı şeyleri sarstığını düşünüyorum. Estetik kaybı özellikle 1950'lerden sonra, şehirleşmenin artışıyla başladı. Geleneksel kültürden gelen insanlar tam da anlamadıkları yeni bir estetik anlayışını tercih etmenin modernleşme olduğunu, böylece şehir kültürüne uyum sağlayabileceklerini düşündüler. Yeşilçam filmlerinin bazılarında bunu görebiliriz. Hacıağa tiplemeleri yetersiz bir kültürel birikimle modern olma çabası arasında kalmışlığı anlatır.

Estetik değeri nasıl, ne zaman kaybettiğimizi cevaplayamıyorum ama bugünün estetik anlayışını belirleyen şartların en azından bazılarını tespit edebiliriz diye düşünüyorum. Sadeliğin yoksulluk olarak algılanması mesela. Gösterişin aşırı sevilmesi. Topluma egemen olan karakter özelliklerinin estetik anlayışını etkilediğini görmek zor değil. Bu kadar açgözlü, haris bir hale gelmiş,

yıkmaya doymayan, paranın satın alabildiği şeyleri statü sembolü olarak gören bir toplumun kayda değer bir estetik üretmesini bekleyemeyiz.

Görsel bir edebiyatın olduğuna göre, sevdiğin ressamları da konuşalım. Seni besleyen bir kaynak mıdır resim?

Resimde de 20. yüzyılı seviyorum. Modernizm öncesi ressamlar pek ilgimi çekmiyor. Egon Schiele'yi ilk gördüğüm andan itibaren çok sevdim. Resimlerindeki o melankoli, kırılacak kadar narinlik, tuhaf umutsuzluk beni kendine çekti. Onca resmi de kısacık bir ömre sığdırmış. 28 yaşında İspanyol gribinden ölmüş, hamile karısının ölümünden on iki gün sonra. Schiele kadar olmasa da ustası Gustav Klimt'i severim. Ama Amerikalı ressam Edward Hopper'ın yeri ayrı. Ev içlerini çok çalışmış. Bütün resimlerinden koyu bir yalnızlık sızıyor. Tekinsiz bir şehir duygusu veren veya ürkütücü genişlikteki Amerikan arazilerini işleyen resimlerini seviyorum. Hatta Alfred Hitchcock, *Sapık* filminde Norman Bates'in evini Hopper'in *Demiryolundaki Ev* resminden ilhamla yapmış biliyorsun. Joan Miro'yu severim, çizgilerindeki sadelik hoşuma gidiyor. Van Gogh elbette, hele *Yıldızlı Gece*, nedense bana çok manik, aşırı coşkulu geliyor. Picasso'yu severim ama dâhi kabul edilen Salvador Dali'den hazzetmem. Kandinskiy, Jackson Pollock, Oskar Kokoschka yine sevdiğim ressamlar. Bu ressamları belli bir bilgi birikimi sonucu seçerek sevmiş değilim yalnız, onu söyleyeyim, biraz rastlantısal, biraz sezgisel seçimler. Türk resmini biliyorum hiç diyemem. Ama Cihat Burak resimlerini nerde görsem tanırım gibi geliyor. Turan Erol'u da özellikle şehir resimleri nedeniyle çok severim. Altındağ serisi mesela. Leyla Gamsız'ın kadın portrelerini severim. İlgi duyduğum görsel sanat fotoğraf aslında, beni resimden çok daha fazla etkiliyor.

Hiç şaşırtıcı gelmedi bu bana, edebiyat algınla örtüşen bir durum.

Resimde görülmesi gereken şeylerin çoğunu göremem. Ama fotoğraf karşısında büyüleniyorum bazen, bakmaya doyamıyorum. Sanırım fotoğrafın gerçek hayat oluşundan kaynaklanıyor bu. Bir yandan da gerçeği gizlemeyi en iyi başaran sanatlardan biri. Fotoğraf karenin içine girendir ama karenin dışında kalan kısmın karenin iddia ettiği gerçeği değiştirme gücü olabilir. Bu çelişkiyi aklımda tutarak bakıyorum fotoğraflara, ilginçtir, etkisi daha da artıyor.

Kimler var böyle sevdiğin fotoğrafçılar?

Çok etkilendiğim pek çok fotoğraf sergisi gördüm. Çoğunun fotoğrafçısının adını hatırlamıyorum. Bilip de sevdiklerim Henri Cartier-Bresson, Josef Koudelka, Nikos Economopoulos, Robert Capa, Ara Güler. YKY'nin bana verdiği eğitimden biri de bu oldu, hakkını teslim etmem gerek. Orada fotoğraf kitapları, fotoğraf sergileri hazırlarken fotoğrafla aramdaki bağı keşfettim.

Çektirmekle ilişkin nasıl?

Hiç sevmem. Gittiğim yerlerde çektiğim sayısız fotoğraf var; ama hiçbirinde ben yokum.

Yazarlarımızın özellikle yeni kitapları çıkınca basında özel fotoğraf çalışmalarıyla görünmesi konusunda ne düşünüyorsun?

Yazar-pazar ikilemini konuştuk. Bu da kitabın pazarda görünmesi meselesinin bir parçası. Kitabın tanıtımı için fotoğraf çektirmeyi sevdiğim söylenemez ama "kesinlikle hayır" diyecek kadar katı değilim. Belli aralıklarla fo-

toğraf çektirmekte de bir sakınca görmüyorum. Fotoğrafın dili, yarattığı imaj bazı okurlar tarafından sorun ediliyor, bunu da doğal buluyorum. Ama her fotoğraf bir dil taşır. Fotoğrafçı ya da yazar bu dili değil öbürünü seçse ona da itiraz eden çıkar. Önemli olan yazarın kendisinin doğru bulduğu dil. Okunmak için yazıyoruz. Okunmak istemeyen bir yazar yazdıklarını çekmecesinde saklar. Ama kitabın okunması için okurun haberdar olması gerek. Üniversitedeyken o ay çıkan kitapları, ilgi alanıma girmeyenleri bile kitapçılardan takip edebiliyordum. Bugün böyle bir şey imkânsız. Kitapların kitapçılardaki raf ömrünün bir haftayı geçmesi için ciddi bir satış rakamına ulaşması gerekiyor. Yüzlerce kitap, okurunu bulamadan raftan indiriliyor; çünkü arkasından gelen sayısız kitap var, raflarda yer açılmak zorunda. Öte yandan Türkiye'de edebiyat kitapları için çıldıran büyük bir kitle de yok. Yayınevleri mevcut okuru haberdar etmek, yeni okurlar kazanmak için değişik pazarlama yöntemleri kullanmak zorundalar. Yazarın da bir ölçüde yayıneviyle işbirliği yapması gerekiyor.

Görünürlüğün sınırlarını belirlemek tümüyle yazarın elinde değil, ancak konmuş sınırın aşılmasını önleyebilir. Hiç görünmeyen, bir kare resmi bile olmayan yazarlar var, pekâlâ okur kitlelerini de koruyorlar diyebilirsin. Var, doğru ama çok fazla örnek sayamayız. Öte yandan onlar genellikle kişilikleri gereği görünür olmaktan hoşlanmayan, bundan tedirginlik duyan kişiler. Ben dışa dönük biriyim, görünür olmam gereken etkinliklerin tümünü reddetmek, görünmemeyi seçtiğimi iddia etmek kişiliğim açısından sahtekârlık olur. Sorun bu görünürlük araçlarını hangi niyetle kullandığımız ve kendimizi nasıl sınırladığımız. Benim sınırlarım belli.

Nasıl sınırlar bunlar?

Kültür sanat dışındaki televizyon programlarına katılmıyorum. Onlar da pek kalmadığına göre televizyona çıkmıyorum diyebilirim. Bir kitabım yayımlandıktan sonra seçerek söyleşi yapıyorum. İmza günlerini konuştuk. Ancak etkinliklerden sonra kitap imzalıyorum. Bu kadar.

Sen hiç bir yazara kitap imzalattın mı gençken, var mı böyle değer verdiğin kitapların?

Hiç imzalatmadım. Ama ilk imzalı kitabım Leylâ Erbil'den geldi. Çok nazik biriydi Leylâ Erbil. Daha önce sözünü ettiğim *Tanım* dergisi için telefon edip yazı istemiştim. Elinde olmadığı için veremedi. Sonra bana postayla imzalı kitabını gönderdi.

Hangisiydi?

Eski Sevgili. Onun değeri hiçbirine benzemez. Sonrasında pek çok yazar imzalayıp gönderdi, ben de gönderdim. Bazı yabancı yazarlara imzalattım ama, imza gününde kuyruğa girerek değil tabii.

Kimlere mesela?

Mesela çok değerli bulduğum ve sevdiğim Alman yazar Uwe Timm'le bir okuma yapmıştık, Can Yayınları ve Goethe Enstitüsü işbirliğiyle, o zaman bütün kitaplarını imzalattım. Vladimir Makanin'le İTEF'in bir etkinliğinde beraberdik, ona da çok sevdiğim *Underground*'u imzalattım. En son Amitav Ghosh'la Boğaziçi Üniversitesi'nde bir okuma yaptık, o da bir kitabını imzaladı.

Leylâ Erbil'den sonra seni en çok mutlu eden hangi yazarın imzası oldu?

Yaşar Kemal. Onun kitap imzaladığı gün olağanüstü bir gündü. Sokaktaki insana bile sirayet etmiş olan Yaşar Kemal sevgisi, beni hâlâ hem çok duygulandırır hem de düşündürür. İşte o son büyük insan-yazarlardan.

Edebiyatı için ne düşünüyorsun?

Onu bu coğrafyanın büyük anlatıcısı, bir efsane ses olarak görüyorum. Benim yazarım değil ama karıncayı bile, yeryüzündeki en küçük birimi bile edebiyatına dahil edebilecek genişlikte bir bakışı var; dünyayı, coğrafyayı, insanı kucaklayan bir yazar. YKY'de bir gün şöyle demişti. "Benim romanlarım yirmi yıl sonra Türkiye'de okunmayacak. Ama yurtdışında bir elli yıl daha okunur." Bunu gocunarak da söylemedi, bir tespit olarak söyledi. Bence yanılıyor. Çok daha uzun yıllar okunacak. Yaşar Kemal bütün varlığıyla, var olma biçimiyle beni çok duygulandıran bir yazardır. Onun YKY'de kapalı devre yaptığımız imza gününde dışarıda kuyruk oldu.

Kapalı devre imza günü nasıl oluyor? Sadece YKY'de çalışanlar için mi?

Niyetimiz oydu da, öyle olmadı. Kitaplarını yayına hazırlamıştık, birkaç gün sonra piyasaya çıkacaktı. Bir editör arkadaşım geldi. "Biz Yaşar Kemal'e kitap imzalatmak istiyoruz," dedi. Çok şaşırdım. Hepsi çok iyi eğitimli, işlerinde çok başarılı insanlar, bu özgüvenden olsa gerek, kolay kolay kimseyi beğenmezler, yayınevine gelen yazarlara kitap imzalatmak şöyle dursun, bir kaş havada selam verirler. İlk kez böyle bir şey istiyorlar. Yaşar Kemal o günlerde biraz rahatsızdı, imza günü yapmak istemediğini söylemişti. Yine de aradım, "Editör arkadaşlar size kitap imzalatmak istiyorlar," dedim. Hemen kabul

etti. Kitaplarının piyasaya çıktığı gün Vedat Nedim Tör Müzesi'nin önündeki alanda yayınevi çalışanları için bir imza günü düzenledik. Yaşar Kemal geldi, masaya oturdu. Kısa süre içinde inanılmaz bir kuyruk oluştu. Duyan geliyor. Yayınevi çalışanlarından başka Turkcell'in, Yapı Kredi Bankası'nın çalışanları, güvenlikçiler, yemekhanede çalışan garsonlar, mutfak işçileri, temizlik görevlileri, kadın erkek kim varsa, kitabevinden kitabını aldığı gibi kuyruğa girdi. Öyle bir tek kitap da değil, üçer beşer, tam takımla gelen var. Müze ikinci kattaydı, kuyruk aşağı indi, İstiklal Caddesi'ne taştı. Kuyruğu görenler ne oluyor diye soruyorlar, Yaşar Kemal kitaplarını imzalıyormuş denince hemen kitabevine koşuyorlar, bir Yaşar Kemal kitabı alıp kuyruğa giriyorlar, kuyruk uzadıkça uzuyor. Dört-beş saat sonra Yaşar Kemal çok yorulduğu için bitirmek zorunda kaldık.

Gerçekten çok hoş bir hikâye. Bir yazarın alabileceği en büyük karşılık bu olsa gerek.

Hakikaten müthişti. Yaşar Kemal sadece büyük bir yazar değil, büyük bir insan. Hâlâ gelip gidiyor mu bilmiyorum ama o gelince yayınevinde herkesin yüzü gülerdi. Güvenlik görevlisi Şeref'le kol kola asansörden çıkar. Çaycı teyzeye hatırını sorar, editörlere hatıralarını anlatır, herkesin adını öğrenir, unutmaz. Bu kadar saygı duyularak sevilen başka bir yazar tanımadım. Yaşar Kemal'e ilişkin bir şey daha anlatayım. Selçuk Altun son romanı için bir kokteyl düzenlemişti. Yaşar Kemal de geldi. Kokteylin sonunda evine gitmek üzere salondan çıkıyordu. O sırada sokaktan geçen, sıradan görünümlü iki genç onu gördü, "Hihh! Yaşar Kemal!" dediler, hazır ola geçtiler. Gülümseyerek, tek bir söz söylemeden, onu asla rahatsız etmeden arabasına binip gidene kadar saygıyla izlediler. Bu edebiyatın ötesinde bir şey. Bir toplumun kalbine insanlığıyla dokunmuş olmak demek. O çocuklar Yaşar Kemal'i bu toplumun gerçek bir büyüğü olarak görüyorlar. Bence asıl büyük yapıt bu.

XIV

Büyük yazar olmaktan, nasıl yazar olunur konusuna geçelim. Günümüzde yaratıcı yazarlık kursları çok yaygın. Senin de böyle bir programda dersin olmuş. Nedir bu? Yazarlığın öğretilebileceğini düşünüyor musun?

Tek bir dersti o, bir günlüktü. Ders vermek gibi de düşünmedim. Öğretebileceğim bir şey olduğunu düşünmüyorum, sadece kendi deneyimlerimi anlattım.

Peki yazarlık öğretilebilir mi?

Yeteneği ve niyeti olan insanı biçimleyebilir, yolunu kısaltır, kendi yolunu bulmasını sağlar. Yaratıcı yazarlık atölyelerinden yetişmiş iyi yazarlar var, kitapları da çıkıyor. Mesela Murat'ın (Gülsoy) atölyesinden çok yazar yetişti.

İşin zanaati ve kültürü aktarılabilir de yaratıcılık öğretilemez gibi gelir bana. "Yaratıcı yazarlık" değil de "yazı teknikleri" dense?

Yazı teknikleri demek biraz sınırlıyor bence. Öğretilen sadece teknik değil çünkü, yazarlığa ilişkin bir tartışma ortamı var, yaratıcılığı ateşlemek de amaçlanıyor. Murat'ın *Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık* kitabının altbaşlığının içe-

rik açısından iyi bir fikir verdiği kanısındayım: *Kurmacanın Bilinen Sırları ve İhlal Edilebilir Kuralları*. Yaratıcılık, kuralları ihlal etmeyle başlıyor. İnsan yaratıcı yazarlık dersleriyle Thomas Bernhard olamaz. Ancak taklit edebilir, bu da yaratıcılık değil. Ama bu dersler Thomas Bernhard gibi özgün bir anlatı kurmanın yolları hakkında düşündürebilir. Bence öğreten-öğrenen ilişkisinin her türünde iki tarafın da niyeti ve yeteneği önemli bir unsur.

Teknik gerektiren yazıya bakarsak, reklam yazarlığı, senaryo yazarlığı öğretilebilir. Öğretilebildiği için üniversitelerde dramatik yazarlık bölümleri var. Akademik yazarlık da öğretilebilir, kesinlikle öğretilmeli. Türkiye'de akademik metinler çok kötü kaleme alınıyor. Yaratıcı yazarlık derslerine çok talep var. Bu biraz da öğrenmenin yollarını bilmemekten kaynaklanıyor. Bence en iyi öğrenme yolu okumak. Ama bu dersleri talep edenlerin çoğunluğu okumak değil, kısa yoldan yazmayı öğrenmek istiyorlar. Öyle bir şey yok oysa. Okumadan yazar olunmuyor.

Bütün büyük yazarlar çok iyi okurlar aynı zamanda.

İyi okur olmadan iyi yazar olunmaz. Genç yazar adayları bunu duymaktan pek hoşlanmıyorlar. İyi okumaktan anladıkları da listeye çizik atmak. Bir kitap Sait Faik'ten, bir kitap Refik Halid'den, bir kitap Kafka'dan listeyi tamamlayayım bitsin. Okumak böyle bir şey değil. Okumak insanın kendini tanıma yollarından biri. Sadece edebiyat okumayı da içermiyor. İnsan Ingeborg Bachmann okurken kendini birden şiir, sosyoloji, siyaset bilimi, tarih okurken bulabilir. Yazarların veya eleştirmenlerin önerdiği okuma listeleri iyi bir başlangıçtır, oradan umulmadık isimlere, konulara gidebilir insan, gitmelidir de ama listelere sadık kalmak gerekmez. Nasıl yazar kendi yolunu buluyorsa, okur da kendi yolunu bulmalı.

Yaratıcı yazarlık dersi vermedin ama iki yıl üniversitede edebiyat dersi verdin. Ve iyi yazmak için de önce çok okumayı öneriyorsun. Buradaki hocalık deneyiminden söz edelim biraz, üniversitede verdiğin derslerden. Nasıl başladı?

Türkçe üniversitelerde zorunlu ders haline getirilmişti. Artun Ünsal Galatasaray Üniversitesi'ndeydi. "Sen bu dersi verir misin?" diye sordu. İlginç bir tecrübe olabilir diye kabul ettim. İyi ki de etmişim. İlk gün öğrenci sayısı beş yüzden fazlaydı. Amfi tıklım tıklım doluydu. Siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, ekonomi, birkaç bölüm birleştirilmiş. Öğrencilere dedim ki, "Herkes geçecek, haberiniz olsun, çıkmak isteyen çıkabilir, sadece ilgilenenler kalsın." Amfi büyük bir hızla boşaldı. Öyle hızlı ki, birbirlerini eziyorlar çıkarken. Yetmiş kadar öğrenci kaldı. Sonra onlar da elendi, kırk civarına düştüler. Bu gruptan yirmi-yirmi beş kişi derslere çok düzenli geliyordu, hiç sektirmeden. Haftada bir gün, öğleden sonra son iki ders. Ders bitiyordu ama dağılmıyorduk. Bazen Ortaköy'de bir kafede, ardından meyhanede devam ediyorduk. Başka bölümlerden, hatta başka üniversitelerden gelen birkaç kişi vardı. Ama ders değildi yaptığımız, edebiyat hakkında sohbet ediyorduk. Ders denebilecek kısmı beraberce yaptığımız öykü çözümlemeleriydi.

Onları çok beslediğin belli. Seni nasıl etkiledi bu alışveriş?

Beni çok geliştirdi. Hayatımdaki genç insan boşluğunu doldurdu, ne kadar büyük bir boşlukmuş o zaman anladım. Benim hayatımda fazla genç yok, gençlerle içli dışlı değilim. Dolayısıyla yeni dilden, yeni anlayıştan, yeni ruh halinden haberdar olmuyorum. Gençlere karşı daha uyanık olmam gerektiğini gösterdi bana o dönem. O çocukların diline kulak verdim, çok canlı bir dilleri vardı.

Neye ilgi duyduklarını öğrendim, kendiliklerinden seçip okudukları yazarları merak ettim. Onları okudum. X yazar hakkında ne düşündüğümü soruyorlardı, bilmiyorum ki, okumamışım, hatta adını duymamışım. Merak edip okudum böylece. Hiç düşünmediğim şekilde düşünüyorlardı, çok ilginç sorular soruyorlardı. Bu toplum gençlerini çok küçümser biliyorsun, gençliğe değer vermez. Oysa hayatının iplerini elinde tuttuğunu sanan pek çok yetişkinden çok daha üstün bir düşünme yetenekleri vardı hepsinin.

Senin yöntemin neydi hocalık yaparken?

İyi kitaplarla, iyi yazarlarla buluşturmak. Ne okuyalım diye sürekli soruyorlardı, bir fikirleri yoktu çünkü. Listelerden pek hoşlanmasam da Türk edebiyatından 100 isim listesi yaptım. Bazıları yazar, bazıları kitap. Edip Cansever'in hangi kitabını seçeyim? Bütün şiirleri elbette. Ya da Abdülhak Şinasi Hisar'ın külliyatını önermeye gerek yok, *Fahim Bey ve Biz*'i okumaları yeterli. Çağdaş Türk edebiyatı ağırlıklı ama Ahmet Haşim'i de Yahya Kemal'i de içeren bir liste. Biraz sınıfı gözeten, biraz da kişisel bir listeydi ama, belirtmem gerek.

Bayağı genişmiş yelpaze. Hepsini okuyan çıktı mı?

Çıkmadı tabii ki. Beklemiyordum da zaten. Ama o liste ellerinde çok dolaştı, içlerinden bazılarını seçtiler, okudular. Yusuf Atılgan'ı çok sevdiler mesela. İlginçtir, Leylâ Erbil'den beklediğim kadar etkilenmediler. Oğuz Atay hakkında bir kısmının bir fikri vardı, daha da gelişti. Çok verimli bir iki yıldı özetle.

Niye bıraktın ders vermeyi?

Ben bırakmadım. Üniversite akademik unvanı olmayanlara ders verdirmeme kararı almış. Lütfedip bildirmediler de, derslerin bitişi nasıl oldu, onu da tam hatırlamıyorum. Bir sonraki sömestrde arayan soran olmadı galiba öyle anladım ya da GSÜ'den biri söyledi. Çok kırılmışım demek ki, tamamen unuttuğuma göre. Bu derslerden kayda değer bir ücret aldığım da sanılmasın, ders ücreti yol parasını bile karşılamıyordu, gönüllü bir faaliyetti.

Yeniden düşünmez misin hayatının bir döneminde tekrar böyle bir hocalık yapmayı.

İsterim tabii ama yaptığım şeye hocalık diyemiyorum. Bu işi çok ciddi, çok güzel yapanlar var. Onlar gibi yapmıyorsam, hakkını vermiyorsam yapmasam daha iyi. Ben bir şey öğretemem, ancak kendi deneyimlerimi anlatabilirim, paylaşabilirim. Bu da bir yöntem ya da ders vermek değil.

Çok önemli bir etki bırakıyor ama bu söylediğin şey. Ben iyi yazarların üniversitede ders vermesini çok destekleyen biriyim. Özellikle Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde öğrencilerin çağdaş yazarlarla karşı karşıya gelmelerini, onlara doğrudan soru iletmeleri, konuşmalarını önemsiyorum.

Evet, biz de bu boşluğu biraz Murat'la dolduruyoruz, etkinliklerimizle. Gençlerden müdavimlerimiz oldu artık.

Bir ritim tutturdunuz bu açıdan. Kitaplarınızı okuyan, sizi tanımak, soru sormak, yararlanmak isteyen gençler rahatlıkla ulaşabiliyor. Dolayısıyla buradan bir beslenme sağlayabiliyorlar. Ubor Metenga ve daha sonra Diyaloglar'ı yapma fikri nereden çıktı?

Ubor Metenga 2002-2003 yıllarında Açık Radyo'da yaptığımız bir edebiyat programıydı. Murat'ın dışında *Hayalet Gemi* ekibinden bazı arkadaşlarımız o sırada Açık

Radyo'da başka programlar yapıyorlardı. Bir edebiyat programı yapma fikrine kapıldık. İlk öykü olarak Oğuz Atay'ın "Demiryolu Hikâyecileri"ni seçmiştik. İsim ararken Oğuz Atay'dan hareket ettik. Sonra Ubor Metenga çıktı. Bir yıl her hafta yaptık, sonrasında zaman sorunu yaşamaya başlayınca bıraktık. Daha sonra 2009-2010 yanılmıyorsam, İKSV'nin salonunda yaptık. Türk edebiyatının seçkin öykülerini çözümlüyorduk. 2013'te de Murat'la Diyaloglar diye aylık bir etkinlik yaptık, Aynalıgeçit'te. Burada edebiyatın mesele ettiği temaları konuştuk: Ölüm, aşk, sürgün, kimlik vesaire... Hepsi verimli etkinliklerdi. Dinleyiciler teveccüh gösterdiler ama bence dinleyicilerden daha çok bize yararı oldu.

Gerçi daha önce, söyleşinin başında birkaç isim saydın ama "yazar olma" yolunda seni besleyen yazarlardan konuşalım biraz.

Sevdiğim yazarlar çok, bazıları herkesin üstünde mutabakata varacağı isimler. Ama hepsinin beni derinden etkilemiş olduğunu söyleyemem. Beni besleyen yazarlar zihnimde yer eden, kolayca açıklayamayacağım bir izdüşümü olan, olmadık karşılaşmalarda kendilerini hatırlatan yazarlar ve sayıları da fazla değil. Pek çok iyi okurun edebî mürşidi olan isimlerin bazıları benim mürşidim olmadı. Etkilendiğim yazarları sık sık okuma ihtiyacı duyuyorum. Kitapları elimin altında duruyor.

Edebiyatta bir familyadan, bir ruh akrabalığından söz edebilirsek Leylâ Erbil ve Edip Cansever'den sonra gelen ve yabancı bir dilde yazan ruh yakınım Max Frisch diyebilirim. Frisch'le geç tanıştım ama çok etkilendim. Oğuz Atay ve Tanpınar hakkında konuştuk. Her ikisinin de üstümde derin etkisi olmuştur. Oğuz Atay'ın özellikle öykülerindeki zekâ, romanlarında kendi toplumuna yönelik, ironi dolu, dilsel şiddeti azalmayan eleştirisi ve

bunu önleyemediği bir sevgiyle ortaya koyması beni ona bağlayan unsurlar oldu. Ben de bu ülkeyi Oğuz Atay gibi seviyorum, yani ana babasının kendisine eziyet eden ruh hastaları olduğunu bilen, buna rağmen sevmeye devam eden bir çocuk gibi.

Tanpınar'a da Oğuz Atay gibi üniversitede başladım. İlk *Huzur*'u okudum, kalakaldım. Onda, daha önce okuduğum çağdaş Türk yazarlarda olmayan bir şey buldum, medeniyet meselesi. "Şarkta her şey biraz oturup beklemekle ayağınıza gelir," cümlesi mesela, sanki zihnimde bir bölgeyi aydınlattı. O dönemde okuduğum çağdaş yazarlarda medeniyet meselesinden çok sistem eleştirisi vardı, gözü Batı'da olan, referanslarının çoğunluğu Batı'dan kaynaklanan bir edebiyattı, Doğu'ya bakan pencereleri tümüyle açık değildi, açık olan kısmı da Türkiye coğrafyasını görüyordu, daha Doğu'ya uzanmıyordu. Tanpınar'daki Doğu referanslarını da içeren medeniyet ve kökenleri meselesi benim için yeni bir şeydi. Sonrasında bu temaları işleyen pek çok yazar okudum ama yine de benim için Tanpınar'ın yerini tutmadı. Onu okurken ait olduğum toplumu bir başka gözle gördüm. Cumhuriyet ideolojisinin anne babamı, dolayısıyla beni inandırdığı kurmaca bir Batı kültürünün egemen olduğu bir ülkeye değil, pek çok kültürün kesiştiği, Ortadoğu'ya daha yakın bir coğrafyaya ait olduğumu Tanpınar'la anladım. Bu benim için önemli bir aydınlanmadır. Tanpınar'da beni etkileyen sadece bunlar olmadı elbette. Karakterlerinin ruhsal derinliklerine inme biçimi, psikolojik olanla toplumsal olanı aynı anda okuyabilmesi de etkilendiğim yönleri oldu.

Günlüğü yayımlandıktan sonra Tanpınar'ın bazı okurları epeyce sarsıldı, tamamen karşısına geçenler oldu. Senin tavrın neydi?

Bence bu yapıt ile yazarı ayrıştıramama sorunu. Ortalama okur olmanın göstergesi. Yapıt yazarını aşan bir so-

nuçtur. Daha önce konuştuk, yapıtı uğruna çevresine zarar vermiş yazarlarla sorunum var ama bu yapıtına hayranlık duymama engel değil. Öte yandan Tanpınar'ın *Günlükler*'ini okuduğumda ne şaşırdım ne de hayal kırıklığına uğradım. Zihnimdeki Tanpınar imgesini yıkacak bir şey bulamadım. Aksine, bazı yönlerini vurguladığını bile söyleyebilirim. Ama şu da var. Tutkuyla sevdiğim yazarlarda eleştirilecek yanları görmekte zorlanırım, hatta eleştirileri içten içe haklı bulsam bile yine de toz kondurmam. Tanpınar'ı da eleştirel gözle her okumaya kalktığımda yeni şeyler keşfedip dünyasına yeni baştan kapıldım. Tanpınar benim "anahtar yazar" dediğim türden bir yazar, her okuyuşumda yeni bir fikirle zihnimde kilitlenmiş bir yeri açıyor. Onda en zayıf bulduğum taraf kadın karakterlerdir ama buna bile eleştirel bakamıyorum. Günlüklerini ve mektuplarını okuyunca zaaflarıyla insan Tanpınar'ı tanıdım, olabildiğince elbette. Annesiz büyümüş bir adamın aşırı idealleştirdiği kadını, dipte yatan kadın korkusunu ya da aşkla başa çıkamamasını anlayabiliyorum, romanlarında da bunun etkisini görmek zor değil. Günlükler, mektuplar, anılar, kişisel defterler yazarların yapıtlarında izini sürebileceğimiz iç dünyalarını anlamamıza yardım ediyor. Yalnız Adalet Cimcoz'a yazdığı bir mektupta bugün ırkçı diyebileceğim bir yanını gördüğümde çok irkilmiştim. Londra'da James Baldwin'le tanışmış, Baldwin o zamanlar daha yolun başında genç bir yazar. Mektubunda Baldwin'den bahsederken, "Zenci ama sevimli biri," diyor. Zenci ama. Rahatsız oldum bunu okuyunca, sonra düşündüm, 1950'li yıllar. Amerika'da siyahlar hâlâ otobüsün arkasında oturuyorlar. Bugünkü gibi bir ırkçılık algısı henüz yok. Belki de sevdiğim için mazur görmeye çalıştım, açıklama aradım, bilemiyorum. Sevdiğimiz yazarların zamanları aşmasını, yaşadıkları dönemin etkilerini herkesten önce terk etmiş olmalarını bekleriz. Ama sonuçta insandırlar, dolayısıyla fazla bü-

yük bir beklenti bu. Yine Tanpınar'ın kendi cümlesiyle söylersek, "Göğsümüzde her gün bir kartal besleyemeyiz." Onlar da besleyemez.

Saydığım unsurlara rağmen Tanpınar'daki şu fikirler beni şu açıdan etkilemiştir diyemem, hiçbir yazar için bunu söyleyemem. Çünkü fikir romandan ayrıştırılabilen bir şey değil ya da benim yapabildiğim bir şey değil. Öte yandan romandan ayrı denebilecek şekilde, uzun diyaloglar halinde ortaya koyduğu fikirlerinden etkilenmediğim halde okumayı sevdiğim yazarlar da var.

Sevdiğim yazarlar çok ama etkilendiğim az diyorsun. Etkilendiğin başka kimler var?

Ferit Edgü mesela. Yazar olarak izini taşıdığımı söyleyemem, onun kumaşından değilim; ama Hulki Aktunç, Vüs'at O. Bener gibi Ferit Edgüsüz de bir Türk edebiyatı düşünemem.

Ben de Ferit Edgü'nün hak ettiği kadar okunmadığını düşünüyorum. *Hakkâri'de Bir Mevsim*, Türk romanının zirvelerinden biridir.

Aynı kanıdayım. *Hakkâri'de Bir Mevsim*, bence Türk edebiyatının en iyi on romanından biridir. Öyküde de Onat Kutlar'ın *İshak*'ı Türk edebiyatının en iyi öykü kitabı bence. Bu toplumun hayatında edebiyatın bu kadar sığ bir yeri olmasaydı, (sığdan da öte aslında, yok gibi bir şey), *İshak* bugün kitap okuyan hemen herkesin kitaplığında olurdu.

Bir başka şaşırtıcı yazar Özcan Ergüder'dir. Onun *Maskeli Balo* adlı kitabıyla tesadüfen karşılaştım. YKY'de sahaftan gelmiş bir grup kitabı karıştırırken gördüm, 1950'li yıllarda Yenilik Yayınevi'nden basılmış, küçücük

bir kitap. İlk sayfasını okudum, o kadar iyiydi ki, eve götürdüm, o gece bitirdim. Yayın kurulunda yayımlayalım dedim. Ama araştırınca gördüm ki, Can Yayınları 1990'larda tekrar basmış. Yine de belki bir dosyası vardır diye Ergüder'in izini bulmaya çalıştım. Buldum da, telefonda konuştuk. Yazmayı yıllar önce bıraktığını söyledi. İngiltere'ye yerleşmiş, orada gazetecilik yapmış. Edebiyata dönmeyi de düşünmüyordu.

Fikret Ürgüp'ün de tek bir kitabı var *Bütün Hikâyeleri*. Çok iyi bir kitap. Sık sık andığım Feyyaz Kayacan da benim için ayrı bir yerde duran yazarlardan. Çağdaşım diyebileceğim ressam-yazar Mehmet Günsür'ün *İçeriye Bakan Kim?* adlı öykü kitabı çok iyiydi. Mehmet Günsür çok genç öldü, edebiyatımız için büyük kayıp.

Edebiyatına düşkün değilim ama Nezihe Meriç'i hep ilginç buldum. İyimser bir yazar olmadığım için olsa gerek, onun iyimserliğini, insan sevgisini yansıtmasını çok sevmişimdir. Kendisi de öyleydi, insan bir insandı.

Gerçekten öyleydi, sıcaklık ve hayat yayardı etrafına. Edebiyatının da anaç bir dili vardır: Zaten "öykü ana" derler ona.

Gözü kapalı güvenebilirsin, öyle bir duygu verirdi çevresindekilere. Onu kendine özgü iyimserliği açısından biraz Memduh Şevket Esendal'a da benzetiyorum. İçerden, toplumun içinden yazan, kibirsiz, edebiyatı kutsallaştırmayan, öyküyü gerçekten hayatının parçası yapmış yazarlardandı. Memduh Şevket, Nezihe Meriç gibi yazarlar, şimdi'nin yazarlarıydı. Bize kendi şimdi'lerini içtenlikle ve çok güzel anlattılar. Bugün de şimdi'yi onlar gibi anlatan yazarlara ihtiyacımız var. Tomris Uyar, elbette çok iyi bir öykücüydü, bütün kitaplarını okumuştum. O dönemde çıkan bütün yazarları okuyordum. Günlük bir görevi yerine getirir gibi bir okumaydı. Adalet Ağaoğ-

lu, Erdal Öz, Demir Özlü, Orhan Duru hepsi o dönemde okuduğum yazarlardı ama yeni bir kitabı çıksın da okuyayım diye kapısında beklediğim kişi Leylâ Erbil'di. Hayatının son döneminde çıkardığı son iki kitabını *Kalan* ve *Tuhaf Bir Adam*'ı eskileri kadar benimsediğimi söyleyemem, bende bir *Karanlığın Günü*'nün yarattığı etkiyi yaratmadı ikisi de ama bu onun edebiyatına duyduğum sevgiyi etkilemiyor. *Kürk Mantolu Madonna*'nın özgün havasını saymazsak, Sabahattin Ali'nin romanlarına düşkün olmadım ama Türk öyküsünün iki büyük damarından biri olduğuna katılıyorum. Yusuf Atılgan da romanları kadar öyküleriyle de beni etkilemişti.

Çok iyi öyküleri vardır ama *Bodur Minareden Öte* yeterince görülmemiş bir kitaptır.

Olağanüstü öyküler, evet. Biraz kapalı öyküler olduğu için karşılığını yeterince bulamıyor sanırım. Edebiyat birikimi olmayan okur için anlaması zor.

Sevim Burak da unutulmazlarımdandır. *Yanık Saraylar*'dan çok etkilendim. Bir yazardan etkilendim mi hemen öbür kitaplarının da peşine düşerim. Sevim Burak'ta da öyle olmuştu. Ardından *Afrika Dansı*'nı okudum. Beğenmenin ötesinde çarptı beni Sevim Burak.

Halbuki onunla da edebiyat diliniz aynı değil.

Hiç değil. Ama benim için özgün olan metin okunmaya değer. Dilimin yakın olması gerekmiyor. Hatta apayrı olması daha doğru. Nezihe Meriç ile Sevim Burak'ı yan yana getiremeyiz ama ikisi de kendine has oluşlarıyla beni farklı şekilde etkiledi. Füruzan'ı da unutmayayım. Bir duygu dünyası inşacısıdır, yoksulların dilini iyimserlikle, incelikle ortaya koyar. Sevgi Soysal da çok severek

tüm kitaplarını okuduğum bir yazardı ama etkisi bende devam edenlerden olmadı.

Şunu tekrar edelim, 2000'ler öncesi Türk edebiyatının belli başlı isimleri hakkında aşağı yukarı bir mutabakat vardır. Benim üniversite çağlarım için de geçerli bu. Anmadığım ama çok değerli bulduğum pek çok yazar var daha. Öte yandan bu tür listeler, sıralamalar tamamen kişiseldir. En objektif olduğunu düşündüğümüz eleştirmenlerin önerileri bile kişiseldir. Demek istediğim bu tür listeler bir beğeni sıralaması, bir hiyerarşi ifade etmiyor.

Yazarın kendini ait hissettiği bir "familyası" olduğu gibi okurun da olmalı değil mi? Bunlar da birbiriyle yan yana durabilecek yazarlar olmalı, dili, meselesi, işleyişi ile. Burada bir tür edebî hiyerarşiden değil, yazarın ortaya koyduğu öz'den söz ediyorum.

Ortaya konan öz çok farklı olsa da, iyi bir okur birbiriyle yan yana gelmeyecek iki yazarı da aynı güçle sevebilir belki, bilemiyorum. Bence burada kıstas okurun edebî çıtası. Belli bir niteliğin üstünde farklı türden yazarları yan yana getirebilen iyi okurlar var. Ama ben yalnız yazar olarak değil, okur olarak da sözünü ettiğim türden bir ruh akrabalığı arıyorum galiba. Yakınlık duyduğum yazarları "hayata romanlaştıracak konu bulmak için bakmayan, meselesi varlığının parçası olmuş yazarlar" gibi kaba bir ortak paydada birleştirebilirim. Galiba Thomas Bernhard gibi aynı meseleleri işleyen, temalarında bir süreklilik olan yazarları seviyorum. Bernhard'a ve Frisch'e yapılan en büyük eleştiri hep aynı şeyi yazdıklarıdır ya, ben hep aynı şeyi yazdıkları için seviyorum oysa.

İyi yazmak için iyi okur olmak gerektiği klişesini tekrarlamaya gerek yok artık, mesele neyi okuyacağını bilmekte. Özellikle

Batı edebiyatından çevrilmiş çok sayıda kitap yayımlanıyor ve çoğu zaman bu kitap yığını içinde iyisini keşfetmek zaman alıyor. Genellikle de güvendiğimiz kişilerin referanslarıyla seçiyoruz okuduklarımızı. Genç okurlara fikir vermesi açısından okunmaya değer bulduğun yazarları ve sendeki etkilerini anlatır mısın biraz?

Marquez'den Octavio Paz'a, Juan Rulfo'dan Fuentes'e kadar üniversite ve sonrası yıllarımda yayımlanan Latin Amerikalı yazarların çoğunu okudum. Ama hepsini bütün kitaplarıyla okumaya devam etmedim. Hatta en son Mario Vargas Llosa'nın *Ketum Kahraman*'ını okudum. Nobellidir biliyorsun ama Llosa çok da fazla yakınlık duymadığım bir tarzın yazarı. Okuduğum Latinler arasında Jorge Louis Borges, Cabrera Infante, Julio Cortázar ve Portekizli José Saramago ile yine Portekizli Fernando Pessoa zihnimde ayrı bir yer tuttu. Pessoa'nın *Huzursuzluğun Kitabı*'nı, Cortázar'ın *Seksek*'ini çok geç okudum, belki de iyi oldu. Borges'in Türkçede yayımlanmış ve okumadığım kitabı kaldı mı bilmiyorum. Cortázar hayranlık duyduğum, Saramago severek okuduğum yazarlar olmakla birlikte benim yazarım değiller. Açıkçası Borges ve Infante dışında Latin Amerika edebiyatının genel atmosferi beni pek de fazla çekmiyor. İtalyanlardan Italo Svevo'dan ve Cesare Pavese'den etkilendim. Bazı okurların ve yazarların kıymetlisi olan Italo Calvino da nedense benim yazarım olamadı.

Galiba başından beri en çok Orta Avrupa edebiyatından etkilenmişim, hâlâ öncelikli tercihim onlar. Elias Canetti yirmili yaşlarımda *Körleşme*'sini okuyarak çok etkilendiğim bir yazar oldu. Stefan Zweig da öyle. Ondan ilk neyi okudum, hatırlamıyorum. Heinrich Böll, Hermann Hesse yine severek okuduğum yazarlardı ama bendeki etkilerinin hâlâ devam ettiğini söyleyemem.

Robert Musil'in *Niteliksiz Adam*'ını bitirmeyi başaramadım ama *Üç Kadın*'ı ve biyografisini başardım: *Nitelikli Bir Adam.* Romanlarından satır satır cümleler aktarılarak örülmüş çok sağlam bir biyografi. Thomas Mann nedenini bilemediğim bir şekilde sinirli bir hayranlık duyduğum bir yazar, *Buddenbrooklar* mesela, dünya edebiyatının en önemli yapıtlarından biri, hayranım gerçekten, yarattığı karakterler hâlâ capcanlı duruyor zihnimde. Bir tek *Göçmenler* adlı romanını okuduğum ama aklımın bir köşesinde diğer kitaplarını okumak duran W. G. Sebald var, babasının Nazi olması özellikle ilgimi çekiyor. Öykücü ya da romancı olmasa da Walter Benjamin benim için has bir edebiyatçı, Türkçede yayımlanan her satırını okumak için çaba gösteriyorum. Susan Sontag'ı daha çok okumak istiyorum. Ingeborg Bachmann'dan söz etmiştik, üstümde büyük etkisi oldu, *Otuzuncu Yaş*'ı yenilerde tekrar okudum. Türkçedeki bütün kitaplarını okuduğum, çıkacakları da heyecanla beklediğim az sayıdaki yazardan biri J. M. Coetzee. Okuduğum her satırından aynı tadı aldım. Bu saydıklarım zihni ileriye götüren yazarlar, okudum bitti diyebileceğimiz yazarlar değiller.

Louis-Ferdinand Céline'in *Gecenin Sonuna Yolculuk*'u da beni çok etkilemişti ama *Profesör Y. ile Konuşmalar*'ını sevemedim. Aslına bakarsan Fransız edebiyatını okumak için çıldırmıyorum. Raymond Quieneau tat alabilmek için Fransızca okumak gerektiğini düşündüğüm bir yazar, Türkçesinden mutlu olmadım. Fransız okurların neden sinir olduklarını anlayabildiğim Michel Houellebecq'i ilgiyle okudum öte yandan, okumaya devam edeceğim. Fransızca edebiyat denince, hâlâ okumadığım için suçluluk hissettiğim yazar Marcel Proust. Hep bir niyet içindeyim ama YKY'den çıkan toplu kitabını ne zaman elime alsam, üç bin küsur sayfa gözümü korkutuyor, bırakıyorum.

Son yıllarda çok severek okuduğum birkaç Alman yazar var. Uwe Timm, Monika Maron ve Jenny Erpenbeck. Bunlar yeni kitapları yayımlansa da okusam dediğim yazarlar. Uwe Timm Batı Almanya kökenli, diğer ikisi Doğu Almanya'da doğmuş. Üçü de okunmaya değer yazarlar. Hollandalı genç yazar Arnon Grunberg *Tirza*'yla beni çok etkilemişti. Macar edebiyatından yeni keşfettiğim yazarlardan biri Péter Nádas. Macaristan'ın en büyük bir yazarlarından biri deniyor. *Parallel Stories* diye bir kitabı var, büyük boy bin yüz sayfa, kucağına bile alamıyorsun, masada okumak zorundasın, yüz sayfasını okuyabildim ancak. Budapeşte, Berlin ve Viyana'da geçen ayrı hikâyeler ama birbiriyle ilişkileniyor, okuduğum kadarı bile müthişti. Aynı yazarın *Ölümle Baş Başa* diye bir kitabı çıktı. O öyküleri okuyunca nasıl bir yazar olduğu anlaşılıyor. Yine Macar edebiyatından Laszlo Krasznahorkai diye adı çok zor söylenen bir romancı var. Türkçeye iki kitabı çevrildi. Çok kapalı, zor ama çok kuvvetli bir yazar. *Şeytan Tangosu*'nu okudum, çok etkileyici. Bir de *Savaş ve Savaş* diye bir romanı çevrildi, onu da okuyacağım. Yine genç bir Macar keşfettim. Onun da adı çok zor. György Dragoman. *Beyaz Şah* adlı romanı okudum, çok beğendim. Umarım diğer kitapları da yayınlanır.

Hayatımın çeşitli dönemlerinde Yeni Roman akımının bazı yazarlarını okumayı denedim. Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Robert Pinget, Philippe Sollers gibi. Hepsinden birer kitap okudum ama ısındığımı söyleyemem. Buna karşılık Witold Gombrowicz'i çok sevdim, *Ferdydurke* ve *Bakakai*'ı tekrar okumak istiyorum. George Perec'in özellikle *Yaşam Kullanma Kılavuzu* sık sık karıştırdığım, bazı öykülerini yeniden okuduğum bir roman. Perec biliyorsun, çok oyunbaz bir yazardı, hiç e harfini kullanmadan yazdığı romanı *Kayboluş*'u da okudum. O da hınzır bir kitap. Çevirmeni Cemal Yardımcı

da Türkçesinde hiç e harfi kullanmamış. Bence çok başarılı bir çeviri. Okumak yazarlar için bile tümüyle bir görev veya zorunluluk değildir, insan okurken haz almalı. Neyse ki Fowles, "İnsanın okurken elinden bırakabileceği kitaplardan nefret ederim, kendini okutturacak öyküden yoksunlarsa başka yönlerden iyi olmaları beni ilgilendirmez," demiş. Bu cümleye sığınıp bazı romanları yarıda bırakabiliyorum. Başka isim gelmiyor şu anda aklıma.

Amerikan edebiyatı okuyor musun?

Zaman zaman. James Baldwin'den Paul Auster'a, Edgar Allan Poe'dan Jonathan Safran Foer'e, Salinger'dan Thomas Pynchon'a eski yeni pek çok yazarı az çok okudum. Beat kuşağı yazarlarına ilgi duyacağımı sandım ama başlayıp gerisini getiremedim. En son Jonathan Franzen'in *Düzeltme* ve *Özgürlük* adlı romanlarını okudum. Su gibi okudum ama o kadar. Lise çağlarımda John Steinbeck'i hatmetmiştim. Edgar Allan Poe, J. D. Salinger ve William Faulkner dışında Amerikan edebiyatına düşkün olduğumu ve yakından takip ettiğimi söyleyemem. Birkaç ismi ayrı tutarsak İngiliz edebiyatı da öyle. John Fowles İngiliz edebiyatının çok seçkin bir ismiydi. Romanları çok iyi elbette ama sık sık referans verdiğim *Zaman Tüneli* adlı denemeleri şiddetle önerdiğim bir kitap.

Çağdaş İngiliz yazarlardan Tim Parks'ı da çok beğendiğini biliyorum.

Evet. Tim Parks'ın Türkçede çıkan beş kitabını da okudum, tek kitaplık bir yazar değil benim için. *Kader* ve *Europa* romanlarını çok beğendim özellikle *Kader*'i. Ama sonrasında mesala *Yargıç Savage*'dan aynı lezzeti almadım. İngiliz edebiyatından Malcolm Lowry'nin *Yanarda-*

ğın Altında'sı çok iyi bir roman ama çeşitli kesintiler yüzünden bitirmeyi başaramadım. Bazı okurların çok sevdiği Kazuo Ishiguro'yu ben de sevdim, Lawrence Durrell'ı çok sevdim, Ian McEwin'a, Christopher Isherwood'a fazla ısınamadım. Diğerleri şu anda aklıma gelmiyor. Bir de tabii yıllardır okumak isteyip bir türlü başaramadığım; John Updike, Peter Ackroyd gibi sayısız yazar var.

Bugünkü Rus edebiyatını çok merak ediyorum. Vladimir Makanin'den başka okumadım çünkü. Makanin'in diğer kitapları da çevrilse ne iyi olur. İkinci kuşak Rus yazarlardan Andrey Belıy daha yeni çevrildi. 1934'te ölmüş, iki yüzyıla da ait bir yazar. Nabokov'a göre Belıy'ın *Petersburg*'u 20. yüzyılın dört büyük romanından biri. Çok güçlü bir roman ama her satırda Rus kültürü var, kitabın yarısı dipnot. Nabokov'un dört büyük romandan bir diğeri dediği *Ulysses* gibi anlaması güç. Umberto Eco geldi aklıma şimdi, onu sadece bir romancı olarak değil, bir kültür insanı olarak önemsiyorum. Pek çok kitabını severim ama ille de *Yanlış Okumalar*. Sayamadığım ne çok yazar var. Japon yazar Haruki Murakami'yi elbette okudum, okuyorum da ama bayıldığımı söyleyemem.

Milan Kundera da her kitabını beklediğim bir yazar. Üniversite yıllarımda *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* bestseller olmuştu. O yıllarda ısrarla okumamıştım. Ne kadar büyük kayıpmış. Yıllar sonra okudum, hemen diğer kitaplarının peşine düştüm. *Saptırılmış Vasiyetler* adlı denemeleri sık sık başvurduğum bir kitap. *Roman Sanatı* ve *Perde* de öyle. Romanlarının hepsini çok sevdim diyemem, *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* ve *Ölümsüzlük* dışındakiler bende fazla iz bırakmadı. Ama yine de yeni bir kitabı çıkınca hemen okuyorum.

Max Frisch'le ilk nasıl tanıştın?

YKY'de oldu. Çok tuhaf, çok geç bir tanışmaydı benim için.

Çevrilmesi için mi gelmişti?

Hayır, *Stiller* daha önce yayımlanmıştı YKY'de. Tekrar baskısı yapılmıştı sanırım. Onu mu gözden geçiriyordum, nasıl oldu hatırlamıyorum. Ama daha ilk sayfalarda kapılıp gittim. Aradığım yazarı buldum diye düşündüm. Max Frisch herkesin üstünde aynı etkiyi yaratmıyor. Ruh değmesi garip bir şey.

Peki biri, yapıtların üzerinde Frisch etkisini araştırsa somut bir şey çıkarabilir mi ortaya?

Bilmiyorum, belki vardır ben görmüyorumdur. Ama şöyle bir şey var, beni asıl etkileyen yanı edebiyat hayat ilişkisine dair görüşleri oldu, adını koymaya çalıştığım şeyleri gördüm onda.

Yani ondan bir yazar olarak değil, belki bir düşünür, bir kuramcı gibi etkilenmişsin.

Öyle denebilir. İnsanın kendi hayatını öyküleştirmesi meselesi Frisch'te billurlaşmış halde bulduğum bir düşünce oldu. Frisch bana kendimi gösteren yazarlardan biri. Onu okudukça neden uzun yazdığımı, neden bir hikâyenin içinde birçok hikâye anlattığımı anladım. Edebiyatımda Frisch'ten bulunacak iz belki onunkini andıran tuhaf melankoli, bir de sıradan insanların küçük, anlık hikâyelerine değip geçmemdir. Onun anlattığı, Thomas Bernhard gibi şiddetli, öfkeli olmayan ama gene de insanın içini ağrıtan bir hikâye. Varoluşsal bir yalnızlık var Max Frisch'te. Karakterleri genellikle yalnız yaşar. Özellikle

Stiller ve *Adım Gantenbein Olsun*'daki karakterlerin kendileri olmakla ilgili problemleri vardır. Bu problemleri de acıklı, dramatik bir hikâye olarak anlatmaz, cümlelerin içine sızar. Karakter bara girer, yalnızdır; restorana gider, orda da yalnızdır; sinemaya gider, konsere gider, sevgilisiyle buluşur, sevgilisiyle yatar, gene yalnızdır. Karakterden karaktere geçer. Yazdıklarının dokusundaki yalnız olma hissinin tuhaf yoğunluğu, zamandan zamana kişiden kişiye geçişleri beni en çok etkileyen unsurlar. Eminim Almancada olağanüstü lezzetlidir.

Kendi dilinde okumayı herhalde isterdin...

Çok isterdim; ama bir dili, sevdiğim yazarları kendi dilimde okuyup hissedeceğim kadar öğrenebileceğimi düşünmedim. Tuhaf bir melankolisi var Frisch'in. Garip bir şekilde, Amerika'dan çok etkilenmiş. *Montauk* diye bir kitabı var, anı, anlatı, roman arası, tuhaf ama çok etkileyici bir metin. *Montauk*'a gittim sırf Max Frisch'in gittiği yer diye ama hayal kırıklığına uğradım.

Tipik bir okur tavrıdır: Yazarın izinden gezmek.

Evet, pek sevmem yazarın izinden gitmeyi aslında. Bir tek Montauk'a gittim, kitaptaki melankoliyi hissetmek için. Ama zengin Amerikalıların tatil yeri olmuş. Yatlar, restoranlar. Melankolinin izi bile yoktu, herkes pür neşe, yiyor, içiyor, yüzüyordu. Tabii gittiğimde hava 35 dereceydi. Rüzgârın kumları havaya kaldırdığı bomboş kumsaldan, dalgalı okyanustan eser bile yoktu. Kışın gitmek gerek.

Senin kitaplarının da yabancı dillere çevrildiğini biliyorum. Hatta *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek* kitabı ödül de almıştı, Balkanika Ödülü. Ödül şartnamesi gereği iki Balkan

dilinde yayımlandı sonra, Arnavutça ve Makedoncada. Başka hangi dillere çevrildi kitapların?

İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İsveççe, Arapça, Bulgarca, Romence, Sırpça, Lehçe, Slovakça, Slovence, Azerice, Rumence, Çince, Hintçe, hatta Tamilce. Almancaya ve İspanyolcaya çevrilen kitabım yok. *Aziz Bey Hadisesi* İngilizcede yayımlandı ama İngilizler çok zor yayımlıyor. İngiltere çeviri kitap oranının en düşük olduğu ülke, bütün kitap piyasasının yüzde altısı çeviri kitaplardan oluşuyor. Gerçi bundan yanıltıcı bir sonuç çıkabilir, İngilizcenin dünya dili olduğunu dikkate almak lazım. Alman kitap piyasasında çeviri kitap oranı yüzde kırka yakın ama bunun büyük çoğunluğu İngilizceden Almancaya çevrilen kitaplar. Dolayısıyla diğer dillere kalan pay çok büyük farklılık göstermiyor. Arnavutluk, Hırvatistan ve Bosna Hersek ilginç, birkaç kitabım yayımlandı bu ülkelerde, devam etmek istiyorlar. Arnavutçaya dört kitabım çevrildi, diğerleri de çevriliyor.

Kültürel bir yakınlık var onlarla...

Onlara yakın geliyor anladığım kadarıyla.

Arnavutluk'ta enikonu ünlü bir yazarsın demek ki.

Bilmem, hiç gitmedim. Arnavutçada ilk *Aziz Bey Hadisesi* çıktı. Kitabın son sayfasında "Tirazhi 3000 kopje" yazıyordu, tiraj 3000 kopya. İnanamadım, hâlâ da inanamıyorum. Arnavutluk'un nüfusu üç milyon, hadi dünyadaki bütün Arnavutları da katalım, altı milyon diyelim. Kitap üç bin kopya basılıyor. Nüfusun yüzde beşi. Akıl almaz bir durum. Bu hesapla bizde kitapların en az üç milyon kopya basılması gerekir.

الحجر والورقة والمقص
ايفر تونش
آيفر توسن
ترجمة: فاروق مصطفى

AYFER TUNÇ
KËTO ÇIKËRRIMA
TË VITEVE '70
GUR - LETËR - GËRS
AYFER TUNÇ
ƏZİZ BƏY
HADİSƏSİ

Ayfer TUNC
Slučaj
AZIZ-BEGA
Айфер Тунч
КРАТКО-АЛВО РАЗКАЗАНАТА
КРАТКА ИСТОРИЯ
НА ЕДНА ЛУДНИЦА
Айфер Тунч
НОЩТА
НА ЗЕЛЕНАТА ФЕЯ
YEŞİL
PERİ
AYFER TUNÇ

AYFER TUNÇ
NUIT D'ABSINTHE
« EN TURQUIE, TOUT EST CACHÉ, ENCORE AUJOURD'HUI »
- Ayfer Tunç
அஸ்ஸ் பே சம்பவம்
आयफर तंच
The Aziz Bey Incident
Ayfer Tunç
Translated by Stephanie Ates
SAGAN OM HERR AZIZ
AYFER TUNÇ
LA NOTTE DELL'ASSENZIO
Ayfer Tunç
Ayfer Tunç
Noć zelene čarobnice
Ajfer Tunč
Noć zelene vile
Ноќта на зеленаша самовила
СЛУЧАЈОТ НА ГОСПОДИН АЗИЗ
AYFER TUNÇ
INCIDENTUL LUI AZIZ BEY

Türk edebiyatının genç yazarlarından kimleri okuyorsun? Murat Gülsoy'u okuyorsun tabii.

Elbette, yayımlanmadan önce. Özellikle kurgusuyla çok özgün bir yazar Murat, Türk edebiyatında bence benzeri yok. Romanlarındaki kurgunun zekice işlekliğini, karakterlerinin sakin derinliğini, metinlerinin tümüne egemen olan akılcılığı ama aynı zamanda akıl ile deliliğin yer değiştirme biçimini çok seviyorum. *Gölgeler ve Hayaller Şehrinde* ile farklı bir tarz yakaladı. Tarih ile edebiyatı, çok zekice ve medeniyet üstüne derinleşerek, düşünen bir dille bir araya getirdi. *Baba Oğul ve Kutsal Roman*'ın kurgusu, dili, edebiyat referansları olağanüstüydü bence.

Ali Teoman'ı da sevdiğini biliyorum.

Evet, hem arkadaşımdı hem de çok severek okuduğum bir yazardı. Ali'nin dünyasının zenginliği, zekâsı, yapıtlarına yansımıştı. Mimar olduğu için olsa gerek kurgusunda çok sağlam bir şey vardı. Günümüz Türk edebiyatında sevdiğim pek çok yazar var. Çağdaşlarım içinde Barış Bıçakçı'dan İhsan Oktay Anar'a, Mehmet Açar'dan Burhan Sönmez'e kadar iyi olduğuna dair bir konsensüs oluşmuş yazarların hepsini severek okuyorum. Genç kuşaktan çok umutluyum. Pek çok iyi yazar var aralarında, henüz okumadığım, bilmediğim de çok var. Herkesi okumam mümkün değil. Kalan ömrüm okumak istediğim yazarların binde birini bile okumaya yetmeyecek.

Yusuf Atılgan dermiş ya, bu kadar okunacak kitap varken niye yazmakla uğraşayım, diye.

Evet, zaman az, okunacak kitap çok. Doğru seçimler daha da önemli. Ama pek çok kitaptan da gençliğimde aldığım kadar tat alamıyorum artık.

Neden?

Bir nedeni eskisi kadar büyük yapıtların olmaması, bir nedeni de bazı tatlara alışmış olmamız. Çehov okumuşum, hatmetmişim zaten, bir Çehov benzeri okumak beni sıkıyor. O nedenle olsa gerek, okur olarak özgünlük arayışım arttı.

Şiiri tür olarak çok seviyorsun ama daha çok İkinci Yeni şairlerini anıyorsun. Başka şairler var mı severek okuduğun? Varoluşsal melankolisi ve aileyle kurduğu ilişki biçimiyle seni etkilemiş olabileceğini düşündüğüm, Necatigil'i hiç anmadın mesela.

Ah tabii ki! Behçet Necatigil yine hafızama işlemiş şairlerden. Bence Necatigil az çok şiir okuyan herkesin hafızasına işlemiştir. Onun duygu dünyasını beraberimizde gezdiriyoruz gibi gelir bana. Oktay Rifat'ı da çok severim. Gülten Akın'ın hâlâ aynı dirilikle şiir yazıyor olmasına hayranım. Aynı kuşaktan olduğumuz Birhan'ın (Keskin) şiirlerini özlüyorum, bazen burnumda tütüyor. Metin Altıok'un eskiden yeterince okunmadığını düşünürdüm, bu aralar sanki daha çok okunuyor gibi geliyor bana. Bloglarda dizelerine rastlıyorum, seviniyorum. Melih Cevdet Anday birkaç şiirini okuduğum bir şair ama benim şairim olamadı. Orhan Veli de yine toplumsal hafızamıza işlemiş bir şair ama o da benim şairim olamadı.

Günümüz şiirini, genç şairleri izliyor musun?

Olabildiğince izlemeye çalışıyorum ama iyi izlediğimi söyleyemem. Gonca Özmen yeni şiirlerini merakla beklediğim bir şair. Gökçenur Ç.'yi ilgiyle okuyorum, çok değişik buluyorum şiirini. Didem Madak'ı severdim, genç yaşta kaybettik. Daha yazacak çok şiiri vardı. Başka genç ve iyi şairler de var tabii, bu kadar değiller.

İslami kesimden de okurların olduğunu söyledin yukarıda. "Muhafazakâr" kabul edilen çok iyi şairler var; Cahit Zarifoğlu, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Cahit Koytak gibi. Onları da okur musun?

Gerçek şiir bence çok garip bir şey, dilin hakiki tılsımı, dünya görüşü, inanç tanımıyor. Benim için iyi şiir var, İslamcı, Budist, ateist... şairin inanç dünyasının bir önemi yok. İsmet Özel dilimin de hafızamın da sık sık kendini tutamadığı şairlerdendir. Öyle iyi şiirler yazmış ki, hayatın bir yerinde mutlaka kendini hatırlatıyor. Cahit Koytak ve Sezai Karakoç da öyle. Ama onları daha geç bir zamanda okuduğumdan mı bilmiyorum, dizeleri İsmet Özel'inkiler kadar sık çıkıp gelmiyor.

Dünya şiiriyle nasıl aran?

Çeviri şiirden hiç tat almadım. Onun için okudum diyemem. Tek bir istisna oldu, Georg Trakl. *Akşamları Kalbim* kitabını çok sevdim.

Kim çevirmiş?

Gertrude Durusoy ile Ahmet Necdet.

Ne oldu Trakl'da seni çeken?

Karanlık bir doğa ve yine Orta Avrupa melankolisi. Kitabın adı bile yeterince çekiciydi. *Akşamları Kalbim*. Doğacı biri olmadığımı söylemiştim, dolayısıyla doğayı öne çıkaran, benzetmelerini doğadan alan metinler beni çok sıkar. Ama Trakl'ın şiirinde anlattığı karanlık ve ıslak ormanlarda, sisli akşamlarda, tekinsiz gecelerde, buğuda, havada garip, depresif bir şey, acı çeken bir ses vardı.

Trakl'ı okumadan önce hakkında bir şey bilmiyordum. Okuduktan sonra bu karanlık, depresif dizelerin şairinin hayatını merak ettim. Çok trajik bir öykü çıktı karşıma. Egon Schiele'ye benzettim. İkisi de Avusturyalı, aynı dönemde yaşamışlar. Schiele 28, Trakl 27 yaşında ölmüş. Trakl ağır uyuşturucu bağımlısı, uyuşturucu ilaçlara kolay ulaşabilmek için eczacılık okumuş. Şizofreniden mustarip olduğu söyleniyor. Egon Schiele gibi Trakl'ın da kız kardeşi Grete'yle aralarında bir ensest ilişki olduğu söylentisi çıkmış. Aşırı dozda aldığı kokain nedeniyle ölmüş. Çeviride bile hissedilen derin bir acı vardı Trakl'ın şiirlerinde.

Geçenlerde İngilizce edebiyatın önemli isimlerinden Amitav Ghosh'la bir söyleşi yaptınız. Onun hakkında ne düşünüyorsun?

Amitav Ghosh'un bir kitabını okudum sadece, *Sırça Saray*. Tek bir kitap bir fikir edinmek için yeterli değil, ama Ghosh'u okumak bana bizim doğumuz hakkında hiçbir şey bilmediğimizi gösterdi. *Sırça Saray* 1885'ten başlayıp bugüne kadar gelen, birkaç ana karakter üzerinden anlatılan Hindistan'ın savaş ve bağımsızlık tarihinin romanı. Beni çok etkileyen şeylerden biri anlattığı dünyanın çokdilli olmasıydı. Öyle çok dil konuşuluyor ki, kimse kimseyi anlamıyor. Hindistan'ın neden İngilizce konuştuğunu anladım. İngilizcenin konuşma tarzı da işleniyor romanda. Belli bir sınıfın mensubu olabilmek için çok akıcı İngilizce konuşmak yetmiyor, aynı akıcılıkta yazmak da gerekiyor. Bunun ne kadar önemli olduğunun altı kalınca çizilmiş. Ghosh anormal bir yoksulluk ve sayısız hastalık anlatıyor. Romanda ince bir eleştiri kanalı da var. Hint dünyasının İngiliz kültürüyle kıyasını çok incelikle ortaya koymuş. Mesela filleri yetiştirmeyi İngilizlerden öğrendiklerini anlatıyor. Hintlilerin filleriyle

Amitav Ghosh ile TV söyleşisi çekiminde.

övündüğünü, süslediklerini, gezdirdiklerini, en güzel fil benimki diye yarıştıklarını ama filleri tomruk taşımada kullanmayı İngilizlerin akıl ettiğini ve böylece bütün bir ekonominin değiştiğini anlatıyor. Belgesel bir niteliği var romanın. Ghosh'un anlattığı 19. yüzyıl Hindistan, Bengal ve civarı hakkında, doğası hakkında hiçbir şey bilmiyormuşum, bu roman bana bunu gösterdi. Asya hakkında fikrim bile yokmuş. Asıl önemlisi Doğu bize Batı kadar, hatta Amerika'yı düşünecek olursak Batıdan çok daha yakınmış. Ghosh'u okurken Hindistan ve Bangladeş'le aramızdaki saat farkını merak ettim. Bangladeş'le üç, Hindistan'la iki buçuk saat fark var. Oysa Amerika'yla fark yedi saat olduğu halde bize Hindistan kadar uzak gelmiyor. Çünkü Batı'ya bakıyoruz, Doğu'nun arkamızda olduğunu düşünüyoruz.

Hindistan ekonomik ve kültürel olarak hiç de geri bir ülke değil ama coğrafi olarak Doğu'da olması bile yetiyor galiba. Batılılarda yakındığımızı biz de Doğu'muzdakine mi yapıyoruz? Senin cümlendi galiba, "Herkes kendi Doğu'suna oryantalist."

Evet, herkes kendi Doğu'suna oryantalist. Daha ilginci Afganistan'la aramızdaki saat farkı bir saat otuz dakika. O kadar. Ama Afganistan bize dünyanın öbür ucu gibi geliyor. Çok tuhaf bir şey bu, Doğu'ya bakışımızdaki kilometrelerce uzaklık hissi.

Bu bilinci sarsmak için seyahat etmek, çok gezmek yazarın bakışını değiştiren bir katkı sağlıyor mu?

Öyle düşünmüyordum önceden ama gezdikten sonra evet, kesinlikle öyle.

Amitav Ghosh'un konumu nedir dünya edebiyatında?

Bengal asıllı ama Kalküta'da doğmuş, Hindistan'da büyümüş, oranın vatandaşı ve Amerika'da yaşıyor. İngiltere'de Booker dahil olmak üzere pek çok ödül almış. İngilizce edebiyatın önemli bir temsilcisi olarak görülüyor.

Bu söylediklerinden çağdaş dünya edebiyatını da iyi izlediğin görülüyor. Bu yazarların bizde okunma durumu nasıl? Çevrildiğine göre satıyor, okunuyor tabii ama sadece okur değil, yazarlarımızın ilgisi ne düzeyde çağdaş dünya edebiyatına?

Hayır, ne yazık ki dünya edebiyatını iyi izlediğimi söyleyemem, aksine, yeterince izleyemiyorum. Hatta yeterince okuduğumu da düşünmüyorum. Evet pek çok kitap çevriliyor, yayımlanıyor ama tirajlar 76 milyonluk bir nüfus için gülünç denecek kadar az. Tabii her yıl basılan yeni kitap başlığı bizim gençlik yıllarımıza göre karşılaştırılmayacak kadar arttı ama okurun nüfusa oranı ne durumda emin değilim. Yayıncılar Birliği bu konuda çalışmalar yapıyor ama fazla haberdar değilim açıkçası. Türkiye'de 5.5 milyon üniversite öğrencisi olduğunu düşünür-

sek yeterince kitap okuyan bir kitleden söz edebilir miyiz, sanmıyorum. Yazarlar okuyor mu? Bilmiyorum, bence okuyorlar.

"Yazmak istediğin" bir kitaptan söz etmiştin, konuşurken. Bununla bitirelim. Nasıl bir kitap planlıyorsun? Belki de başlamışsındır bile.

Dünyaya dair karamsarlığıma ilişkin bir roman değil. Ama peşine düştüğüm mesele bu kez kader. Solcu bakış açısı hep kader diye bir şey yoktur, insan kaderini kendi tayin eder der ama yanlış bu. Kader diye bir şey var. İbni Haldun söylemiş ama benim Tanpınar'dan okuduğum gibi, "Coğrafya kaderdir." Yazmayı düşündüğüm roman bağlamında ilgilendiğim kısım, kaderden bize kalan nedir? Kaderimizin bize hazırladığı çerçeve içinde seçeneklerimiz neler ve nasıl kullanıyoruz? Her yeni roman fikri aynı zamanda bir niyettir tabii, neye niyet neye kısmet de diyebiliriz.

XV

ÖYKÜ

1989 *Saklı*, Cem Yayınları

1996 *Mağara Arkadaşları*, Yapı Kredi Yayınları

2000 *Aziz Bey Hadisesi*, Yapı Kredi Yayınları

2003 *Taş-Kâğıt-Makas*, Yapı Kredi Yayınları

2004 *Evvelotel*, Can Yayınları

2014 *Kırmızı Azap*, Can Yayınları (*Taş-Kâğıt Makas* ve *Aziz Bey Hadisesi*'ndeki kısa öyküler)

ROMAN

1982 *Kapak Kızı*, Simavi Yayınları; gözden geçirilmiş 2. Baskı: Can Yayınları

2009 *Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi*, Can Yayınları

2010 *Yeşil Peri Gecesi*, Can Yayınları

2011 *Suzan Defter*, Can Yayınları (novellanın ayrı basımı)

2014 *Dünya Ağrısı*, Can Yayınları

2014 *Aziz Bey Hadisesi*, Can Yayınları (novellanın ayrı basımı)

YAŞANTI

2001 *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*, Yapı Kredi Yayınları

2007 *"Ömür Diyorlar Buna"*, Can Yayınları

2012 *Memleket Hikâyeleri*, İletişim Yayınları

ARAŞTIRMA

1995 *İkiyüzlü Cinsellik* (Oya Ayman'la), Altın Kitaplar

"Bu söyleşi, 1989'dan bu yana yayımladığı nitelikli öykü ve romanlarla dikkati çeken, giderek çağdaş Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Ayfer Tunç'un yazar olma sürecini ve edebiyat hayatının son yirmi beş yılını kendisinden dinlemek amacıyla gerçekleştirildi. Yazarlardan bu tür konularda bilgi derleme imkânını kaçırmamak gerek. Özellikle de Ayfer Tunç gibi ardında biyografik malzeme bırakmaya gönüllü değillerse. Söyleşimiz sırasında, Tunç'un otobiyografi yazmayacağını, kişisel hayatına ait arşiv tutmaya da hiç meraklı olmadığını şaşkınlıkla öğrendiğimde bu işe kalkışmakla ne kadar iyi yaptığımı anladım."

Handan İnci

Karanlıkta Kelimeler, yazdığı kitaplarla edebiyatımızın son yirmi beş yılında silinmeyecek bir etki bırakan Ayfer Tunç'un, hayatı ve yazarlığı üzerine okurlarına önemli ipuçları sunan bir kaynak metin.

can

29 TL
KDV DAHİL

ISBN 978-975-07-2442-8

9 789750 724428

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi